

**Матеріали V міжнародної науково-практичної конференції
«Суспільні науки: невирішені питання»**

м. Краматорськ
22 квітня 2017 року

**Материалы V международной научно-практической конференции
«Общественные науки: нерешённые вопросы»**

г. Краматорск
22 апреля 2017 года

**Proceedings of V International scientific conference
“Social sciences: outstanding issues”**

Kramatorsk
April 22nd, 2017

ББК 60.5+74+80+87.3+88.3

УДК 001+101+159.9+37+316+801

М34

М34 Матеріали V міжнародної науково-практичної конференції «Суспільні науки: невирішені питання». – Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. – 186 с.

Збірник матеріалів матеріалів V міжнародної науково-практичної конференції «Суспільні науки: невирішені питання». Представлені результати робіт з широкого кола гуманітарних дисциплін.

Роботи подаються мовою оригіналу. Відповідальність за зміст робіт несуть автори та наукові керівники.

ББК 60.5+74+80+87.3+88.3

УДК 001+101+159.9+37+316+801

Наукова ініціатива «Універсум»

84301, а/с 65, м. Краматорськ, Україна

Тел.: +380671187401

E-mail: mail@iscience.me

Web: www.iscience.me

© Автори робіт, 2017

© Наукова ініціатива «Універсум», 2017

© ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017

Зміст

СЕКЦІЯ 1. ПЕДАГОГІКА

<i>Basarab O.M.</i> TECH FORMATION OF ECONOMIC COMPETENCE IN THE FUTURE ACCOUNTANTS WITH REGISTRATION OF ACCOUNTING DATA IN TEACHING PROFESSIONAL COURSES	6
<i>Bilavych G.V., Sova D.M.</i> FORMATION RHETORICAL CULTURE FUTURE TEACHERS IN THE COURSE STUDY "BASIS OF RHETORIC AND ELOQUENCE"	10
<i>Demidenko T.N.</i> EMOTIONAL COMPONENT OF FAMILY EDUCATION	13
<i>Karpunets T.V., Tytarenko D.O.</i> PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE PHYSICAL EDUCATION TEACHERS IN PEDAGOGICAL PRACTICE PROCESS	16
<i>Kuchyna K.O.</i> ІМІДЖ ПЕДАГОГА ЯК СКЛАДОВА ДЕОНТОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ	20
<i>Ostrianko T.S.</i> ANALYSIS OF THE DEFINITION OF "READINESS" OF TEACHING STAFF TO WORK IN INCLUSIVE EDUCATION IN PEDAGOGICS	24
<i>Pakulin S.L.</i> IMPROVEMENT OF SPECIAL PHYSICAL TRAINING OF SPORTSMEN-VETERANS OF SAMBO	28
<i>Pakulin S.L.</i> INDIVIDUALIZATION AND IMPROVEMENT OF TECHNICAL AND TACTICAL TRAINING OF SAMBO VETERANS	32
<i>Prokopiv L.M.</i> EDUCATIONAL ENVIRONMENT IN SHAPING PERSONALITY UNDER RURAL SCHOOLS UNGRADED SECOND HALF OF THE CENTURY	36
<i>Sobol T.V.</i> THE FEATURES OF APPLICATION OF AUDIOVISUAL METHODS AS A MEANS OF COMMUNICATIVE COMPETENCE	39
<i>Stynska V.V.</i> THE FAMILY AS A SOCIAL AND PEDAGOGICAL ENVIRONMENT OF CHILD'S DEVELOPMENT, EDUCATION AND SUPPORT	41
<i>Torbunova N.V.</i> ГЕНЕЗА ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ПЕДАГОГІЧНИХ ПОГЛЯДІВ НІМЕЦЬКОГО ПЕДАГОГА АДОЛЬФА РАЙХВАЙНА	44
<i>Tverdokhlib T.S.</i> PEDAGOGICAL EDUCATION AS SCIENTIFIC DEFINITION	47
<i>Zhovtonizhko I.N.</i> NATIONAL PHARMACEUTICAL UNIVERSITY	50

СЕКЦІЯ 2. ПСИХОЛОГІЯ

<i>Chubar Y.V.</i> МІЖОСОБИСТІСНІ СТОСУНКИ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ ЯК ДЕТЕРМІНАНТА ФОРМУВАННЯ ХАРАКТЕРА	53
<i>Kinash O.M.</i> THE TYPES OF ETHNIC IDENTITY OF STUDENTS-PSYCHOLOGISTS	56
<i>Stepura E.V.</i> THE PROBLEM OF DECISION-MAKING STRUCTURES	62

СЕКЦІЯ 3. ФІЛОСОФІЯ

<i>Blokha Y.Y.</i> CLAUSE «JUSTICE — ARTIFICIAL VIRTUE» IN WORK D. HUME'S «A TREATISE OF HUMAN NATURE»	67
--	----

Danylova T.V. UNCONDITIONAL REALITY IN THE EASTERN SPIRITUAL TRADITIONS AND THE CONTEMPORARY WORLDVIEW 70

Mudrak V.I. INFORMATION MODELING OF PROFESSIONAL COMPETENCE SYSTEM OF MODERN HIGHER EDUCATION OF UKRAINE: UNSOLVED CONTRADICTIONS 72

Zahorodniuk V.P. THE HUMAN PHENOMENON THROUGH THE LENS OF CLASSICAL. NONCLASSICAL AND POST-NONCLASSICAL TYPES OF PHILOSOPHIZING 75

СЕКЦІЯ 4. СОЦІОЛОГІЯ

Belski A.M. INFORMATION TECHNOLOGIES IN THE EVERYDAY FUNCTIONALITY OF PUBLIC ASSOCIATION (ON THE EXAMPLE OF RESEARCH IN THE MOGILEV REGION OF THE REPUBLIC OF BELARUS) 79

Tukalskaya D.S. RESEARCH OF THE MARKET OF INTERNET ADVERTISING OF THE REPUBLIC OF BELARUS 83

Yerofeyeva A.V. PECULIARITIES OF CONSIDERATION OF THE PHENOMENON OF SUICIDE IN BELARUS AND RUSSIAN HUMANITARIAN DISCOURSE 88

СЕКЦІЯ 5. ІСТОРІЯ

Golovach S.S. THE HOLOCAUST IS A TRAGIC PERIOD IN THE HISTORY OF VASILISHKI JEWRY 92

Korchak A.G. TRAVEL OF THE KYIV PODOL 95

Kostandov D.R. CULTURAL AND TOURIST SITES OF MYKOLAYV DISTRICT 98

Kovsh O.B. CULTURAL AND TOURIST SITES OF VOLYN DISTRICT 101

Leus O.P. SOURCES FOR THE STUDY OF THE PROBLEM OF UN PEACEKEEPING OPERATIONS 104

Salata G.V. PROFESSOR L.D. PROSKURYAKOV (1858-1926): LIFE AND WORK 108

Vitenko Z.R. МІЖНАРОДНІ ЗВ'ЯЗКИ ПРОФСПІЛОК УСРР З ПРОФСПІЛКАМИ ВЕЛИКО БРИТАНІЇ У 1920-1930 РР. XX СТ. 111

Trofimuk-Kyrylova T.M., Zdrok Y.A. JEWS IN THE RUSSIAN EMPIRE IN THE NINETEENTH CENTURY: BRIEF OVERVIEW OF MODERN HISTORIOGRAPHY 114

СЕКЦІЯ 6. ПРАВО

Avramenko J.O. GENDER EQUALITY: BASIC CONCEPTS 119

Kapynos Y.I. THE RIGHT TO A SAFE AND HEALTHY ENVIRONMENT 121

Kugot A.O. HISTORY OF LEGAL EDUCATION IN THE USA 123

Pakulina H.S. THE EVALUATION OF THE FACTS AND THE ALTERNATIVE RESOLUTION OF LEGAL DISPUTES 125

Paliy V.O., Horkun T.V. UNDERSTANDING HUMAN RIGHTS PHILOSOPHY OF JEAN-JACQUES ROUSSEAU 129

Popovych N.P. ANALYSIS REGULATIONS THAT GOVERN THE OPERATION LANDFILL 131

Saraka O.D. IS THERE GENDER EQUALITY IN UKRAINE? 134

СЕКЦІЯ 7. ФІЛОЛОГІЯ

<i>Bilavych G.V., Semchuk H.V.</i> DEVELOPMENT OF DIALOGICAL YOUNGER STUDENTS AT THE UKRAINIAN LESSONS	136
<i>Bilavych G.V., Trach N.V.</i> FORMATION OF LANGUAGE SKILLS OF PRIMARY SCHOOL CHILDREN WITH USING SITUATIONAL TASKS	140
<i>Bilavych G.V., Vaceba V.V.</i> DEVELOPMENT OF CREATIVE SKILLS OF ELEMENTARY SCHOOL STUDENTS ON THE LESSONS	144
<i>Bohaienko N.V., Belmaz Y.M.</i> THE FEATURES OF TRANSLATION OF ENGLISH FILM TITLES	148
<i>Kovalenko O.Y.</i> SIMON KUZNETS KHARKIV NATIONAL UNIVERSITY OF ECONOMICS (UKRAINIAN)	151
<i>Maistrenko S.V.</i> USAGE OF THE INFORMATION STUDY TECHNOLOGIES IN THE PROCESS OF ESTABLISHING LINGUISTIC AND COMMUNICATIVE COMPETENCE	155

СЕКЦІЯ 8. ПОЛІТОЛОГІЯ

<i>Bondarevska O.A.</i> METHODS OF PREVENTING AND RESOLVING POLITICAL CONFLICTS	158
<i>Gunchak A.A.</i> THE RIGHTS AND FREEDOMS OF NATIONAL MINORITIES IN THE CONTEXT OF ETHNIC DEVELOPMENT OF UKRAINIAN SOCIETY	161
<i>Kirpicheva O.O.</i> THE DEVELOPMENT OF US-INDIAN RELATIONS DURING THE PRESIDENCY OF GEORGE W. BUSH (2001-2009)	164
<i>Konyev V.V.</i> STATE-BUILDING AND NATION-BUILDING AS FACTORS OF STRENGTHENING OF NATIONAL SECURITY OF UKRAINE	167
<i>Pikalova A.M.</i> ОСОБЛИВОСТІ ТА МОТИВИ ФОРМУВАННЯ РЕЛІГІЙНОГО ЕКСТРЕМІЗМУ	170
<i>Rogachenko E.S.</i> INFORMATION SECURITY OF UKRAINE AS A PART OF NATIONAL SECURITY	174

СЕКЦІЯ 9. КУЛЬТУРОЛОГІЯ

<i>Chernobai A.M.</i> THE ROLE OF NON-VERBAL COMMUNICATION IN INTERCULTURAL COMMUNICATION	178
<i>Trohanyak O.S.</i> РОЛЬ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ ВУЗУ ДЛЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ	182

СЕКЦІЯ 1. ПЕДАГОГІКА

**TECH FORMATION OF ECONOMIC COMPETENCE IN THE FUTURE
ACCOUNTANTS WITH REGISTRATION OF ACCOUNTING DATA IN
TEACHING PROFESSIONAL COURSES**

Basarab Olga Mykolaivna

student

Bohorodchany professional building lyceum

Bohorodchany, Ukraine

Supervisor — Philosophy Doctor V.Y. Basarab

**ТЕХНОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В
МАЙБУТНІХ ОБЛІКОВЦІВ З РЕЄСТРАЦІЇ БУХГАЛТЕРСЬКИХ ДАНИХ У
ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ДИСЦИПЛІН**

Басараб Ольга Миколаївна

студентка

Богородчанського професійного будівельного ліцею

м. Богородчани, Україна

Науковий керівник — доктор філософії Басараб В.Я.

Abstract. In theses author analyzed and characterized technology of economic competence of accountants registered accounting data. The characteristic forms of unconventional lesson. Determined method of forming the economic competence of accountants registered accounting data.

Keywords: technology, forming method, competence, lesson, experience, knowledge and skills.

Анотація. У тезах автором проаналізовано та охарактеризовано технологію формування економічної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних. Дана характеристика нетрадиційним формам проведення уроку. Визначено методику формування економічної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних.

Ключові слова: технологія, формування, метод, компетентність, урок, досвід, знання, вміння.

У психолого-педагогічній літературі останнім часом помітна тенденція до пошуку нових інтерактивних методів навчання й розроблення засобів навчання, нетрадиційних форм організації навчання, що відповідали б сучасним вимогам та найефективніше сприяли б професійному розвитку студентів у навчально-виробничому процесі професійно-технічних навчальних закладів (ПТНЗ). Посутню увагу в навчально-виробничому процесі необхідно звертати не на механізм запам'ятовування інформації, а на досягнення її розуміння, уміння логічно мислити, використовувати одержані знання та вміння на практиці.

Варто зазначити, що сьогодні урок у ПТНЗ аналізують із позиції формулювання й досягнення мети. Педагог сучасної професійної школи вільний в обранні форм, методів навчання, структури уроку, основна вимога до яких — забезпечити високу результативність навчання і виховання.

У процесі вивчення предмета «Бухгалтерський облік» доцільно, на наш погляд, використовувати такі нетрадиційні форми організації навчання: урок-ділова гра, урок-рольова гра, урок-подорож тощо. У ході опанування предмета «Фінанси» ефективними є урок-засідання Верховної Ради, урок-дискусія, проблемний урок та ін. Традиційний підхід викладача та майстра виробничого навчання до пояснення нового матеріалу не завжди дає очікуваний результат. Такі методи широко використовують у процесі повідомлення нових знань і меншою мірою — у ході їх закріплення. Їх перевага полягає в тому, що за порівняно короткий час може бути повідомлено великий обсяг матеріалу.

Методи, технології та форми навчання привчають студентів виконувати індивідуальні пізнавальні завдання, самостійно узагальнювати напрацьований матеріал, спонукають до професійної діяльності, підвищують якість підготовки кваліфікованих робітників.

Під час вивчення предметів професійного циклу, зокрема «Бухгалтерський облік», «Економіка підприємства», «Фінанси», «Основи статистики», «Основи галузевої економіки та підприємництва» та «Основа оподаткування» — у майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних (ОЗРБД) формується економічна компетентність. На нашу думку впровадження системи активних методів навчання, насамперед ділових ігор, дає змогу пов'язати теоретичні знання з практичними навичками, що слугує базою для формування економічної компетентності майбутніх ОЗРБД і допомагає глибше пізнавати та об'єктивно аналізувати власні можливості. Незаперечно, що ділова гра в навчально-виховному процесі передбачає високоорганізовану пізнавальну, науково-дослідницьку, професійно-виробничу, суспільну діяльність.

Характерною ознакою ділової гри є моделювання її учасниками змісту гри й процесу тієї або тієї майбутньої професійної діяльності та системи їхніх відносин усередині моделі реального виробничого колективу. Отже, ділова гра — один із засобів моделювання професійної діяльності в навчальному процесі, сутність якого полягає у відтворенні цієї діяльності в спеціально створених умовах, що відображають реальні обставини.

Як відомо, ділова гра належить до активних методів навчання. Це високий рівень проведення пізнавальних і самостійних видів навчання, що набуває особливого значення в підготовці економістів, бухгалтерів, обліковців для промисловості та галузей народного господарства. Вивчення досвіду використання навчальних ігор потребує відповіді на такі запитання: що в цьому досвіді позитивного, що в ньому негативного, на що потрібно зважати в майбутньому?

Створити певне уявлення про ефективність гри можна через анкетування учасників. Аналіз анкет студентів свідчить, що гра вчить застосовувати знання на практиці, розвиває творчі здібності, виховує почуття колективізму, посилює інтерес до майбутньої праці та впевненість в правильному обранні професії. Студенти вважають день гри одним із найкращих. Для підвищення ефективності навчальних ігор потрібно не копіювати реальну виробничу ситуацію, а відтворювати основні зв'язки, що їх студенти повинні виявити, зрозуміти й використати. Ділова гра слугує формою організації навчання та може виконувати різні функції. Для успішного проведення ділової гри потрібно передбачити кілька етапів: формулювання мети й завдань гри; написання сценарію з визначенням дійових осіб; добір практичного

матеріалу; розроблення загальних та індивідуальних вихідних даних і завдань для учасників гри; визначення критеріїв оцінювання результатів.

Формуючи економічну компетентність у майбутніх ОзРБД, ми впроваджуємо в навчально-виробничий процес лише ті етапи гри, що пов'язані зі специфікою предметів професійно-теоретичного циклу. У ході дослідницької роботи розроблено кілька планів ігрових і дидактичних ігор для студентів ПТНЗ. На засіданнях методичних комісій проаналізовано, обговорено і схвалено тематику проведення ділової гри як методичну розробку.

Особистий досвід використання ділових ігор засвідчив, що: ділові ігри дають студентам змогу на практиці проаналізувати тип виробничої ситуації в динаміці; під час проведення гри не тільки викладачі, але й студенти можуть більш об'єктивно оцінити рівень засвоєння навчального матеріалу; гра розвиває економічне мислення; ігрова діяльність допомагає за 2 години перевірити й закріпити знання студентів із теми. Використовувати ігрові форми організації навчання можна не тільки під час уроків із фахових дисциплін. Далі запропоновано рольову гру, яку доцільно проводити в ході уроків виробничого навчання.

На прикладі однієї з навчальних лабораторій у процесі гри імітують бухгалтерію. Така гра сприятиме підготовці робітників певних ланок до виконання завдання й знаходження альтернативних рішень. У ході роботи здійснюється контроль за виконанням рішень, у разі потреби — корекція дій, своєчасне прийняття узгоджених рішень, спрямованих на усунення несуттєвих помилок тощо.

На першому етапі гри (підготовчому) майстер виробничого навчання ознайомлює студентів зі структурою, змістом і метою гри, а також функціональними обов'язками її учасників. Потім студентам пропонують розділитися на групи за кількістю ролей, обрати головних бухгалтерів. На другому етапі (ігровому) учасники готуються до роботи в бухгалтерії, аналізуючи ситуацію, виконують необхідні розрахунки, розробляють варіанти своїх пропозицій, обґрунтовують їх і проводять гру. Головний бухгалтер стежить за повідомленнями бухгалтерів та обліковців про хід робіт, про сформульовані рішення, підсумовує інформацію, висловлює свої пропозиції, які активно обговорюють усі учасники, ухвалюючи остаточне рішення. На третьому етапі гри (завершальному) члени груп обирають способи обладнання робочих місць, оптимальної організації своєї роботи для виконання денного завдання. Після цього податківці й аудитори підбивають підсумки, оцінюють результати роботи груп, фіксують успіхи та помилки, визначають особисті й командні місця.

Варте дослідницької уваги використання кросвордів на уроці з бухгалтерського обліку, що створюють з однієї або з кількох тем розділу. Наприклад, студентам завчасно роздають підготовлений рисунок кросворду й запитання до нього. На дошці розміщують великий рисунок кросворду. Члени команд із дозволу капітанів виходять до дошки і вкладають у порожні клітинки потрібні букви алфавіту. Капітани команд і викладач ведуть облік кількості балів, які набрав кожен з учасників, і виставляють оцінку. Роботу можна організувати як змагання команд. Для присудження місць підраховують кількість балів, набраних кожною командою, відзначають найбільш активних гравців, роботу капітанів. Бухгалтерські кросворди можна пропонувати як домашнє завдання. У процесі добору слів, що узгоджені з певним бухгалтерським поняттям, учень старанно розмірковує, переглядає «багаж» знань, засвоєних у межах попередніх тем чи з предмета. Питання кросвордів можна створювати не тільки на інформаційному, а й на проблемному рівні. Це змушує студентів пригадувати

попередньо вивчені відомості, засвоювати зміст проблеми, більш ефективно усвідомлювати її сутність. У цьому плані створення й розв'язання кросвордів постає як елемент ігрового та проблемного навчання.

У контексті дослідження варто докладно описати значення, характеристику й особливості проведення бухгалтерського диктанту в ПТНЗ. Текст диктанту готують так, щоб у 8-12 реченнях були виокремлені основні завдання, правила, положення навчального матеріалу. У процесі уроку студентам пропонують доповнити нову інформацію: формули, цифри, слова, визначення. Наприклад, з теми «Класифікація рахунків і їхнє значення в обліку» можна запланувати такий диктант: я знаю активні рахунки (основні засоби, готівка, поточні рахунки банку, виробництво, готова продукція тощо); визначення формули цих рахунків; до активно-пасивних рахунків належать (прибуток від реалізації, нерозподілені прибутки, непокриті збитки); статутний капітал — це... Студенти повинні швидко записати відповіді.

У процесі колективної ігрової діяльності відбувається соціальний розвиток особистості. В студентів-учасників гри розвиваються практичні навички роботи в умовах трудового колективу, вони здобувають досвід з керування, керівництва й організації колективу, опановують навички комплексного творчого розв'язання проблем. На основі знань, умінь і навичок формуються переконання, що становлять світогляд, розвивається творчий підхід до виконання майбутніх професійних функцій. Якщо професія інтегрована, наприклад «Оператор комп'ютерного набору, обліковець з реєстрації бухгалтерських даних», то впровадження інформаційно-телекомунікаційних технологій є доцільним, оскільки студенти вивчають більш широко предмети комп'ютерного спрямування. Наприклад під час вивчення предмета «Основи роботи в Internet» та «Інформаційні технології» проводимо уроки-конференції, відео-уроки, оскільки студенти з цієї професії більш підготовлені до таких уроків.

Отже, запропонована технологія формування економічної компетентності в майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних може бути реалізована через використання методів, засобів і форм організації навчання спеціальних (фахових) дисциплін, а також через організацію і проведення ділової гри. Ділові й рольові ігри ефективно відтворюють підсумкові завдання діяльності обліковця на певній посаді, сприяють здобуттю майбутнім ОзРБД професійного досвіду; накопиченню знань щодо аналізу професійних завдань та прийняття альтернативних рішень.

**THE FORMATION RHETORIC CULTURE FUTURE OF FUTURE
EDUCATORS IN THE COURSE STUDY "BASIS OF RHETORIC AND
ELOQUENCE"**

Bilavych Galyna Vasylivna

*Doctor of Pedagogical sciences, professor
Chair of Pedagogy of Elementary Education*

Faculty of Pedagogy

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University

Ivano-Frankivsk, Ukraine

Sova Diana Mihaylivna

Student

Chair of Pedagogy of Elementary Education

Faculty of Pedagogy

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University

Ivano-Frankivsk, Ukraine

**ФОРМУВАННЯ РИТОРИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ
У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ КУРСУ «ОСНОВИ РИТОРИКИ І
КРАСНОМОВСТВА»**

Білавич Галина Василівна

*доктор педагогічних наук, професор
кафедра педагогіки початкової освіти
педагогічний факультет*

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

м. Івано-Франківськ, Україна

Сова Діана Михайлівна

студентка

кафедра педагогіки початкової освіти

педагогічний факультет

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

м. Івано-Франківськ, Україна

The article discusses the concept of "rhetorical culture" described approaches to its structure, reasonable ways of forming rhetoric culture of future teachers in universities.

Keywords: rhetoric, rhetorical culture, structure of rhetorical culture.

У статті розглянуто поняття «риторична культура», схарактеризовано підходи до його структурування, обґрунтовано шляхи формування риторики культури майбутніх педагогів у вищих навчальних закладах.

Ключові слова: риторика, риторики культура, структура риторики культури.

Система вищої освіти є однією з основних форм соціалізації особистості, вона забезпечує «фундаментальну наукову, загальнокультурну, практичну підготовку фахівців, що визначають темпи і рівень науково-технічного та соціального прогресу, сприяють утвердженню гуманістичних ідеалів, норм співжиття, формування інтелектуального потенціалу нації як найвищої цінності суспільства» [2, с. 4]. Перебудова вищої школи передбачає виведення вищої освіти на світовий рівень, а

тому торкається багатьох проблем, серед яких чільне місце належить проблемі формування висококваліфікованих педагогічних кадрів, які б майстерно володіли усною переконуючою комунікацією — ораторським мистецтвом. Виховання культури риторичної особистості вчителя — випускника вишу — базується на головних принципах педагогіки, риторики, психології, мистецтва.

На нашу думку, виховання культури риторичної особистості студента вимагає формування спеціальних умінь педагога на основі тісного зв'язку із вихованням мовленнєвої культури особистості, для чого необхідно включити до освітнього курсу навчальні дисципліни, які формують мисленнєво-мовленнєву та комунікативну культуру студента, зокрема: рідна мова (стилістика, культура мовлення, теорія та практика перекладу), логіка, риторика, мистецтво ділового спілкування, еристика, полемічна майстерність оратора та ін. Зміст програми риторики включає знання теорії та історії риторики, красномовства, культуру й техніку мовлення, полемічну майстерність оратора тощо.

Виховну діяльність педагога ми розглядаємо як систему вищого порядку, а словесна (ораторська) діяльність є підсистемою зі своїми складовими компонентами. Ефективність діяльності кожного компонента залежить від мети, змісту й форми навчання. Цілі включають: загальні цілі, зумовлені розвитком і потребами суспільства (школи, педвишу), зумовлені вимогами педагогічного процесу (виховного); часткові цілі, які передбачають розвиток ораторського мистецтва [3, с. 378; 4, с. 5].

Сучасна риторика — це теорія та майстерність ефективного (доцільного, впливового, гармонійного) мовлення. Предметом сучасної риторики є загальні закономірності мовленнєвої поведінки, що діють за різних ситуацій спілкування, сферах діяльності, та практичні можливості використання їх з метою створення ефективного висловлювання. Гармонійна роль мовлення — у необхідності забезпечення найкращого взаєморозуміння між людьми, конструктивного розв'язання конфліктів, об'єднання учасників спілкування. Володіння цими якостями особливо актуалізується для майбутніх педагогів [1, с. 2].

Риторика не є замкнутим у собі знанням. Це не тільки академічна дисципліна, предметом вивчення якої є теоретичні питання ораторства. Це й прикладна дисципліна, що має на меті виховання вмілого промовця, який би володів прийомами ораторського мистецтва.

Слушним є висловлювання Цицерона: «Скільки разів ми виступаємо, стільки разів над нами здійснюється суд». Утім, сьогодення система вищої педагогічної освіти несправедливо мало уваги відводить формуванню риторичних умінь і навиків майбутніх освітян. За результатами нашого дослідження (2012/2015 н. р.; було охоплено близько чотирьохсот студентів педагогічного факультету ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»), 80% респондентів визнали, що недостатньо володіють мистецтвом публічного виступу; 94% осіб зазначили, що відчувають страх перед аудиторією, 95% назвали себе «папірцевими ораторами», а всі 100% респондентів заявили, що воліли б вивчати риторику.

Отож мета викладання дисципліни «Основи риторики і красномовства» (читається для студентів спеціальності «Соціальна педагогіка». — Г.Б., Д.С.) — гармонійно розвивати творчу особистість студента, його мовленнєву культуру; ознайомити студентів із законами риторики як науки, основними жанрами риторики, спрямованої на розвиток мисленнєво-мовленнєвої діяльності оратора; підвищувати

ораторську культуру студентів; ознайомити студентів з найкращим надбанням ораторського мистецтва минувшини і сучасності; формувати полемічну майстерність студента-оратора.

Основний зміст курсу «Основи риторики і красномовства» становлять теми: Риторика як наука і навчальна дисципліна. Риторика і ораторське мистецтво. Культура мовлення оратора як складник його професіограми. Поняття про літературну мову. Норми сучасної літературної мови. Жанри ораторського мистецтва. Монологічне й діалогічне красномовство. Інвенція. Диспозиція. Елокуція. Елоквенція. Меморія. Акція. Розвиток риторики за доби античності. Розвиток риторики в Україні. Він складається з лекційної та практичної частин, самостійної роботи студентів, спрямованої на опанування практичної риторики. У результаті вивчення дисципліни студенти повинні: знати історію риторики, творчі надбання ораторів Древньої Греції, Риму, золотослів України; становлення і розвиток ораторського мистецтва; закони риторики (організація і управління мисленнєво-мовленнєвою діяльністю); оволодіти риторичною термінологією, теоретичними засадами практичної риторики (поняття про усний публічний виступ; риторичний образ; професіограму оратора; мовленнєву культуру промовця; полемічне мистецтво; основні жанри ораторського мистецтва). Окрім цього, студенти мають уміти вести розгорнутий монолог з фахової проблематики; володіти всіма жанрами ораторського мистецтва; опанувати полемічне мистецтво; виробити власний ораторський стиль; виголошувати промову з використанням невербальних засобів впливу на аудиторію; чинити риторичний аналіз тексту; застосовувати численні прийоми виразності при підготовці тексту промови.

Метою курсу «Основи риторики і красномовства» є забезпечення майбутніх педагогів необхідними знаннями з риторики, риторичними навичками та вміннями, розвиток їх мисленнєвих, мовленнєвих та комунікативних здібностей, виховання риторичної культури. Оволодіння риторикою — професійно необхідне завдання для майбутніх педагогів, оскільки в основі їхньої діяльності лежить комунікація. Ураховуючи своєрідність риторики як науки, якій властивий певний універсалізм, її розглядаємо як модель, каркас, який можна наповнити різним предметним змістом. Від цього останній актуалізується й отримує найбільш корисний ефект від своєї реалізації, оскільки керована мисленнєво-мовленнєва діяльність дозволяє майбутньому педагогові в будь-якій ділянці професійної діяльності найоптимальніше викласти предмет мовлення, у результаті чого досягається високий рівень його розуміння слухачами.

Тому велику увагу при організації самостійної роботи студентів звернено на практичну риторику, зокрема дібрано низку тих завдань і вправ, які спрямовані на формування ораторських навиків студентів. Акцентовано також на вміннях вести діалог, полілог, аргументовано дискутувати, володіти мовними формулами спілкувального етикету, володіти нормами сучасної української літературної мови, тобто наголос робиться на формуванні мовленнєвої культури оратора. Це, так би мовити, мовностилістичний аспект вивчення дисципліни. Безпосередньо риторичний аспект спрямований на формування умінь влаштовувати публічну промову, вести ділову розмову, співбесіду (зокрема з працедавцем), уміти проводити різні види суперечок (дискусію, диспут, полеміку, дебати, круглий стіл тощо), готувати різні види промов (академічні, мітингові, епідейктичні тощо) і виголошувати їх перед аудиторією; уміти здійснити самоаналіз власної промови та риторичний аналіз будь-

якої публічної промови тощо. Наріжне завдання самостійної роботи — опанування студентами навичок публічного мовлення, навчання раціональної мовленнєвої поведінки в найрізноманітніших ситуаціях спілкування, володіння уміннями будувати промови в усьому жанровому розмаїтті, що передбачає якнайповнішу реалізацію творчості студентів, носить елементи науково-дослідницької діяльності. Вона важливий чинник засвоєння студентом лекційного матеріалу та основним засобом формування умінь і навичок продукувати ораторські промови, виголошувати їх.

Отже, вивчення курсу «Основи риторики і красномовства» студентами педагогічних вишів розглядаємо як необхідну умову формування риторичної культури майбутнього педагога. Риторичну культуру трактуємо як неодмінний складник професіограми вчителя, оскільки вивчення риторики уможливить сформувати у студентів такі уміння: вести розгорнутий монолог з фахової проблематики, конструктивну бесіду на будь-яку тему; володіти полемічним мистецтвом, етичною культурою конструктивного діалогу та полілогу (диспут, полеміка, дискусія); володіти етикою оратора; випрацювати власний ораторський стиль; розуміти і виявляти риси національної специфіки виступів та риторичних текстів із скарбниці українського красномовства.

Література:

1. Білавич Г. Основи риторики і красномовства / Галина Білавич. — Івано-Франківськ : НАІР, 2016. — 120 с.
2. Білавич Г. Самостійна робота із основ ораторського мистецтва / Галина Білавич. — Івано-Франківськ, 2009. — 45 с.
3. Сагач Г. Риторика / Галина Сагач. — К. : Основа, 2000. — 565 с.
4. Сагач Г.М. Риторика в интеллектуальных играх / Г. М. Сагач, Е. А. Юнина. — К., 1990. — 140 с.

EMOTIONAL COMPONENT OF FAMILY EDUCATION

Demidenko Tatiana

Cherkasy National University named after Bohdan Khmelnytsky

PhD, Associate Professor

of the Social Work and Social Pedagogics Department

ЕМОЦІЙНА СКЛАДОВА ПРОЦЕСУ РОДИННОГО ВИХОВАННЯ

Демиденко Тетяна Миколаївна

доцент, кандидат педагогічних наук

кафедра соціальної роботи і соціальної педагогіки

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

м. Черкаси, Україна

An abstract. Analyzes the emotional component of the basic concepts of pedagogics of family education: the process of family education, family educational potential, parental position in education, emotional mother culture, the educational environment of the family in particular. Outlined the impact of the emotional state of the mother and her emotional culture on the development and enrichment of the emotional sphere of the child.

Keywords: process of family education, emotional education of children in the family, emotional mother culture.

Анотація. Аналізується емоційна складова основних понять педагогіки сімейного виховання, а саме: процесу родинного виховання, виховного потенціалу родини, батьківської позиції у вихованні, емоційної культури матері, виховного середовища сім'ї. Окреслено вплив емоційного стану матері та її емоційної культури на розвиток та збагачення емоційної сфери дитини.

Ключові слова: родина, процес родинного виховання, емоційне виховання дітей в родині, емоційна культура матері.

Важливим завданням педагогіки сімейного виховання є обґрунтування співвідношення суспільного і сімейного виховання, дослідження закономірностей останнього.

Порівняння цих двох форм виховної діяльності дає можливість встановити низку розбіжностей між ними. У цілому, їх можна охарактеризувати як: чітке цілепокладання, наукове обґрунтування, спланованість, послідовність у досягненні мети у суспільній виховній системі та природність, емоційність, неформальність в організації процесу родинного виховання, що є від'ємною складовою життєдіяльності сім'ї.

Виховні впливи в родині мають емоційний, інтимний, особистісно-орієнтований характер. Сімейне виховання пронизане людськими почуттями, перш за все, почуттям любові батьків до дитини.

Саме ці особливості родинного виховання накладають певний відбиток на понятійний апарат педагогіки сімейного виховання, де поруч із поняттями «сім'я як соціально-педагогічна система», «виховний потенціал сім'ї», «педагогічна культура батьків», «батьківський авторитет», застосовуються поняття «батьківська любов», «стиль батьківської поведінки», «батьківська позиція», що несуть у своєму змісті емоційну складову.

Педагогічна наука в цілому, і педагогіка сімейного виховання зокрема, досить обережно використовують поняття, що характеризують емоційну складову тих чи інших педагогічних явищ або процесів. Проте, опис особистості вихователя у родині (батька, матері, дідуся, бабусі тощо) неможливий без використання таких термінів. Враховуючи особистісний, емоційний рівень взаємодії батьків і дітей у родині на відміну від взаємодії з іншими людьми у соціумі, варто глибше і детальніше вивчати питання формування і розвитку емоційної сфери батьків і дітей

Педагогіка сімейного виховання спирається на класифікацію типів, ролей батьків і матерів, запропоновані у психології. Серед них достатньо відома класифікація ролей матері за В. Леві [2], в якій нейтральні ролі можуть легко перетворюватися у негативні, побудовані на емоційній залежності «мати — дитина» (наприклад, мати — няня — служниця — раба ...; мати — вихователька — керівник — володарка — тиран ...). Т.А. Кулікова [1] розглядає типологію матерів, побудовану на емоційному ставленні до себе, дитини, світу.

Дослідник С.С. Жигалін [4], описуючи батьківську позицію, розмежовує при цьому ролі батька і матері. Для батька батьківська позиція виявляється у домінуванні предметно-інструментальної функції у вихованні, для матері — визначальною є експресивно-емоційна функція.

Таким чином, науковцями підкреслюється важливість у родинному виховному процесі емоційного стану, в якому перебуває, перш за все, мати дитини.

Мати — перша природна вихователька дитини, на це наголошували відомі педагоги: Я.А. Коменський, А.С. Макаренко, Й.-Г. Песталоцці, В.О. Сухомлинський. Цю тезу підтверджує і народна педагогіка. Мама розкриває перед дитиною цей світ, вона веде дитину у цей світ, знайомить і створює умови для взаємодії з ним, захищає і оберігає. Любов, лагідність, ніжність, доброта, спокій, радість — ці риси залишаються жіночими і в наш час, вони формують «ідеал» жінки, мами, бабусі, виплеканий народною педагогікою. «Ідеальна» жінка-мати — така, що перебуває у гармонії із собою і світом. Матері, за словами В.О. Сухомлинського із «сліпою материнською любов'ю» не завжди відчують гармонію, міру у стосунках з дітьми, і навіть не шукають її, не прагнуть до неї, а діють за шаблоном, копіюючи своїх матерів. При цьому вважають свої дії абсолютно правильними, беззаперечними, не схильні до самоаналізу та трансформації власних думок, вчинків. Емоційний стан, в якому перебувають ці матері, підсилює «виховний» ефект.

Емоції, які несе в собі матір, формують емоційну сферу дитини.

Під емоційною культурою матері ми розуміємо цілісне динамічне особистісне утворення, що дозволяє жінці — матері природно та з урахуванням соціальних норм виражати свої емоції та почуття «безпечно» для оточуючих (особливо для дітей), аналізуючи та відстежуючи власні негативні переживання і трансформуючи їх у нейтральні або позитивні.

У психологічних дослідженнях велика увага приділяється вивченню питання емоційного стану вагітних жінок (О.І. Захаров, С.Ю. Мещерякова, Г.Г. Філіппова та ін.). Проте, потребує подальших досліджень проблема емоційного стану сучасних матерів у будь-якому віці та можливих шляхів його стабілізації. Емоційний стан жінок, матерів сьогодні досить складний, нестабільний, він суттєво впливає на емоційний стан дітей, стосунки з чоловіком та дітьми, виховний процес у цілому.

В українській родині мати — берегиня створювала емоційно-позитивну морально-психологічну атмосферу, батько прагнув виховувати в дітях любов і повагу до матері [3]. Жінка-мати формувала і підтримувала у дітях шанобливе ставлення до батька. Емоційні стосунки між батьками, любов, прихильність, доброзичливість, особливо у ставленні батька до матері, радість від життя, радість спілкування у щасливій родині формують те неповторне відчуття тепла і затишку рідної оселі, прагнення дитини створити такі ж умови для своїх дітей. Щасливі батьки виховують щасливих дітей.

Краса людських стосунків в родині оспівувалась В.О. Сухомлинським, саме вони могли виховати емоційно стійку, радісну особистість. Стосунки між родичами — невід'ємна складова виховного середовища сім'ї. У створенні емоційно-позитивного, радісного виховного середовища української родини велике значення мало оздоблення рідної домівки: різьблені меблі, ткани, вишиті вироби, декоративні розписи несли красу, почуття радості, життєвого оптимізму. Сама природа, рідна земля, квітучі сади, сонце, небо, зорі, річки, озерця, струмки і джерельця несли і дарували красу, сповнювали дитину радістю і любов'ю, натхненням творити, тоді і серце і руки творили красу, несли добро у світ. Таким чином, потужні ресурси виховного середовища сім'ї підживлювали, підсилювали виховний потенціал української родини.

Отже, у значній мірі, виховний потенціал родини спирався на емоційно-позитивне виховне середовище, що створювало оптимальні умови для протікання процесу родинного виховання.

Питання емоційної складової процесу родинного виховання у сучасних сільських та міських сім'ях потребує подальших досліджень.

Література:

1. Куликова Т.А. Семейная педагогика и домашнее воспитание / Т.А. Куликова. – М., 2000. – 232с.
2. Леви В.Л. Искусство быть другим / В.Л. Леви. – М.: Знание, 1980. – 208с.
3. Лобач О. Емоційне виховання кордоцентричної особистості в контексті етнопедагогічних досліджень / О. Лобач // Імідж сучасного педагога. – 2006. – №2(61). – С.48 – 52.
4. Жигалин С.С. Формирование адекватных родительских позиций как способ коррекции воспитательной практики семьи подростка. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата психологических наук. Специальность 19.00.07 - педагогическая психология. - Екатеринбург, 2004. - 27 с. - / Станислав Сергеевич Жигалин. – Режим доступа: <http://osp.kgsu.ru/gigalin.htm>.

PROFESSIONAL TRAINING of FUTURE PHYSICAL EDUCATION TEACHERS in the CONDITIONS of PEDAGOGICAL PRACTICE

Tetiana Karpunets

Dmytro Tytarenko

*Senior Lectures of Chair of Gymnastics, Musical-Rhythmical Education and Fighting
Sport of Department of Physical Education and Sport
H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University
Kharkiv, Ukraine*

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В УМОВАХ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ

Тетяна В'ячеславівна Карпунець

Дмитро Сергійович Титаренко

*старші викладачі кафедри гімнастики, музикально-ритмічного виховання і
єдиноборств факультету фізичного виховання і спорту
Харківський Національний Педагогічний Університет імені Г.С.Сковороди.
м. Харків, Україна*

Abstract: The article proves the theoretical principles of developing of the experimental-activity model and experimentally tested its effectiveness in the conditions of pedagogical practice for professional training of future physical education teachers.

Key words: pedagogical practice, professional training, experimental-activity model, monitoring.

Анотація: У статті обґрунтовані теоретичні засади розроблення експериментально-діяльнісної моделі й експериментально перевірена її ефективність

в умовах педагогічної практики для професійної підготовки майбутнього вчителя фізичної культури.

Ключові слова: педагогічна практика, професійна підготовка, експериментально-діяльнісна модель, моніторинг.

Актуальність. На сучасному етапі виникла необхідність у спеціальному вивченні проблеми професійної підготовки майбутнього вчителя фізичної культури. Як указують численні дослідження Л.А. Аврамчук, М.О. Аузіна, О.Є. Блінова, М.К. Козій, Р.П. Попелюшко тощо, одним із важливіших компонентів професійної підготовки студента педагогічного вишу є педагогічна практика [1, 2, 3, 4, 5].

Мета професійної підготовки майбутнього вчителя фізичної культури в умовах педагогічної практики, як зазначає О.В. Тимошенко, визначається соціальним замовленням держави й суспільства. Вона полягає в підвищенні рівня його професійної готовності, а саме, у підвищенні рівня сформованості в студентів спеціальних знань, умінь і навичок із викладання фізичної культури, що забезпечує формування індивідуального стилю його професійної діяльності [7].

На наш погляд, професійна підготовка майбутнього вчителя фізичної культури в умовах педагогічної практики може бути забезпечена при дотриманні цілеспрямованості, предметності, структурності, перетворюючого характеру. Ефективність професійної підготовки майбутнього вчителя фізичної культури в процесі педагогічної практики підвищується за рахунок впровадження експериментально-діяльнісної моделі й моніторингу даного процесу.

Мета дослідження полягала в розробленні експериментально-діяльнісної моделі професійної підготовки майбутнього вчителя фізичної культури в умовах педагогічної практики.

Завдання дослідження

1. Визначити й обґрунтувати теоретичні засади для розроблення експериментально-діяльнісної моделі професійної підготовки майбутнього вчителя фізичної культури в процесі педагогічної практики.

2 Експериментально перевірити ефективність реалізації експериментально-діяльнісної моделі професійної підготовки майбутнього вчителя фізичної культури в процесі педагогічної практики.

Виклад основного матеріалу. У ході теоретичного обґрунтування, ми припустили, що для досягнення поставленої мети необхідно керуватися положеннями системного, діяльнісного та особистісно-орієнтованого підходів.

Використання системного підходу передбачало, що модель професійної підготовки майбутнього вчителя фізичної культури в умовах педагогічної практики має системні властивості.

Діяльнісний підхід передбачає підготовку майбутнього вчителя фізичної культури в умовах педагогічної практики шляхом поетапного оволодіння професійною діяльністю.

Особистісно-орієнтований підхід, з одного боку, вимагає врахування вікових особливостей студентів, з іншого - визначає основні положення відбору змісту освіти, котре переходило б у самоосвіту, саморозвиток.

Особливістю розробленої структурно-функціональної моделі є залучення особистості в професійну діяльність в умовах педагогічної практики, що сприяє формуванню індивідуального стилю професійної діяльності майбутнього вчителя

фізичної культури. Перетворюючий характер цієї діяльності обумовлений потребою у формуванні особистості, а результат задоволення цієї потреби є першооснова, фундамент розкриття творчого потенціалу індивідуальності.

Відповідно до компонентів професійної підготовки майбутнього вчителя фізичної культури [9] в умовах педагогічної практики в модель були включені наступні блоки: цілеполягання, змістовний, технологічний, функціональний і керівний. Крім того, модель включає систему форм, методів і засобів організації педагогічної практики, що забезпечує здійснення студентом діяльності відповідно до вимог кожного рівня професійної готовності.

Як зазначає Т.І. Сущенко, процес професійної підготовки майбутнього педагога повинен бути керованим, тобто мати конкретну особистісно-орієнтовану мету, бути співвіднесений із результатом, мати можливість коригуватися на окремих етапах [6]. Тому в нас виникла необхідність у проведенні моніторингу професійної підготовки майбутнього вчителя фізичної культури в умовах педагогічної практики.

Усі експериментальні дослідження проводилися зі студентами факультету фізичного культури й спорту Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. У них були задіяні студенти під час проходження ними педагогічної практики. Були сформовані контрольна й експериментальна групи. В експериментальній групі реалізовувалась авторська модель (із використанням моніторингу рівня професійної підготовки під час педагогічної практики) з подальшою діагностикою результатів при завершенні формуючого етапу. Контрольна група використовували стандартну програму для педагогічної практики [8].

Результати констатувального етапу показали невисокий рівень професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури. Було виявлено, що близько 48% студентів мають низький рівень професійної готовності, близько 31% — середній рівень; 21% — високий рівень.

Анкетування студентів і викладачів показало, що в педагогічному виші приділяється недостатня увага професійній підготовці майбутнього вчителя фізичної культури в процесі педагогічної практики.

Теоретичне дослідження проблеми професійної підготовки майбутнього вчителя фізичної культури в умовах педагогічної практики дозволило нам відзначити, що даний процес повинен реалізовуватися у відповідності з логікою побудови моделі, а саме організаційним, навчально-методичним і дослідницьким компонентами. Тому для організаційно-методичного забезпечення педагогічної практики нами була сформульована й реалізована програма, у якій розкривається призначення кожного етапу; види педагогічної підготовки, вимоги до практичної діяльності студента; перелік організаторських, проектувальних і дослідницьких знань, умінь, і навичок; навчально-практичні завдання, виконання яких виводить студентів на відповідний рівень професійної готовності.

Порівняльний аналіз даних нульового, двох проміжних і контрольного зрізів дозволив зробити висновок про позитивну динаміку рівня професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури. Необхідно зазначити, що в експериментальній групі, де реалізовувалася розроблена модель при проведенні моніторингу, кількість студентів, які мають високий рівень професійної готовності, склало значно більший відсоток порівняно з контрольною групою.

Позитивні результати дослідження проблеми професійної підготовки майбутнього вчителя фізичної культури в умовах педагогічної практики дозволили

провести заключний етап дослідницько-експериментальної роботи, пов'язаний з їхнім впровадженням із метою підвищення рівня професійної готовності студентів.

Висновки

1. Педагогічна практика, розглянута як найбільш сприятливий етап підготовки майбутнього вчителя фізичної культури, має невикористані освітні резерви, що забезпечують формування індивідуального стилю професійної діяльності студента й підвищення його професійної готовності.

2. Професійна підготовка майбутнього вчителя фізичної культури в умовах педагогічної практики найбільш ефективно здійснюється в рамках системного, діяльнісного та особистісно-орієнтованого підходів, які передбачають змістовий, процесуальний та результативний аспекти професійної підготовки майбутнього вчителя фізичної культури, а також ураховують її специфіку в процесі педагогічної практики.

3. Запропонована експериментально-діяльнісна модель професійної підготовки майбутнього вчителя фізичної культури в умовах педагогічної практики спрямована на підвищення рівня професійної готовності майбутнього вчителя фізичної культури.

4. Ефективність реалізації розробленої моделі забезпечується здійсненням моніторингу досліджуваного процесу.

Результатом професійної підготовки майбутнього вчителя фізичної культури в умовах педагогічної практики на основі розробленої моделі та моніторингу є підвищення рівня професійної готовності майбутнього вчителя фізичної культури.

Література:

1. Аврамчук Л.А. Формування активної пізнавальної діяльності студентів / Л.А. Аврамчук // Педагогіка і психологія. – 1997. – № 3. – С. 122-126.
2. Аузіна М.О. Інноваційні процеси в освіті : навч. посіб. / О.М. Аузіна, А.М. Возна. – Львів : ЛБІ НБУ, 2003. – 103 с.
3. Блінова О.Є. Відкритість як мотиваційна готовність майбутнього вчителя до педагогічного спілкування / О.Є. Блінова // Педагогіка і психологія. – 2002. – № 12. – С. 97- 103.
4. Козій М.К. Психолого-педагогічні умови удосконалення педагогічної практики студентів : метод. посіб. / М.К. Козій. – К. : Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова, 2001. – 141 с.
5. Попелюшко Р.П. Аналіз вивчення проблеми формування самооцінки у студентської молоді / Р.П. Попелюшко // Практична психологія та соціальна робота. – 2006. – № 7. – С. 72-75.
6. Сущенко Т.І. Особливості особистісно-орієнтованого педагогічного процесу / Т.І. Сущенко // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки : зб. наук. праць / ред. кол. Т.І. Сущенко та ін. – Вип. 19. – Київ ; Запоріжжя, 2001. – С. 3–6.
7. Тимошенко О.В. Теоретико-методичні засади оптимізації професійної підготовки вчителів фізичної культури у вищих навчальних закладах : дис. на здобуття наук. ступіня д-ра пед. наук : 13.00.04 / Тимошенко Олександр Валерійович. – Київ, 2009. – 587 с.
8. Худолій О.М. Робоча програма з педагогічної практики в школі [Текст] : IV курс, напрям підготовки : 6.01020 Фізичне виховання / О.М. Худолій, О.В. Іващенко, Т.В. Карунець // Теорія та методика фізичного виховання. – 2012. – № 9. – С. 19-31.

9. Шаповалова І.В. Компоненти процесу підготовки майбутніх учителів фізичної культури до професійного самовдосконалення / І.В. Шаповалова // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. – Запоріжжя : КПУ, 2015. – Вип. 41 (94). – С. 382– 389.

ІМІДЖ ПЕДАГОГА ЯК СКЛАДОВА ДЕОНТОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

Кучина Катерина Олегівна

канд. пед. наук, викладач кафедри початкової освіти

Навчально-наукового інституту соціально-педагогічної і мистецької освіти

Мелітопольського державного педагогічного університету

імені Богдана Хмельницького

м. Мелітополь, Україна

Abstract. The article highlights the need for expanding the scope of deontological preparation of future teachers through the emphasizing image-building, defining directions, ways of the formation of professional image, the specification of the conditions of its formation and the creation of a model of pedagogical image.

Key words: image, image- building, pedagogical deontology, pedagogical ethics.

Анотація. У статті висвітлюється необхідність розширення змісту деонтологічної підготовки майбутніх вчителів через акцентування іміджування, визначення напрямів, шляхів формування професійного іміджу, конкретизацію умов його формування та створення моделі педагогічного іміджу.

Ключові слова: педагогічна етика, деонтологія, педагогічна деонтологія, імідж, іміджування.

Рівень професіоналізму вчителя залежить не тільки від компетентності, а й від сформованого рівня культури, моральності, дотримання етичних норм професійної діяльності. Професійна підготовка педагога передбачає формування суб'єкта культури, здатного до етичної поведінки. В сучасних умовах така підготовка має несистемний, фрагментарний характер, здійснюється в межах вивчення предметів гуманітарної та професійно-спрямованої ланки (філософія, етика, естетика, культурологія, педагогіка, психологія, основи педагогічної майстерності тощо).

Як вважає Л. Хоружа, «відсутність логічного взаємозв'язку предметів блоків гуманітарної та соціально-економічної підготовки з дисциплінами професійної і практичної підготовки, чіткої зорієнтованості на майбутню професію вчителя та її моральні цінності не сприяє формуванню цілісної системи свідомості та гуманістичних цінностей, норм професійної моралі, реалізації їх у практичній діяльності» [5, с. 5]. Виникає необхідність у розробці окремого курсу, який би інтегрував попередні знання та був спрямованим на формування базових основ педагогічної професії.

Термін «деонтологія» вперше ввів англійський філософ, юрист, один із засновників Лондонського університету Д. Бентам (1748-1832 рр.), який використав його для позначення теорії моральності. Науковець стверджував, що кожна дія людини має оцінюватися з позиції тієї користі, яку вона приносить людям. Загальна

деонтологія вивчає узагальнені принципи поведінки людини, її форми, моральні та суспільні ідеали. Однак часто етика, як і мораль, означає систему норм поведінки. Тобто, етика і мораль — категорії, що визначають поведінку людини у суспільстві [2, с. 6-7].

Педагогічна деонтологія — наука про професійну поведінку педагогічного працівника, про його обов'язки. Змістовним ядром педагогічної деонтології є система морально-етичних норм і принципів, необхідних (і притаманних) педагогові для виконання своїх професійних обов'язків [5]. Питанням деонтологічної готовності фахівців присвячені дисертаційні дослідження, монографії, навчальні посібники М. Васильєвої, Є. Веселової, Г. Караханової, Г. Касяновича, Є. Коробової, Н. Кузьміної, Л. Мордохасєва, М. Орешкіної, А. Щербакєва та інших.

Дисципліна «Педагогічна деонтологія» передбачає спрямованість майбутнього педагога на педагогічну діяльність, моральні цінності, формування цілісної системи гуманістичних цінностей, норм професійної моралі, етичних складових, які стимулюють особистісний, професійний розвиток людини та її культурне зростання. Метою вивчення дисципліни є актуалізація педагогічної етики та морально-етичних засад педагогічної професії.

Однак, аналіз навчальних програм сучасних педагогів, науковців та практиків з дисципліни «Педагогічна деонтологія» засвідчив відсутність однозначних підходів до змісту предмету. Здебільшого передбачається теоретичне і практичне оволодіння основами педагогічної культури, розвиток особистісних якостей педагога, розуміння особливостей морального статусу [5, с. 4].

Цілком погоджуючись з означеними підходами, вважаємо за доцільне доповнити зміст деонтологічних знань основними поняттями іміджології, яким поки що не приділяється належної уваги у системах педагогічної професійної підготовки. Пропонуємо розширити зміст підготовки майбутніх вчителів через акцентування іміджування, визначення напрямів, шляхів формування професійного іміджу, конкретизацію умов його формування та створення моделі педагогічного іміджу, що базується з урахуванням характеристик структури іміджу.

Іміджування повинно мати місце перш за все через необхідність «виховання собою», а модель сучасного вчителя може слугувати еталонним показником. Опитування учнів середніх класів школи показало, що 30% відповідей сучасних учнів вказують на негативні характеристики вчителів. Особливе значення проблеми іміджу визначається трьома обставинами: по-перше, вплив учителя в сучасній школі багато в чому має неформальний особистісний характер, одними з найважливіших складових педагогічного впливу є міжособистісні контакти; по-друге, на думку учнів, сучасний імідж вчителя посідає друге місце в переліку десяти професійних значних якостей; по-третє, через вплив культурного фактору, що полягає в тому, що особистість вчителя стає помітною лише на певному культурному фоні. Звідси, основними компонентами іміджу є індивідуальні характеристики, особистісні, комунікативні, діяльнісні, поведінкові.

Іміджологія — наука про технологію створення особистісної привабливості, це галузь наукового знання, що допомагає оволодіти механізмами ефективного впливу людини на інших людей [6]. Іміджологія — комплексна дисципліна, мета якої — розробка методології та методики професійної діяльності щодо створення і перетворення іміджу як засобу соціального впливу. В сучасній науці та практиці зростає інтерес до іміджології в політиці, бізнесі, театрі, освіті, сфері психології

сімейних відносин тощо. Іміджологія використовує результати наук, зокрема соціальної психології, культурології, менеджменту та маркетингу, політології тощо для створення методологічного та методичного оснащення, для професійної діяльності зі створення і перетворення імідж-образу.

Імідж — фасадна частина образу, в якій манери (жести) і міміка постають як найбільш виразні архітектурні елементи [6]. Серед найважливіших елементів — поведінка людини [1, с. 19]. В роботах Л. Данильчук, О. Змановської, Г. Почепцова, В. Шепеля та інших авторів імідж визначається як цілеспрямовано створена або стихійно виникла форма відображення об'єкта у свідомості людей. Об'єктом іміджу можуть бути людина, група людей, організація (установа, компанія, політична партія), країна та ін. Імідж людини формується насамперед на основі аналізу сукупності особистісних сигналів, які він свідомо чи несвідомо посиляє людям. Імідж може бути позитивним, негативним або змішаним (одночасно позитивним і негативним). Імідж — поняття суб'єктивне, так як один і той же носій іміджу може оцінюватися різними людьми по-різному.

На нашу думку, до складових оптимального іміджу і моделі поведінки педагога можна віднести:

- володіння методами успішної самопрезентації через оформлення своєї зовнішності і манер в діловому класичному стилі; прагнення займати в спілкуванні рівноправну позицію, проявляти шанобливе ставлення до людей, довіру, симпатію, оптимізм; вміння демонструвати це вербальними і невербальними засобами;
- вміння запам'ятовувати імена та по-батькові партнерів по спілкуванню і урізноманітнювати мовні форми звертання до них; великий життєвий і професійний досвід, здатність адекватно розуміти цілі, позиції, установки, почуття і наміри іншої людини; впевненість в собі, яка повинна відчуватися навколишніми, але не приймати форм агресивності, і рефлексія з приводу власної представленості у інших.

Основним способом реалізації педагогічного іміджу є втілення в ньому загальнолюдських цінностей: здоров'я, любові, створення сім'ї, аналізу творчості. Педагогічний імідж ґрунтується на таких позитивних якостях особистості, як: духовність, моральність, гуманізм, мужність, працьовитість, патріотизм, доброчинність. Також необхідними є вміння керувати процесом спілкування з людьми в умовах дефіциту часу: організувати час та простір спілкування, визначити і дотримуватися регламенту; слухати і ставити запитання таким чином, щоб отримувати максимум якісної інформації; своєчасно вийти зі спілкування, з урахуванням ситуації і стану партнерів.

Вважаємо, що на відміну від професійного іміджу інших фахівців, педагогічний імідж є: складним інтегрованим утворенням, що пов'язано з виконанням вчителем різноманітних функцій; містить змінні величини, що пов'язано з багатофакторним впливом, ситуативністю діяльності, непрогнозованістю та варіативністю; досить усталеним, стереотипним утворенням, дещо обмеженим особливостями професії; обґрунтовано необхідним, особливо для вчителів початкової школи через здатність молодших школярів до наслідування і синтетичність віку з урахуванням особливостей сприйняття дітей, де основною метою є полегшення сприйняття, що вимагає достатньо зовнішньої виразності вчителя; необхідним як синтез внутрішнього багатства і зовнішньої виразності, щоб якнайповніше

сформувати у молоді почуття смаку, бажання до самовдосконалення та самозростання; показником зростання педагога, яскравим враженням індивідуальності, творчості, неповторності; засобом педагогічного впливу, адже педагогічна діяльність завжди була і є особистісно-забарвленою; психологічно обґрунтованою реалією міжособистісного спілкування, що базується на атракції (симпатії) і уможливорює розуміння суб'єктів спілкування.

Відтак, для реалізації мети — формування у майбутніх педагогів моральних цінностей педагогічної професії через засвоєння її нормативних засад, розвиток і саморозвиток професійної етичної культури — розширюємо змістову складову курсу; тому зміст дисципліни поєднує тематику:

- педагогічна деонтологія як наука про професійну поведінку педагога;
- педагогічна етика як сукупність моральних норм професійної діяльності;
- теоретико-методологічні основи педагогічної іміджології та деонтології; специфіка використання іміджових атрибутів у педагогічній іміджології;
- соціокультурні чинники розвитку педагогічного іміджу та етичної культури педагогічних кадрів;
- принципи, норми і правила професійно-педагогічної поведінки; характеристика професійних моральних норм діяльності педагога;
- роль педагогічної етики у реалізації основних прав і свобод особистості;
- особливості етичної поведінки педагога у різних педагогічних ситуаціях; професійний імідж сучасного педагога;
- педагогічний імідж та етика у суб'єкт-суб'єктній взаємодії; особливості етичної поведінки сучасного педагога [4].

Література:

1. Барна Н.В. Іміджологія : навч. посіб. [для дист. навч.] / Н.В. Барна ; за наук. ред. В.М. Бебика. – К. : Університет «Україна», 2007. – 217 с.
2. Горшенев В.М. Юридична деонтологія: [навч. посіб.] / В.М. Горшенев, І.В. Бенедик– К., 1988. – С. 6 – 7.
3. Кусий Ю.О. Педагогічна деонтологія / Ю.О. Кусий // Директор школи – 1998. – № 29. – С. 7.
4. Методичні матеріали до занять з дисципліни «Педагогічна деонтологія» для здобувачів вищої освіти (013 Початкова освіта) / упорядники Ю.М. Шевченко, К.О. Кучина. – Мелітополь: МДПУ імені Богдана Хмельницького, 2017. – 32 с.
5. Хоружа Л.Л. Педагогічна деонтологія: [навч.-методич. посіб.] / Л.Л. Хоружа. – К.: КМПУ імені Б. Д. Грінченка, 2000. – 96 с.
6. Шепель В.М. Имиджелогия: Секреты личного обаяния / В.М. Шепель. – М., 2007. – 382 с.

**ANALYSIS OF THE DEFINITION OF "READINESS" OF TEACHING
STAFF TO WORK IN INCLUSIVE EDUCATION IN PEDAGOGICS*****Ostrianko Tetiana Sergiivna****Senior lecture, PhD in Pedagogics**Department of social work**Faculty of social of technology, sanitation, rehabilitation**Chernihiv National University of Technology**Chernihiv***АНАЛІЗ ДЕФІНІЦІЇ «ГОТОВНІСТЬ» НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ
ПРАЦІВНИКІВ ДО РОБОТИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ У
ПЕДАГОГІЧНІЙ НАУЦІ*****Острянюк Тетяна Сергіївна****ст. викладач, канд. пед. н.**кафедра соціальної роботи**факультет соціальних технологій, оздоровлення та реабілітації**Чернігівський національний технологічний університет**м. Чернігів*

У тезах проаналізовано основні аспекти та особливості поняття «готовність науково-педагогічних працівників до роботи в умовах інклюзивної освіти та узагальнено підходи у педагогічній науці.

Ключові слова: готовність, інклюзивна освіта, науково-педагогічні працівники.

На сьогодні в суспільстві особливої актуальності набуває проблема готовності науково-педагогічних працівників, які повинні забезпечити ефективне та раціональне здійснення процесу інклюзивної освіти для осіб з особливими освітніми потребами. Сучасні викладачі мають бути готовими до змін та нових суспільних відносин, відповідати вимогам часу та бути здатними до саморозвитку, що є можливим лише за умови їх постійного професійного та інноваційного розвитку.

Перш за все, з'ясуємо етимологію поняття «готовність». Вона, в прямому сенсі, має два значення. Перше — це згода зробити що-небудь, у другому ж — стан, при якому все зроблено, все готово для чого-небудь [4].

У Великому тлумачному словнику української мови готовність пояснюється як «абстрактний іменник до слова «готовий» і означає: той, хто зробив необхідні приготування, підготувався до чого-небудь; який висловлює згоду, схильний до чого-небудь або виявляє бажання зробити що-небудь; виражає закінченість, кінцевий результат якої-небудь дії, стану» [2].

На наш погляд, в першому визначенні мова йде про добровільне та усвідомлене рішення, спрямоване на діяльність, у другому ж визначенні — використовується як стан, наявність якого забезпечує виконання рішення.

Зосереджуючись на проблематиці готовності, яка розглядається у різних аспектах, вважаємо за доцільне проаналізувати наукові джерела і з'ясувати, що буде означати поняття «готовність до діяльності».

Готовність до дії — стан мобілізації всіх психофізіологічних систем людини, що забезпечують ефективне виконання певних дій. Стан готовності до дії визначається поєднанням факторів, що характеризують різні рівні і сторони

готовності, зокрема фізичну підготовленість, необхідну нейродинамічну забезпеченість дії, а також психологічні умови готовності. Залежно від умов виконання дії, провідною може стати одна з цих сторін готовності до дії [7].

Результати аналізу наукових праць із проблеми готовності, дозволили зробити висновок, що єдиного підходу до даного поняття немає. Разом з тим великий теоретичний і практичний матеріал про проблему готовності людини до різних видів діяльності накопичено у сучасній психологічній науці. Так, у «Тлумачному словнику психологічних термінів в українській мові» «готовність до праці» розглядається як еліпсис 3-х понять, що мають різне значення:

1) широке значення — готовність до будь-якої праці — як результат трудового виховання з раннього дитинства, що виражається в бажанні трудитися, в осмисленні необхідності брати участь у спільній трудовій діяльності;

2) більш конкретне — потреба в праці, що конкретизується в готовності до праці в певній професії як результат професійного навчання і виховання і підсумок не лише професійного розвитку, але й соціальної зрілості особистості;

3) найбільш конкретне — готовність до праці безпосередня, що постає у відомих або можливих умовах як результат психологічної підготовки і психічної мобілізації [40].

У «Психологічній енциклопедії [6, с. 89] «готовність до дії» трактується як «стан мобілізації всіх психофізіологічних систем людини, що забезпечує ефективне виконання певних дій». Конкретний стан готовності до дії визначається поєднанням факторів, що характеризують різні рівні готовності: фізичну підготовленість, необхідну нейродинамічну забезпеченість дії, психологічні умови. Залежно від умов виконання, провідною може бути одна з цих сторін готовності до діяльності.

У наукових джерелах зустрічається й інше тлумачення готовності до професійної діяльності. Зокрема, це психічний стан, передстартова активізація людини, що включає усвідомлення людиною своїх цілей, оцінку наявних умов, визначення найбільш вірогідних способів дії; прогнозування мотиваційних, вольових, інтелектуальних зусиль, імовірності досягнення результату, мобілізацію сил, самонавіювання в досягненні цілей.

Крім того, як показують результати аналізу наукової літератури, поряд із терміном «готовність» досить широко використовуються поняття «підготовленість» і «придатність» особистості до діяльності.

Так, підготовленість до певного виду діяльності тлумачиться дослідниками як «наявність у людини особистісних якостей, теоретичних знань, практичних навичок і вмінь, що дають їй змогу в будь-який час успішно виконувати поставлені завдання та функціональні обов'язки» [3].

Результати аналізу літератури дозволяють стверджувати, що вчені по-різному визначають і структуру професійної готовності фахівця: одні з них компонентами готовності називають ставлення особистості до діяльності (Н. Горбач, Н. Кичук, А. Линенко); інші виокремлюють такі складові, як мотиваційний, змістовий, процесуальний, організаторський (Н. Кузьміна, Л. Спірін, В. Сластьонін, О. Щербаков та ін.); мотиваційний, когнітивний, емоційно-вольовий компоненти (В. Моляко, Є. Машбиць, О. Тихомиров).

Прийнято вважати, що компонентами готовності особистості до діяльності є ставлення до діяльності або настанову (для ситуаційної готовності), мотиви, знання про предмет і способи діяльності, навички та вміння їхнього практичного

використання. Тому найчастіше виділяють такі компоненти готовності, як мотиваційний, змістовий і операційний [5].

З огляду на різноманітність трактування поняття «готовність», виникає цілком логічна потреба у розгляді характеристики готовності науково-педагогічних працівників вищої школи до інклюзивної освіти.

Вирішальною умовою інклюзивної освіти осіб з особливими освітніми потребами є створення інклюзивного простору, який, насамперед, передбачає наявність як спеціально підготовлених науково-педагогічних працівників, так і спеціально підготовленого освітнього середовища, матеріально-технічного забезпечення.

Готовність науково-педагогічних працівників до інклюзивної освіти розглядається як складне інтегративне професійно-особистісне утворення, зміст якого включає в себе професійну, психологічну, інформаційну та технологічну готовність.

Керівною складовою готовності є психологічна готовність. У трактуванні особистісного підходу вона виражає спрямованість суб'єкта на певну активність, відбиваючи його діяльнісне ставлення до тих чи інших сторін дійсності і до самого себе. Психологічна готовність науково-педагогічного працівника до інклюзивної освіти як інтегрована якість особистості включає: систему мотивів, станів, знань, умінь і навичок, певного досвіду науково-педагогічного працівника, особистісних якостей, які забезпечують успішну викладацьку діяльність.

Професійна ж готовність до інклюзивної освіти характеризується наявністю установки і потреби науково-педагогічного працівника в здійсненні інклюзивної освіти, спеціальних знань, умінь і навичок його реалізації.

Професійна готовність науково-педагогічного працівника до інклюзивної освіти включає когнітивний, практичний і особистісно-смысловий компоненти. При аналізі готовності науково-педагогічного працівника до інклюзивної освіти особлива увага приділяється професійно-гуманістичній спрямованості, що виражається через визнання цінності особистості людини незалежно від ступеня важкості його порушення, спрямованість на розвиток особистості людини з порушенням у розвитку в цілому, а не тільки на отримання освітнього результату [8].

Український науковець С. Ніколаєнко в аспекті питання готовності до інклюзивної освіти пропонує включити також технологічну готовність — готовність науково-педагогічних працівників до впровадження педагогічних технологій. Готовність до впровадження педагогічних технологій — це багатокомпонентний, поліфункціональний, цілеспрямований, закономірний та динамічний процес якісних змін у професійних знаннях, уміннях, мотивах, професійних та особистісних якостях.

Не менш важливою виступає інформаційна готовність науково-педагогічних працівників до роботи в умовах інклюзивної освіти. Так, інформаційна обізнаність викладача щодо основних положень інклюзивної освіти має бути основою для його професійної позиції. Наразі гострим є питання щодо подальшої просвіти науково-педагогічних працівників з питань, що стосуються принципів інклюзії в освіті, успішного досвіду інклюзивної практики, що дозволить підготувати викладача до сприйняття вимог часу й усвідомлення необхідних змін.

Отже, здійснивши науково-теоретичний аналіз підходів до визначення поняття «готовність», ми дійшли висновку, що поняття готовності науково-педагогічного працівника до роботи в умовах інклюзивної освіти передбачає психологічну,

професійну, технологічну та інформаційну готовність, що досить взаємопов'язані між собою та взаємодоповнюють один одного.

Література:

1. Бродовська В.И. Тлумачний словник психологічних термінів в українській мові : словник / 2-е видання. – К. : Професіонал, 2005. – 224 с.
2. Великий тлумачний словник української мови [з дод. і допов.] / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К. : Ірпінь : Перун, 2005. – 1728 с.
3. Ложкін Г.В. Військова психологія : терміни, поняття, визначення : словник-довідник. Ін-т змісту і методів навчання. – К., 1996. – 144 с.
4. Ожегов С.И. Толковый словарь русского языка / Ожегов С.И., Шведова Н.Ю. : РАН. Институт русского языка им. В.В. Виноградова. 4-е изд., доп. М., 1999. – 540 с.
5. Полетай О.М. Критерії готовності майбутніх учителів трудового навчання до роботи з технічно обдарованими учнями // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. Збірник наукових праць. 2010. Вип. 25.
6. Психологічна енциклопедія / автор-упор. О.М. Степанов. – К. : Академвидав, 2006. – 424 с.
7. Словарь практического психолога / Сост. С.Ю. Головин. Минск, Харвест, 1998. – 434 с.
8. Яковлева, И.М. Подготовка педагогов к реализации инклюзивного образования // Инклюзивное образование: методология, практика, технологии : материалы междунар. науч.-практ. конф. — М. : Изд-во Моск. город. психол.-пед. ун-та, 2011. — С. 242–243.

IMPROVEMENT OF SPECIAL PHYSICAL TRAINING OF SPORTSMEN- VETERANS OF SAMBO

Pakulin Serhij Leonidovich

*Doctor of sciences (Economics), academician Ukrainian Science Academy of
National Progress*

Leading researcher

Department of social and environmental problems of steady development

*The state institution «The Institute of nature use economy and stable development of
National Science Academy of Ukraine»*

Kyiv, Ukraine

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ СПЕЦИАЛЬНОЙ ФИЗИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКИ САМБИСТОВ-ВETERANОВ

Пакулин Сергей Леонидович

доктор экономических наук, академик УААНП

ведущий научный сотрудник

отдел социоэкологических проблем устойчивого развития

*Государственное учреждение «Институт экономики природопользования и
устойчивого развития Национальной академии наук Украины»*

г. Киев, Украина

Abstract. It is proved that the special physical training important for injury prevention veterans of sambo. The nature of the exercises, the intensity of their performance and amount must correspond strictly to age, period, sports training, as training age wrestlers and restore its body after exercise

Keywords: Special physical training, sportsmen-veterans of sambo, injuries, training.

Аннотация. Обосновано, что специальная физическая подготовка важна для профилактики травматизма самбистов-ветеранов. Характер упражнений, интенсивность их выполнения и объем должны строго соответствовать возрасту, периоду спортивной тренировки, состоянию тренированности возрастного самбиста и особенностям восстановления его организма после тренировок

Ключевые слова: Специальная физическая подготовка, самбист-ветеран, травматизм, тренировочный процесс.

Актуальной научной проблемой является учет специфических факторов риска и недостатков в специальной физической подготовке в профилактике травматизма самбистов-ветеранов. Определение специфических факторов риска является основополагающим моментом в разработке конкретных мер профилактики травматизма самбистов-ветеранов. К основным специфическим факторам риска относятся: несоответствие тренировочных нагрузок возрастным характеристикам самбистов-ветеранов; недостатки специальной физической подготовки спортсмена; несоответствие спортивной техники возможностям самбиста-ветерана; погрешности в разминке; неумение правильно выполнять самостраховку; несоответствие экипировки спортсмена условиям тренировок и соревнований; изготовление и наличие спортивного инвентаря без учета требований безопасности и возрастных характеристик самбистов-ветеранов; несовершенство правил соревнований и

необъективное судейство; неподготовленность мест проведения тренировок и соревнований; особенности психоэмоциональных проявлений; нарушения дисциплины; несоблюдение правил самоконтроля.

Тренировочные нагрузки необходимо распределять в соответствии с возрастными характеристиками самбистов-ветеранов. Необходимо учитывать время восстановления организма ветерана самбо после тренировки. Превышение физических нагрузок и игнорирование времени восстановления организма после тренировок приводит не только к травматизму самбистов-ветеранов, но и ухудшению из физического состояния и снижению работоспособности.

В современном ветеранском самбо проблема восстановления так же важна, как и сама тренировка, поскольку невозможно достичь высоких результатов только за счет увеличения объема и интенсивности нагрузок [1, с. 149]. В связи с этим методы восстановления и снятия утомления у спортсменов приобретают первостепенное значение. Характерной чертой современного ветеранского самбо являются значительные по объему и интенсивности тренировочные нагрузки, которые предъявляют исключительно высокие требования к организму спортсмена. Нередко тренировочные занятия проводятся, к сожалению, на фоне хронического утомления. Частые физические перегрузки приводят к перенапряжению локомоторного аппарата и к различным предпатологическим и патологическим состояниям. Это имеет место в тех случаях, когда организация тренировочного процесса самбиста-ветерана не отвечает научным требованиям и нагрузки не соответствуют его возрастным и индивидуальным особенностям.

В комплекс восстановительных мероприятий входят самые разнообразные средства — рациональное построение тренировки, массаж, фармакологические средства, аутогенная тренировка, кислородные коктейли и др. Особое значение приобретает изучение закономерностей восстановительных процессов, характера утомления и методов, повышающих эффективность восстановления и активного отдыха. Разумное применение средств восстановления в тренировочном и соревновательном режимах самбистов-ветеранов возможно при четком понимании тренером, врачом, спортсменом сути утомления, его характера, особенностей самбо. Умелое сочетание всех форм восстановления на различных этапах учебно-тренировочного процесса является залогом его эффективности, дает возможность самбисту-ветерану избежать неблагоприятных последствий от тренировочных нагрузок. Изучение методов восстановления в ветеранском самбо важно еще и потому, что они направлены на укрепление здоровья и продление жизни возрастных самбистов, на создание условий обеспечивающих наиболее успешное восстановление их работоспособности.

После прекращения физической работы у самбиста-ветерана происходят обратные изменения в деятельности тех функциональных систем организма, которые обеспечивали выполнение нагрузки. Вся совокупность изменений в этот период объединяется понятием восстановления. На протяжении восстановительного периода из организма удаляются продукты рабочего метаболизма и восполняются энергетические запасы, пластические вещества (белки, углеводы и т.д.) и ферменты, израсходованные за время мышечной деятельности. По существу, происходит восстановление нарушенного работой равновесного состояния организма. Однако восстановление — это не только процесс возвращения организма к предрабочему состоянию. В период восстановления происходят также изменения, которые

обеспечивают повышение функциональных возможностей организма, входя в стадию сверхвосстановления.

Интервалы отдыха между занятиями зависят от величины тренировочной нагрузки самбиста-ветерана. Они должны обеспечивать полное восстановление его работоспособности, как минимум, до исходного уровня или, в лучшем случае, до фазы сверхвосстановления. Тренировка в фазе неполного восстановления недопустима, так как адаптационные возможности организма возрастного спортсмена ограничены. Чем больше продолжительность тренировочной нагрузки с соответствующей интенсивностью, тем более продолжительными должны быть интервалы отдыха.

Специфическим фактором риска самбистов-ветеранов является несоответствие спортивной техники возможностям спортсмена. Технику движений в самбо можно условно разделить на две большие группы: стандартную (стереотипную), нестандартную (ситуационную). Под стандартной техникой подразумевается идеальная модель, выработанная на основе практического или теоретического опыта. Часто за идеальную модель принимают технику самбиста, показавшего выдающийся результат.

Преимущественная травма определенной локализации в самбо называется слабым звеном опорно-двигательного аппарата. Эти слабые звенья не истинные, а приобретенные, так как их локализация связана с техникой движения и развиваемыми при этом усилиями. В основе же их лежат различные нарушения учебно-тренировочного процесса. Зная слабые звенья, можно успешно осуществлять профилактику, направленную на предотвращение кумулятивного эффекта нагрузок. Под кумулятивным действием (эффектом) нами понимается концентрация действия чего-либо в одном определенном направлении.

Выявление причины травмы зависит от опыта тренера, от сознательного самоанализа самбистом-ветераном своей деятельности, от оценки и регуляции мышечно-суставных ощущений в процессе тренировок и соревнований. Как только появляются первые предвестники травм — болезненность мышц, их уплотнение, судороги, необходимо тщательно проанализировать тренировочную программу, обратив особое внимание на технику движений. В практической деятельности перед тренером и самбистом-ветераном стоит задача постоянной коррекции и обновления спортивной техники, которая должна соответствовать изменяющимся индивидуальным морфофункциональным особенностям, возрасту и планируемому уровню спортивных достижений. Это вполне закономерно, поскольку техника движений во многом зависит от уровня физической и психической готовности самбистов-ветеранов на данном этапе.

В профилактике травматизма самбистов-ветеранов особое внимание необходимо обратить на искоренение недостатков в специальной физической подготовке. Специальная физическая подготовка направлена на развитие вегетативных функций организма спортсмена, его физических качеств и на овладение двигательными навыками, которые являются предпосылкой для совершенствования в самбо. Основными средствами специальной физической подготовки являются упражнения, включающие весь арсенал технико-тактических средств и разработанные на их основе специально подготовительные упражнения. Общая и специальная физическая подготовка находятся в тесной взаимосвязи, но их удельный

вес в общем объеме тренировки для различных возрастных категорий самбистов-ветеранов различен.

В тренировочном процессе самбистов-ветеранов необходимо добиваться гармоничного развития функций и тканей опорно-двигательного аппарата, избегая чрезмерной постоянной нагрузки на отдельные его звенья. Практика самбо давно доказала, что форсированная подготовка приводит к заболеваниям и травмам наиболее нагружаемых отделов опорно-двигательного аппарата. При спортивной специализации тренер и спортсмен стремятся развивать только те мышцы, которые непосредственно участвуют в выполнении технического приема, необходимого для достижения высокого результата. Возникает функциональное несоответствие между сильными группами мышц и относительно слабыми, пассивно тренируемыми мышцами. Например, в самбо нередко большое внимание уделяется упражнениям, направленным на совершенствование скоростно-силовых качеств трехглавой мышцы голени, и почти отсутствуют упражнения для укрепления мышц стопы, которые участвуют в реализации целостного движения.

Основные проблемы, стоящие перед тренером самбистов-ветеранов при совершенствовании их специальной физической подготовленности, следующие: 1) подбор наиболее рациональных (с учетом индивидуальных особенностей и возраста самбистов-ветеранов) упражнений для совершенствования специальной физической подготовки; 2) характер упражнений, интенсивность их выполнения и объем должны строго соответствовать возрасту, периоду спортивной тренировки, состоянию тренированности возрастного самбиста и особенностям восстановления его организма после тренировок.

Важное значение для самоконтроля имеют субъективные показатели состояния организма самбистов-ветеранов: сон, самочувствие, настроение, желание тренироваться. Крепкий сон, хорошее самочувствие и высокая работоспособность в течение дня, желание тренироваться свидетельствуют об адекватности тренировочных нагрузок. Плохой сон, вялость и сонливость в течение дня, нежелание тренироваться являются верными признаками переутомления. Если не принять соответствующие меры и не снизить нагрузки, позже могут появиться и более серьезные симптомы переутомления — боли в области сердца, нарушения ритма, повышение артериального давления и др. В этом случае следует на пару недель прекратить занятия или снизить нагрузку до минимума. После исчезновения указанных симптомов можно начинать тренировки и постепенно увеличивать нагрузку до нормальных величин.

Литература:

1. Пакулін С.Л. Удосконалення передзмагальної підготовки та оптимізація техніко-тактичного арсеналу самбістів-ветеранів / С.Л. Пакулін // Матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції студентів та молодих вчених «Результати наукового пошуку» (18 березня 2017 р., м. Краматорськ, Україна). – Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. – С. 148–151.

INDIVIDUALIZATION AND IMPROVEMENT OF TECHNICAL AND TACTICAL TRAINING OF SAMBO VETERANS

Pakulin Serhij Leonidovich

Doctor of sciences (Economics), academician Ukrainian Science Academy of National Progress

Leading researcher

Department of social and environmental problems of steady development

The state institution «The Institute of nature use economy and stable development of National Science Academy of Ukraine»

Kyiv, Ukraine

ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ ТА ВДОСКОНАЛЕННЯ ТЕХНІКО-ТАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ САМБІСТІВ-ВЕТЕРАНІВ

Пакулін Сергій Леонідович

доктор економічних наук, академік УАННП

провідний науковий співробітник

відділ соціоекологічних проблем сталого розвитку

Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України»

м. Київ, Україна

Abstract. Proven of great importance for the continuation of the sambo, a sport generally has no injuries, which affects the arsenal and individualization of technical and tactical training of veterans of sambo.

Keywords: Technical-tactical training, individualization, veteran of sambo.

Анотація. Доведено, що велике значення для продовження занять самбо, спортом взагалі має відсутність травматизму, яка впливає на арсенал та індивідуалізацію техніко-тактичної підготовки самбістів-ветеранів.

Ключові слова: Техніко-тактичної підготовка, індивідуалізація, самбіст-ветеран.

Проведене дослідження виявило, що велике значення для продовження занять самбо, спортом взагалі має відсутність травматизму, яка впливає на арсенал та індивідуалізацію техніко-тактичної підготовки самбістів-ветеранів. Наприклад, рухова підготовленість самбістів-ветеранів. Отримані результати дозволили нам розробити класифікацію травм у ветеранському самбо: садна; удари; потертості; вивихи й ушкодження суглобів; ушкодження м'язів і сухожилів; черепно-мозкові травми; інші ушкодження. Розроблена у ході дослідження класифікація травм у ветеранському самбо враховує загальні та специфічні чинники ризику їх виникнення. Це дозволило нам обґрунтувати доцільність застосування в спортивній практиці ветеранського самбо три групи засобів відновлення: педагогічні, медико-біологічні та психологічні.

Для формування оптимального індивідуального технічного арсеналу самбістів-ветеранів нами були визначені найбільш значимі чинники, що дозволяють індивідуалізувати особливості самбістів-ветеранів [1, с. 145]. Це дозволило виявити недоліки у технічному арсеналі самбістів-ветеранів та визначити, які фактори сприяють формуванню технічного арсеналу самбістів-ветеранів. Аналіз технічного

арсеналу сучасної змагальної діяльності кваліфікованих самбістів-ветеранів, який був отриманий у результаті відеоаналізу, дозволив нам виділити 12 основних технічних дій, які часто ними використовуються. Було також проведене порівняння показників різноманітності результативної техніки змагання переможців і призерів Олімпіад (діючих спортсменів) у порівнянні з ветеранами самбо. Ефективніші прийоми діючих спортсменів — це підхоплення, кидки через спину і скручування, у той час як самбісти-ветерани домагалися переваги за допомогою кидків підсіканням і зацепом, використовували інші, більш простіші, прийоми з мінімальною амплітудою.

Формуючий експеримент з перевірки ефективності педагогічної системи професійно-особового розвитку самбістів-ветеранів з використанням інтерактивних методів був проведений в реальних умовах тренувальної діяльності випробовуваних. Результати проведеного порівняльного експерименту, отримані на основі експертної оцінки самбістів-ветеранів, свідчать про те, що найбільш виражені зрушення відбулися в показниках, які характеризують спортивно-професійну результативність; уміння користуватися інтерактивними методами засвоєння знань і навиків; готовність до особово-професійного вдосконалення; здатність до об'єктивної оцінки результатів своєї спортивної успішності та професійної компетентності; володіння сучасними способами особової взаємодії.

На базі Федерації самбо України й обласних федерацій самбо доцільно організувати постійно діючі семінари професійно-особового розвитку самбістів-ветеранів з використанням інтерактивних методів педагогічної дії.

Проведене дослідження дозволило зробити нам наступні висновки.

1. Формування індивідуального технічного арсеналу відбувається на пізніх етапах підготовки ветерана-самбіста. Порівняльний аналіз техніко-тактичної підготовки змагальної діяльності ветеранів-самбістів різних вікових груп дозволив виявити, що «діючі спортсмени» та ветерани самбо виконують технічні дії із різних кваліфікаційних груп, різної важкості. Є ветерани-самбісти, що мають здатність до використання тільки фронтальних комбінацій, а інші — до діагональних або подовжніх комбінацій.

2. У результаті проведеного дослідження актуальної наукової проблеми профілактики травматизму самбістів-ветеранів нами розроблена класифікація травм у ветеранському самбо. Були виявлені фактори ризику як пусковий механізм виникнення травми: вік, стать, рівень майстерності, попередні травми, зниження маси тіла перед змаганням, відхилення в стані здоров'я, недоліки в загальній фізичній підготовці, втома. Було розглянуто три групи засобів відновлення: педагогічні, медико-біологічні та психологічні. Нами доведена необхідність продовжувати проспективно оцінювати рівень травм на змаганнях і тренуваннях із самбо серед ветеранів, щоб досліджувати чинники ризику. Пропонується зміни до правил ветеранського самбо вносити з урахуванням епідеміологічних даних травматизму, а в подальших дослідженнях оцінювати ефективність внесених змін та інших профілактичних засобів.

3. Дослідження біологічного віку ветеранів самбо, що продовжують систематичні тренування, має велике значення для спортивної медицини, лікувальної фізкультури, геронтології, неврології, а також для професійного відбору в плані вікового нормування розумових і фізичних навантажень, оцінки впливу рухового режиму на темп старіння. Проведені у ході нашого дослідження тести дозволили оцінити «кількість здоров'я» самбістів-ветеранів, що дає уявлення про рівень

функціональних можливостей їх організму. Було доведено, що заняття самбо, правильний і позитивний спосіб життя позитивно впливають на здоров'я самбістів-ветеранів. Проведені дослідження дозволяють зробити висновок про поліпшення функцій дихальної та серцево-судинної систем, розширення їх функціональних можливостей у самбістів-ветеранів. Динаміка показників, що характеризують рухову підготовленість самбістів-ветеранів, показала, що в результаті дії занять оздоровчої спрямованості відбулися позитивні зміни в показниках, що характеризують прояв сили, витривалості, координаційні здібності й технічну підготовленість. Так само наші дослідження дозволяють стверджувати, що оптимальна величина рухової активності істотно впливає на рівень функціонального стану, рухову підготовленість самбістів-ветеранів. Зараз актуалізуються наукові дослідження, присвячені розробці підготовки передзмагання самбістів-ветеранів, технології її оптимізації, можливостям отримання оптимальної «спортивної» форми в умовах природного старіння організму. Це зумовлюється недостатнім вивченням цих важливих наукових проблем. Такі дослідження дозволять повніше розкрити механізми відновлення спортивної працездатності самбістів-ветеранів, виявити найбільш ефективні напрями підвищення їх працездатності та зміцнення здоров'я.

4. Основні проблеми, що стоять перед тренером самбістів-ветеранів при вдосконаленні та індивідуалізації їх спеціальної фізичної підготовленості, такі: підбір найбільш раціональних (з урахуванням індивідуальних особливостей і віку самбіста-ветерана) вправ для вдосконалення спеціальної фізичної підготовки; характер вправ, інтенсивність їх виконання і обсяг повинні суворо відповідати віку, періоду спортивного тренування, стану тренуваності самбіста й особливостям відновлення його організму після тренувань [2, с. 63]. Важливе значення для самоконтролю мають і суб'єктивні показники стану організму самбіста-ветерана: сон, самопочуття, настрої, бажання тренуватися. Міцний сон, добре самопочуття й висока працездатність протягом дня, бажання тренуватися свідчать про адекватність тренувальних навантажень. Поганий сон, млявість і сонливість протягом дня, небажання тренуватися є вірними ознаками перевтоми. Якщо не вжити відповідних заходів і не знизити навантаження, пізніше можуть з'явитися|появлятися| серйозніші симптоми перевтоми — болі в області серця, порушення ритму, підвищення артеріального тиску тощо. У цьому випадку слід на пару тижнів припинити заняття або знизити навантаження до мінімуму. Після зникнення вказаних симптомів можна починати тренування й поступово збільшувати навантаження до нормальних величин.

5. Стан опорно-рухового апарату у самбістів-ветеранів багато в чому визначається рівнем культури фізичної активності, а характер|вдача| вікових змін морфофункціональних| властивостей апарату руху залежить від способу життя, рівня та змісту|вмісту| фізичної активності, тому для досягнення ефекту в найбільш складному поєднанні швидкоісно-силової та технічної підготовки при вдосконаленні ритму змагальної вправи як головної складової спортивного результату доцільно в підготовці самбістів-ветеранів дотримуватися розроблених нами методичних положень|становищ| та активно використовувати розроблений у ході проведеного дослідження комплекс розвиваючих вправ.

6. Важливим аспектом проведеного нами дослідження стала розробка системи підготовки самбістів-ветеранів із застосуванням інтерактивних методів педагогічного впливу. Складний характер професійно-особового розвитку самбістів-ветеранів на основі застосування інтерактивних методів педагогічної дії зумовив застосування

системно-функціонального підходу, а також використання історико-логічного та психолого-педагогічного аналізу цієї проблеми. При проведенні дослідження використовувалися концепції та теорії, представлені в працях вітчизняних і зарубіжних учених і практиків, які досліджують психолого-педагогічні проблеми технічної та психологічної підготовки ветеранів спорту та їх саморозвитку. Встановлено позитивний характер взаємовпливу спортивної діяльності та професійно-особового розвитку самбістів-ветеранів. Обґрунтовано необхідність використання інтерактивних технологій у побудові сучасних спортивно-педагогічних систем, виявлено їх роль і високу ефективність у професійно-особовому розвитку самбістів-ветеранів. Перспективи подальших розвідок у даному напрямі — це експериментальна перевірка запропонованої системи та її високої ефективності, визначення реальних можливостей її впровадження в практику професійно-особового розвитку самбістів-ветеранів.

7. Формуючий експеримент з перевірки ефективності педагогічної системи професійно-особового розвитку самбістів-ветеранів з використанням інтерактивних методів був проведений в реальних умовах тренувальної діяльності випробовуваних. Акцент було зроблено на особливостях спортивно-професійної діяльності самбістів-ветеранів та інтерактивних формах навчання (семінари, ділові ігри, тренінги, що імітують ситуації змагань, колективні вирішення спортивно-професійних завдань; заохочення до гнучкої зміни соціальних ролей, занурення в реальну атмосферу спортивної співпраці або суперництва з вирішення проблем, що виникають, оцінка дій партнерів і своєї власної поведінки та ін.). Позитивним результатом дії експериментальної програми стало покращення параметрів, які характеризують ефективність розвитку самбістів-ветеранів, що пройшли експериментальний курс.

Література:

1. Пакулин С.Л. Особенности построения тренировочного процесса самбистов-ветеранов / С.Л. Пакулин // Матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції студентів та молодих вчених «Результати наукового пошуку» (18 березня 2017 р., м. Краматорськ, Україна). – Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. – С. 144–147.
2. Пакулин С.Л. Совершенствование подготовки самбистов-ветеранов к соревнованиям / С.Л. Пакулин // Матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції «Суспільні дослідження у 21 сторіччі» (25 березня 2017 р., м. Краматорськ, Україна). – Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. – С. 60–64.

**EDUCATIONAL ENVIRONMENT IN SHAPING PERSONALITY UNDER
RURAL SCHOOLS UNGRADED SECOND HALF OF THE XX CENTURY**

Prokopiv Liubov Mykolaivna

associate Professor

chair pedagogical department named after B.Stuparyk

Faculty of Education

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University

Ivano-Frankivsk, Ukraine

**РОЛЬ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТОСТІ
В УМОВАХ СІЛЬСЬКОЇ МАЛОКОМПЛЕКТНОЇ ШКОЛИ ДРУГОЇ
ПОЛОВИНИ ХХ СТ.**

Прокопів Любов Миколаївна

доцент

кафедра педагогіки імені Богдана Ступарика

Педагогічний факультет

ДВНЗ «Прикарпатський національний університет

імені Василя Стефаника»

м. Івано-Франківськ, Україна

The author analyzes the main aspects of the learning environment at certain stages conditionally allocated. Attention is drawn to the problem of formation of the schoolboy in conditions of ungraded schools at every historical stage.

Key words: educational environment, society, ungraded school.

Автор аналізує основні аспекти освітнього середовища на певних умовно виділених етапах. Увагу акцентовано на проблемі формування особистості школяра в умовах малокомплектної школи на кожному історичному етапі.

Ключові слова: освітнє середовище, соціум, малокомплектна школа.

Роль освітнього середовища у формуванні особистості школяра в умовах малої чисельності є чималою. Сучасні науковці серед аспектів такого середовища виділяють: соціальний, просторово-предметний, психолого-педагогічний [4, с. 234]. Потреба розуміння сучасного середовища освіти на селі спонукає нас до його аналізу в другій половині ХХ ст.

Аналіз джерельної бази засвідчує, що у 50-х 60-х рр. ХХ ст. роль освітнього середовища у формуванні особистості в умовах малокомплектної школи зводилась до виконання вказівок з відбудови держави та партійних настанов.

У 70-80-ті рр. ХХ ст. освітнє середовище у малокомплектних школах підпорядковувалось діючому комплексному підходу до навчання і комуністичного виховання учнів. Він був побудований на цілісності і взаємозв'язку необхідних як для «радянської системи», так і для села напрямів виховання: трудового, ідейно-політичного, морального тощо. Ідеї полягали у створенні «універсального школяра» — будівника комуністичного суспільства. Однак потреби села вимагали підготовки трудівника — людини, здатної працювати і цінувати село, бажання бути на землі господарем.

У малокомплектних школах освітнє середовище будувалось на принципах інтернаціоналізму й «радянського патріотизму». З іншого боку, для такого середовища в 70-80-х рр. XX ст. характерний повний вплив ідеологічних партійних настанов, часткове закриття малокомплектних початкових шкіл. Такі тенденції породили низьку якість надання освітніх послуг, погіршення матеріально-технічної бази навчальних закладів.

Учителі сільських шкіл, як і всіх шкіл тодішньої України, знаходились під чітким партійним контролем. У цей час відбувалась повна неприпустимість професійної свободи, заборона освітніми установами всього нового. У малокомплектних школах панував формально-бюрократичний і консервативний підхід до особистості.

Період 80-90-х років XX ст. виокремлюємо як початок демократичних перетворень в Україні, що викликав сплеск педагогічної ініціативи, популяризував досвід педагогів-новаторів, підвищив інтерес до проблем навчання та виховання. В освітньому середовищі малочисельної школи простежувались суперечності, які були яскравим відображенням характерних ознак «тоталітарної держави».

Упродовж 80-90-х років XX ст. цікавими, на наш погляд, були ідеї про необхідність долучення до роботи сільських малокомплектних шкіл батьків учнів та громадськості, які надавали матеріальну підтримку та допомогу в організації та проведенні різноманітних виховних заходів із школярами.

У цей час партійна номенклатура все ж намагалася реалізувати ідею безперервної освіти та всебічного розвитку особистості шляхом прийняття низки ухвал та рішень, які активно виконувались учителями шкіл.

Початок 90-х рр. XX ст. породжує втілення нової ролі освітнього середовища у малокомплектних школах України.

Згідно Наказу Держкомітету СРСР за № 280 від 23.04.1990 р. в освітньому середовищі малокомплектної школи втілюються ідеї національної освіти, положення нової української школи. У цей час в малокомплектній школі чітко визначаються протиріччя: з одного боку настанови держави щодо подальшого розвитку творчості, художньої самодіяльності та, образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва, організація роботи музеїв, з іншого — в умовах малокомплектності було неможливим здійснити ці настанови. Закривались музеї та центри художньої творчості, які і так були відсутні на селі [6, с. 119].

У зв'язку із стандартизацією освіти в Україні в 1990-х роках актуалізувалась проблема проектування середовища малокомплектної школи. На перший план виступають ідеї гуманізації та гуманітаризації [5, с. 48].

У цей час розробляються ідеї гуманітаризації загальної середньої освіти» (1994), згідно яких «основою гуманізації загальної середньої освіти є повага до особистості дитини, створення в навчально-виховному процесі сприятливими умов для виявлення та розвитку його творчих здібностей, прийняття його власних цілей [1]. В особистісному середовищі малокомплектної школи як і середньої загалом на перший план виходить особистісно-орієнтований підхід до учня, який мав би стати суб'єктом навчання і виховання, освітнього середовища. Одна к у багатьох малокомплектних школах ця ідея залишилась на папері. В таких школах і надалі панувало об'єкт об'єктне навчання.

Друга половина 90-х рр. XX ст. в освітньому середовищі вважається періодом інформатизації. Але для освітнього середовища сільських малокомплектних шкіл

характерною стала відсутність інтернету, більшість і малих шкіл надалі залишались у плачевному матеріальному становищі.

Щоб вийти з цього становища учителі шкіл шукали меценатів, які могли б допомогти у збереженні освітнього простору школи. В освітньому середовищі малокомплектних шкіл чимала увага зверталась на розвиваючу функцію учня. Роль освітнього середовища у формуванні особистості школяра у малокомплектній школі пов'язана, передусім, із початком демократичних тенденцій в освіті України, відродженням національного духу, прийняттям низки законодавчих актів («Декларації про державний суверенітет України» (1990), Закону «Про освіту» (1991), Концепції національного виховання (1994), Державної національної програми «Освіта» (Україна ХХІ століття) [2] (1994та ін) та нормативно-правового забезпечення системи освіти, які стосувалися і малокомплектної школи. У цей час на формування освітнього середовища у малокомплектній школі неабияке значення мала Концепція національного виховання (1994), в якій наголошувалось формуванні національної самосвідомості, розвиненої духовності і культури [3, с. 5-6].

Даний етап вважаємо більш плідним у справі створення розвивального середовища в умовах навчального закладу, позаурочній діяльності, введення в дію різноманітних форм, методів, прийомів роботи із підростаючим поколінням з тим, щоб задовольняти інтереси молоді, розвивати прагнення навчатись і працювати, створювати найбільш сприятливі умови для розвитку майбутнього держави.

Наприкінці 1990-х років формування особистості в умовах освітнього середовища малокомплектної школи України здійснювалися на ідеях гуманізації та гуманітаризації освіти, практичного спрямування змісту освіти, розвитку творчих здібностей учнів у процесі диференціації та індивідуалізації навчання й виховання, орієнтації на загальнолюдські та національні духовні цінності та ін.

Отже, наприкінці ХХ ст. основними характеристиками освітнього середовища малокомплектної сільської школи стали: гуманістичний характер освітнього впливу, «відкритість» та «динамічність» соціуму, національна самоідентичність.

Література:

1. Гончаренко С. Гуманізація загальної середньої освіти / С.У. Гончаренко, Ю.І. Мальований // Початкова школа. – 1995. – № 3. – С. 4-10.
2. Державна національна програма “Освіта” (Україна ХХІ століття). – К.: Райдуга, 1994. – 62 с.
3. Концепція національного виховання // Освіта. – 1994. – 26 жовтня. – С. 5-6, 11-12.
4. Макар Л. Сутність освітнього середовища в педагогічному процесі/ Л.М. Макар // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. - 2013 - Вип. 30 (83). – С. 229 – 236
5. Смолюк С. Організація розвивального освітнього середовища початкової школи України (1990-ті рр.)// Світлана Смолюк // Педагогічний часопис Волині. - 2016.- №2 (3) С. – 47 – 51
6. ЦДАВОВУ. – Ф. 166, оп. 17, спр. 43, 194 арк. Документи, направлені до Верховної Ради УРСР, Ради Міністрів УРСР, ЦК Компартії України та інші державні органи з питань народної освіти [інформації, листування] 1989 р. / МО. Загальний відділ з неповноцінним харчуванням» та ін,

THE FEATURES OF APPLICATION OF AUDIOVISUAL METHODS AS A MEANS OF COMMUNICATIVE COMPETENCE

Sobol T.V.

PhD, Junior Researcher

*Taras Shevchenko National University of Kyiv
Ukraine, Kyiv*

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ АУДІОВІЗУАЛЬНОГО МЕТОДУ ЯК ЗАСОБУ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ

Соболь Тетяна Володимирівна

кандидат філософських наук

*молодший науковий співробітник філософського факультету
КНУ ім. Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

This article provides a general definition and description of communicative competence and its components. Reveals the process of formation of communicative competence through the impact of various means of audiovisual methods for mastering and learning discursive, sociolinguistic, strategic, verbal (linguistic), ilokutyvnoyi and sociocultural (geographic) competencies.

Keywords: communicative competence, methods, tools, components of communicative competence.

У статті наводиться загальне визначення і характеристика комунікативної компетенції та її складових. Висвітлюється процес формування комунікативної компетенції за допомогою впливу різноманітних засобів аудіовізуального методу на опанування та засвоєння дискурсивної, соціолінгвістичної, стратегічної, мовленнєвої (лінгвістичної), мовної (ілокутивної) та соціокультурної (країнознавчої) компетенцій.

Ключові слова: комунікативна компетенція, метод, засоби, складові комунікативної компетенції.

Комунікативна компетенція — це сукупність знань про систему мови та її одиниці, їх побудову і функціонування в мові, про способи формулювання думок і розуміння суджень інших, про національно-культурні особливості носіїв мови, про специфіку різних типів дискурсів; це здатність того, хто вивчає мову, її засобами здійснювати спілкування в різних видах мовленнєвої діяльності відповідно до поставлених комунікативних завдань, розуміти, інтерпретувати і породжувати зв'язні висловлювання [1].

Змістовий склад комунікативної компетенції найкраще висвітлено у дисертаційній роботі В.М. Топалової [2, с. 14]. На її думку, комунікативна компетенція включає в себе країнознавчу (соціокультурну) компетенцію, соціолінгвістичну компетенцію, лінгвістичну (мовленнєву) компетенцію, дискурсивну компетенцію, стратегічну компетенцію, ілокутивну (мовну).

1) країнознавча (соціокультурна) компетенція — здатність розуміти й використовувати різні складові національної культури (традиції, ритуали, звичаї, соціальні стереотипи) в конкретних ситуаціях з урахуванням норм міжкультурного спілкування. Дану складову комунікативної компетенції можна сформулювати за

допомогою аудіовізуального методу, який полягає у навчанні за допомогою використання аудіовізуальних технічних засобів. Цінність аудіовізуального методу навчання полягає в тому, що разом із загальною інтенсифікацією навчального процесу, за допомогою цього методу створюються спеціальні умови, певною мірою близькі до природних умов, в яких функціонують природні мовні ситуації. Аудіовізуальний метод привабливий тим, що він в більшій мірі, чим існуючі способи традиційного навчання іноземній мові, сприяє швидкому формуванню великої кількості елементів спонтанного мовлення і мовних напівавтоматизмів.

2) соціолінгвістична компетенція — знання маркерів соціальних відносин (привітання, прощання, форми звертання, подяки тощо), правил ввічливості, виразів народної мудрості, відмінностями між варіантами мови під час вживання її в різних контекстах, діалектних та акцентних відмінностей і вміння доречно використовувати ці знання у процесі спілкування.

Аудіовізуальний метод є ефективним і при засвоєнні соціолінгвістичної компетенції оскільки знання про наявні маркери в соціальних відносинах найкраще можна уявити за допомогою наочних прикладів із життя сучасного суспільства (за допомогою презентацій, відеоматеріалів та діафільмів).

3) лінгвістична (мовленєва) компетенція — здатність розуміти та продукувати вивчені висловлювання, а також потенційна здатність розуміти нові, невивчені висловлювання. Дана компетенція найкраще формується за допомогою комп'ютерних програм та навчальних ігор, які сприяють ненав'язливому запам'ятовуванню та розумінню мовної ситуації.

Під грою у педагогіці розуміють вид діяльності в умовах ситуацій, спрямованих на відтворення й засвоєння суспільного досвіду, в якому створюється й вдосконалюється самокерування поведінкою [1, с. 83].

4) дискурсивна компетенція — здатність поєднувати окремі речення у зв'язне усне або письмове повідомлення, дискурс, використовуючи для цього різноманітні синтаксичні та семантичні засоби. Дискурсивна компетенція формується за допомогою занурення у мовне середовище, що найефективніше можна здійснити за допомогою візуальної наочності — діапозитивів, кінофільмів. Таким чином навчання відбувається на основі спеціально відібраних структур які сприяють цілісному засвоєнню мови.

5) стратегічна компетенція — здатність особистості учня визначати мету власної пізнавальної, навчальної діяльності, планувати свою діяльність для досягнення будь-якої мети; реалізовувати сплановані дії, розроблені стратегії та оцінювати результат власної діяльності. Дану компетенцію найкраще розвивають вправи для відтворення аудіовізуальних діалогів та створення на їх основі власних.

6) ілокутивна (мовна) компетенція — здатність належним способом формувати ілокутивний (мовний) акт (попросити щось, запросити, поінформувати когось тощо) відповідно до ситуації спілкування. Для формування даних вмінь найефективніше застосовувати мультимедійний та презентаційний матеріал.

Таким чином, цінність аудіовізуального методу навчання іноземній мові полягає в тому, що разом із загальною інтенсифікацією навчального процесу, за допомогою цього методу створюються спеціальні умови, певною мірою близькі до природних умов, в яких функціонують природні мовні ситуації. Аудіовізуальний метод привабливий тим, що він в більшій мірі, чим існуючі способи традиційного

навчання іноземній мові, сприяє швидкому формуванню великої кількості елементів спонтанного мовлення і мовних напівавтоматизмів.

Література:

1. Педагогические технологии: Учебное пособие для студентов педагогических специальностей / Под общей ред. В.С. Кукушина. – Москва: ИКЦ «МарТ», 2004. – 336 с.
2. Топалова В.М. Формирование социокультурной компетенции студентов технического вуза (на материале английского языка): Дис... канд. пед. наук / В.М. Топалова. – К., 1998. – 168 с.
3. Коваль В. Комунікативна компетенція як одне з ключових понять лінгводидактики / В. Коваль // Проблеми підготовки сучасного вчителя. - 2012. - № 5(2). - С. 168-173. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ppsv_2012_5%282%29__27

THE FAMILY AS A SOCIAL AND PEDAGOGICAL ENVIRONMENT OF CHILD'S DEVELOPMENT, EDUCATION AND SUPPORT

Stynska Viktoriia Volodymyrivna

assistant professor

*chair pedagogical department named
after B.Stuparyk*

Faculty of Education

*Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
Ivano-Frankivsk, Ukraine*

СІМ'Я ЯК СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНЕ СЕРЕДОВИЩЕ РОЗВИТКУ, ВИХОВАННЯ І ПІДТРИМКИ ДИТИНИ

Стинська Вікторія Володимирівна

доцент

*кафедра педагогіки імені Б. Ступарика
Педагогічний факультет*

*ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»
м. Івано-Франківськ, Україна*

In the article the family is regarded as a social and pedagogical environment of child's development, education and support.

Attention is focused on the types, basic functions of the family and its special aspects as personal environment of child's life, development and support.

Key words: the family, social and pedagogical environment, development, education, support, child.

У статті розглянуто сім'ю як соціально-педагогічне середовище розвитку, виховання і підтримки дитини.

Увагу зацентровано на типах, основних функціях сім'ї та її особливостях як персонального середовища життя, розвитку та підтримки дитини.

Ключові слова: сім'я, соціально-педагогічне середовище, розвиток, виховання, підтримка, дитина.

Державною національною програмою «Освіта (Україна ХХІ століття)» одним із пріоритетних напрямів реформування освіти визнано родинне виховання. Саме в сім'ї закладаються основи формування особистості, вона є першоосновою духовного, економічного та соціального розвитку суспільства.

Сім'я виступає домінуючим інститутом у формуванні особистості дитини. Причому тільки та сім'я має позитивний вплив, яка допомагає дитині відчувати себе рівноправним членом сімейного колективу, де її люблять; вона має у сім'ї права і обов'язки; до її потреб ставляться з розумінням. Саме в таких сім'ях діти найбільше цінують поради і допомогу батьків, наслідують їх особистий приклад. У нормальній сімейній обстановці дитина виростає доброзичливою, гуманною, спокійною, здатною до співчуття, оптимістичною, добрим товаришем, з почуттям гумору, має тверді етичні правила.

Сім'я є моделлю суспільства на конкретному історичному етапі розвитку, відображає його моральні та духовні особливості. Це об'єднання людей на основі шлюбу або кровної спорідненості, усиновленні, пов'язаних спільністю побуту, взаємними відповідальністю, піклуванням і допомогою.

Сім'я функціонує на основі спільного побуту, економічного, морально-психологічного укладу, виховання дітей, взаємної відповідальності. Вона забезпечує соціалізацію людини, самореалізацію особистості, захист від проблем, сприяє формуванню особистості з усталеною поведінкою [1, с. 32].

Життєдіяльність сім'ї реалізується через основні її функції: матеріально-економічну (бюджет сім'ї, організація споживчої діяльності, участь у суспільному виробництві, набуття професії, відновлення втрачених на виробництві сил); житлово-побутову (забезпеченість житлом, ведення домашнього господарства, організація побуту); репродуктивну (продовження людського роду); регулятивну (регулювання стосунків між членами сім'ї на основі моральних норм через первинний соціальний контроль, реалізацію особистого авторитету і влади); комунікативну (створення сприятливого сімейного мікроклімату, внутрісімейне спілкування, взаємостосунки сім'ї з мікро- і макросередовищем); сексуальну (інтимні стосунки подружжя); виховну (формування особистості дитини, передача їй соціального досвіду); релактивну (організація вільного часу та відпочинку); психотерапевтичну, що реалізується у двох аспектах — «погладжування» (ласка й увага один до одного) і «резонування» (розуміння і допомога один одному у вирішенні важливих проблем, підтримування членів сім'ї в самореалізації й особистісному розвитку) [2, с. 6-7].

Сім'я є також персональним середовищем життя і розвитку дитини, яке зумовлює спосіб життя та її соціальне існування. Особливості цього середовища характеризують параметри:

- соціально-культурний. Стосується освітнього рівня батьків, їх участі у суспільному житті. Рівень культури сім'ї визначається повагою до особистості дитини, усвідомленням впливу сімейної атмосфери на її формування, урахуванням цього при спілкуванні;

- соціально-економічний. Означає матеріальну забезпеченість сім'ї, завантаженість батьків на роботі;

- техніко-гігієнічний. Характеризує умови проживання, забезпеченість житлом, особливості способу життя;

- демографічний. Виражається в структурі та чисельності сім'ї [3, с. 58].

Сім'я є різновіковим колективом. Структура її багато в чому залежить від звичаїв, культурних і національних традицій, моральних та правових норм. У межах її формується світогляд дитини, ставлення до навколишнього світу, система стосунків між старшими та молодшими, батьками і дітьми, що визначає психологічний клімат в сім'ї. Спільне ведення домашнього господарства впливає на рівень матеріальної забезпеченості, можливості самореалізації особистості, її смаки, уподобання, ціннісні орієнтації, культуру. У сім'ї дитина набуває вмінь і навичок в різних сферах суспільного життя, насамперед, навичок людського спілкування. Поступово в неї формується досвід сімейного життя, ставлення до родини.

Сучасні сім'ї різноманітні, і від того, в якій саме живе дитина, залежить, яким змістом наповнюється процес формування її особистості. Умовно сім'ї поділяють на благополучні та неблагополучні [4, с. 77].

Благополучна сім'я — сім'я з високим рівнем внутрісімейної моральності, духовності, координації та кооперації, взаємної підтримки та взаємодопомоги, з раціональними способами вирішення сімейних проблем. Її благополуччя забезпечується гуманністю у взаєминах, вмінням любити і поважати одне одного. У ній існує висока координованість дій при вирішенні внутрісімейних проблем, взаємоповага і взаєморозуміння формують позитивну моральну атмосферу. Дитина відчуває себе рівноправною в сімейному колективі; її люблять, але не балують, залучають до сімейної праці, водночас враховують її особисті інтереси та потреби. Матеріальна забезпеченість та освітній рівень батьків сприяють зміцненню дружби між батьками та дітьми, їх бажанню проводити разом вільний час, у довірливому спілкуванні вирішувати всі питання сімейного життя. Діти цінують поради батьків, наслідують їх особистий приклад. У нормальній сімейній атмосфері дитина росте доброзичливою, гуманною, спокійною та оптимістичною. В неї формуються такі цінні соціальні якості, як доброта, взаємоповага, почуття впевненості.

Сучасні благополучні сім'ї мають і певні особливості: деякі батьки намагаються не стільки «формувати» особистість дитини, дисциплінувати її, скільки допомагати в її індивідуальному розвитку, добиватися емоційної єдності, розуміння, співчуття; в інших батьків мета — підготувати дитину до життя за допомогою тренування її волі, навчання на їх погляд необхідним та корисним навичкам. Є батьки, які, крім цього, ще й прагнуть жорстко контролювати не тільки поведінку, а й внутрішній світ дитини, її думки, бажання тощо. Це призводить до глибоких сімейних криз, конфліктів, втрати навіть зовнішніх ознак благополучної сім'ї. Душевний дискомфорт змушує дитину шукати притулку в різних соціальних середовищах [5, с.116].

З точки зору соціальної роботи найбільшої уваги потребують сім'ї, яким потрібна соціально-психологічна, соціально-педагогічна допомога. До таких відносяться так звані неблагополучні сім'ї — сім'ї, які повністю або частково втратили свої виховні можливості через ті чи інші причини — сім'ї, де батьки зловживають спиртним, ведуть аморальний спосіб життя; неповні сім'ї; сім'ї, де між подружжям, батьками й дітьми мають місце постійні конфлікти; сім'ї з низьким морально-культурним рівнем батьків; зовні благополучні сім'ї, тобто сім'ї, де за нормальних економічно-побутових умов і наявності обох батьків складаються несприятливі умови для виховання дітей внаслідок педагогічної неосвіченості та низької педагогічної культури батьків, причому, педагогічні помилки батьків носять стабільний характер. Тому постає завдання про підготовку батьків до якісного виконання батьківських обов'язків.

Соціальної, педагогічної та психологічної допомоги потребують також сім'ї групи ризику, до яких на даному етапі розвитку суспільства ми відносимо багатодітні сім'ї, одиноких матерів, неповнолітніх матерів, сім'ї з дітьми-інвалідами, батьками-інвалідами, малозабезпечені сім'ї.

Отже, педагогічне середовище розвитку та підтримки дитини створюється в процесі сімейного виховання, залежить від типу сім'ї. Розуміння цього педагогами сприяє поглибленню зв'язків з нею, пошуку можливостей щодо корекції сімейного виховання, підвищення педагогічної культури батьків, захисту дитини від несприятливого впливу неблагополучної сім'ї.

Література:

1. Алексєєнко Т. Педагогічні проблеми молодшої сім'ї: навч. пос. / Алексєєнко Т.Ф. – К.: ІЗМН, 1997. – 116 с.
2. Бондарчук О. Психологія сім'ї: Курс лекцій / Бондарчук О.І. – К.: МАУП, 2001. – 96 с.
3. Ковбас Б. Родинна педагогіка: У 3-х т. Том 1. Основи родинних взаємовідносин / Ковбас Б., Костів В. – Івано-Франківськ, 2002. – 288 с.
4. Семиченко В. Психологія та педагогіка сімейного спілкування / Семиченко В.А., Заслуженюк В.С. – К.: Веселка, 1998. – 212 с.
5. Стельмахович М. Українська родинна педагогіка: навч. посіб. / М. Стельмахович. – К.: ІСДО, 1996. – 288 с.

ГЕНЕЗА ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ПЕДАГОГІЧНИХ ПОГЛЯДІВ НІМЕЦЬКОГО ПЕДАГОГА АДОЛЬФА РАЙХВАЙНА

Торбунова Надія Віталіївна

пошукач кафедри педагогіки і педагогічної майстерності

Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана

Хмельницького

м. Мелітополь, Україна

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, професор Окса М.М.

Abstract. The article highlights the stages of educational activity and pedagogical views of German educator- reformer A. Reichwein. The basis for the research are the works of German scientists.

Key words: adult education, museum pedagogy, reform pedagogy.

Анотація. У статті висвітлюються етапи освітньої діяльності та педагогічних поглядів німецького педагога-реформатора А. Райхвайна. Основою для дослідження є роботи німецьких науковців.

Ключові слова: освіта дорослих, музейна педагогіка, реформаторська педагогіка.

Соціально-економічні зміни українського суспільства вимагають нових підходів до розвитку системи освіти України, запровадження прогресивних концепцій, сучасних технологій. Актуальність цих ідей для України пов'язана з прагненням інтегруватися у світовий та європейський освітній простір при

збереженні національної своєрідності. Водночас наближення до світового рівня зумовлює необхідність вивчення і засвоєння досвіду сучасної школи передових зарубіжних країн.

Особливо зростає інтерес до окреслених питань в роботах сучасних науковців: Е. Богів, Т. Вакуленко, О. Власової, А. Гаврилюк, О. Денічевої, Л. Левицької, Л. Нестерової, С. Ревуцької та ін. [1, 2, 3]. Вітчизняні та зарубіжні науковці довели, що освітні ідеї Німеччині кінця XIX – першої половини XX ст. являють собою систему поглядів на освіту нової людини.

Науковці ще не надали належної оцінки педагогічним поглядам А. Райхвайна (1898-1944 рр.). Протягом життєвого шляху А. Райхвайн виконував функції інструктора туристичної групи, науковця-економіста, історика, журналіста, професора педагогіки, помічника міністра, директора сільської школи, учасника руху опору, фольклориста, мандрівника, письменника, музейного педагога.

Педагогічну спадщину А. Райхвайна та пов'язані з нею питання досліджують німецькі науковці: У. Амлунг, Н. Гофманн, Ю. Гутер, У. Герман, Х. Данієл, А. Дегенхардт, Е. Кассієр, П. Купке, Й. Коппман, Ф. Клатт, А. Ланц, Л. Кунц, К. Лінгелбах, І. Оствальд, Р. Райхвайн, С. Райхвайн, Б. Раймерс, В. Флітнер, К. Фріске, Н. Хоффман, К. Хоманн, В. Хубер, К. Шітко, В. Шефен, Х. Шерніков, У. Штайнман та ін. [4, 5, 6]. Тематикою наукових пошуків є дитячі роки педагога, діяльність туристичної групи, навчання в Франкфурті-на-Майні, задуми щодо реформування освіти, коментарі до книг «Думки про виховання» та «Творчі школярі», робота директором сільської школи, створення трудового табору в Бодендорфі, керівництво народним університетом в Єні, музейна практика, політична діяльність тощо.

Серед основних педагогічних ідей, які домінували в поглядах педагога — освіта дорослих, педагогічна освіта, робота в сільській школі, музейна педагогіка. Всі ці ідеї складають концепцію А. Райхвайна, основою якої є провідна ідея: «Шкільний колектив, що працює — перспектива народу, що працює» [7]. Ця ідея перш за все окреслена в основних фундаментальних працях педагога і означає можливість перебудови суспільства через освіту. Педагог доводив, що освіта повинна будуватись на ідеях гуманізму, демократії і справедливості. На думку деяких дослідників, педагогічна концепція А. Райхвайна є утопічною через його сподівання шляхом освіти покращити життя народу, відродити культуру, працю, рівноправність та порядок в демократичному суспільстві [5, с. 14].

Педагогічні погляди А. Райхвайна сформувались на початку першого десятиліття XX ст., коли в Німеччині оформилося багато молодіжних рухів і течій, в тому числі — й педагогічних. Серед поширених течій гуманістичної педагогіки (їх було понад двадцять) виокремились декілька, які отримали назву реформаторська педагогіка. Загальним для педагогічних течій було визнання необхідності організації продуктивної праці в школі, але ця організація праці у педагогів-реформаторів розглядалась та інтерпретувалась по-різному. Загальною при цьому була мета — сформувати гуманно-моральну особистість, яка здатна застосовувати знання, вміння і навички, отримані в «новій школі», для подальшого розвитку і на благо суспільства в процесі трудового, морального, естетичного, фізичного виховання.

А. Райхвайн був одним з видатних німецьких педагогів, який працював в першій половині XX ст., його освітня діяльність була різноманітною і поєднувалась з політичною, з активною боротьбою проти німецького фашизму. За 23 роки діяльності він працював в різних галузях: в освіті дорослих (1921-1929 рр.); в народній вищій

школі підготовки вчителів (1929-1933 pp.); в початковій школі в селі Тіфензеє (1933-1939 pp.); в Берлінському музеї (1939-1944 pp.). В усіх цих галузях А. Райхвайн був професіоналом [6, с. 7].

Своїми політичними поглядами А. Райхвайн становив небезпеку фашистському режиму. Місце зустрічі соціалістів, до складу яких він входив, було розкрито, тому всі, хто брав участь в ній, були заарештовані гестаповцями, а пізніше страчені. Довгий час твори А. Райхвайна на його батьківщині були заборонені, а згодом стали джерелом подальших досліджень науковців. Як борця проти фашизму, суспільного діяча, А. Райхвайна поважали і визнавали в обох частинах Німеччини.

На нашу думку, для більш глибокого осмислення освітньої діяльності та педагогічних поглядів А. Райхвайна необхідним є їх розгляд в ракурсі чотирьох етапів, кожен з яких є виявом однієї провідної ідеї педагога. Першим етапом вважаємо новаторські ідеї педагога в галузі освіти дорослих. Цей етап охоплює період життя А. Райхвайна з 1920 р., коли його обрали керівником «вищої народної школи в Єні», а згодом — директором «народного університету Тюрінгія». В 1921 р. він керував групою студентів і молодих робітників в Боденрод. В 1929 р. А. Райхвайн отримав посаду наукового співробітника в пруському міністерстві науки, культури та народної освіти в Берліні. Згодом — працював керівником прес-бюро та особистим референтом пруського міністра освіти та релігії К. Беккера та одночасно керує народним університетом Єні.

Другий етап освітньої діяльності А. Райхвайна, пов'язаний з роботою в педагогічній академії в Галле в статусі «народного викладача» [6, с. 13]. Міністр К. Беккер в 1930 р. призначив його професором історії та суспільствознавства в педагогічній академії в Галле, де він працював до 1933 р. В Галле була започаткована посада викладача етнографії та ідея збереження фольклору, народної культури та традицій.

Третім етапом педагогічної діяльності А. Райхвайна вважаємо роботу в сільській початковій школі на посаді вчителя (з 1936 р. до 1939 р.), в школі, яка в 1934 р. стала «експериментальною школою навчальних фільмів» [7]. Дослідник Н. Хоффманн, погоджуючись з У. Амлунгом, обґрунтовує думку про новаторство А. Райхвайна та про створення ним шкільної моделі сільської школи. Науковець назвав А. Райхвайна класиком німецької педагогіки [5, с. 14 –18]. Посаду вчителя А. Райхвайн обіймав до 1939 р. Педагогічні ідеї власної практики А. Райхвайн висвітлив в книзі «Творчі школярі» (1937 р.).

Четвертим етапом педагогічної діяльності великого педагога вважаємо поєднання педагогічної діяльності з музейною справою, його діяльність в якості музейного педагога. В 1939 р. А. Райхвайн став керівником відділу «Школа та Музей» («Ateilung Schule und Museum») в Державному музеї німецької етнографії в Берліні [6, с. 60 – 62].

Отже, педагогічні погляди А. Райхвайна детерміновані особливостями розвитку суспільства, що склалися в Німеччині в кінці XIX – на початку XX століття: зростанням ролі шкільної освіти як фактора, який впливає на розвиток економіки і підвищення ефективності виробництва; інтенсивним процесом реформування шкільної системи виховання та освіти Німеччини; станом німецької педагогічної теорії та практики у контексті освіти дорослих, шкільної освіти, трудового, естетичного, соціально-педагогічного виховання, концепції музейної педагогіки тощо.

Література:

1. Богів Е.І. Становлення і розвиток народних університетів Німеччини (друга половина XX – початок XXI століття) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / Богів Евеліна Іванівна. – Хмельницький, 2015. – 19 с.
2. Денічева О.І. Тенденції реформування змісту гуманітарної освіти в гімназіях Австрії : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01. «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / Денічева Ольга Ігорівна ; Житомирський держ. ун-т ім. Івана Франка. – Житомир, 2015. – 20 с.
3. Левицька Л.А. Розвиток полікультурної освіти в університетах Німеччини : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / Левицька Лілія Анатоліївна ; Кіровоградський держ. пед. ун-т ім. Володимира Винниченка. – Кіровоград, 2015. – 20 с.
4. Amlung U. «...wenn die Schwelle erkämpft ist» : Adolf Reichwein, Pädagoge und Widerstandskämpfer / Ullrich Amlung, Klaus Schittko. – Nienburg, 2008. – 72 s.
5. Hoffmann N. Adolf Reichwein und Fritz Klatt : ein Studien-und Quellenband zu Erwachsenenbildung und Reformpädagogik in der Weimarer Republik / N. Hoffmann, B. Reimers (Hrsg.). – Weinheim : München, 2008. – 228 s.
6. Koppmann J. Adolf Reichweins Reformpädagogik. Studienbuch zum Verhältnis von Pädagogik und Politik / Koppmann Jörn. – Jena : Palm & Enke, 1999. – 354 s.
7. Reichwein A. Schaffendes Schulvolk – Film in der Schule. Die Tiefenseer Schulschriften – Kommentierte Neuausgabe / Adolf Reichwein. – Weinheim : Basel : Beltz, 1993. – 404 s.

PEDAGOGICAL EDUCATION AS SCIENTIFIC DEFINITION

Tverdokhlib Tetiana Sergiyvna

lecturer, Ph.D.

Department of General Education and Pedagogy of High School

H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University

Kharkiv, Ukraine

ПЕДАГОГІЧНА ОСВІТА ЯК НАУКОВА ДЕФІНІЦІЯ

Твердохліб Тетяна Сергіївна

старший викладач, кандидат педагогічних наук

кафедра загальної педагогіки і педагогіки вищої школи

Харківський національний педагогічний університет ім. Г.С. Сковороди

м. Харків, Україна

Abstract: this article analyses meaning of definition "pedagogical education", which represents in dictionaries, reference books, encyclopedias. There are three main meanings of the studied definition.

Keywords: education, teacher education, definition, school, system of professional training.

Анотація: у статті проаналізовано тлумачення дефініції «педагогічна освіта», яке представлено у словниках, довідниках, енциклопедіях; встановлено три основних значення досліджуваного терміну.

Ключові слова: освіта, педагогічна освіта, дефініція, навчальний заклад, система професійної підготовки.

Сучасні реформи в Україні спрямовані на подолання застійних та негативних явищ у функціонуванні школи та у становищі педагогічної науки. Результатом таких змін має бути створення привабливої та конкурентоспроможної національної системи педагогічної освіти, включеної у Європейську зону вищої освіти, активний розвиток педагогіки, інтегрованої у Європейський дослідницький простір. У зв'язку з цим вимагає уточнення та конкретизації термінологічне поле педагогічної науки, зокрема, дефініція «педагогічна освіта».

Визначення поняття «педагогічна освіта» представлено у словниках, довідниках, енциклопедіях, які було видано у радянські часи, а також у незалежних Росії та Україні. Найбільш стисло висвітлена означена дефініція у педагогічному словнику за редакцією О. Хіной, Л. Генсіоровської. У ньому зазначено, що «педагогічна освіта — це професійна підготовка робітників навчально-виховних закладів» [4, с. 111].

Більш розгорнуто досліджуваний термін представлено у «Великій Радянській енциклопедії» та в «Українському педагогічному словнику С. Гончаренка. Педагогічна освіта у них трактується як система підготовки педагогічних кадрів (учителів, вихователів тощо) для загальноосвітньої школи та інших навчально-виховних закладів у педагогічних університетах і інститутах, педагогічних училищах, університетах; у широкому розумінні — як підготовка педагогічних і науково-педагогічних кадрів для навчальних закладів усіх типів, включаючи професійно-технічні, середні спеціальні й вищі [2, с. 252]. Досягненням С. Гончаренка є те, що він звернув увагу на педагогічну освіту не тільки як на систему, а і як на сукупність знань, здобутих у результаті педагогічної підготовки.

Значно ширше і майже однакове розуміння педагогічної освіти запропоноване в «Енциклопедії освіти» за редакцією В. Кременя, «Педагогическом энциклопедическом словаре» Б. Бім-Бада, «Российской педагогической энциклопедии» за редакцією В. Давидова та Е. Дніпрова. Так, у останній зазначено, що «педагогічна освіта — це система підготовки фахівців загальної (дошкільної, початкової, базової і середньої) освіти. До працівників цієї категорії відносяться також викладачі загальноосвітніх дисциплін професійних навчальних закладів, педагогічний персонал установ додаткової освіти дітей та молоді, соціальні педагоги та ін. В повсякденному слововживанні поняття «педагогічна освіта» буває більш широким, іноді ним позначається професійна підготовка всіх осіб, які причетні до освіти і виховання підростаючих поколінь (наприклад, говорять про «педагогічну освіту» батьків), у міру диференціації педагогічної діяльності самостійними галузями стали дефектологічна освіта, інженерно-педагогічна освіта. «Педагогічна освіта» — складова частина системи освіти, одна з ключових ланок, що визначають рівень і перспективи її розвитку» [5, с. 128]. У «Енциклопедії освіти» за редакцією В. Кременя визначено, що «педагогічна освіта — це система підготовки спеціалістів дошкільної, початкової та середньої освіти. До працівників цієї категорії належать викладачі загальноосвітніх дисциплін професійних навчальних закладів, педагогічний персонал

закладів додаткової освіти дітей, підлітків та молоді, соціальні педагоги тощо. У широкому контексті під терміном «педагогічна освіта» розуміють професійну підготовку всіх осіб, причетних до навчання і виховання молодого покоління» [3, с. 645]. За Б. Бім-Бадом «педагогічна освіта — це система підготовки фахівців загальної (дошкільної, початкової, базової і середньої) освіти. До працівників цієї категорії належать також викладачі загальноосвітніх дисциплін професійних навчальних закладів, педагогічний персонал установ додаткової освіти дітей, соціальні працівники та ін. Іноді терміном "педагогічна освіта" позначається професійна підготовка всіх осіб, причетних до освіти і виховання підростаючих поколінь (наприклад, "педагогічна освіта" батьків) [1, с. 193].

Таким чином, у результаті аналізу терміну «педагогічна освіта» визначено, що ця дефініція має декілька значень. У вузькому значенні це поняття означає систему підготовки спеціалістів дошкільної, початкової та середньої освіти, у широкому — система підготовки педагогічних і науково-педагогічних кадрів для навчальних закладів усіх типів, включаючи професійно-технічні, середні спеціальні й вищі. У загальному значенні педагогічна освіта — це професійна підготовка всіх осіб, причетних до навчання і виховання дітей, молоді та дорослих. Зважаючи на те, що освіта розглядається і як система, і як результат, і як процес, і як рівень, і як зміст, доцільно не обмежуватись тлумаченням педагогічної освіти виключно як системи і як сукупності знань, необхідно розглянути дефініцію також з інших сторін. Це і віднесено до перспектив подальшого наукового пошуку.

Література:

1. Бим-Бад Б. М. Педагогический энциклопедический словарь. — М., 2002. — 527 с.
2. Гончаренко Семен. Український педагогічний словник. — Київ: Либідь, 1997. — 357 с.
3. Енциклопедія освіти / Академія педагогічних наук України, головний ред. В.Г. Кремень. — К.: Юрінком Інтер, 2008. — 1040 с.
4. Педагогический словарь / под ред. Е.Г. Хинной, Г.М. Воловниковой, Л.И. Генсировской. — М. 1959.
5. Российская педагогическая энциклопедия / под ред. В.В. Давыдова, Э.Д. Днепровы и др. — Москва: Научное издательство «Большая Российская энциклопедия», 1999.

**THE SOME ASPECTS OF THE METHODOLOGICAL SUPPORT OF THE
TUUTOR'S ACTIVITY*****Zhovtonizhko Irina Nikolaevna****Candidate of pedagogical sciences, assistant professor**Assistant professor**the department of Physics**National Pharmaceutical University**Kharkov, Ukraine***НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ МЕТОДИЧЕСКОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ
ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ТЬЮТОРА*****Жовтонижко Ирина Николаевна****кандидат педагогических наук, доцент**доцент**кафедра физики**Национальный фармацевтический университет**г. Харьков, Украина*

The essence of the concept of the tutor is revealed in the article, and also the main components of the methodological support of the technology of tutoring activity are presented.

Key words: tutor, tutor activity, methodical support.

В статье раскрыто сущность понятия тьютора, а также приведены основные составляющие методического обеспечения технологии тьюторской деятельности.

Ключевые слова: тьютор, тьюторская деятельность, методическое обеспечение.

Постоянные изменения условий жизнедеятельности в современном обществе требуют поиска новых подходов к подготовке квалифицированных специалистов, способных профессионально выполнять свои обязанности, обеспечивая высокий уровень, как собственного существования, так и общества в целом. За частую, преподаватель высшей школы становится проводником глобального мира знаний, а современное высшее учебное заведение ориентировано на социальный заказ государства и выстраивает свою систему обучения таким образом, чтобы позволить каждому гражданину учиться непрерывно, постоянно повышая свой профессиональный уровень. В этих обстоятельствах должность тьютора базируется на принципах индивидуализации и открытости образования, а также связана с идеей ответственности учащегося за самого себя. Поэтому проблема внедрения методического обеспечения учебного процесса на основе тьюторской деятельности на сегодняшний день приобретает особую актуальность.

В научно-педагогической литературе существуют различные подходы к определению понятия «тьютор». В частности, Ю. Деражне считает, что тьютор является важнейшим компонентом дистанционного обучения, который выполняет функции преподавателя, консультанта, методиста и наставника [1, с. 5]. По мнению С. Щенникова, «тьютор» — преподаватель-консультант, «специалист в области организации образования и самообразования. На тьютора возлагается ответственность за ведение целостного образовательного модуля, организацию

групповой и индивидуальной работы со студентами. К основным задачам тьютора относятся: методическая подготовка и проведение групповых занятий-практикумов; помощь при выполнении аттестационных работ, их проверка и оценка; консультации и другие формы психологической и педагогической поддержки студентов; индивидуальная помощь при решении академических или личных проблем, связанных с обучением; профессиональная ориентация и консультирование по вопросам карьеры. Актуальные роли тьютора — дидактические, организационные, маркетинговые, консультационные, лидерские» [2, с. 488].

Считаем, что тьютор — педагог-наставник, способный обеспечить социально-педагогическое сопровождение учащихся при выборе и прохождении ими индивидуальных образовательных траекторий. Он является ассистентом преподавателя, посредником между лектором и студентом, выполняя скорее не педагогическую, а организаторскую функцию. Кроме того, тьютор, скажем, является ключевой фигурой, не обязательно может быть разработчиком учебного курса, а только выполняет роль мотиватора для студента относительно его успешной учебной деятельности.

На основе анализа научно-педагогических исследований и собственного опыта работы отметим, что тьютор должен соответствовать следующим требованиям: своевременно обеспечивать студента всей необходимой учебной информацией и консультировать его по дополнительным вопросам; выявлять индивидуальные особенности и интересы каждого студента, а также учитывать их при составлении учебного плана и тестовых заданий; обладать глубокими знаниями в предметной области и иметь хорошие профессиональные способности для передачи собственных знаний и умений студентам; организовывать качественные групповые конференции и выступать в роли модератора и координатора при обсуждении материала; обеспечивать взаимосвязь между теоретическим учебным материалом и практической деятельностью обучаемого; иметь навыки работы с информационными носителями и социальными сетями.

Бесспорно, внедрение тьюторской деятельности предполагает использование системы идей, методов, методик, программ реализации с учетом конкретных психолого-педагогических условий. Кроме того, инновационные процессы в системе образования свидетельствуют о качественном этапе взаимодействия и развития научно-педагогического и индивидуального педагогического творчества, что, в свою очередь, невозможно осуществить без разработки методического обеспечения и системы рекомендаций по познанию и управлению инновационными образовательными процессами.

Заметим, что методическое обеспечение тьюторской деятельности должно содержать такой пакет документов:

Учебно-методическая документация, которая регламентирует деятельность тьютора (рабочий учебный план, расписание индивидуальных и групповых консультаций).

Объяснительно-инструкционная документация, обеспечивающая эффективное привлечение студентов в учебный процесс с тьюторским сопровождением (форумы, чаты, тьюториалы и т.д.); методические материалы для студентов по вопросам выполнения различных видов учебно-познавательной деятельности (тестирование, написание эссе, проектная деятельность и т.д.).

Печатные, электронные и программные ресурсы, предусмотренные для использования непосредственно во время обучения (печатные и электронные пособия, материалы лекций, презентации).

Кроме того, к основным компонентам учебно-методического обеспечения следует отнести: методические рекомендации к изучению модулей; мультимедийные лекционные демонстрации, гипертексты лекций и гипермедиа, опорные конспекты; электронный практикум для выработки умений и навыков применения теоретических знаний с примерами выполнения заданий; лабораторный практикум с интерактивной анимацией; интерактивные мультимедийные материалы для проведения деловых игр и решения ситуационных задач; входные, промежуточные и итоговые компьютерные тесты контроля знаний на основе флэш-анимации; дополнительные учебные и справочные материалы для самостоятельной работы и др.

Тьюторская деятельность является инновационной составляющей процесса образования, которая обеспечивает вхождение студента в образовательное пространство вуза. Поэтому методическое обеспечение, а именно его разработка и использование, должно строиться в соответствии с последовательным осуществлением тьютором аналитической, прогностической и проектировочной творческой умственно-практической деятельности.

Литература:

1. Деражне Ю.Л. Тьютор в открытом обучении : учеб.-метод. пособ. / Ю.Л. Деражне. – М. : изд-во ДФГСЗН Моск. обл.-ти, 1998. – 58 с.
2. Щенников С.А. Открытое дистанционное образование / С.А. Щенников. – М. : Наука, 2002. – 527 с.

СЕКЦІЯ 2. ПСИХОЛОГІЯ

УДК 159.938.363.7

МІЖОСОБИСТІСНІ СТОСУНКИ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ ЯК ДЕТЕРМІНАНТА ФОРМУВАННЯ ХАРАКТЕРА

Ю.В. Чубар

студентка 4 курсу, 313 групи ННІСПМО

Мелітопольського державного

педагогічного університету ім. Б. Хмельницького

1. *До постановки проблеми.* В даний час вже не треба доводити, що міжособистісне спілкування — абсолютно необхідна умова буття людей, що без нього неможливе повноцінне формування у людини жодної психічної функції або психічного процесу, жодного блоку психічних властивостей, особи в цілому. Спілкування — це взаємодія людей, в якій розгортається взаєморозуміння між ними, встановлюються взаємовідносини між людьми, які беруть участь в спілкуванні, по відношенню один до одного. Міжособистісне спілкування виявляється таким процесом, який за умови, якщо ми хочемо досягнути його суті, повинен розглядатися як система «людина - людина» у всій багатоаспектній динаміці її функціонування. Це повною мірою має відношення до дітей різного віку. [1, с. 58]

В підлітковому віці починають складатися і закріплюватися риси характеру. Зрозуміло, формування характеру не починається і не закінчується в цьому віці. Відомо, що характер формується і змінюється в плінні життя людини. Ще в дошкільному віці намічаються перші контури майбутнього характеру людини, складаються ті чи інші звичні способи і форми поведінки. З іншого боку, і в старшому шкільному віці, віці ранньої юності, триває досить інтенсивне формування характеру. Проте, підлітковий вік на відміну від дошкільного та молодшого шкільного віку — це вік, коли формування характеру набуває помітне місце в загальному процесі розвитку. [1, с. 62]

2. Аналіз стану розробленості проблеми в спеціальній літературі.

Надзвичайна суб'єктивна значимість відносин з іншими людьми привертала до цієї діяльності увагу багатьох психологів і психотерапевтів самих різних напрямків. Ці відносини описувалися і досліджувалися в психоаналізі, біхевіоризмі, когнітивної та гуманістичної психології, транзактном аналізі і т.д.

Відносини дитини з іншими людьми виступають як загальний пояснювальний принцип, як засіб освоєння світу (де сам дорослий виконує роль посередника), але не як смислова тканину життя. При цьому вони, природно, втрачають своє суб'єктивно-емоційне і енергетичне наповнення.

Виняток становлять роботи М.І. Лісіна, в яких предметом дослідження було спілкування дитини з іншими людьми, що розуміється як діяльність, а в якості продукту цієї діяльності виступають відносини з іншими і образ себе та іншого. [2, с. 165]

3. *Проблематика роботи* виступає багатоаспектністю та багатофакторністю розвитку міжособистісних стосунків у підлітковому середовищі, що обумовлюється віковими особливостями цього віку та виступають детермінантою формування характеру у підлітків.

4. *Основна мета роботи.* Метою роботи виступає теоретичне вивчення міжособистісних стосунків у підлітковому віці як детермінанта формування характеру. Виходячи з цього, завданнями роботи визначено наступні: дослідити феномен спілкування та міжособистісних відносин, виявити вплив міжособистісних стосунків на формування характеру підлітків.

5. *Виклад основного матеріалу.* Розвиток особистості, включеної в соціальні групи, відбувається відповідно до характеру, вимогами й цілями соціуму. Однак мета має лише загальний напрямок, загальний характер і рамки формування людини як представника соціуму. Необхідне спрацювання складних соціально-психологічних механізмів, перехід соціальних і психологічних умов у соціально-психологічні фактори становлення особистості, розвитку його самосвідомості для того, щоб дві протилежні тенденції: соціалізація й індивідуалізація рівноцінно брали участь у становленні індивідуальності підлітка [3, с. 263].

Досвід соціальної взаємодії підліток здобуває в групі однолітків як своєрідної моделі суспільства. Соціалізація підлітка в групі як процес освоєння й реалізації соціальних норм і відносин становить одну частину двоєдиного процесу соціалізації-індивідуалізації, результатом якого є становлення суб'єкта активної творчої дії. Підліток не просто адаптується до групи однолітків, до прийнятих в його середовищі соціальних норм поведінки, духовних цінностей, але й пропускає це через себе, виробляючи індивідуальний шлях реалізації власних соціальних цінностей [4].

Міжособистісне спілкування підлітка реалізується як у спілкуванні з дорослими, так і у спілкуванні з однолітками. Їх роль у формуванні особистості підлітка є якісно різною. Якщо у спілкуванні з дорослими підліток засвоює суспільно значущі критерії оцінок, цілі та мотиви поведінки, способи аналізу навколишньої дійсності й способи дій, то спілкування з однолітками є своєрідним випробуванням себе у особистісній сфері, що породжує специфічну моральну проблематику. Група однолітків, з якими спілкується дитина впливає на розвиток її особистості. Саме в умовах спілкування з однолітками дитина-підліток постійно зіштовхується з необхідністю застосовувати на практиці засвоювані норми поведінки [5, с. 376].

Спілкування в групі однолітків істотно відображається на розвитку особистості підлітка. Від стилю спілкування, від положення серед однолітків залежить, наскільки дитина почуває себе спокійною, емоціонально-комфортно, задоволено, якою мірою вона засвоює норми відносин з однолітками.

Взаємодія людини й групи має велике значення в будь-який віковий період, але особливе значення воно здобуває в підлітковому віці, коли відбувається становлення особистості й батьківський авторитет заміщається авторитетом групи. [6, с. 224]

Однолітки — значна фігура в житті підлітка. Зміна внутрішньої позиції приводить до того, що підлітку вже недостатньо бути просто гарним учнем, мати високі відмітки, одержувати схвалення вчителя. Для підліткового віку характерне створення власної думки на основі порівняння своєї думки з думками однолітків. Коштовним для підлітка є включеність у сам процес спілкування. Саме в ньому підліток реалізує себе як особистість, формує судження про себе й навколишній світ.

6. *Висновки.* Підлітковий вік — період інтенсивного розвитку мотиваційної сфери, а ієрархічні відносини в потребово-мотиваційній сфері особистості підлітків складаються на користь мотивів самоствердження.

Формування потребово-мотиваційної сфери підлітка відбувається на тлі інтенсивного розвитку самосвідомості в безпосередній взаємодії з ровесниками. Бути

особистістю для підлітка означає відчувати свою значущість у підлітковому середовищі. Прагнення зайняти значне місце в групі ровесників і є першою спробою особистісної персоналізації в мікросередовищі, впливу на процеси, що відбуваються в ньому, саме тому більшість середніх підлітків не задовольняються гідним, але ординарним становищем, а прагнуть до більш високого соціального статусу, до перших ролей, визнання безумовної авторитетності. Потреба у спілкуванні підлітків у міру дорослішання перетворюється на потребу в популярності. Саме ця динаміка зумовлює соціальну поведінку підлітків, нестабільність і постійні зміни структури міжособистісних стосунків у підліткових групах. Підліток діє, щоб показати і довести всім (насамперед ровесникам) власну значущість.

Підліткові групи задовольняють у першу чергу потребу у вільному, нерегламентованому дорослими спілкуванні. Вільне спілкування — не просто спосіб проведення дозвілля, але і засіб самовираження, встановлення нових людських контактів, з яких поступово викристалізовується щось інтимне, винятково своє. Підліткове спілкування спочатку неминуче екстенсивне, вимагає часті зміни ситуацій і досить широкого кола учасників (приналежність до компанії підвищує впевненість підлітка в собі і дає додаткові можливості для самоствердження).

У взаємодії людей кожна людина постійно виявляється в ролі об'єкта і суб'єкта спілкування. Як суб'єкт він пізнає інших учасників спілкування, виявляє до них цікавість, а може бути, байдужість або неприязнь. Як суб'єкт, вирішальний по відношенню до них певне завдання, він на них впливає. Одночасно він виявляється об'єктом, якому вони адресують свої відчуття, на який прагнуть вплинути. Перебування кожного учасника спілкування одночасне в ролі об'єкта і суб'єкта характерний для будь-якого виду спілкування людей.

Міжособистісні стосунки є системою «людина — людина» у всій багатоаспектній динаміці її функціонування, в якій виділяються три основні контексти:

- пізнавальні стосунки — як предмет пізнання;
- емоційні стосунки — як предмет симпатії;
- практичні стосунки — як предмет дії.

Це повною мірою відноситься і до дітей різних віків.

Міжособові стосунки дітей впродовж всього періоду їх перебування в школі розвиваються і удосконалюються.

7. Перспективи подальших досліджень у цій області вбачаємо в експериментальному вивченні психологічних особливостей міжособистісних стосунків у підлітковому віці, а також виявлення впливу цих показників на формування характеру підлітка на експериментальному рівні.

Література:

1. Абрамова Г.С. Практическая психология / Абрамова Г.С. – Ростов: Академический проект, 2003. – 480 с.
2. Барденштейн Л.М. Эмоционально–волевое развитие детей / Барденштейн Л.М. – Питер: Руссепечать, 2002. – 350 с.
3. Трофімов Ю.Л. Психология / Ю.Л. Трофімов. – К.: Либідь, 2002. – 263 с.
4. Эриксон Э. Идентичность: юность и кризис / Э. Эриксон. – М.: Дайджест, 1996.
5. Семечкін Н.І. Соціальна психологія / Н.І Семечкін. - СПб.: Пітер, 2004. – 376 с.
6. Соціальна психологія / Під ред. академ. А. Петровського. -М.: Просвітництво, 1978. -224с.

УДК 159.9

ТИПИ ЕТНІЧНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ У СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ***Kinash Olga Mikhailivna****student PS-31**Faculty of Pedagogics and Psychology**Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University****Scientific Director*** – *Candidate of psychological sciences, docent of the chair of applied psychology* ***Sitkar Victor Illich******Кінаш Ольга Михайлівна****студентка ПС-31**Факультет педагогіки та психології**Тернопільський національний педагогічний університет імені В. Гнатюка
м. Тернопіль, Україна****Науковий керівник*** — *Кандидат психологічних наук, доцент кафедри практичної психології* ***Сіткар Віктор Ілліч***

The article considers the problem of types of ethnic identity and features of their manifestation in students-psychologists. These types are based on ethnocentrism, which is closely associated with stereotypes. Stereotypes — examining and interpreting the behavior of others through own cultural filters. Often they are combinations of facts and uidumac against members of a particular cultural group. The study adds to the Bank of empirical data on cultural customs and values of future specialists in the sphere of Humanities.

Key words: ethnic identity, students-psychologists, ethnocentrism, stereotype, culture.

В статті розглядається проблема типів етнічної ідентичності та особливості їх прояву у студентів-психологів. Ці типи є в основі етноцентризму, який тісно пов'язаний зі стереотипами. Стереотипи — це розглядання та інтерпретація поведінки навколишніх через власні культурні фільтри. Вони часто є комбінаціями фактів та видумок стосовно представників певної культурної групи. Дослідження поповнює банк емпіричних даних про культурні звичаї та цінності у майбутніх фахівців гуманітарної сфери.

Ключові слова: етнічна ідентичність, студенти-психологи, етноцентризм, стеретипи, культура.

Постановка проблеми. Коли ми, все частіше і частіше, вступаємо в контакт з людьми, що належать до різних культурних середовищ, стає все важливіше дізнатись про універсальність та культурну специфічність наших істин, тобто уявлень, яких ми дотримуємось щодо людей та їх суті. Ще більш важливим є те, що нам потрібно застосовувати ці універсалії та специфіку для формулювання спрямовуючих принципів, які можна використати як ресурси в наших стосунках з навколишніми [2, с. 23].

Незалежно від того, що ми думаємо про культуру в своєму повсякденному житті, ми не можемо ігнорувати той факт, що багато чого в нашій поведінці занурено в традиції нашої власної культури. Більшість людей, які відторгають ідею культури, мабуть, через почуття безпеки говорять, що їх культура не охоплює уявлень про

культурний спадок, а кидає виклик традиціям і минулому. Проте цікавим є те, що кидаючи виклик культурі і відторгуючи її, ці люди насправді живуть своїми культурними звичаями та цінностями [2, с. 51].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Ми не завжди здатні відокремлювати себе від своєї культурної передісторії і прихильності, з тим щоб зрозуміти поведінку інших. Цей тип опору формує основу етноцентризму — розглядання та інтерпретації поведінки навколишніх через власні культурні фільтри [2, с. 42]. Етноцентризм тісно пов'язаний зі стереотипами. Стереотипи — це узагальнені установки, уявлення або думки про людей, які належать до інших культур, ніж наша. Вони можуть ґрунтуватись на фактах, проте часто є комбінаціями фактів і видумок щодо представників певної культурної групи.

На перший погляд Україна — майже етнічно однорідна країна (етнічні українці складають біля трьох четвертих населення). Проте соціологічні дослідження останніх років вказують, що соціально- та етнокультурно склад населення нашої країни значно складніший. На думку провідних українських соціологів населення України приблизно на 94% складається з трьох великих лінгво-етнічних груп: україномовних українців (біля 40%), російськомовних українців (33-34%), російськомовних росіян (21%). В багатьох місцевостях (здебільшого прикордонних) компактно проживають багато іншоетнічних груп (росіяни, венгри, румуни, молдавани, гагаузи, татари, болгари, греки, поляки, словаки, німці, караїми та ін.). Тому, українське суспільство — полікультурне, з усіма звідси витікаючими проблемами, які породжує багатокультурність. Зауважимо, що поняття «багатокультурність» відображає культурний устрій і практику саме в демократичних, соціальних, правових державах. В якійсь мірі це — показник демократичності та суспільного ладу [5].

Здатність людини розвиватись на мультикультуральній основі, засвоювати нові культурні цінності стає все більш соціально значущою. Це — один із механізмів соціокультурної динаміки, тобто процесу культуротворчості. Все сказане вище детермінувало мету дослідження, а саме: емпірично дослідити типи етнічної ідентичності у студентів та працівників сфери освіти (соціальних педагогів та практичних психологів).

Виклад основного матеріалу дослідження. В якості діагностичного інструментарію застосовано методику «Типи етнічної ідентичності» (авт. Г. Солдатова та С. Ригова) [3], яка дозволяє діагностувати етнічну самосвідомість та її трансформації в умовах міжетнічної напруги. Питальник містить шість шкал, які відповідають таким типам етнічної ідентичності: 1) етніцизм — одна з форм гіпоідентичності, що представляє собою відхід від власної етнічної групи і пошуки стійких соціально-психологічних ніш не за етнічним критерієм; 2) етнічна індиферентність — розмивання етнічної ідентичності, яке виражене в невизначеності етнічної приналежності, неактуальності етнічності; 3) норма (позитивна етнічна ідентичність) — поєднання позитивного ставлення до власного народу з позитивним ставленням до інших народів. В поліетнічному суспільстві позитивна етнічна ідентичність має характер норми і властива переважній більшості. Вона задає такий оптимальний баланс толерантності щодо власної та інших етнічних груп, який дозволяє розглядати її з одного боку, як умову самостійності та стабільного існування етнічної групи, з іншого — як умову мирної міжкультурної взаємодії в поліетнічному світі. Посилення деструктивності в міжетнічних відносинах зумовлено трансформаціями етнічної самосвідомості по типу гіперідентичності, яка відповідає в

питальнику трьома шкалами, а саме: 4) етнотероризм — цей тип ідентичності може виражатись в необразливій формі на вербальному рівні, як результат сприймання через призму конструкту «мій народ», але може передбачати, наприклад, напругу та роздратованість в спілкуванні з представниками інших етнічних груп або визнання за своїм народом права вирішувати проблеми за «чужий» рахунок; 5) етноізоляціонізм — переконаність в перевазі свого народу, визнання необхідності «очищення» національної культури, негативне ставлення до міжетнічних шлюбів, ксенофобія; 6) етнофанатизм — готовність іти на будь-які дії заради так чи інакше зрозумілих етнічних інтересів, аж до етнічних «чисток», відмова іншим народам у праві користування ресурсами та соціальними привілеями, оправдання будь-яких жертв в боротьбі за благополуччя свого народу.

Етнотероризм, етноізоляціонізм та етнофанатизм — це ступені гіперболізації етнічної ідентичності, що означає появу дискримінаційних форм міжетнічних стосунків. В міжетнічній взаємодії гіперідентичність проявляється в різних формах етнічної нетерпимості: від роздратування, що виникає як реакція на присутність членів інших груп, до відстоювання політики обмеження їх прав і можливостей, агресивних дій проти іншої групи і навіть геноциду [4].

В результаті серії експертних оцінок та пілотних досліджень було відібрано 30 суджень-індикаторів, які інтерпретують кінець фрази: «Я — людина, яка ...». Індикатори відображають ставлення до власної та інших етнічних груп в різних ситуаціях міжетнічної взаємодії.

Інструкція: Нижче наведено висловлювання різних людей з питань національних стосунків, національної культури. Подумайте, наскільки Ваше співпадає з думкою цих людей. Визначте свою згоду або незгоду з цими висловлюваннями.

Бланк відповіді

Типи етнічної ідентичності (авт. Г.У. Солдатова, С.В. Рижова) [5]

	Я — людина, яка ...	Згоден	Скоріше	В чомусь згоден	Скоріше не	Не згоден
1.	Надає перевагу образу життя свого народу, але з великим інтересом ставиться до інших народів					
2.	Вважає, що міжнаціональні шлюби руйнують народ					
3.	часто відчуває перевагу людей іншої національності					
4.	Вважає, що права нації завжди вищі від прав людини					
5.	Вважає, що в повсякденному спілкуванні національність не має значення					
6.	Надає перевагу образу життя тільки свого народу					
7.	Зазвичай не приховує своєї національності					
8.	Вважає, що справжня дружба може бути тільки між людьми однієї національності					
9.	часто відчуває сором за людей своєї національності					
10.	Вважає, що будь-які засоби хороші для захисту інтересів					

	свого народу					
11.	не надає переваги якійсь національній культурі, включаючи і свою власну					
12.	Часто відчуває перевагу свого народу над іншими					
13.	Любить свій народ, проте поважає мову і культуру інших народів					
14.	Вважає суворо потрібним зберігати чистоту нації					
15.	Важко вживається з людьми своєї національності					
16.	Вважає, що взаємодія з людьми інших національностей часто буває джерелом неприємностей					
17.	Байдуже ставиться до своєї національної приналежності					
18.	Відчуваю напругу, коли чую навколо себе чужу мову					
19.	Готова мати справу з представником будь-якого народу, незважаючи на національні відмінності					
20.	Вважає, що її народ має право вирішувати свої проблеми за рахунок інших народів					
21.	часто відчуває неповноцінність через свою національну приналежність					
22.	Вважає свій народ більш обдарованим та розвиненим в порівнянні з іншими народами					
23.	Вважає, що люди інших національностей повинні бути обмеженими в праві проживання на її національній території					
24.	Дратується при близькому спілкуванні з людьми інших національностей					
25.	Завжди знаходить можливість мирно домовитись в міжнаціональному спорі					
26.	Вважає за необхідне «очищення» культури свого народу від впливу інших культур					
27.	Не поважає свій народ					
28.	Вважає, що на її землі всі права користування природними і соціальними ресурсами належать тільки її народу					
29.	Ніколи серйозно не ставилась до міжнаціональних проблем					
30.	Вважає, що її народ не кращий і не гірший від інших народів					

Обробка та інтерпретація результатів. Відповіді респондентів переводяться в бали відповідно з наведеною нижче шкалою:

Відповіді	«згоден»	«скоріше згоден»	«в чомусь згоден, в чомусь – ні»	«скоріше не згоден»	«не згоден»
Бали	4	3	2	1	0

Потім підраховується кількість балів за кожним з типів етнічної ідентичності (в дужках вказано пункти, які працюють на кожен тип): 1) Етнотілізм (пункти: 3, 9, 15, 21, 27); 2) Етнічна індивідуальність (5, 11, 17, 29, 30); 3) Норма (позитивна етнічна ідентичність) (1, 7, 13, 19, 25); 4) Етноетілізм (6, 12, 16, 18, 24); 5) Етноізоляціонізм (2, 8, 20, 22, 26); 6) Етнофанатизм (4, 10, 14, 23, 28). Залежно від суми балів набраних респондентами за тією чи іншою шкалою (можливий діапазон — від 0 до 20 балів), можна судити про вираження відповідного типу етнічної ідентичності, а порівняння результатів за всіма шкалами між собою дозволяє виділити один або декілька домінуючих типів. Шкала оцінок умовно поділена на чотири ступені вираження: I ступінь — (0-5 балів) — дуже низька інтенсивність; II — (6-10 балів) — низька ступінь інтенсивності; III — (11-15) — середня ступінь; IV — (16-20) — висока ступінь значущості типу етнічної ідентичності [1].

У нашому дослідженні (лютий 2016 р) брали участь майбутні психологи (II та IV курс), практичні психологи та працівники сфери освіти (соціальні педагоги разом з практичними психологами шкіл). Всього 84 особи. Кількість респондентів кожної групи подано в табл. 1.

Таблиця 1. Кількість респондентів

Респондент и	Психолог и 4-й курс (Пс 4)	Практичні психологи 4-й курс (ПП 4)	Психологи 2-й курс (Пс-2)	Соціальні педагоги, Шкільні психологи (СП + ПП)
Кількість	25	10	29	20

Диференціацію за ознакою статі не здійснювали, бо в групах респондентів досить мало чоловіків (1-2 в кожній групі). Нас цікавив загальний показник групи. За результатами аналізу отриманих емпіричних даних сформовано рейтинг типів етнічної ідентичності респондентів з відображенням середніх (М) величин за групами (табл. 2).

Таблиця 2. Рейтинг типів етнічної ідентичності

	ПП-4	М	Пс 4	М	Пс 2	М	СП+ПП	М
1	Норма	16,6 $\sigma = 1,62$ $m = 0,54$	Норма	15,96 $\sigma = 2,29$ $m = 0,46$	Норма	14,48 $\sigma = 2,96$ $m = 0,56$	Норма	15,9 $\sigma = 2,41$ $m = 0,55$
2	Етнічна індивідуальність	9,2 $\sigma = 4,87$ $m = 1,69$	Етнофанатизм	9,8 $\sigma = 2,79$ $m = 0,56$	Етнофанатизм	9,93 $\sigma = 4,19$ $m = 0,79$	Етнічна індивідуальність	9,4 $\sigma = 4,55$ $m = 1,04$
3	Етнофанатизм	6,8 $\sigma = 4,22$	Етнічна індивідуальність	9,56 $\sigma = 3,05$	Етнічна індивідуальність	9,93 $\sigma = 2,46$	Етнофанатизм	7,0 $\sigma = 4,02$

		m = 1,4		m= 0,62		m = 0,47		m 0,92
4	Етноізоляці онізм	5,2 $\sigma =$ 2,59 m = 0,86	Етноізоля ціонізм	8,56 $\sigma =$ 3,56 m= 0,72	Етноізоляці онізм	7,66 $\sigma =$ 3,94 m= 0,74	Етноегоїз м	5,65 $\sigma =$ 3,21 m = 0,73
5	Етноегоїзм	5,0 $\sigma =$ 2,92 m = 0,97	Етноегоїз м	7,72 $\sigma =$ 2,54 m = 0,51	Етноегоїзм	7,65 $\sigma =$ 4,19 m= 0,79	Етноізоля ціонізм	5,35 $\sigma =$ 3,21 m = 0,73
6	Етнотіліз м	2,8 $\sigma =$ 2,59 m= 0,86	Етнотілі зм	5,96 $\sigma =$ 3,3 m= 0,67	Етнотіліз м	6,34 $\sigma =$ 3,94 m= 0,74	Етнотілі зм	4,9 $\sigma =$ 2,68 m= 0,61

Дані табл. 2 дозволяють зробити висновок про те, що у всіх групах респондентів на першому місці — позитивна етнічна ідентичність або норма. Діапазон середніх показників (М) коливається від 14,48 до 16,6 бала, що складає приблизно 75-83% можливого максимуму балів і відповідає високій (IV) ступені значущості типу етнічної ідентичності. В поліетнічному суспільстві, яким є Україна, норма характеризується позитивним ставленням до інших народів. У даній вибірці респондентів вона задає оптимальний баланс толерантності щодо власної та інших етнічних груп. Показники норми можна розглядати, як умову самостійності і стабільного існування етнічної групи, і як умову мирної міжкультурної взаємодії в поліетнічному суспільстві.

Шосту позицію в даному рейтингу у всіх груп респондентів займає етнотілізм. Діапазон даних коливається від 2,8 бала до 6,34 бала, що складає приблизно 14-32% можливого максимуму і вказує на досить низьку та низьку ступінь інтенсивності вираження, тобто відхід від власної етнічної групи та пошуки стійких соціально-психологічних ніш не за етнічним критерієм.

Привертає увагу рейтинг 2. Він показує вже розбіжність між показниками етнічна індіферентність (ПП-4 і СП+ПП) та етнофанатизм (Пс-2, Пс-4). Для більш дорослих, працівників освітніх закладів та студентів 4-го курсу, вже більшого значення має розмивання етнічної ідентичності, виражене в невизначеності етнічної належності, неактуальності етнічності. Мабуть, це пов'язано з їх практичним підходом до суб'єкта своєї професійної діяльності, яка не повинна орієнтуватись на національні ознаки.

Наступні, у всіх чотирьох групах респондентів, шкали етноізоляціонізм та етноегоїзм зайняли четверту та п'яту позиції в рейтингу. Діапазон показників складає відповідно від 5,2 до 8,56 бала, тобто — від 26% до 42,8% можливого максимуму (етноізоляціонізм) та від 5,0 балів (25%) до 7,72 бала (38,6%) за шкалою етноегоїзм. Проте, в групах респондентів зі стажем роботи (практичні психологи та соціальні працівники) виявлено незначні зміни в четвертій та п'ятій позиції шкал. Відповідно

четверту позицію посіла шкала етнотероризму (5,65 бала) і далі етноізоляціонізм (5,35 бала). Однак відмінності в середніх показниках не значні і складають лише 0,3 бала між позиціями. Мабуть це пов'язано з малою кількістю респондентів (20 осіб) даної вибірки.

Висновки. Існування культурних відмінностей саме по собі не є проблемним. Проте, потенційні проблеми виникають коли ми намагаємось інтерпретувати зміст, що стоїть за цими відмінностями. Оскільки всі ми існуємо всередині своїх власних культур з власною культурною передісторією, ми розглядаємо навколишній світ з врахуванням цієї передісторії. Культура діє як фільтр не тільки на сприймання об'єктів, але також при осмисленні та інтерпретації подій, що і підтверджує проведене нами дослідження етнічної ідентичності. Дослідження має перспективу, бо його можна провести з респондентами різних соціальних груп (вікових, професійних, етнічних, релігійних тощо), що безумовно допоможе створити більш повну карту етнічної ідентичності в різних частинах України.

Література:

1. Истомина О. Б. О типах этнической идентичности [Электронный ресурс]. / О. Б. Истомина. – Режим доступа : <http://ecsocman.hse.ru/data/2012/03/27/1268906573/Istomina.pdf>.
2. Мацумото Д. Психология и культура / Дэвид Мацумото. – СПб. : прайм-ЕВРОЗНАК, 2002. – 416 с. – (Серия «Психологическая энциклопедия»).
3. Методика «Типы этнической идентичности» (авт. Г.У. Солдатова, С.В. Рыжова) [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://sites.google.com/site/test300m/tei>
4. Солдатова Г.У. Психология межэтнической напряженности / Г.У. Солдатова. – М., Смысл, 1998. – 389 с.
5. Урок на тему: «Єдина родина в центрі України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://smshkola1.klasna.com/uk/news-8-5037/>

THE PROBLEM OF DECISION-MAKING STRUCTURES

Stepura Eugene

*Candidate of Psychological Science, Research Worker
Institute of Psychology behalf G.S. Kostyuk NAPS Ukraine
Kyiv, Ukraine*

ПРОБЛЕМА СТРУКТУРИ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ

Степура Євгеній Вікторович

*кандидат психологічних наук, науковий співробітник
Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України
Київ, Україна*

Summary. The problem of decision-making structures is developed in the article. The importance of empirical verification theoretical models decision-making structures are pointed out. Some structural components of decision are distinguished. Structure features different kinds of solutions are investigated.

Key words: decision making, types of decisions, structure, components of decision-making structures.

Анотація. В статті розглядається проблема структури прийняття рішень. Вказується на важливість емпіричної варифікації теоретичних моделей прийняття рішень. Виділяються деякі структурні компоненти прийняття рішень. Розглядаються особливості структури різних видів рішень.

Ключові слова: Прийняття рішень, види рішень, структура, компоненти структури прийняття рішень.

Прийняття рішень — складний та багатогранний процес, який охоплює всі сфери людського життя. У деяких випадках він має виражений структурований характер. Прикладами цього є прийняття рішень присяжними під час судового процесу, ритуалізований процес ворожіння на давньокитайській книзі «І-Дзин», алгоритмізовані рішення комп'ютерних програм тощо. У наведених випадках ми можемо більш-менш чітко простежити структурні компоненти даного процесу, його зв'язки і т.д. Розглядаючи приклади прийняття рішень, ми можемо зобразити цей процес як певну процедуру, що виконується для досягнення певних означених цілей та прослідкувати її системну складову. Але постає питання, наскільки можна зобразити процес прийняття повсякденних людських рішень як певну систему з чітко виділеними структурними компонентами? Далі ми розглянемо існуючі в психологічній літературі схеми прийняття рішень та будемо намагатися зробити аналіз їх структурних компонентів.

Вивчення цього питання має не лише теоретичне значення, оскільки розуміння реальної структури прийняття рішень особою дає змогу більш чітко визначити джерела помилок, що виникають у даному процесі, та розробити заходи, спрямовані на їх запобігання. Але перш за все потрібно ознайомитись з існуючими типологіями прийняття рішень.

Існує багато різновидів рішень, які приймає людина. Так, В.Н. Дружинін і О.М. Канторов, визначають наступні типи рішень за тим результатом, на який вони націлені (за [4]):

1. Інформаційні рішення. Своїм вибором суб'єкт відповідає на питання, який із пропонованих варіантів є істинним. Прийняття рішень спрямовано на діагностування ситуації («розпізнавання» її).

2. Оперативні рішення. Суб'єкт вирішує проблему, як діяти. Рішення полягають у виробленні способів управління ситуацією.

3. Організаційні рішення. Вибори суб'єкта (або спільноти) визначають, якою має бути система, організація, і полягають у визначенні структури і розподілу в ній функцій.

Важливе місце займає поняття «особистісний вибір», саме в такому виборі задіяні цінності суб'єкта, — по суті, це вибір, зумовлений даними цінностями. Підвидом особистісного вибору є вибір між цінностями, при цьому людина рефлексує, яка цінність є для неї важливішою. Різновидом особистісного вибору є життєвий вибір, що торкається найважливіших сторін буття людини. Вибори можна також поділити на стратегічні, які репрезентують загальну спрямованість особистості, її основні цінності та цілі, та тактичні, що проявляються в конкретних шляхах реалізації цілей та цінностей [1].

Треба відмітити, що виділені стадії прийняття рішень повинні мати свою специфіку в залежності від типу рішення, яке приймає людина. При цьому, на нашу

думку, позитивним є те, що деякі із цих схем базуються на емпіричних дослідженнях, і є цілком адекватними для окремих типів рішень.

Попри існування багатьох моделей загальної структури прийняття рішень (детально див. [6] та [3]), ми не можемо побудувати теоретичну модель, що буде характерною для різних типів рішень людини. Крім того, ця модель повинна отримати підтвердження у емпіричних дослідженнях. Єдине, що ми можемо — це викласти наші міркування відносно цієї проблеми, цілком розуміючи їх гіпотетичність. Перш за все треба вказати на спільні елементи, характерні для різних типів рішень. Але наперед відмітимо, що виділення даних елементів не є спробою створити нову структурну модель прийняття рішень (оскільки ця модель вийде доволі загальною та примітивною, для її якогось практичного застосування), а служить лише в якості первинної орієнтувальної основи для наших міркувань.

Ми можемо виділити компоненти структури прийняття рішень, що, у тій чи іншій мірі, мають місце в будь-якому акті прийняття рішення. Перш за все — це певні початкові відомості про ситуацію, в якій потрібно прийняти рішення, тобто її образ. Зрозуміло, що від образу даної ситуації залежать усі інші структурні елементи прийняття рішень. З іншого боку, образ ситуації прийняття рішень не є статичним, він залежить від надходження нової інформації та мисленневих дій особи, що приймає рішення.

При прийнятті рішень завжди виділяються певні альтернативи — саме їх аналіз є предметом мисленнєвої діяльності суб'єкта. Важливим аспектом у структурі процедури прийняття рішення є оцінка альтернатив. У процесі цієї операції задіяні як когнітивні процеси, передусім мислення, так і особистісна сфера — мотиви, цінності, смисли тощо.

Найбільш очевидним аспектом структури прийняття рішення є акт вибору. По суті, його якість залежить від попередніх етапів прийняття рішення. Але сам по собі акт вибору може вплинути на інші структурні елементи процедури прийняття рішення, особливо, якщо цей акт вибору буде мати значні наслідки для особи, яка його здійснила. Отже, результат вибору, його вплив на особу, та відношення останньої до здійсненого акту вибору теж входять до структури прийняття рішення.

Зробимо спробу розглянути певні аспекти структури вищезазначених типів рішень, виходячи із наших міркувань про її складові. Логічним буде припустити, що чим менш значиме рішення для особи, тим менш диференційованою буде його структура, тим менш усвідомленими для особи будуть компоненти цієї структури. Слід відмітити, що деякі дослідження вказують на відсутність представлення структурних компонентів незначимого для особи рішення в її свідомості. Але в той же час рішення, які представляють вершинні прояви особи, теж часто можуть бути миттєвими та недиференційованими. Тож, існують певні психічні структури, які регулюють прийняття рішень, що стосуються константних уподобань особи. Д. Канеман називає їх першою підсистемою, протиставляючи її другій підсистемі, яка пов'язана зі свідомістю, рефлексією тощо. Перша підсистема являє собою еволюційне утворення, спрямоване на економію ресурсів людини, через спрощення процесів прийняття рішень. Цікавою проблемою є здійснення героїчного вчинку як результат діяльності першої підсистеми, а саме: процес інтеграції ціннісних уподобань особи в малоусвідомлені регулятивні структури психіки. Зрозуміло, що даний тип рішень є результатом попередньої побудови та розгляду образу ситуації, що є аналогічною

наявній при здійсненні вчинку [2]. Д.О. Леонтьєв вказує на роль уяви як можливого чинника, який сприяє здійсненню вчинку через свого роду підготовку до нього [5].

Загалом же, повсякденні, оперативні та миттєві рішення органічно вплетені в контекст більш широких стратегічних рішень. Дослідження показують, що прийняття даних рішень майже завжди займає певний час та має чітко виражену структуру. Вище ми наводили приклади цих рішень. Але перед тим, як розглянути їх більш детально, потрібно сказати декілька слів про структуру інформаційних рішень, оскільки саме вони створюють орієнтувальну основу для подальших рішень особи. Як зазначалося вище, сутністю даних рішень є відповідь на питання про істинність якоїсь речі. Інформаційні рішення в ідеалі повинні бути найбільш раціональними, але, як показують дослідження, на всіх етапах прийняття рішення проявляється вплив ірраціональних чинників. Це може бути і побудова неадекватного образу ситуації через неврахування її особливостей, які визначають істинність певної альтернативи, і неможливість виділення істинної альтернативи (через вплив певних евристик тощо), а також відмова від вибору цієї альтернативи під дією емоційних та ціннісно-смыслових чинників. Треба відмітити, що поодинокі інтелектуальні рішення теж залежать від попередніх рішень, які утворюють світогляд особи. Тож, помилки у прийнятті стратегічних інформаційних рішень призводять до подальших неадекватних виборів по відношенню до певної інформації, яка входить в суперечку з раніше прийнятим інформаційним рішенням. Крім того, ці помилки погано піддаються коригуючим впливам, оскільки вони торкаються центральних ірраціональних уявлень, що сформовані в результаті прийняття стратегічних інформаційних рішень.

У стратегічних або доленосних рішеннях у більш-менш розгорнутому вигляді показані всі перераховані вище структурні компоненти. Зазвичай, рішення приймається миттєво, але йому передуює певна довготривала підготовка. Та треба відмітити, що дані рішення не завжди усвідомлюються як значимі для особи. Тож, можна говорити про усвідомлення значимості рішення як про певний його структурний компонент. Також, неусвідомленість значимості рішення спричинює можливість негативного впливу на нього різних біологічних та соціальних чинників, що змушують людину відходити від оптимальної стратегії прийняття рішень.

Загалом, у структурі стратегічних рішень значну вагу мають післядієві компоненти. Саме післядія рішення, його вплив на психічні процеси особи робить його стратегічним або доленосним. У зв'язку з цим, цікавим є феномен переосмислення власних мотивів після прийняття рішення та його реалізації. Цей акт переосмислення і проявляє справжні аспекти рішення, робить їх більш чіткими. Цікавим є співвідношення прояву у свідомості людини структурних компонентів рішення до і після його здійснення. Означена проблема потребує свого вивчення, оскільки ми маємо дві подібні, але не однакові системи чинників прийняття рішень та процес переходу між ними, що є хоча й найбільш непомітним, проте дуже значимим компонентом для розвитку особистості.

Література:

1. Балл Г.О. Орієнтири сучасного гуманізму (в суспільній, освітній, психологічній сферах) / Г.О. Балл. – Видання друге, доповнене. – Житомир : ПП “Рута”, Видавництво “Волинь”, 2008. – 232 с.
2. Канеман Д. Думай медленно... решай быстро / Даниэль Канеман. – Москва ; АСТ, 2014. – 428 с.

3. Козелецкий Ю. Психологическая теория решений / Ю. Козелецкий. – М. : Прогресс, 1979. – 503 с.
4. Корнилова Т.В. Психология риска и принятия решений / Т.В. Корнилова. – М. : Аспект Пресс, 2003. – 286 с.
5. Леонтьев Д.А. Психология смысла: природа, строение и динамика смысловой реальности / Д.А. Леонтьев. – 3-е изд., доп. – М. : Смысл, 2007. – 511 с.
6. Чорнобровкін В.М. Психологія прийняття педагогічних рішень: Монографія. / В.М. Чорнобровкін. – Луганськ: Альма-матер, 2006. – 416 с.

СЕКЦІЯ 3. ФІЛОСОФІЯ

**CLAUSE «JUSTICE — ARTIFICIAL VIRTUE» IN WORK D. HUME'S «A
TREATISE OF HUMAN NATURE»**

Blokha Yaroslav Yevheniyovych

PhD, Associate Professor

Department of Philosophy

Historical faculty

Poltava National Pedagogical University named after V. G. Korolenko

c. Poltava, Ukraine

**ФОРМУЛА «СПРАВЕДЛИВІСТЬ — ШТУЧНА ЧЕСНОТА» У РОБОТІ Д.
ЮМА «ТРАКТАТ ПРО ЛЮДСЬКУ ПРИРОДУ»**

Блоха Ярослав Євгенійович

кандидат філософських наук, доцент

кафедра філософії

історичний факультет

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка

м. Полтава, Україна

Summary. In theses identified specific features and peculiarities of interpreting the concept of «justice» as artificial virtues Scottish philosopher David Hume. It was found that justice, for Hume, — is a product of the emotions that are inherent in human nature and determine its behavior to the emergence of «social order» and beyond the limits of its institutions.

Key words: justice, virtue, vice.

Анотація. У тезах визначено особливості трактування категорії «справедливість» як штучної чесноти шотландським філософом Давидом Юмом. З'ясовано, що справедливість, за Юмом, — є продуктом тих афектів, які закладені в природі людини і визначають її поведінку до появи «суспільного устрою» і за межами дії його інститутів.

Ключові слова: справедливість, чеснота, порок.

Категорія «справедливість» Д. Юмом трактується досить вузько. Захист власності є смисловим центром його розуміння справедливості, а захист особистості лише доповнює її на правах неохочої поступки загальнопоширеним слововживанням.

Основним джерелом найрізноманітніших замахів на заподіяння шкоди, на думку філософа, є прагнення до володіння майном. Вона прямо декларується в «Трактаті про людську природу»: «Тільки жадібність до набуття різних благ і володінь для нас і наших найближчих друзів ненаситна, вічна, всезагальна і прямо-таки згубна для суспільства. Навряд чи знайдеться людина, яка б не мала підстави боятися її, коли вона проявляється нестримно і дає волю своїм первинним, найбільш природним прагненням. Отже, в загальному ми повинні вважати труднощі, пов'язані з встановленням суспільства, більшими чи меншими в залежності від труднощів, що зустрічаються нами при регулюванні і стримуванні цього афекту» [3, с.532].

Однак є велика різниця між тезою, що прагнення до збільшення багатства є джерелом усіх видів несправедливості, і тезою, що несправедливість полягає виключно в порушенні прав власності. Перша теза стосується вибору способів реалізації певного нормативного поняття, другий — безпосередньо його змісту. З твердження, що прямий захист власності веде до непрямого захисту нашої можливості користуватися двома іншими фундаментальними благами, логічно не випливає, що справедливістю повинна називатися лише гарантована суспільством безпека володіння майном, а не безпека в усіх її аспектах та виразах [1, с.198].

Для того, щоб простіше уявити собі інший спосіб пояснення причин використання Юмом вузької дефініції справедливості, необхідно допустити, що визначення справедливості і міркування про її сутність не є двома суворо послідовними операціями. Зусилля по розкриттю сутності справедливості не мають справу з предметом, який заздалегідь відмежований за допомогою якогось самоочевидного визначення. Навпаки, вони пов'язані з постійною корекцією кордонів аналізованого предмета. Думка Юма встановлює відповідність між визначенням і способом пояснення справедливості на основі постійних поправок того і іншого. Твердження, що справедливість є штучною чеснотою, обертається замаскованим твердженням, що лише та чеснота, яка відповідає стандарту штучності, може бути названа справедливістю [1, с.198-199].

Формула «справедливість — штучна чеснота» розгорнуто обґрунтована Д. Юмом в «Трактаті про людську природу». Штучність справедливості для нього означає, що вона не є продуктом тих афектів, які закладені в природі людини і визначають її поведінку до появи «суспільного устрою» і за межами дії його інститутів. Справедливість є нормативним пристосуванням, «винайденим» для вирішення основної проблеми існування людини в «суспільстві». Адже перехід до суспільного устрою значно збільшує здатність людини до виробництва «зовнішніх благ» (майна) за рахунок кооперації та поділу праці, однак, не забезпечує такого достатку цих благ, яке виключало б конкуренцію за володіння ними. І так як «зовнішні блага» можуть легко переходити від однієї особи до іншої, то у кожного члена суспільства існують і мотив, і можливість присвоєння того майна, яким на даний момент розпоряджається інша людина. Це положення загрожує постійними конфліктами, що перешкоджають самому існуванню упорядкованого суспільного союзу з усіма його вигодами [1, с.201].

Подолати складається тупик можна тільки гарантувавши «стабільність володінь» за допомогою введення спеціальної системи правил. «Такими правилами при початковому встановленні суспільства є наявне володіння, а згодом — захоплення, давність, приріст і спадкування» [3, с.554]. До них приєднуються правила передачі власності за допомогою згоди, тобто в порядку обміну чи дарування. Нарешті, використання правил останнього роду отримує розширене застосування в силу виникнення інституту обіцянки (договору). Він дозволяє членам суспільства здійснювати обмін предметами, які учасники угоди не можуть пред'явити один одному в момент її укладення, а також обмін послугами, які будуть надані в певній часовій перспективі [3, с.560]. Незважаючи на підкреслення штучного характеру справедливості, Д. Юм називає всі ці правила «законами природи», оскільки вони є невіддільними від суспільного існування людини [3, с.225].

Конкретизовані норми, що визначають законне володіння майном і його передачу, вже не можуть бути встановлені на основі «принципів людської природи»,

тобто на основі «відносини ідей і легкого переходу уяви від однієї ідеї до іншої» [3, с.550]. Однак вони все одно повинні бути встановлені, щоб кожен, у кого з'являється бажання оскаржити володіння іншої людини, завжди натрапляв на відоме всім правило, яке точно регулює дане питання. При цьому можуть використовуватися будь-які незначні «вигини» людської уяви, що дозволяють вважати один варіант більш підходящим, ніж інший.

Усі штучні чесноти у Д. Юма спираються на природну основу. Він критикує філософів, що розглядають всю мораль, як продукт зусиль правителів і вихователів зі створення ефективно діючої системи громадської дисципліни. «Мистецтво політиків, — зауважує він, — може, правда, допомогти природі при викликанні почуттів, які остання нам вселяє; в деяких випадках це мистецтво може і саме по собі викликати схвалення окремого вчинку або повагу до нього, але воно ніяк не може бути єдиною причиною відмінності, проведеної нами між пороком і чеснотою... Найбільше, що можуть зробити політики, це поширити природні почуття за їх первинні кордони; але все-таки природа повинна доставити нам матеріал і дати деяке уявлення про моральні відмінності» [3, с.540]. Однак опора, що фіксується Д. Юмом, носить специфічний і суворо обмежений характер: штучні чесноти спираються на природні лише побічно, оскільки самі поняття «чеснота» і «порок», а також почуття, що їх супроводжують, знаки схвалення і засудження переносяться на нові групи вчинків. Будь-яких природних прообразів правил справедливості, наявних у тих сферах, на які моральна оцінка штучно поширюється, Юм прямо не згадує [1, с.202-203].

Таким чином, можемо стверджувати, що щодо «Трактату про людську природу» буде вірним твердження, що теза про штучний (неінстинктивний) характер справедливості має безпосередню нормативну силу, оскільки передбачає, що в сферу штучної чесноти неприпустимо вторгнення природних моральних імпульсів. У цьому — очевидний відгомін концепції скоєних і недосконалих обов'язків і прав, властивої для новоєвропейської теорії природного закону.

Література:

1. Прокофьев А.В. Между естественным и искусственным: нормативное содержание и психологические механизмы этики справедливости у Д. Юма и А. Смита / А.В. Прокофьев // Этическая мысль. — Вып. 12. — М., 2012. — С. 193-230.
2. Прокофьев А.В. Справедливость или преодоление человеческой природы? (метанормативный контекст понятия справедливость) / А.В. Прокофьев // Этическая мысль. — Вып. 4. — М., 2003. — С. 23-49.
3. Юм Д. Трактат о человеческой природе, или попытка применить основанный на опыте метод рассуждения к моральным предметам / Д. Юм // Юм. Д. Сочинения: в 2 т. — М.: Мысль, 1996. — Т. 1. — С. 53–656. —

UNCONDITIONAL REALITY IN THE EASTERN SPIRITUAL TRADITIONS AND THE CONTEMPORARY WORLDVIEW

Danylova Tetiana Victorivna

*PhD in Philosophy, Associate Professor
of the Department of Philosophy
National University of Life and Environmental
Sciences of Ukraine
Kyiv, Ukraine*

НЕОБУМОВЛЕНА РЕАЛЬНІСТЬ У ДУХОВНИХ ТРАДИЦІЯХ СХОДУ І СУЧАСНА КАРТИНА СВІТУ

Данилова Тетяна Вікторівна

*кандидат філософських наук
доцент кафедри філософії
Національного університету біоресурсів і природокористування України
м. Київ, Україна*

Summary. This paper is focused on the parallels between the contemporary scientific worldview and Eastern spiritual traditions such Taoism, Buddhism, Hinduism.

Keywords: worldview, unconditional reality, universe, Eastern spiritual traditions, meditation

Анотація. У статті проведено паралелі між сучасною науковою картиною світу та східними духовними традиціями, такими як Даосизм, Буддизм, Індуїзм.

Ключові слова: світогляд, необумовлена реальність, всесвіт, східні духовні традиції, медитація.

Сприйняття світу сучасної людини зазнає кардинальних змін у бік множинності, темпоральності і складності. У розумінні Всесвіту панує синкретизм, у ньому неможливо відділити людину від природи, матерію від свідомості, суб'єкт від об'єкта. На думку Ф. Капри, світ — це єдине ціле, яке складається не з речей, а з процесів. Між окремими елементами світу існують приховані зв'язки. Спостерігач завжди впливає на процес спостереження. На основі голографічної парадигми К. Прібрам запропонував «хвильову теорію реальності», згідно з якою мозок конструює картину нашого «конкретного» світу, інтерпретуючи випромінювання іншого, первинного рівня реальності, що існує поза простором і часом. На думку Д. Бома, звичний для нас світ є лише одним з аспектів реальності і виступає як «розгорнутий» порядок. На «згорнутому», «доквантовому» рівні реальності світ втрачає всі властивості, якими людський мозок його наділив. За таких умов протилежності не мають сенсу. Концепцію єдиного Всесвіту також розвинено в теорії морфогенетичного (морфічного) поля Р. Шелдрейка. Все існуюче еволюціонує і допомагає в цьому одне одному. Шелдрейк стверджує, що цілісним світ робить ще не виявлене наукою поле, яке об'єднує Всесвіт у єдиний інформаційний простір. Модель Дж. Вілера передбачає, що основою всіх предметів або явищ фізичного світу є нематеріальне джерело, а те, що люди визнають як реальність, створено ними самими в процесі вимірювання, тобто всі фізичні сутності є інформаційно-теоретичними, а Всесвіт вимагає нашої участі у їх проявленні. Таким чином, кожен створює свою

картину світу з безмежної кількості окремих фактів, а звична реальність постає як плід колективної угоди. Отже, не видається можливим зрозуміти світ до кінця, і ця неможливість розуміння компенсується бінарною додатковістю точок зору на світ. Саме в цьому полягає суть культурологічної концепції Ю.М. Лотмана, в цьому ж філософська суть принципу доповнюваності Н. Бора та співвідношення невизначеностей В. Гейзенберга. Я. Хінтіка зазначає, що всі наші висловлювання про навколишній світ складаються з понять, створених самими людьми. Знання реальності принципово не може бути відокремлене від способу її понятійного досягнення.

Ще з раннього дитинства люди втрачають контакт з необумовленою реальністю і починають сприймати світ крізь призму бінарних опозицій, які виступають атрибутом європейської культури в цілому і за певних умов призводять до стану «розірваної» свідомості. Двоїстість і намагання її подолання пронизують всю європейську історію від традиційних культур до сучасних цивілізованих суспільств. На відміну від Заходу Схід не розділив Всесвіт на механічні деталі, а прагнув подолати властиву світу культури дискретність і відчутти переживання єдиної безперервної реальності, яка є єдністю протилежностей. На думку Д. Судзукі, втеча від реальності неминуче призводить до розподілу її на нескінченні складові, але така роз'єднаність властива не природі, а людському розуму, який поділяє все на дві частини. Люди сприймають бінарні опозиції не просто як абстракцію, а як саму реальність. Сутність східного світогляду полягає в усвідомленні єдності і взаємопов'язаності всіх речей і явищ оточуючого світу, сприйняття природних феноменів у якості виявлення Єдиного, що є їх підґрунтям. Всі речі сприймаються як взаємозалежні та пов'язані між собою частини Цілого, як різні вияви однієї й тієї ж реальності. Східні традиції часто згадують про вищу, неподільну реальність, втіленнями якої є всі речі, явища і процеси. Даоси називають цю реальність Дао, буддисти — Дхармакайєю, індуїсти — Брахманом. Ці традиції стверджують, що істинний стан або природа реальності недуальна, а всі бінарні опозиції або нереальні, або є неточним описуванням, яке використовується для зручності. Людина повинна вийти за межі двоїстого мислення, щоб сприймати справжню природу свого розуму, що є чистим світлом.

Основна задача східних містичних традицій — це досягнення стану абсолютної єдності за допомогою медитативних технік, які розроблялися століттями. Медитація виступає одним із засобів подолання бінарних опозицій, властивих культурі. Вона сприяє переживанню абсолютної єдності всього існуючого. Сприйняття світу є описуванням його. Всякий, хто контактує з дитиною, виступає її вчителем, безперервно описуючи їй світ, доки ця дитина не починає сприймати світ таким, яким його описали. Отже, людина вчиться трансформувати і тим самим створювати власний потік сприйняття відповідно до прийнятого в її культурі описування. Світ-як-описування стає її вищою реальністю, і вона, по суті, вступає в лінгвістичну царину буття. Найголовнішою причиною забуття дитячого цілісного сприйняття світу є те, що воно не відповідає структурі культурно-узгодженого описування, і тому людині бракує понять, за допомогою яких вона могла би його інтерпретувати. Сучасна фізика підтвердила одне з базових положень східного містицизму, смисл якого полягає в тому, що всі наші поняття, за допомогою яких ми пояснюємо світ, такі, як минуле, сучасне, майбутнє, фізичний простір, особистість, не є фундаментальними властивостями дійсності, а виступають продуктом мислення, тобто це карта, а не

територія. В процесі медитації людина переживає дану мить в усій її повноті такою, якою вона є, і здатна бачити те, що дійсно знаходиться перед нею. Медитація очищує розум, який зазвичай перебуває в занепокоєнні, робить його більш гнучким, долає автоматизм мислення, викорінює вже існуючі патерни поведінки, сприяє відчуттю єдності суб'єкта і об'єкта, а також глибокої причетності до всього суцього. За допомогою медитативних практик людина вбачає у кожній речі одиничний прояв процесу вічного становлення, досягає динамічного сприйняття світу, який рухається, змінюється, перетворюється, що і втілює у собі ідею життя.

УДК 930.1+308:37.013.3

**INFORMATION MODELING OF PROFESSIONAL COMPETENCE
SYSTEM OF MODERN HIGHER EDUCATION OF UKRAINE: UNSOLVED
CONTRADICTIONS**

*Mudrak Vadim Ivanovich**PHD, Associate Professor**Department of Philosophy and social disciplines in University of modern knowledge
Organization "Knowledge» of Ukraine"*

**ІНФОРМАЦІЙНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ФАХОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В
СИСТЕМІ СУЧАСНОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ: НЕВИРІШЕНІ
ПРОТИРІЧЧЯ**

*Мудрак Вадим Іванович**канд. філос. н., доцент**кафедра філософії та соціальних дисциплін**Університету сучасних. знань**Тов. «Знання» України*

Abstract. Modern methodological approaches to the development of the highest education in a global informational space are realised in the system of information characteristics, qualities and specific peculiarities. These points reflect the state, tendencies and perspectives of such education development. The perspectives are shown as those that create a system, as organisational and substantial combination of relations in an informational system "individual-societal" and "personal-collective".

Key words: information, modeling, competency, personal, societal, collective, system.

Анотація. Сучасні загальнометодологічні підходи до розвитку вищої освіти в глобальному інформаційному просторі розгортаються в системі інформаційного моделювання характеристик, властивостей, рис, які показують стан, особливості та перспективи розвитку професійної компетентності в межах останньої. Такі підходи розкриваються як системоутворюючі, організаційно-змістовні в інформаційному комплексі відносин "індивідуальне-суспільне", "особистісне-колективне".

Ключові слова: інформація, моделювання, компетентність, індивідуальне, колективне, система.

Розвиток України в сучасному глобальному інформаційному суспільстві, особливо її трудового і творчого потенціалу, залежить від його інтелектуальної складової — інформації (науково-технічної, технологічної, економічної та ін.) як рушійної сили поступу взагалі, так і від сприятливих умов виникнення нових видів інформації, її реалізації у знання, від творчої праці її носіїв і генераторів — людей, їхніх знань, ідей, досвіду, духовних, морально - етичних якостей, зокрема.

Сила інтелектуальних, емоційних, фізичних, культурно-пізнавальних, духовних можливостей сучасної молодшої людини залежить як від інформаційних взаємозв'язків зі світовою спільнотою, так і від природного зв'язку поколінь, збереження і розвитку традицій, звичаїв народу, освіти, мови, науки і культури в цілому. Тут домінантне значення має стан духовної інформаційної мобільності нації, особливості її інтелектуального ядра — духовної еліти як носія і продуцента нових знань і передового досвіду. Під цією мобільністю розуміються ті якості народу, що відображають свідомість і активність саморозвитку шляхом збереження традиційних знань та створення на їх основі нових. Ця мобільність не лише інтенсифікує напрями руху знань, досвіду у суспільстві, а вказує на основні інформаційно-знаннєві принципи розвитку сучасного українського суспільства.

За допомогою структур вертикальної передачі інформації формується соціальна пам'ять, суспільна свідомість, менталітет народу, базисний (ресурсний) рівень знань — національна освіта, культура, духовність, традиції, громадська думка, норми поведінки, ціннісні орієнтації і т.д. Через горизонтальну форму передачі — наука і наукові школи, система інтелектуальних національних центрів, різні творчі організації, об'єднання новаторів у різних сферах діяльності, культивується альтернативність наукового мислення, прискорюється виробництво нових знань, впровадження соціальних інновацій, процес державотворчих пропозицій, науково-технічних винаходів, виробничих новацій та творчих пошуків. При цьому цементуючим фактором розвитку цих векторів є українська національна ідея, яка виходить з засад соціальної генетики природної для народу еволюції і процесу реалізації в сучасних умовах новацій вітчизняного та світового науково-технічного, освітнього, культурного досвіду, тощо. Саме зміст останньої виступає проти денаціоналізації особистості, цілого народу, особливо в умовах кризових викликів, за невід'ємне природне право кожного народу розвивати власні мову, науку, культуру тощо. В основу соціального механізму цієї парадигми закладені природні елементи процесу розвитку — нагромадження, збагачення і використання інформації, формування індивідуального і суспільного інтелекту, який базується як на збереженні і використанні традиційної, набутої і відфільтрованої віками інформації, так і на створенні соціально нової пізнавально-культуротворчої інформації, що в подальшому трансформується у знання. Розвиток у такому контексті передбачає трансформацію, модернізацію вищої освіти як суспільного інституту спадковості національних знань та інформації, з одного боку, так і напрацювання новітнього духовно-ціннісного досвіду в умовах глобального інформаційного суспільства, що характеризується наявністю суспільних і соціальних протиріч відносно реалій цього суспільства, надбань людства в сучасний період, з іншого. Суспільно-соціальні протиріччя в цьому процесі розкриваються в сучасній пізнавальній, соціальній, духовно-ціннісній, організаційній освітньо-інформаційній ситуації, в якій новітні надбання співвідносяться із результатами індивідуальної й колективної науково-технологічної системи обробки інформації, створення і фіксації новітніх знань про оточуючий світ.

Саме тут, на нашу думку, полягає основне протиріччя сучасної суспільної науково-освітньої доби, — між індивідуалізацією і усупільненням знання, соціальної інформації, духовно-ціннісного досвіду. Сучасні ціннісно-пізнавальні трансформаційні процеси, які на сьогоднішній день характеризуються універсальним й глобалістським характером, змушують поставити проблему щодо змін не лише у змісті й організації освіти, але, в першу чергу, методології розвитку сучасної особистості, застосування принципово нових системних і генералізуючих підходів в проектуванні й моделюванні навчально-виховного процесу. Головною властивістю сучасного стану вищої освіти в глобальному інформаційному суспільстві є перехід до проєктивно-адаптаційної парадигми, що має в основі новітні інформаційно-пізнавальні методологічні засади: факторна база розвитку особистості в умовах сучасного науково-освітнього процесу (яка враховує результати суспільно-політичних викликів); генералізуюча (фундаментальна) установка на розуміння цілісної картини Всесвіту і пошук шляхів вирішення протиріч у цій сфері; ціннісно зорієнтована освіта з точки зору реалій духовного життя особистості і соціуму; всебічні можливості самоорганізовано отримувати необхідні дані і систематизовано-проєктивно обробляти їх; дотримання оптимальних умов розвитку інноваційної безперервної освіти (у просторі, часі, за умов подолання науково-освітніх, праксеологічних перешкод — мовних, галузевих, традиціоналістських, технологічних тощо; врахування дії реалій суспільного життя, які вносять на розсуд проблему захисту і убезпечення національно-орієнтованих надбань в умовах інформаційних війн; вмотивоване стосовно індивідуальних потенцій особистості стимулювання інформаційно-пізнавальної діяльності; постійне уточнення, модернізація, трансформація мети, змісту й організації освіти для особистості, її мотивів, смислів, значень, цінностей тощо, з точки зору інновацій в духовній сфері за умов збереження психо-нейро-фізіологічної структури особистісної свідомості; проєктивне моделювання оптимальної специфікації професійної освіти і застосування таких методів-технологій пізнання й реалізації інноваційної професійної компетентності в межах змісту й організації вищої освіти (фундаментальних, системних, цілісних, інтегративних), що сягають глибин реалізації людського в усіх природах: об'єктивній, суб'єктивній, віртуальній тощо; застосування творчого підходу для реалізації самоорганізації освітнього середовища на рівні відносин: "викладач — студент, слухач", "система освітньо-виховних заходів у царині вищої освіти — особистість", тощо.

З точки зору соціальної філософії, філософії освіти хід застосування як загальнометодологічних, так і конкретно-ситуативних підходів у цій сфері базується на системі принципів і методів, що відображають реалізацію сучасної мети вищої освіти: - принцип тотожності протилежностей у нескінченному, що в даному випадку підкреслює індивідуалізацію обраних особистістю шляхів самореалізації, з одного боку, і соціальну адаптацію її зусиль відносно поступу українського суспільства, з іншого; - метод сходження від абстрактного до конкретного, який спрямовує діяльність особистості як на реалізацію суспільних настанов відносно неї; - метод порівняння і дотримання діалогу, полілогу — різних суперечливих точок зору із настановами на самоорганізацію відносно суспільних реалій; - надбання соціальної синергетики із напрацюванням проєктивних шляхів вирішення протиріч у системі «особистість-колективне, соціум», тощо.

Висновки: Для досягнення інформаціологічно–знанняєвої оптимізації в системі організації і змісту сучасної вищої освіти відносно фахової компетентності особистості необхідно реалізувати такі підходи:

- гармонізувати пізнавальні, духовні зусилля особистості в системі вищої освіти із реаліями виявлених протиріч у цій сфері на підставі її досягнень із врахуванням вимог до оптимального співвідношення мети та змісту. організації останньої;

- стимулювати науково обгрунтоване програмування (моделювання) інтелектуального, емоційного, нейро-психо-фізіологічного розвитку особистості через розробку новітніх шляхів наукового, ціннісного пізнання світу в цілому, світу людини;

- оптимізувати інформаційно–ціннісний простір пізнання світу в системі вищої освіти через навчання життю в умовах прогресуючого інформаційно насиченого середовища за умови забезпечення і захисту зусиль і потенцій особистості.

Література:

1. Андрущенко та ін. Соціальна філософія. Історія, теорія, методологія: Підручн. для вищих навчальних закладів / В.П. Андрущенко, Л.В. Губерський, М.І. Михальченко. – Вид. 3 – є, випр. та доп. – К.: Генеза, 2006. – 656 с.
2. Абдеев Р.Ф. Философия информационной цивилизации. - М.: "Владос", 1994. - 336 с.
3. Гусинский З.Н., Турчанинова К.И. Введение в философию образования: Учебное пособие. - М: Логос, 2001. - 234 с.
4. Забродська Л.М. Інформатизація закладу освіти: управлінський аспект. - Х.: Видавнича група «Основа», 2003. - 240 с.

THE HUMAN PHENOMENON THROUGH THE LENS OF CLASSICAL. NONCLASSICAL AND POST-NONCLASSICAL TYPES OF PHILOSOPHIZING

Zahorodniuk Valeriy Petrovich

Doctor of Sciences (Philosophy), Professor

Senior Researcher at H.S. Skovoroda Institute of

Philosophy of the National Academy of Sciences of Ukraine

Kyiv, Ukraine

ФЕНОМЕН ЛЮДИНИ В КОНТЕКСТІ КЛАСИЧНОГО, НЕКЛАСИЧНОГО ТА ПОСТНЕКЛАСИЧНОГО ТИПІВ ФІЛОСОФУВАННЯ

Загороднюк Валерій Петрович

доктор філософських наук, професор

провідний науковий співробітник

Інституту філософії імені Г.С. Сковороди НАН України

м. Київ, Україна

Summary. Contemporary philosophy of science and philosophical anthropology encounter with common methodological problems. This paper aims at discovering some of them.

Keywords: classical, nonclassical, post-nonclassical types of philosophizing, philosophical anthropology, philosophy of science.

Анотація. Мета даної статті полягає у тому, щоб показати певну спільність методологічних проблем, з якими зіткнулися сучасна філософія науки і філософська антропологія.

Ключові слова: класичний, некласичний, постнекласичний типи філософування, філософська антропологія, філософія науки.

Сьогодні є вкрай необхідним аналіз методологічних проблем, з якими зіткнулися сучасна філософія науки і філософська антропологія. На пострадянських теренах популярною є концепція постнекласичної науки, запропонована В.С. Стьопиним [1]. В історичному розвитку науки, починаючи з XVII ст., виникло три типи наукової раціональності і відповідно три великих етапи еволюції науки: 1) класична наука (у двох її станах: додисциплінарна і дисциплінарно організована наука), 2) некласична наука, 3) постнекласична наука. Класичний тип раціональності центрує увагу лише на об'єкті і виносить за дужки все, що відноситься до суб'єкту і засобів діяльності. Для некласичної раціональності характерна ідея відносності об'єкту до засобів і операцій діяльності; експлікація цих засобів і операцій виступає умовою отримання істинного знання про об'єкт. Нарешті, постнекласична раціональність враховує співвіднесеність знань про об'єкт не тільки з засобами, але і ціннісно-цільовими структурами діяльності.

Водночас в дослідженнях з філософської антропології людина розглядається переважно крізь призму контрверзи модерн-постмодерн. При такому підході залишається не зрозумілим до якого табору віднести таких видатних мислителів як К'єркегор, Ніцше, Шопенгауер, Фрейд та інших, які явно не вписуються у модерну парадигму, але і не підпадають під постмодерний тип філософування. Дану недолужність, на мій погляд, можливо подолати, якщо екстраполувати зазначену вище методологічну модель з царини філософії науки у предметну область філософської антропології. У такому випадку класика (у двох її формах) буде корелюватись з модерном (також у двох формах, «недомодерном» або «перед модерном» і власне модерном), некласика з представниками філософії життя, психоаналізу, філософської антропології, екзистенціалізму, постнекласика з постмодерном.

Прикметними особливостями постнекласичної науки, за В.С. Стьопиним, є: по-перше, інтенсивне застосування наукових знань в усіх сферах соціального життя, зміна самого характеру наукової діяльності, пов'язана з революцією в засобах зберігання і одержання знання. Поряд з дисциплінарними дослідженнями на передній план висуваються міждисциплінарні і проблемно орієнтовані форми дослідницької діяльності. По-друге, зміна об'єкту дослідження. Якщо об'єктами класичної науки були прості системи, об'єктом некласичної науки — складні системи, то у сучасну епоху увагу вчених все більше привертають системи, що розвиваються. Серед об'єктів сучасної науки, що історично розвиваються, особливе місце займають природні комплекси, в які включена сама людина.

З цим пов'язана ще одна принципова і мабуть вирішальна характеристика постнекласичної науки — трансформація ідеалу «ціннісно-нейтрального дослідження». Коли сучасна наука на передньому краї свого пошуку поставила в центр дослідження

унікальні системи, що історично розвиваються, у які у вигляді особливого компоненту включена сама людина, то вимога експлікації цінностей у цій ситуації не лише не суперечить традиційній установці на отримання об'єктивно істинних знань про світ, але і виступає передумовою реалізації цієї установки [1].

Концепція постнекласичної науки є складовою частиною загального сучасного постмодерного розвитку культури в цілому. Post-modernity характеризується відкритістю, готовністю до діалогу, схильністю до компромісу. Взагалі постмодерний образ культури є досить розпливчатим, нечітким, аморфним. Останнє є чи не вирішальною його характеристикою. Тому деяка розпливчатість концепції постнекласичної науки зумовлена ще і цією обставиною. Водночас в ній проглядається готовність до діалогу з класичним і некласичним баченням світу. Крім того, концепція постнекласичної науки ґрунтується на реальних тенденціях розвитку сучасного наукового пізнання. Водночас вона є певним науковим ідеалом, а будь-який ідеал науки не може бути надто конкретним.

Отже, головні характерні риси постнекласичної науки — це міждисциплінарні дослідження, історизм, еволюціонізм, унікальність її об'єктів, що розвиваються; людиновимірність науки; включення аксіологічних чинників до складу науки, її гуманізація.

Подібний діалог між класикою, некласикою та постнекласикою відбувається не лише у науці і людиновимірних її проекціях, але і у самій філософії і дослідженнях, присвячених людині зокрема.

Нині важливо наголосити на тому, що полеміка між представниками модерного і постмодерного філософського дискурсу, яка становила осереддя філософських дискусій кінця XX - початку XXI ст., зазнала досить суттєвої еволюції. Умовно можна виокремити три етапи взаємовідносин між філософією модерну та постмодерну. Перший характеризувався різкою критикою філософами-постмодерністами (Ж. Дерріда, Ж.-Ф. Ліотар, Р. Рорті та ін.) засад філософії модерну за логораціофалотеоцентризм, коли піддавались іронії та сумніву гранднаративи та метанарації модерної філософії. На противагу цьому, другий етап стосунків між філософією модерну та постмодерну пов'язаний зі зворотною критикою тими сучасними філософами, які поділяють цінності модерну, (К.-О. Апелъ, Ю. Габермас та ін.) філософів-постмодерністів за надмірний релятивізм та плюралізм. Третій етап стосунків між вказаними філософськими традиціями характеризується пошуком компромісів, готовністю до діалогу, коли модерн і постмодерн вже не здаються такими чужими і ворожими один одному, а виникають певні «гібридні дискурси» (Ю. Габермас), «перехідний розум» (В. Вельш), які поєднують модерні і постмодерні принципи і засади.

Що стосується людини, то для плідного діалогу класичного, некласичного і постнекласичного типів філософування, варто, насамперед, позбутися спрощених уявлень про неї у названих філософських парадигмах.

Для науки Нового часу людина була чужаком і вона витлумачувалась до певної міри як особлива механічна машина. Механістичне бачення природи екстраполюється на світ людини. Жорсткий лапласівський детермінізм поширюється і на царину історії, розвиток якої зображується як лінійний процес, у якому людина є лише засобом його реалізації.

Водночас таке розуміння людини у рамках модерної науки є дещо поверховим і спрощеним, адже саме Модерну ми завдячуємо тим ідеям, які виглядають досить

привабливими і нині. Це, насамперед, ідеї автономії людини, її індивідуальної свободи, громадянських прав тощо.

Нового осмислення потребує і «переоцінка цінностей» класичного раціоналізму, здійснена філософами-ірраціоналістами, насамперед, Ф. Ніцше, С. К'єкегором, А. Шопенгауером, З. Фрейдом, які здійснили свого роду антропологічний поворот у філософії, який згодом привів до виникнення власне філософської антропології, представленої іменами Шелера, Гелена, Плеснера. Концепції даних мислителів відносяться до некласичного типу філософської рефлексії над людиною.

В найбільш радикальних постмодерних версіях стверджується про «смерть суб'єкта», під якою розуміється залежність суб'єкта від соціальних умов його існування і тієї ідеології, яка у тій чи іншій формі відображає ці умови.

Проте мабуть недоцільно і некоректно витлумачувати ідею «смерті людини» як осереддя образу людини епохи постмодерну. Радше ця ідея є певною інтелектуальною провокацією, епатажем модернового уявлення «одновимірної людини» і логічним містком для досягнення розмаїття і багатства дійсного світу людини.

Можна стверджувати, мабуть, і про певну еволюцію образу людини в епоху постмодерну. Якщо раннім його версіям був притаманний відвертий епатаж, то у більш пізніх, більш поміркованих і виважених версіях есхатологічні мотиви «смерті людини», «кінця історії», «смерті автора» тощо звучать приглушено і поступово стають анахронізмом. Вочевидь, приходить кінець певному розумінню філософії, науки, історії, людини й натомість мають прийти нові образи, нові концепти, нові бачення людини і її світу.

Таким чином, екстраполяція з царини філософії науки моделі класичної, некласичної, постнекласичної науки у галузь філософської антропології дозволяє дещо по-новому розглянути феномен людини крізь призму класичного (модерного), некласичного і постнекласичного (постмодерного) типів філософування.

Література:

1. Степин В.С. Научное познание и ценности техногенной цивилизации. - Вопросы философии -1989.- №10. с. 3–18.

СЕКЦІЯ 4. СОЦІОЛОГІЯ

**INFORMATION TECHNOLOGIES IN THE EVERYDAY FUNCTIONALITY
OF PUBLIC ASSOCIATION (ON THE EXAMPLE OF RESEARCH IN THE
MOGILEV REGION OF THE REPUBLIC OF BELARUS)**

Belski Alexander

student

department of Political Science and Sociology

faculty of economics and law

Mogilev State A. Kuleshov University

Mogilev, Belarus

**ИНФОРМАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В ПОВСЕДНЕВНОЙ
ФУНКЦИОНАЛЬНОСТИ ОБЩЕСТВЕННОГО ОБЪЕДИНЕНИЯ (НА
ПРИМЕРЕ ИССЛЕДОВАНИЯ В МОГИЛЕВСКОЙ ОБЛАСТИ РЕСПУБЛИКИ
БЕЛАРУСЬ)**

Бельский Александр Михайлович

студент

кафедра политологии и социологии

факультет экономики и права

Могилевский государственный университет имени А.А. Кулешова

г. Могилев, Беларусь

The article describes the specifics of the use of the information and communication technologies in the daily functionality of a public association based on the author's research conducted in the Mogilev region of the Republic of Belarus.

Key words: information and communication technologies, public association, informatization, competences.

В статье описывается специфика использования информационно-коммуникационных технологий в повседневной функциональности общественного объединения на основании авторского исследования, проведенного в Mogilevском регионе Республики Беларусь.

Ключевые слова: информационно-коммуникационные технологии, общественное объединение, информатизация, компетенции.

Реалии характеризуется стремительным ростом масштабов использования, сопряженном со значительным повышением значимости, информационно-коммуникационных технологий как в деятельности социальных субъектов в целом, так и, что логично, в детальности общественных объединений. Это говорит о том, что для любого общественного объединения информационно-коммуникационные технологии становятся динамическим, стратегическим и просто незаменимым ресурсом в реализации его генеральной миссии, цели. Штатные сотрудники Mogilevских организаций, участвовавшие в интервьюировании (N=20), проведенном автором статьи, в большинстве своем, находятся в средней возрастной группе от 30 до 49 лет (45%). Нахождение в данной группе, согласно возрастной специфике в усвоении нововведений, не должно быть препятствием в продуктивном

использовании новой техники и технологий, в особенности можно подчеркнуть, что весомая доля респондентов находится в группе 20-29 лет (25%). Стоит отметить и значительное количество сотрудников, из числа интервьюируемых, в возрасте 50 лет и старше, причем они находятся на руководящем посту малочисленного, ввиду оптимизации состава, филиала общественного объединения в могилевском регионе. Данная ситуация характерна для ОО «Белорусский фонд мира» и РМОО «Лига добровольного труда молодежи». В такой ситуации можно прогнозировать наличие затруднений в использовании информационно-коммуникационных технологий в объединении, ведь зачастую штат регионального филиала не превышает двух человек. Противоположная ситуация у ОО «БРСМ», где в штате состоит преимущественно молодой актив в возрасте 20-29 лет (80%), что можно отметить позитивной тенденцией.

Среди достаточно широкого спектра информационно-коммуникационной техники и технологий, в общественных организациях чаще всего используется принтер, Сеть Интернет, текстово-числовые редакторы и клиенты почтовых мессенджеров. Выходит так, что даже в случае поступления информации в офис на электронном носителе, она в скором времени распечатывается и занимает свое место среди множества папок стеллажа с текущей документацией впечатляющих объемов. Вряд ли стоит отмечать в плюс то, что документация идет почтой электронной, а традиционный способ пересылки себя реально изживает в данном случае. Однако респондент из Общественного объединения «Белорусский фонд мира» с сожалением вспоминает, что иногда «первички районные такую документацию на электронную почту могут прислать, что следует их наказывать, ведь с ней невозможно работать, если там ни подписи, ни печати, нужно же сканировать вместе с ними, ну или к почте реальной возвращаться». Трактую имеющиеся сведения, можно отметить, что информатизация, сопрягаемая с формированием единой базы данных общественной организации, используемой для хранения, обработки и структуризации информации, еще не нашла своего должного отражения в их деятельности. Респондент из РОО «Белая Русь» отмечает, что «я и не скажу Вам, что в реальности бумажного документооборота стало меньше», в тон ему комментирует представитель РМОО «Лига добровольного труда молодежи», который четко говорит — «да нет у нас этого, мы работаем по старинке, слишком мелкая мы сошка для таких систем, техника у нас есть, но вот принципы работы традиционные, временем проверенные, нам нужно с ребятами своими пообщаться, помочь им лично». Требуемые прохождения курсов для получения навыков работы с ними пакеты типа «1С-Бухгалтерия», в целом практически не используются, отдается предпочтение традиционному ведению учета, причем стоит отметить то, что бухгалтерский состав всех общественных объединений входит в старшую возрастную группу 50-69 лет.

В работе любого оборудования и программного обеспечения рано или поздно происходят сбои. Их частота может зависеть как от фирмы производителя, так и от действий пользователей. Важным для продолжения использования информационно-коммуникационных технологий является то, чтобы их работоспособность вовремя была восстановлена. В случае возникновения неполадок с обеспечением или оборудованием, сервисный центр, как правило, довольно быстро устранял их. В однодневный срок в 30% случаев и в двухдневный в 50%, лишь малый процент проблем требовал недельной задержки. Сотрудники объединений, как правило, сами устанавливают срок, удобный для ремонта и в целом продолжают выполнять свою

функциональность даже в случае наличия этой неполадки, если она не является критичной. Особенностью решения таких проблем являются финансы, тема которых многократно всплывала в ходе исследования. Сотрудники ОО «Белорусский фонд мира» отметили, что «немного опасаемся, что что-то может сломаться, так как дорогостоящий ремонт нам потянуть сложно, техника у нас имеется, не такая новая, как хотелось бы, но ситуация, в сравнении с другими регионами, очень хорошая, но вот на починку найти средства сложно, стараемся осуществить своими силами, через знакомых, волонтеров...». В этом же русле мнение представителей ОО «Могилевский женский центр поддержки и самообразования», утверждающих, что «приходится искать сервисные центры, обзванивать для мониторинга цен, иногда и подождать, но было бы так хорошо, если бы этим занимался отдельный сотрудник, программист, но вот откуда общественному объединению в современных реалиях изыскать на это средства, да и есть на какие цели, помимо этих, потратить, остается полагаться часто на волонтеров». Вместе с этим, такие сложности не наблюдались у организаций, имеющих дотации из государственного бюджета. Однако стоит отметить, что наблюдается явный отход от принципа такого рода финансирования в пользу сугубо членских взносов и самоокупаемости деятельности.

Рассматривая вопрос наличия компетенций, позволяющих в полной мере использовать потенциал современных технологий, можно отметить достаточно высокую свою самооценку всеми сотрудниками объединений, участвующими в исследовании, негативных ответов не было (45% интервьюируемых назвали свои навыки высокими, а 55% — скорее высокими). Вместе с этим, не стоит идеализировать данную картину. Учитывая то, что в ходе беседы выяснилось, что сложные технические решения в виде единой республиканской базы данных, в полной мере функционирующей локальной сети и электронной подписи на документах в общественных организациях не используются. Интервьюируемый из ОО «Белорусский фонд мира» отметил, что «ну а что поделать, стараемся разбираться и разбираемся, часто методом «тыка», иногда промазываем, но со второго раза точно попадаем в нужное, если нет, то ребят зовем помочь, но энтузиазма не теряем». Респондент из РОО «Белая Русь», отвечая на вопрос добавил «конечно обладаем навыками, куда без этого, нельзя же в грязь лицом упасть», однако в ходе беседы иногда всплывали сложности в понимании ряда программных решений, тех или иных операций. В ОО «БРСМ», например, параллельно с переводом всех карточек в электронный вид, наблюдалось воспроизведение их в бумажном рукописном варианте, даже не в печати с электронного, что также является избыточным и нелогичным процессом.

Отвечая на вопрос о необходимости прохождения дополнительного обучения для работы с современным информационным, техническим и технологическим обеспечением, распределение ответов респондентов было уже не таким категоричным. Полностью уверены в том, что они не испытывают в этом необходимости лишь 15% опрошенных респондентов, хотя, возвращаясь к прошлой теме, 45% были уверены, что обладают всем комплексом знаний. Видимо, правдива фраза «нет предела совершенству». Скорее не испытывают необходимости в дополнительном обучении 50% интервьюируемых, ну а скорее испытывающих такую потребность имеется 35%. Некоторые общественные объединения сами являются инициаторами такого рода курсов. Например, ОО «БРСМ» в Международный День Интернета организовал III Республиканский молодежный форум, который был

проведен при поддержке Министерства связи и информатизации и Министерства информации Республики Беларусь, Республиканского унитарного предприятия РУП «Белтелеком». В мероприятии приняли участие более 300 активистов ОО «БРСМ» сферы Интернет, которые посетили 6 площадок республиканских СМИ, а также приняли участие в мастер-классах по презентации объединения в Сети Интернет, эффективных способах взаимодействия и продвижения. В 2016 году Союз молодежи впервые организовал проведение Республиканского конкурса «Интернет-премия ОО «БРСМ» [1]. Респондент из ОО «Могилевский женский центр поддержки и самообразования» отвечая на этот вопрос отметил, что «данные навыки в современном обществе являются частью профессиональной пригодности, без них никак, вот только возраст может быть помехой и отсутствие волонтеров, так как на профессиональные курсы средств будет найти сложно». Сотрудник РМОО «Лига добровольного труда молодежи» мыслит в схожем направлении утверждая, что «за информатизацией будущее, только глупцы этого не понимают, нужно развиваться в этом направлении постоянно». Однако и здесь стоит отметить тот ворох бумаг, которым наполнены рабочие столы сотрудников объединений, что еще раз подчеркивает использование потенциала информационно-коммуникационных технологий не в полной мере.

Общественные объединения отмечают, что в целом им хватает той техники и программного обеспечения, которая имеется у них на данный момент. Учитывая то, что не все процессы и функции объединения переведены в электронный вид, с ними можно в полной мере согласиться. Но наблюдается то, что техника куплена уже достаточно давно и требует замены. Данная тенденция характерна для всех организаций. В ОО «Белорусский фонд мира» пояснили, что «мы конечно понимаем, что и фототехника у нас устарела, можно было бы обновить и делать более качественные фотоотчеты, но средства не позволяют, у нас штат из двух сотрудников, охват работы большой, а существование сугубо за счет взносов членов нашей организации, где здесь до постоянных обновок, мы отшучиваемся и приспосабливаемся к тому, что есть». В ОО «БРСМ» также обратили внимание на фототехнику «есть необходимость фотоаппарат в сервис сдать, но он один, а мероприятия постоянно идут и отчеты нужны, да и снимает же пока он достаточно неплохо».

Литература:

1. Бельский, А.М. Медиа продвижение общественного объединения в Сети Интернет (на примере ОО «БРСМ») / А.М. Бельский // Материалы V международной научно-практической конференции студентов и молодых ученых «Научные разработки: перспективы 21 века» – Винница: ТОВ «Нилан-ЛТД», 2017.

RESEARCH OF THE MARKET OF INTERNET ADVERTISING OF THE REPUBLIC OF BELARUS

Tukalskaya Daria Sergeevna

student

Department of logistics and management methods

Faculty of Innovative Mechanic Engineering

Yanka Kupala State University of Grodno

Grodno, Belarus

***Scientific adviser – Associate Professor, Candidate of Physical and Mathematical
Sciences Setko E.A.***

ИССЛЕДОВАНИЕ РЫНКА ИНТЕРНЕТ-РЕКЛАМЫ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ

Тукальская Дарья Сергеевна

студентка

кафедра логистики и методов управления

факультета инновационных технологий машиностроения

Гродненский государственный университет имени Янки Купалы

г. Гродно, Республика Беларусь

***Научный руководитель – кандидат физ.-мат. наук, доцент кафедры ФилПМ,
ГрГУ Сетько Е.А.***

Annotation. The article defines the concept of “advertising”, considers some variants of its classification, research what means advertising on the Internet and how much the market of Internet advertising is developed in Belarus.

Keywords: advertising, classification of advertising, market, development, Internet advertising.

Аннотация. В статье даётся определение понятия «реклама», рассматриваются некоторые варианты её классификации, исследуется, что такое реклама в Интернете, и насколько развит рынок интернет-рекламы Республики Беларусь.

Ключевые слова: реклама, классификация рекламы, рынок, развитие, интернет-реклама.

Современный маркетинг нельзя представить без рекламы, ведь она занимает в нём особое место. Это не только безличная форма связи с потенциальными покупателями. Вместе с тем реклама является наилучшим средством продвижения товара в таких случаях, когда необходимо проинформировать потребителей о новых товарах, о создании имиджа товарной марки или о товарах определённых марок.

Слово «реклама» (от лат. *reclamare* — кричать) означает [3]:

- мероприятия, имеющие целью создать широкую известность чему-либо, привлечь покупателей;

- распространение сведений о ком-либо или о чём-либо с целью создания популярности.

Огромное разнообразие форм — одно из отличительных особенностей рекламы. Она служит различным целям, оказывая большое влияние на многие

аспекты современной действительности: экономику, культуру, идеологию, образование и, что немаловажно, на социальный климат.

При рассмотрении различных подходов к классификации рекламы надо определить, каким образом следует выделить отдельные виды рекламы, чтобы можно было обосновать наилучшее продвижение товара. В соответствии с одним из таких подходов может быть выделена реклама [2]:

- информативная (призвана информировать потенциальных покупателей о новом товаре, о его цене, принципах действия, послепродажном обслуживании, создаёт заинтересованное отношение к товару и имиджу фирмы);

- увещательная (формирует предпочтение к товару, убеждает потенциальных покупателей в необходимости изменения отношения к товару, целесообразности его апробирования и приобретения);

- напоминающая (информирует потенциальных покупателей о том, что товар может пригодиться, и содержит информацию о возможном месте покупки).

Следует отметить, что ни в мировой, ни в отечественной практике нет единой классификации видов рекламы. Ниже приводится один из возможных вариантов классификации, который может быть полезен для практической деятельности (табл. 1).

Таблица 1. Классификация рекламы

Признак классификации	Вид рекламы
Объект рекламирования	Товарная. Престижная
Характер рекламы	Прямая. Косвенная
Направленность	Реклама возможностей. Реклама потребностей
Особенности обращения	Информативная. Убеждающая. Напоминающая
Способ воздействия на целевую аудиторию	Рациональная. Эмоциональная
Сосредоточенность на определённом сегменте	Селективная. Массовая
Охватываемая территория	Локальная. Региональная. Общенациональная. Международная
Источник финансирования	Реклама от имени отдельных рекламодателей. Совместная реклама
Средства распространения	Реклама в прессе. Печатная реклама. Аудиовизуальная реклама. Радио- и телереклама. Рекламные сувениры. Прямая почтовая реклама. Наружная реклама. Реклама в Интернете

Источник: [3].

Реклама в Інтернеті являється одним із найбільше динамічно розвиваючихся його видів. Інтернет надає багато інструментів для впливу на віртуальну аудиторію рекламодавця. Серед них в першу чергу необхідно відзначити: Web-сайти, банерну рекламу, рекламу в електронних конференціях, рекламу через електронну пошту [3].

В даній роботі було проведено дослідження, наскільки розвинений ринок інтернет-реклами в Республіці Білорусь. Слід відзначити, що ринок реклами в Білорусі достатньо молодий. За останні роки рекламна діяльність розвилася в значительній мірі. Були створені багато рекламних агентств, в ряді організацій є відділи і служби, які займаються питаннями організації і реалізації реклами. Одним із самих ефективних рекламних засобів за співвідношенням витрат і результату є Інтернет. В умовах існуючої економічної ситуації інтернет-реклама активно розвивається, що обумовлено зростанням активності і обсягу інтернет-аудиторії, невисокою вартістю розміщення (розповсюдження) такої реклами за порівнянням з іншими медіа-носіями.

Значительні події для агентств, які надають послуги інтернет-реклами, відбулися в 2015 році. Була створена перша Білоруська Асоціація інтерактивної реклами (IAB Belarus), вона є некомерційною організацією, метою якої — розвиток галузі шляхом інтеграції вітчизняного ринку в світовий і створення сприятливих умов для співпраці учасників сегмента. Одним із перших досягнень IAB Belarus стало включення Білорусі в щорічне дослідження AdEx Benchmark Survey. Саме за цим дослідженням в 2014 році Білорусія посіла третє місце в Європі за темпами зростання ринку інтернет-реклами [4]. В цілому в 2015 році білоруський рекламний ринок впав приблизно на 30-40%, але його інтернет-складові постраждала менше всього. Втрати склали близько 15-16%. Відповідно, інтернет-реклама в Білорусі з \$20 млн. в 2014 році скоротилася до \$16-17 млн в 2015. В даний момент на ринку діє кілька груп гравців. В першу чергу, це великі публікатори, — такі, як Onliner, TUT.by, Kufar.by. В другу, це рекламні агентства, які займаються digital-рекламою, і дослідники — такі, як Gemius, які вимірюють інтернет-аудиторію білоруських сайтів [1].

В лютому 2017 на восьмій професійній конференції "Інтернет — ефективний медіаканал" були підведені результати розвитку ринку інтернет-реклами в 2016 році і озвучені основні тенденції цього рекламного сегмента в 2017 році [5]. Тут були представлені актуальні дані про динаміку розвитку медіаринку Білорусі (рис.1), а також обсягах і структурі інвестицій в інтернет-рекламу (рис.2) [5].

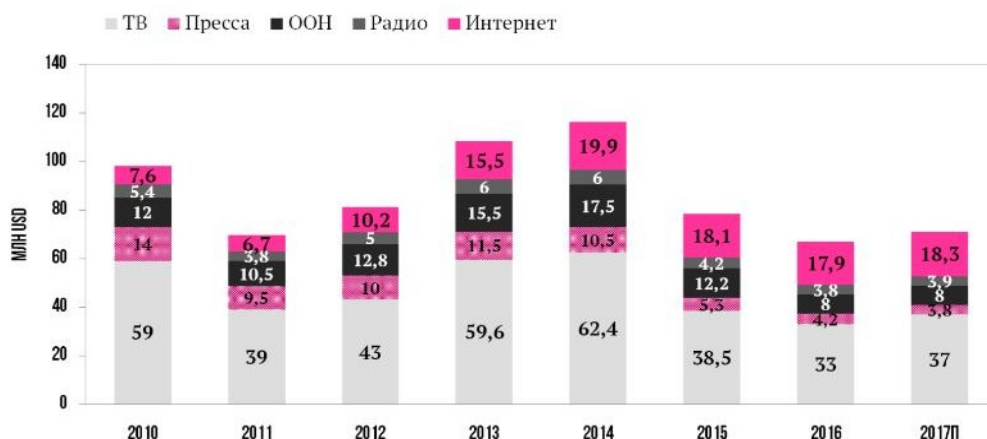

Рисунок 1. Развитие структуры медиарынка Беларуси.

Рисунок 2. Структура инвестиций в интернет-рекламу Беларуси, 2016.

По результатам 2016 года наибольший рост показали такие сегменты, как мобильная реклама и онлайн видео реклама. Они же продолжают задавать тон и в 2017 году (рис.3). [5]

Рисунок 3. Основные факторы роста в 2017 г.

Несмотря на возможное падение общего объема медиа инвестиций в 2017 году, эксперты дают позитивный прогноз темпов роста интернета — примерно на 2% с повышением доли контекстной рекламы (рис.4). [5]

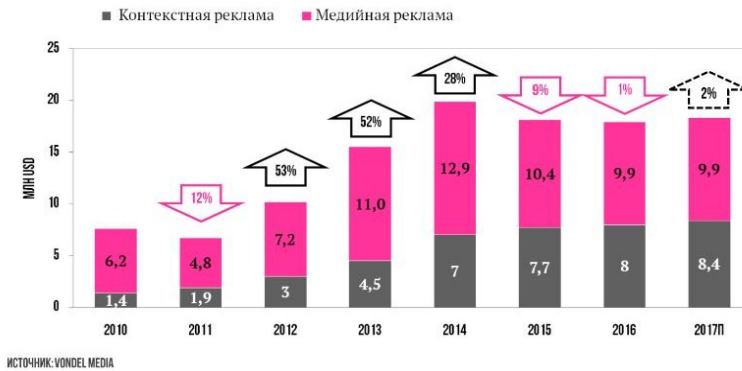

Рисунок 4. Динамика рынка интернет-рекламы.

Таким образом, Интернет, а, следовательно, и рынок интернет-рекламы в Беларуси имеет большой потенциал для дальнейшего развития.

Литература:

1. Белорусский рынок рекламы: проблемы и прогнозы [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://bdg.by/news/authors/beloruskiy-rynok-reklamy-problemy-i-prognozu> - Дата доступа: 18.04.2017.
2. Маркетинг : учебник / И.Л. Акулич. – 8-е изд., перераб. и доп. – Минск : Вышэйшая школа, 2014. – 543 с.
3. Основы маркетинга : учеб. пособие / А.П. Дурович. – 2-е изд. стереотип. – М. : Новое знание, 2006. – 512 с. – (Экономическое образование).
4. Тенденция развития рынка интернет-рекламы в Беларуси [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://moluch.ru/archive/106/25354/> - Дата доступа: 18.04.2017.
5. Что творится на рынке интернет-рекламы в Беларуси: динамика, тренды, инвестиции [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://marketing.by/analitika/что-творится-na-rynke-internet-reklamy-v-belarusi-dinamika-trendy-investitsii/> - Дата доступа: 18.04.2017.

**PECULIARITIES OF CONSIDERATION OF THE PHENOMENON OF
SUICIDE IN BELARUS AND RUSSIAN HUMANITARIAN DISCOURSE**

Yerofeyeva Anastasia

student

department of Political Science and Sociology

faculty of economics and law

Mogilev State A. Kuleshov University

Mogilev, Belarus

**ОСОБЕННОСТЬ РАССМОТРЕНИЯ ФЕНОМЕНА САМОУБИЙСТВА В
БЕЛОРУССКОМ И РОССИЙСКОМ ГУМАНИТАРНОМ ДИСКУРСЕ**

Ерофеева Анастасия Васильевна

студент

кафедра политологии и социологии

факультет экономики и права

Могилевский государственный университет имени А.А. Кулешова

г. Могилев, Беларусь

The article considers the main theoretical approaches of Belarusian and Russian scientists to the understanding of suicide as a social phenomenon. Reflections of differences in perception and understanding of the significance of the problem of suicide. The results of a public opinion survey on suicide are analyzed.

Key words: suicide, suicidal behavior, sociological aspect, public opinion.

В статье рассмотрены основные теоретические подходы белорусских и российских ученых к пониманию суицида как социального феномена. Отражены различия в восприятии и осмыслении значимости проблемы самоубийств. Проанализированы результаты исследования общественного мнения о суициде.

Ключевые слова: суицид, самоубийство, социальный феномен, суицидальное поведение, социологический аспект, общественное мнение.

Суицид являет собой один из самых сложных феноменов, аспекты которого отражены сквозь призму разнообразных гуманитарных наук. В исторической динамике достаточно изменчив угол обзора и в целом отношение к самоубийству. Однако, все же, в большинстве обществ в настоящее время суицид как явление не совместим с генеральной идеей человечества, обосновывающей ценность жизни как таковой. Порицание такого явления как суицид характерно и для общественного сознания, что находит свое отражение в категориях обыденного мнения.

Становление и развитие социологической науки, которое сопряжено с восприятием большого количества концептуальных схем социальной ветви философии, ознаменовало конструирование нового уровня определения разного рода аспектов происходящих социальных явлений, среди которых, безусловно, имеются как самоубийства, так и поведение потенциальных суицидентов.

Определение социальных оснований суицида берет свое начало из представлений о наличии возможностей в большом количестве индивидуальных мотивов, наталкивающих на самоуничтожение, определенные связи, которые могут быть выявлены, зафиксированы и в последующем проанализированы. Вместе с этим

можно утверждать, что данная связь имеет обусловленность извне, объясняя это внутренними стимулами, подталкивающими к совершению данного деяния, и не поддающимися однозначному эмпирическому изучению. Реальный смысл совершенного суицидального акта является скрытым от исследователя, соответственно, он имеет возможность лишь высказывать предположения, которые имеют под собой основу собранных первичных и вторичных данных о положении потенциальных суицидентов и полностью субъективных представлений мотивов данного акта, которые существует возможность получить из его ближайшей среды. Ключевая задача, которую ставят перед собой ученые, в целом и воплощается в установлении внешних социальных причин, которые воздействуют на динамику самоубийств.

Обращаясь к социологическому исследованию самоубийства в российской науке правильным видится рассмотреть идеи К. Германа, которые он изложил в своем труде «Изыскания о числе самоубийств и убийств в России за 1819-1820е годы» и сделанном на основании этого исследования докладе, прочитанном в декабре 1823 года. Российский исследователь провел сравнительный анализ числа совершенных суицидов по отдельным губерниям, желая установить их корреляции с алкоголизацией населения, а также особенностями экономического и социального положения. В итоге он смог прийти к выводу, что ключевыми причинами суицида является ни что иное как крайности или кризисные состояния общества. Как пример можно привести крайне низкий уровень жизни большей части населения и значительное богатство меньшей, анархию или гнет в политической системе. Из этого всего следует то, что взлеты и падения кривой суицидов могут предоставить возможность определения нравственного и социального положения в социуме. При этом следует обратить внимание на то, что тезисы данного доклада не были отпечатаны в России из-за распространенной в то время цензуры. Именно поэтому данный доклад увидел свет лишь в 1833 году и только на французском языке.

Рассматривая социально-психологические основы самоубийства следует обратить внимание на работы в этом направлении А.Г. Амбрумовой. Исследователь указывает на то, что самоубийство представляет собой итог социально-психологической дезадаптации индивида. Вместе с этим, она отрицает узко медицинское понимание данного явления. А.Г. Амбрумова выводит объективную дезадаптацию личности, которая может проявиться в изменении модели поведения человека в социальной среде его ближайшего окружения. В данном контексте мы можем говорить о целом ряде видов суицидов. Суицид может воплощать как месть и протест, где генеральной идеей является отрицательное воздействие на окружающих. Далее можно выделить самоубийство типа «призыв», смысл которого заключается в идее активизации помощи социальному субъекту извне. Суицид как «избежание наказания» воплощает собой уход от данного наказания путем собственного уничтожения. Еще один тип — это самонаказание. Здесь присутствие неудовлетворенности собой может привести к самоубийству. Крайним же типом является отказ, где ключевым мотивом данного вида суицида можно назвать полный отказ от существования. Исходя из чего можно выделить цель — лишние самого себя жизни. Определено то, что нахождение в относительно нейтральном эмоциональном состоянии способствует тому, что социального субъекта не посещают мысли о суициде. В ином случае, то есть подвергаясь психическому или физическому насилию со стороны социальной среды, сопряженным с отсутствием поддержки

близких и родных, способствует замыканию социального субъекта в себе. Такого рода ситуации очень часто являются основой для появления мыслей о совершении самоубийства, которые, в свою очередь, могут привести к реальным попыткам. Резюмируя вышесказанное, мы можем утверждать, что А.Г. Амбрумова предоставляет нам типологизацию суицидов не только с точки зрения медицины, но и принимая во внимание социальный аспект как основу к суициду.

Продолжа экскурс в российскую социологию видится целесообразным рассмотреть идеи последователя Э. Дюркгейма Питирима Сорокина. В своем труде «Самоубийство как социальное явление» (1912 г.) исследователь, как в прочем и Э. Дюркгейм, проводит сравнительный анализ научных изысканий других ученых, выполняя сопоставление с имеющимися статистическими данными по России. Сорокин выполняет их в зависимости от целого спектра признаков и условий, к которым он относит погоду, вероисповедание и культурный уровень развития государства, а также наследственные признаки. В своей работе исследователь отмечает весьма любопытные выводы. Во-первых, уровень суицидов с позитивной динамикой в развитии культуры цивилизации достаточно быстро растет, при чем данный расти настолько быстрый, что представляет собой эпидемию, что представляет собой угрозу для всего социума. Эти идеи П. Сорокин описал и в своей работе «Теорема санкций (наказания и поощрения)». В данном труде исследователь обратил внимание на то, что чем ниже ступень, на которой находится развитие социума, тем выше там будет уровень наблюдаемых санкций за совершаемые деяния, в числе которых можно рассматривать и суицид. Это утверждение можно рассматривать и в обратном порядке, то есть говорить о том, что с ростом культурного развития общества, жестокость наказания будет снижаться. При этом упор здесь делается снова на деяния, т.е. мы можем отнести это как к совершенным уголовным преступлениям, так и к суицидам. Во-вторых, ключевая причина суицидов заключается в росте социального одиночества личности, проявляющемся в оторванности от общества. Еще одним выводом, пожалуй, даже самым главным из выведенных исследователем, является взаимосвязь уровня самоубийств с рядом конкретных причин, т.е. материальная нужда, безработица, голод — в полной мере являются фактами дезинтеграции социальной структуры общества. Мы можем сделать обоснованный вывод, что П. Сорокин в целом руководствовался большинством идей уже ранее определенных Э. Дюркгеймом, внося некоторые свои представления, касающиеся данного социального феномена.

Обращаясь к исследованию тематики суицидов в Беларуси можно отметить комплекс различного рода научных изысканий, касающихся вопросов профилактики суицидов, изучение возможных причин его совершения и т.д.. Например, одно из таких исследований было проведено в Гродно. Белорусский исследователь С.И. Букин обратил внимание на то, что способность социального субъекта к совершению суицида в некоторой степени взаимосвязана с отношением социума к поведению, свойственному потенциальному суициденту. С.И. Букин уделял внимание определению условий, наличие которых способствовало бы формированию у личности определенных моделей суицидального поведения. Для этого исследователь использовал такие методы исследования как социологический опрос, изучение общественного мнения методами математического анализа, что позволило ему установить обусловленность суицидального поведения преобладающими в обществе

представлениями о суициде. В результате проведенного исследования были сделаны следующие выводы:

1. Самоубийство определяется общественным мнением как следствие неуправляемых жизненных обстоятельств.
2. Склонность у личности к суицидальному поведению формируется в условиях наличия у нее низкой толерантности к фрустрации и стертости границ между базовыми (реализованными) и заявленными (требующимися) потребностями.
3. Формирование личности потенциального суицидента происходит под влиянием доминирующих социоэтнических устоев общества.
4. Стратегическим направлением в превентивных мероприятиях является формирование антисуицидального общественного мнения.

Подобные исследования имеют огромную значимость для решения проблемы суицида в обществе, проведения эффективных профилактических мероприятий, и в целом изменения мнения населения в сторону понимания абсолютной негативности и разрушительности данного явления

Аспекту изучения суицида уделено внимание и в работах доктора социологических наук, академика Е.М. Бабосова в рамках рассмотрения им вопроса социальных последствий аварии на Чернобыльской атомной электростанции и анализа ряда противоречивых аспектов развития социума. Так же немаловажным здесь является наличие действенного статистического учета на республиканском и местном уровне.

Из проведенного анализа мы можем говорить о том, что проблема суицида входила в спектр научных интересов целого ряда ученых. Несмотря на то, что в различных научных областях присутствуют собственные определения и представления о сути данного социального феномена, тем не менее, все теоретические конструкты, так или иначе, связаны с отражением социальной природы самоубийства.

Литература:

1. Амбрумова, А.Г. Суицидальное поведение как объект комплексного изучения. // Комплексные исследования в суицидологии. – М.: Московский НИИ психиатрии, 2006.
2. Букин, С.И. Общественное мнение как фактор суицидогенеза // Журнал Гродненского гос. мед. университета. – Гродно, 2016. – №1. – С. 51-54.
3. Сорокин, П.А. Самоубийство как общественное явление // Социологические исследования. – М.: «Издательство «Наука», 2003. – №2. – С. 104-114.

СЕКЦІЯ 5. ІСТОРІЯ

**THE HOLOCAUST IS A TRAGIC PERIOD IN THE HISTORY OF
VASILISHKI JEWRY*****Golovach Snezhana Sergeevna****student**Department of international business and marketing**Faculty of Economics and Management**Yanka Kupala State University of Grodno**Grodno, Belarus****Scientific adviser – Associate Professor, Candidate of Physical and Mathematical
Sciences Setko E.A.*****ХОЛОКОСТ — ТРАГИЧЕСКИЙ ПЕРИОД В ИСТОРИИ
ВАСИЛИШКОВСКОГО ЕВРЕЙСТВА*****Головач Снежана Сергеевна****студентка**кафедра международного бизнеса и маркетинга**факультет экономики и управления**Гродненский государственный университет имени Янки Купалы**г. Гродно, Беларусь****Научный руководитель – доцент, кандидат физико-математических наук
Сетько Е.А.***

Василишки — посёлок городского типа Щучинского района Гродненской области на западной границе Беларуси. В конце XIX столетия здесь проживало почти 3 тысячи человек. Большинство из них — евреи. Сегодня в посёлке уже почти не осталось представителей этой национальности, виной тому — холокост.

В Василишках стоят два памятника. Один из них — воинам-землякам, погибшим в годы Великой Отечественной войны, а второй — памятник на могиле жертв фашизма. Это очень символично. Великая Отечественная война принесла народам Беларуси не только огромные жертвы на фронте, но и среди мирного населения.

Чрезвычайная государственная комиссия по расследованию и установлению злодеяний немецко-фашистских захватчиков и их сообщников не занималась специальным выяснением вопроса о национальном составе жертв нацизма. По официальному заключению комиссии, на территории республики за годы оккупации погибло 1.409.225 мирных граждан и 810.091 военнопленных.

Начиная с первых дней вступления на советскую территорию войск фашистской Германии, на оккупированных землях стал устанавливаться жестокий режим, создавались различные фашистские лагеря смерти и гетто, повсеместно проводились аресты и расстрелы граждан.

На территории Беларуси действовало 260 лагерей смерти, их филиалов и отделений. Только в Тростенецком лагере смерти было уничтожено 206500 человек.

Во всех городах были организованы гетто для евреев. Одним из наиболее крупных было Минское гетто, в котором было уничтожено около 100 тыс. евреев.

Карателями было уничтожено свыше 5295 населенных пунктов, в том числе 628 сожгли вместе с жителями. В период войны в Беларуси погибло 2 млн. 200 тыс. человек, 380 тыс. жителей было вывезено в Германию.

Солдатам и офицерам вермахта вручили памятки, в которых говорилось: «... убивай всякого русского, советского, не останавливаясь, если перед тобой старик или женщина, девочка или мальчик, — убивай, этим ты спасёшь от гибели себя, обеспечишь будущее своей семьи и прославишься на века» [0].

С особой жестокостью уничтожалась «расово вредная» часть населения: евреи, цыгане, физически и психические больные. Согласно указаниям Гитлера, летом 1941 года был разработан план «окончательного решения еврейского вопроса» [0]. Это означало — уничтожение всех евреев.

Формально «очисткой» оккупированных территорий от евреев занималось германское Министерство восточных территорий, которым руководил видный теоретик нацизма — Альфред Розенберг. План предусматривал переселение евреев за Урал, вне пределов Европы [0]. Однако из-за провала блицкрига он потерял актуальность и ведущая роль по приведению в жизнь «окончательного решения еврейского вопроса» перешла к главе СС Генриху Гиммлеру.

Первоначально планировалось провести основную часть уничтожения евреев силами специальных команд — «айнзатцгрупп». Но их сил оказалось недостаточно, и были созданы многочисленные отряды из местных жителей, сочувствовавших идеям нацизма. Они сразу же отделяли евреев от местных жителей и загоняли их в гетто — специальные кварталы для проживания и уничтожения еврейского населения.

На пятый или шестой день в Василишки вступили немецкие войска. В тот же день по доносу предателя полевая жандармерия немцев арестовала семерых известных и уважаемых жителей посёлка. Среди них были бывший директор еврейской школы Штейн и его дочь. Их тут же расстреляли. Через несколько дней расстреляли ещё двоих, потом ещё и ещё...

Вначале некоторое время в Василишках заправляли несколько добровольцев-полицаяв, а затем прислали немецких жандармов, и были созданы регулярная полицейская и административная управы.

Начался невероятный террор. От этого террора страдало всё население посёлка и района (тогда Василишки были районным центром), но наиболее жестоким он был по отношению к евреям. В частности под угрозой смертной казни евреям запретили пользоваться своими огородами, велено было сдать безвозмездно всех коров, коз, лошадей, а с наступлением холодов фашисты отобрали всю меховую одежду, включая меховые воротники.

Вскоре всё еврейское население было согнано в так называемые гетто. Там было очень тесно. Каждый день население гетто с десятилетнего возраста выгонялось на принудительные работы. За работу ничего не платили. Каждый житель гетто должен был носить на груди и спине отличительные знаки — жёлтые шестиугольные звёзды величиной десять сантиметров.

Был установлен паёк — 125 граммов хлеба в день на трудоспособного человека. Но вместо хлеба выдавали муку за вычетом, так называемого припёка, и это составляло что-то немногим 100 граммов. Топлива не было, топили мебелью и чем попало. Выходить за пределы гетто, так же как и входить в него посторонним, категорически запрещалось. Заслушание — расстрел.

В школьном музее агрогородка Василишки хранится письмо с воспоминаниями заключённого еврейского гетто в Василишках Полячека Самуила Рубиновича, единственного, кому удалось спастись.

Полячек пишет [0]: «Мы были наглухо изолированы от остального мира. Кроме того, немцы установили круговую поруку. Например, в каждой комнате висел список проживающих в ней лиц, заверенный подписью коменданта полиции и печатью. Среди ночи полиция и жандармы устраивали проверки. Если кого-нибудь не оказывалось в комнате или, наоборот, находили лишнего, убивали всех обитателей комнаты.

Особенный страх наводила, как мы называли, «буда» — крытая машина, — на которой самым неожиданным образом появлялись каратели из Острыны. Они врываются в гетто, окружают какой-нибудь дом и учиняли расправу над его обитателями. Однажды, например, под предлогом того, что во дворе было грязно, они вывели всех, кто жил в этом доме на мусорку и там расстреляли.

Так в голоде и в холоде, тесноте и страхе прошла зима. Несмотря на трудные условия жизни, мы радовались приходу весны. И вот 8 мая, спозаранку, раздались разрозненные выстрелы. Выглянув в окно, мы увидели во дворе убитого соседа, чуть поодаль — ещё двоих. Таким образом, полицаи дали знать, что все жители гетто должны оставаться в домах. Стоило скрипнуть двери, как тут же раздавался выстрел; мелькнёт чьё-нибудь лицо в окне — выстрел.

В каждом доме дежурили полицейские и следили за тем, чтобы никто не вышел из дому. С наступлением ночи фашисты стреляли по окнам и освещали гетто ракетами. Так мы оставались взаперти два дня, 8 и 9 мая. Утром 10 мая 1943 года в дверь начали ломиться немцы. С руганью и ударами прикладов людей сгоняли на Школьную улицу. Ударами плёток и прикладов всех поставили на колени. Затем раздалась команда приготовить документы и посемейно выходить из гетто.

Когда наша семья, поравнявшись с ними, протянула документы, стража начала нас избивать и погнала налево по Советской улице. По обеим сторонам улицы стояли немцы с оружием наизготовку. На улице нас заставили лечь лицом вниз. Спустя какое-то время немцы стали отсчитывать по 10-30 человек и гнать в сторону кладбища. Там людей раздевали, загоняли в яму и расстреливали. В этот день я потерял маму, брата, сестру, дедушку, бабушку, тётку, двух двоюродных братьев...». 10 мая 1943 года фашисты расстреляли 2159 узников еврейского гетто деревни Василишки.

Таким образом, 1941-1944 годы были самым трагическим периодом в семисотлетней истории белорусского еврейства. Большая часть евреев была зверски уничтожена фашистскими оккупантами. Огромные потери понёс белорусский народ. Немецкие фашисты обрекли евреев на исчезновение. Их убивали только за то, что они были евреями.

На территории Щучинского района были созданы три гетто: в Щучине, Василишках, Желудке. А всего в Беларуси было создано свыше 110 гетто. Уничтожение нацистами в годы мировой войны еврейского населения Европы получило название «холокост». В результате проведённых карательных акций за время войны в Беларуси было уничтожено более 600 тыс. евреев.

Литература:

1. Музей Василишковской СШ [Электронный ресурс] / Calameo – Режим доступа: <http://ru.calameo.com/books/0012904361c06a5eeb191> – Дата доступа: 04.04.2017

2. Холокост в Щучинском районе (Гродненская область) [Электронный ресурс] / Википедия – Режим доступа: [http://ru-wiki.org/wiki/Холокост_в_Щучинском_районе_\(Гродненская_область\)](http://ru-wiki.org/wiki/Холокост_в_Щучинском_районе_(Гродненская_область)) – Дата доступа: 04.04.2017
3. Гетто в щучинском районе [Электронный ресурс] / СШ 1 г. Щучина – Режим доступа: <http://sch1.shhuchin.edu.by/ru/main.aspx?guid=23211> – Дата доступа: 04.04.2017

TRAVEL OF THE KYIV PODOL

Korchak Anatoly Grogorovich

student

Department of History and Political Science

Humanitarian Pedagogical Faculty

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

city of Kyiv, Ukraine

Scientific adviser – Candidate of Historical Sciences Lanovuk L.

ПОДОРОЖ КИЇВСЬКИМ ПОДОЛОМ

Корчак Анатолій Григорович

студент

кафедра історії і політології

гуманітарно-педагогічний факультет

Національний університет біоресурсів і природокористування України

м. Київ, Україна

Науковий керівник – канд. іст. наук Лановюк Л.П.

The work shows interesting places of the Kyiv Podol. A visit famous architectural monuments of the capital of Ukraine.

Keywords: Podol, Kyiv, building, sculpture

У роботі показано цікаві місця київського Подолу. Запропоновано відвідати знані архітектурні пам'ятки столиці України.

Ключові слова: Поділ, Київ, будівля, скульптура.

Поділ — один із найдавніших історичних районів Києва, розташований на правобережній низині поблизу гір Старокиївської, Замкової, Щекавиці і Хоревиці. Назва району походить від поселень місцевих жителів «по долу», тобто у долині Дніпра. За кількістю пам'яток, що являють історичну цінність, Поділ займає провідне місце серед районів столиці. Під час мандрівки подолом можна побачити контрактовий будинок. Це — одна з архітектурних окрас Контрактової площі, що розташована в Києві на Подолі. Назва будівлі, як і всієї площі, походить від слова «контракти»: саме тут щорічно відбувалися міжнародні контрактові ярмарки, на яких купці Києва укладали угоди. Це було викликано тим, що Контрактова площа містилася біля київського порту основного джерела експортно-імпортних поставок. Перші контрактові збори наприкінці XVIII ст. відбувалися в будинку магістрату або

ратуші, що стояла на майдані поруч із теперішнім Контрактовим будинком. Протягом 1800-1811 рр. збори проходили в спеціально збудованому для цього старому Контрактовому будинку. Проте давня дерев'яна споруда, як і більшість інших будівель на Подолі, згоріла 1811 р. під час пожежі. Тому було зведено сучасний Контрактовий будинок — він став головним осередком київських контрактних ярмарків. Будівництвом нового Контрактового дому (1815-1817), який мав з'явитися за проектом перепланування площі архітектора В. Гесте, керував відомий міський архітектор А. Меленевський. Контрактовий будинок — взірць класицизму: головний фасад з боку площі має чотириколонний портик, увінчаний трикутним фронтоном. Якщо уважно придивитися, можна помітити, що план будинку має неправильні контури, однак це не помилка будівельників. Такий вигляд зумовлено складною конфігурацією ділянки, на якій зведена споруда. Контрактові з'їзди в 1797 р. до Києва переніс Павло І з волинського міста Дубна. Вони швидко набули міжнародного розмаху і проводилися на Подолі щороку: наприкінці січня — на початку лютого. Їх приурочували до традиційних Стрітенських ярмарків. Таким чином, з'їзди стали і ярмарком, і часом підписання договорів між торговцями та землевласниками. Варто зазначити, що в ті часи не було ні швидкого транспорту, ні екстреного зв'язку, і лише завдяки Контрактовим з'їздам заможні люди з різних регіонів мали можливість долучитися до ринку. Жоден поміщик або купець не втрачав можливості взяти участь у Контрактах. Кількість учасників налічувала тисячі осіб, на Поділ з'їжджалася майже вся Європа. Досить цікавим є такий факт: у Контрактовому будинку була спеціальна дошка, на якій кредитори писали імена давніх боржників. Робилося це не з метою присоромити, а для того, щоб ніхто більше не став жертвою їхніх недобросовісних вчинків. Київський контрактний ярмарок діяв аж до жовтневого перевороту 1917 р. До цього часу на Контрактах, відповідно і в Контрактовому будинку, побували Микола Гоголь, Тарас Шевченко, Оноре де Бальзак, Адам Міцкевич та інші видатні особистості того часу. Крім того, на другому поверсі Контрактового будинку містився зал для концертів. Тут виступали видатні артисти — угорський піаніст і композитор Ференц Ліст (січень 1847 р., про що зараз сповіщає відповідна пам'ятна дошка), польські музиканти — брати Г. і Ю. Венявські, скрипаль К. Ліпінський (останнього вважали конкурентом Н. Паганіні), бельгійський віолончеліст Ф. Серве («віолончельний Паганіні», автор музичної п'єси «Спогади про Київ»), італійська співачка А. Каталані (1823), російський скрипаль Г. Рачинський (у 1820-х роках), театральні трупи з Мадрида, Варшави тощо.

Києво-Могилянська академія довгий час була єдиним вищим загальноосвітнім, всестановим навчальним закладом України, Східної Європи, всього православного світу. Заснована на принципах гуманізму й просвітництва Академія не лише навчала молодь, але й поширювала освіту, знання, її вихованці відкривали школи, фундували бібліотеки, сприяли розвитку культури, мистецтва, літератури, музики, театру. Києво-Могилянська академія була заснована на базі Київської братської школи. 1615 р. ця школа отримала приміщення від шляхтянки Галшки Гулевичівни. Школа мала підтримку Війська Запорозького і, зокрема, гетьмана Сагайдачного. У вересні 1632 р. Київська братська школа об'єдналася з Лаврською школою. У результаті було створено Києво-Братську колегію. Київський митрополит Петро Могила побудував в ній систему освіти за зразком єзуїтських навчальних закладів. Велика увага в колегії приділялася вивченню мов, зокрема польській та латині. Згодом колегія іменувалася Києво-Могилянською на честь свого благодійника та опікуна. Згідно з Гадяцьким

трактатом 1658 р. між Річчю Посполитою і Гетьманщиною колегії надавався статус академії. Після входження українських земель до складу Московського царства статус академії був підтверджений у грамотах російських царів Івана V 1694 р. та Петра I 1701 р. Києво-Могилянська академія була всестановим закладом. За статутом Академії, в ній мали право навчатися всі бажаючі. Повний курс навчання тривав 12 років. Але зважаючи на те, що вона була вищою школою, студенти мали право вчитися в ній стільки, скільки бажали без вікового обмеження. Всього в Академії було вісім так званих ординарних класів, але кількість предметів сягала до 30 і більше. Всі вищі науки, починаючи з поетики, в Києво-Могилянській академії викладались латинською мовою. Руська, або українська літературна (книжна) мова з часом завойовує все більший простір в Академії і в суспільстві. Згодом в Академії зростає інтерес до європейських мов. З 1738 р. до навчального курсу вводиться німецька, а з 1753 р. — французька мова. З середини XVIII ст. вивчається російська мова, а також старосврейська. Остання — з метою поглибленого вивчення християнських першоджерел [2].

Андріївська церква — ще один символ Подолу. За легендою, на пагорбі, прикрашеному цією дивовижною спорудою, апостол Андрій, перший учень Христа на Русі, провидів виникнення міста, і поставив хрест. У 1744 р., імператриця Єлизавета, яка прибула до Києва, забажала заснувати храм Божий саме тут. Вона заклала перший символічний камінь у фундамент майбутнього собору, який будували з 1749 р. до 1762 р. у стилі бароко. Зводив храм відомий архітектор І. Мічурін, автор одного з генеральних планів забудови Москви. Проект церкви належить видатному архітектору Б. Растреллі, який подарував Зимовий палац і Смольний монастир Петербургу, а Маріїнський палац — Києву. За художньою довершеністю, сміливістю задуму, граціозністю, просторовому композиційному рішенню Андріївську церкву відносять до кращих творінь Растреллі, яке втілило характерний лише для нього напрям бароко. У проекті були зважені національні українські традиції, досягнення українського народного зодчества, був трансформований величезний європейський і російський архітектурний спадок. Знаходячись у сусідстві із Старокиївською горою — легендарному місці заснування стародавнього Києва, Андріївська церква неодмінно потрапляє в поле зору під час прогулянки по Подолу.

Фонтан «Самсон» — священне джерело на Подолі. У народі колись вірили, що на місці нинішнього фонтану «Самсон» колись було священне джерело. Вважалося, що від цього джерела залежить доля Києва: поки він існує, доти буде стояти місто. Версія істориків менш романтична. Вони стверджують, що на місці «Самсона» розташовувався резервуар, де накопичувалася вода з джерел двох гір — Замкової та Андріївської. Резервуар побудували ще за часів Київської Русі. Вода до нього надходила дерев'яними трубами, і жителі Подолу використовували її для своїх потреб. Коли ж у середньовічній Європі стало модним прикрашати центральні площі фонтанами зі скульптурами, кияни теж «облагородили» свій резервуар невеликим фонтанчиком. Зверху його накрили альтанкою, а всередині поставили дерев'яну скульптуру ангела з чашею у руках, з якої витікала вода. На верхівці альтанки з'явилася фігурка ще одного ангела, яка оберталася на вітрі. Цей павільйон називали «феліціалом». Перша статуя Самсона, що роздирає пащу леву, з'явилася на цьому місці в 1749 р. Її створили за проектом архітектора І. Григоровича-Барського разом з новою альтанкою. Тоді ж вода потекла в резервуар вже по Сирецьких трубах. Це був самий перший водогін у Києві [1].

Література:

1. Виноградова М. Культурна спадщина Києва: дослідження та охорона історичного середовища. – К., 2003. – 205 с.
2. Івакін Г., Вортман Д. Поділ // Енциклопедія історії України: у 10 т. / редкол.: В. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України. – К.: Наук. думка, 2011. – Т. 8. – 295 с.

CULTURAL AND TOURIST SITES OF MYKOLAYV DISTRICT***Kostandov Davyd Rajovic****student**Department of History and Political Science**Humanitarian Pedagogical Faculty**National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine**City of Kyiv, Ukraine****Scientific adviser – Candidate of Historical Sciences Lanovuk L.P.*****КУЛЬТУРНО-ТУРИСТИЧНІ ОБ'ЄКТИ МИКОЛАЇВЩИНИ*****Костандов Давід Раджович****студент**кафедра історії і політології**гуманітарно-педагогічний факультет**Національний університет біоресурсів і природокористування України**м. Київ, Україна****Науковий керівник – канд. іст. наук Лановюк Л.П.***

The work determined the most attractive from the point of view of the author, ouristsites of Mykolayv district. Showing their characteristics, llowing them toserveas an interesting place for tourists.

Keywords: Mykolayv district, tourist attraction, excursion, travel.

У роботі схарактеризовано найбільш привабливі, з точки зору автора, туристичні об'єкти Миколаївщини. Показано їхні особливості, що дозволяють слугувати їм цікавими місцями для відвідування туристів.

Ключові слова: Миколаївщина, туристичний об'єкт, екскурсія, подорож.

Миколаїв — місто в Україні, що розташоване в гирлі р. Інгул, де вона впадає у р. Південний Буг, за 65 кілометрів від Чорного моря. Сучасний Миколаїв, як місто, виник завдяки кораблебудуванню. Миколаїв — значний культурно-просвітницький осередок Півдня України [1]. Археологічна перлина краю — стародавня давньогрецька держава Ольвія. Територія міста була обнесена потужними кам'яними стінами та баштами. У центрі полісу розташовувалася головна площа (агора), навколо якої розміщувалися будівлі державної влади, театру, гімназії, суду тощо. З північного боку від площі знаходився теменос — священна ділянка, на якій були храми, різні святилища, вівтарі, жертовники. Міські вулиці перетиналися під прямим кутом. Житлові будинки будувалися з каменю і цегли-сирцю. За містом розташовувався

могильник площею близько 500 га. Ольвія чеканила свою монету. Місто припинило своє існування в IV ст. Однозначно, цей древній поліс зіграв важливу роль в історії та культурі цього регіону. Кращі ольвійські старожитності зберігаються в Ермітажі, московському історичному музеї, а також музеях Західної Європи (у берлінському і боннському, в Луврі).

Острів Березань знаходиться в Очаківському районі Миколаївської області. За площею він невеликий — близько 850 м в довжину, 200 м завширшки на півдні і до 850 м на півночі. Проте цей острів є «серцем» археологічного заповідника «Ольвія». Тут знайдено найдавніше в Північному Причорномор'ї давньогрецьке поселення Борисфеніда, засноване у VII ст. до н.е. Сьогодні острів «Березань» є не лише популярним туристичним об'єктом, але і місцем вивчення гідрологічних і геологічних процесів, історичного минулого місцевості.

Заповідник «Єланецька степ» розташований на території 1675 га. Єланецька степ — досить молодий заповідник. Про його існування знають небагато людей, тому нині він ще не став популярним туристичним маршрутом. Заповідник призначений для збереження і відтворення природних комплексів Правобережної України. Тут збереглися в первозданному вигляді ландшафти, а також рослини і тварини, які мешкають у цих місцях вже тисячі років. Часто трапляються мохи, лишайники, гриби і навіть водорості. Світ комах також вельми різноманітний. Серед представників фауни заповідника більше половини — птахи, їх тут понад 120 видів. На території у 70 га розташований справжній сафарі-парк, де мешкають численні олені, бізони, лані і кулани.

Унікальна територія, яка не має аналогів в Україні. Півострів, що обмивається з півночі Дніпро-Бузьким лиманом, із заходу — Чорним морем, з півдня Ягорлицькою затокою — це все є Кімбурська коса. Загальна довжина берегової лінії становить 71 кілометр. Лісові масиви — залишки геродотівської Гілеї чергуються з ділянками недоторканого степу. На десятках дрібних озер і заток збирається до півмільйона водоплавних птахів. Тільки тут можна побачити унікальне поле диких орхідей. Досі на косі збереглися залишки турецької фортеці Кінбурн, побудованої у XVII ст.

Костьол Св. Йосипа у Миколаєві — католицька церква зведена в 1896 р. на кошти місцевих прихожан-католиків. Автором проекту будівлі є архітектор В.Домбровський. Костьол був закритий радянською владою у 1934 р. Віруючим костел повернули лише в 1992 р. Кілька років тому в храмі встановили орган, проводяться концерти органної музики. На території костьолу розташовується Миколаївський обласний краєзнавчий музей. Він був заснований у 1803 р. і є одним із перших музеїв старовини на території колишньої Російської імперії. Музейна колекція, у якій представлені предмети античності з Ольвії, інструменти Київської Русі, зброя козацтва та ін., складає близько 160 тисяч експонатів. У дворі розташовується колекція кам'яних баб [2].

Флотський бульвар (колишній Морський бульвар) — історична місцевість міста Миколаєва. Був заснований біля р. Інгул на місці міського звалища адміралом О.С.Грейгом і відкритий у 1826 р. Морським його назвали тому, що звідси відкривався чудовий краєвид на Адміралтейство, Військову пристань та інші військово-морські об'єкти. У народі його називали просто — Бульвар. На території Флотського бульвару розташовується старовинна гармата — пам'ятний знак на честь заснування міста. Поруч у 2002 р. встановили пам'ятник полковникові М. Фалєєву, який керував будівництвом міста і верфі. Пам'ятник адміралові С. Макарову,

знаменитому вченому та флотоводцеві, прикрашає інший кінець бульвару. Недаремно миколаївці стверджують, що Флотський бульвар — це своєрідний музей історії міста корабелів.

Мігейські пороги — одне з найбільш відомих і популярних серед туристів місце відпочинку, особливо любителів екстриму. Реліктові скелі, які зберігають в собі таємниці давнини, являють особливий інтерес для істориків, археологів та геологів, оскільки є безмовними свідками розквіту та падіння цивілізацій ... Напротязі 40 тисяч років у цих краях проживали різні народності: сармати, скіфи, кіммерійці, римляни ... Вчені нарахували в Національному парку близько сотні археологічних пам'яток. Дуже рекомендуються піші прогулянки заповідником, адже спілкування з флорою і фауною принесе неабияке задоволення — на території парку наховується понад сотню «червонокнижних» рослин і близько 50 зникаючих видів тварин. Сотні туристів щороку вирушають на Південний Буг, щоб підкорити вузьку каньйоноподібну долину і сплавитися по річці. Скелястий берег з гранітними скелями, вири, ланцюг порогів і острівці, що зустрічаються уздовж річки, - все це вабить екстрималів.

Візитною карткою Миколаєва є Музей суднобудування і флоту, розташований у старовинній будівлі штабу Чорноморського флоту. Це єдиний подібний музей на Україні. З історії відомо, що з 1794 р. Миколаїв був базою Чорноморського флоту. Для командуючого флоту архітектором П. Неєловим була побудована резиденція, виконана в стилі російського класицизму. З 1978 р. в будівлі відкрився відділ Миколаївського обласного краєзнавчого музею — Музей суднобудування і флоту. За час свого існування музей прийняв вже більше 2 млн. відвідувачів. Експозиція музею представлена більш ніж 3 тисячами експонатів, які займають 14 залів музею. Є більше 100 моделей кораблів XVIII-XX ст., а також фрагменти старовинних суден, навігаційні прилади, рідкісні карти і документи, унікальна колекція старої зброї. Тут вам розкажуть про розвиток суднобудування у Північному Причорномор'ї від прадавніх часів до сучасності. Часто експонуються пересувні виставки. А у дворі музею можна побачити масу цікавих експонатів (адміралтейські якори і корабельні гармати різних часів).

Однією із найстаріших обсерваторій південно-східної Європи є Миколаївська Астрономічна обсерваторія. Ця наукова установа була заснована Миколаївським губернатором адміралом О. Грейгом у 1821 р. Проект будівлі обсерваторії розробив архітектор Чорноморського адміралтейства Ф. Вунша. Спочатку установа служила морською обсерваторією, яка забезпечувала Чорноморський флот морехідними картами. Також тут наладжували навігаційні прилади і навчали штурманів астрономічним методам орієнтування [3].

Отже, однозначно можна сказати, що Миколаївський регіон є привабливим місцем для туристів. Ця місцевість є як історичною цікавинкою, так і природно-оздоровчим комплексом відпочинку, а також місцем любителів пляжного та екстремального відпочинку.

Література:

1. Верменич Я. Миколаїв // Енциклопедія історії України: у 10 т. / редкол.: В. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України. — К.: Наук. думка, 2009. — Т. 6. — С. 648.
2. Бондарчук-Чугіна І.Ю. Миколаївщина як туристичний регіон: історична доля та сучасність // 36. наук. праць: Наук. зап. Київського Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. — Вип.61.-Київ: КНПУ, 2006 — С.8-14.

3. Бондарчук-Чугіна І.Ю. Історико-культурні атракції Північного Причорномор'я як туристичний ресурс // 36. наук. праць: Наук. зап. Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова. – Вип.64. - Київ:КНПУ, 2007 – С.236-242.

CULTURAL AND TOURIST SITES OF VOLYN DISTRICT

Kovsh Oleksy Bogdanovych

student

Department of History and Political Science

Humanitarian Pedagogical Faculty

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

city of Kyiv, Ukraine

Scientific adviser – Candidate of Historical Sciences Lanovuk L.

КУЛЬТУРНО-ТУРИСТИЧНІ ОБ'ЄКТИ ВОЛИНИ

Ковш Олексій Богданович

студент

кафедра історії і політології

гуманітарно-педагогічний факультет

Національний університет біоресурсів і природокористування України

м. Київ, Україна

Науковий керівник – канд. іст. наук Лановюк Л.П.

The work show attractive from the point of view of the author tourist sites of Volyn district. Proposed to visit them, who loves to travel and enjoys history and culture of the land.

Keywords: Volyn district, tourist attraction, excursion, travel.

У роботі показано цікаві, з точки зору автора, туристичні об'єкти Волині. Запропоновано відвідати їх тим, хто любить подорожувати та захоплюється історією та культурою краю.

Ключові слова: Волинь, туристичний об'єкт, екскурсія, подорож.

Історичні землі Волині нині в ходять до складу різних областей України. Волинь — одна з найстаріших етнічних українських земель, що з історико-географічного погляду набагато більша за площею, ніж нинішня однойменна область в північно-західному закутку України. Волинь — це таке місце, де разом існують пам'ятки різних культур і релігій. Землі Волині в різний час належали різним державам та імперіям, тому на її території можна побачити і замок польського шляхтича і царську фортецю, православний храм і католицьку церкву, німецьку кірху і єврейську синагогу.

Замок Любарта — унікальний історико-архітектурний пам'ятник кінця XIII-XIV ст., головна визначна пам'ятка Луцька. Це візитна картка міста. Разом з іншими старовинними спорудами замок входить до складу державного заповідника «Старий Луцьк». Замок Любарта ще називають Луцький замок (його зображення є на двухсотгрівневій купюрі) — від назви міста, а також Верхній замок. Спочатку

існував не один, а два замки — Верхній та Окольний. Від Окольного замку залишилися руїни. Вціліла лише одна-єдина будівля — вежа князів Чарторийських. А Верхній замок чудово зберігся до наших днів.

Побудував його литовський князь Любарт, зробивши своєю резиденцією. Раніше на місці замку було дерев'яне укріплення (XI ст.), яке витримувало тривалі облоги. У 1259 р. Лучеськ, як у ті часи називали Луцьк, був захоплений воєводою хана Батия — Куремсою. Усі міські укріплення розібрали. Їхнє будівництво відновилося лише в XIV ст. [1]

Лютеранська кірха — одна із небагатьох пам'яток готичної архітектури на Волині. Фундамент кірхи був закладений 24 червня 1906 р. на кошти церковної громади німецьких колоністів. До цього тут стояв монастир кармелітів (XVIII ст.). У 1907 р. храм було освячено. Впродовж 1927-1928 рр. поряд збудовано ще дві муровані будівлі, в яких розташувалися адміністрація приходу, квартира пастора та школа на 250 учнів. Однак з початком Другої світової війни німецькі колоністи були виселені з Волині. У їхньому храмі радянська влада розмістила сховище документів Волинського обласного державного архіву, а в будинку пастора — адміністрацію цієї установи і читальні зали. Спокійне життя храму було порушено 1960 р., коли над Луцьком пронеслася буря, яка зламала і скинула на землю високий центральний шпиль кірхи. Ще більше збитків завдала пожежа, що відбулась десятима роками пізніше. На початку 90-х років минулого століття кірху повністю відреставрували і дотепер використовують для своїх духовних потреб християни-баптисти [2].

Найекстравагантнішою спорудою міста є будинок місцевого скульптора Миколи Голованя. Коли потрапляєш до садиби митця, то зачаровуєшся створеною ним красою. Вражає навіть оригінальна кам'яна огорожа. Увінчує архітектурний комплекс розкішний палац на березі р. Стир. Відразу й не визначити, до якого архітектурного стилю належить така дивовижна споруда. Вона нагадує замок Середньовіччя й увібрала в себе риси готики, класицизму, бароко. Часто будинок називають будинком з химерами, але скульптури в будинку не схожі на них. Витвори прикрашають стіни, дах, подвір'я. Виготовляє їх митець здебільшого з каменю та зеленого пісковика. Загалом, у будинку понад 500 скульптур. Всі вони різних стилів і кожна має свою історію. При вході є барельєф із зображенням усіх членів сім'ї. Будинок — це діюча майстерня, у якій Микола Головань створює витвори мистецтва не лише для свого «Сімейного вернісажу», але і для людей [1].

Серед природних туристичних зваблювань Прибужжя на першому місці озеро Світязь. Воно найглибше в Україні та чимось схоже на море. Озеро має довжину 9,3 і ширину 4,8 кілометра. Площа озера — 2750 гектарів. Найбільша глибина — 58,4 метра, а середня — 6,9 метра. У вітряну погоду хвилі тут досягають півтораметрової висоти. У цьому чарівному куточку Волині на межі України, Білорусі і Польщі в 1983 р. було створено Шацький державний природний національний парк. Майже уздовж усієї берегової смуги озера ростуть ліси.

Замок Радзивіллів — найдавніше бастіонне укріплення на Волині. Він розташовується серед заболочених луків. Будівництво укріплення почали при князі Миколі Радзивіллі Чорному, а закінчили, швидше за все, в 1564 р. І хоча обороноздатність нового замку була досить високою, зміцнення і перебудова бастіону тривали. Реконструкція завершилася в 1640 р. при Ольбрихті Станіславі Радзивіллі. До цього часу оборонний комплекс являє собою потужне квадратне укріплення

регулярного типу, сформоване насипними валами, бастіонами і сторожовими вежами. Куртини і бастіони включали каземати з бійницями.

Якщо раптом ви опинитеся у Волинській області обов'язково відвідайте село Оконськ. На краю цього селища є невелике озеро, де у двох місцях на поверхні водойми можна побачити б'ючі джерела, що піднімають з надр близько 200-т літрів води щосекунди. Вода, долаючи 3-метрову товщу, на поверхні утворює куполоподібні пагорби. Власне ці джерела і сформували невелике озеро, яке займає всього лише півгектара землі. Але інтерес до цього озера виник не через природні фонтани, а завдяки чистій та цілющій воді, в якій можна не тільки викупатися, але і скуштувати її на смак. У люті морози водойма тут не замерзає, а вода завжди має однакову температуру, яка дорівнює 7-8 градусів. Коли на вулиці стоїть морозна, сонячна погода, над озером утворюється туман, надаючи джерелу казкового вигляду. Вода зберігає свіжість довгий час і не псується впродовж декількох тижнів [1].

Музей української поетеси Лесі Українки у с.Колодяжному Ковельського району відкритий 10 липня 1949 р. в садибі, придбаній її батьком П.А.Косачем у 1868 р. З 1882 р. До 1907 р. тут з деякими перервами жила Леся Українка. У Колодяжному вона написала багато поетичних творів, які увійшли до скарбниці української та світової літератури. З 1963 р. музей став філіалом Волинського краєзнавчого музею. Нині площа музею становить: загальна — 830 кв.м., експозиційна — 471 кв.м., прилеглої території — садиба 1,2 га, лісопарк — 6,5 га.

У музеї діє повноцінна, науково-обґрунтована експозиція, яка розкриває життєвий і творчий шлях Лесі Українки. Експозиція музею складається з двох частин — меморіальної і літературної і розміщена у трьох приміщеннях. Меморіальна експозиція представлена у двох будинках: Лесиному будиночку — «Білому», побудованому у 1890 р. для старших дітей як літературне шале-флігель, і батьківському будинку — «Сірому», спорудженому Петром Косачем, батьком поетеси у 1896 р. Меморіальні будинки є пам'ятками історії, в них відтворено обстановку, яка була при житті Лесі Українки. Літературна експозиція розміщена в спеціальному приміщенні, побудованому у 1980 р. У літературному музеї в чотирьох експозиційних залах зібрані документальні матеріали та експонати, які розповідають про життя і творчість Лесі Українки. Остання реекспозиція була проведена у 1991 р. [2].

Література:

1. Верменич Я. Волинська область // Енциклопедія історії України: у 10 т. / редкол.: В. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України. – К.: Наук. думка, 2009. – Т. 6. – 607 с.
2. Метілка О, Івевакова Л. Волинська область // Енциклопедія сучасної України: у 30 т. / ред. кол. І. Дзюба [та ін.]; НАН України, НТШ, Координаційне бюро енциклопедії сучасної України НАН України. – К., 2003-2016.

THE SOURCE BASE OF RESEARCH THE PROBLEM OF THE UN PEACEKEEPING OPERATIONS

Leus O.P.

student

department of history, ethnology and law

Vinnytsia State Pedagogical University named after M. Kotsyubinsky

Vinnytsia, Ukraine

Scientific adviser – PhD Voynarovsky A.V.

ДЖЕРЕЛА ДО ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ МИРОТВОРЧИХ ОПЕРАЦІЙ ООН

Леус Олександр Петрович

студент

факультет історії, етнології і права

Вінницький державний педагогічний університет імені М. Коцюбинського

м. Вінниця, Україна

Науковий керівник – канд. іст. наук Войнаровський А.В.

In this article the author describes the source base of the problems of the UN peacekeeping operations. Analysis of the full range of different origin sources that are representative basis for the study of this problem.

Key words: UN, peacekeeping operations, sources.

В даній статті автором охарактеризовано джерельну базу проблеми миротворчих операцій ООН. Проаналізовано весь комплекс різних за походженням джерел, які служать репрезентативною основою дослідження даної проблематики.

Ключові слова: ООН, миротворчі операції, джерела.

Одним з найголовніших завдань, що здавна стоять перед людством, є пошук такої міжнародно-політичної системи, яка б змогла максимально забезпечити мир і стабільність, а також захистити людство від воєн. Найважливішою складовою цієї системи, створеної після Другої світової війни, була і продовжує залишатись Організація Об'єднаних Націй (ООН), що володіє воістину унікальними повноваженнями і легітимністю в сфері підтримання міжнародного миру та безпеки.

Метою означеної статті є здійснення характеристики та проведення аналітичного огляду джерел, які безпосередньо стосуються проблеми миротворчих операцій ООН.

Важливим джерелом миротворчості є Журнал ООН, який виходить з 10 січня 1946 року [1]. Зусиллями Департаменту було здійснено переведення Журналу з друкарської форми в електронний формат. Сьогодні можна ознайомитися з Журналом за допомогою інтернету. Журнал дає повну і хронологічно точну картину діяльності Центральних установ ООН. Він дає повний перелік офіційних документів, зокрема, стосовно місій ООН, які можуть бути доступні через гіперпосилання, і резюме нарад. Журнал також містить посилання на відповідні веб-сайти і документи ООН.

Належну увагу слід приділити такому джерелу, як Резолюції Ради Безпеки [2]. Вони є офіційним відображенням думки або волі органів ООН. Зазвичай вони

складаються з двох окремих розділів: преамбули та постановляючої частини. Преамбула містить міркування, на підставі яких або приймаються рішення, або висловлюється думка, або дається директивна вказівка. У резолютивній частині викладені думки органу або заходи, які повинні бути прийняті. Резолюції по миротворчості ООН є невід'ємним джерелом для даної проблеми.

Миротворчі операції ООН генерують великий обсяг даних, а саме: цифри, факти, військовий персонал, втрати та гендерна статистика. Дане статистичне джерело розміщене у відкритому доступі [3].

Доцільним джерелом є статут ООН — міжнародний договір, підписаний 26 червня 1945 року п'ядесятьма державами [4]. Необхідність проведення міжнародних миротворчих операцій (місій), здійснюваних на основі положень Статуту ООН при суворому дотриманні норм міжнародного права, стала очевидною вже незабаром після створення ООН. Згідно VI та VII розділів Статуту ООН, Рада Безпеки несе основну відповідальність за збереження міжнародного миру та безпеки. Існування такого органу, як РБ ООН надає можливість блокувати намагання окремих держав нарощувати військові потужності, розвивати свої агресивні наміри шляхом безкарного захоплення території сусідніх держав.

До того ж, були залучені матеріали таких офіційних публікацій, як «Щорічник ООН» [5], «Хроніка ООН» [6], дослідження яких дозволило скласти цілісну картину проблеми. Виступи та доповіді Генеральних секретарів представлені доповідями Генсека Б. Галі «Порядок денний для миру» [11], К. Аннана «Ми, народи: роль ООН у ХХІ столітті» [9], «Світ стає дедалі небезпечним» [8], «В основі безпечного миру — демократизація, розвиток і права людини» [7], «Запобігання збройних конфліктів» [14].

Основи теорії і практики діяльності ООН в галузі підтримання миру, які, зокрема, викладені у такій доповіді, як «Порядок денний для миру: превентивна дипломатія, миротворчість та підтримка миру» Б. Галі [11]. Б. Галі зауважив, що превентивні кроки повинні ґрунтуватися на своєчасних і точних фактах, тому Організація має потребу в зборі інформації й аналізі фактів. В області раннього попередження існує необхідність зміцнити механізм так, щоб була можливість синтезувати інформацію з політичними показниками, для визначення загрози миру і дій ООН. Основна ідея Б. Галі в тому, що мир у широкому сенсі не може бути досягнутий тільки зусиллями ООН і урядів країн-членів. В свою чергу, К. Аннан наголосив на тому, що загроза якійсь одній державі являє загрозу для всіх, а нездатність ліквідувати одну загрозу може ослабити захист проти всіх інших загроз [7]. В іншій заяві Кофі Аннан зауважив досить важливий аргумент: «Наші успіхи в області миробудівництва неоднозначні. Половина країн, в яких громадянські війни, як здавалось, були врегульовані за допомогою мирних домовленостей, на протязі п'яти років, як це не трагічно, знову скочуються до конфліктів». Тому виголошується заклик перетворити наявні сили в контингенти, здатні брати участь в миротворчих операціях. Дану заяву можна зрозуміти як надання переваги більш рішучому (збройному) втручанні, а такі факти мало беруть до уваги [8]. Цікавою є також доповідь «Ми, народи: роль ООН в ХХІ столітті», яка підкреслює вагомий внесок ООН в миробудівництві [9]. В доповіді щодо запобігання збройних конфліктів К. Аннан ставить за мету з'ясування досягнутого прогресу ООН в галузі забезпечення миру [14]. Заслуговують на увагу й інші доповіді, які мають пряме відношення до

забезпечення світового миру та безпеки через впровадження миротворчих операцій ООН [10], [12], [13].

У використаних збірниках документів і матеріалів зазвичай публікуються архівні документи, що містять достатню джерельну базу з теорії миротворчої діяльності і розраховані як для спеціалістів, що займаються проблемами миротворчості, так і для знавців сфери міжнародних відносин. Важливу увагу слід приділити такому збірнику, як «The Role of Regional Organizations: Introduction, Documents on reform of the Union Nation» [15]. В даному зарубіжному виданні черпаємо документи, що відображають основні напрямки реформ ООН, що визначають форми та методи миротворчої діяльності.

Великий масив доповідей, резолюцій, заяв, записок, свідчень практики РБ міститься в збірниках В.П. Касаткіна [20] та І.Ф. Максимичова [22]. Дослідження проблем миротворчості, що стосуються Кризи в Перській затоці, здійснюється за допомогою збірника документів Д.В. Кузнецова [21]. Вивченню миротворчості періоду «холодної війни» сприяє збірник документів і матеріалів з історії міжнародних відносин [18]. З джерел даної групи слід виділити «Декларацію Тисячоліття». Один з розділів даного документу присвячений проблемам миру, безпеки і роззброєння. Захищаються принципи верховенства права в міжнародних справах, ефективність ООН в підтримці миру та безпеки, зміцнення співробітництва ООН з іншими організаціями в підтриманні миру, ліквідація зброї масового знищення. Даний документ дуже актуальний для даної проблеми [17].

Автор також приділив велику увагу матеріалам веб-сайту ООН <http://www.un.org/ru>, які допомогли в аналізі ефективності застосування миротворчих операцій для досягнення загальних цілей ООН в таких провідних галузях, як права людини, мир та безпека.

Таким чином, різноманітні документи Організації Об'єднаних Націй, виступи та доповіді, збірники документів і матеріалів, а також відео-джерела з діяльності ООН є головною джерельною базою для даного дослідження. Лише на основі даних джерел, з використанням широкого кола наукової історичної літератури можливо здійснити комплексне дослідження проблеми миротворчості ООН.

Література:

1. Журнал ООН [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.un.org/ru/documents/journal.asp>.
2. Резолюции Совета Безопасности ООН [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.un.org/ru/sc/documents/resolutions/>
3. Статистика миротворческих операций ООН [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.un.org/ru/peacekeeping/resources/statistics/>.
4. Устав Организации Объединенных Наций [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.un.org/ru/documents/charter>.
5. Yearbook of the United Nations [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://unstats.un.org/unsd/syb/>.
6. «Хроника ООН» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.vesmirbooks.ru/books/catalog/misc/21/>.
7. Аннан К.В основе безопасного мира – демократизация, развитие и права человека // Независимая газета. – 2005. – 14 марта. – С. 14
8. Аннан К. Мир становится все опаснее // Независимая газета. – 2004. – №3-4 декабря. – С. 2-5.

9. Доклад Генерального секретаря «Мы, народы: роль ООН в двадцать первом столетии», А/54/ [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://zakon.law7.ru/base87/part8/d87ru8042.htm>.
10. Доклад Генерального секретаря «О работе ООН» от 16 сентября 1990 г. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/NL9/200/15/IMG/NL920015.pdf?OpenElement>.
11. Доклад Генерального секретаря «Повестка дня для мира», А/47/277 8/24111 от 17 июня 1992 года [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <https://www.un.org/ru/ga/documents/gakey.shtml>.
12. Доклад Генерального секретаря «О ситуации в Сомали...», S/1995/231 от 28 марта 1995 г. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N95/074/49/PDF/N9507449.pdf?OpenElement>.
13. Доклад Генерального секретаря «Падение Сребреницы», А/54/549 от 15 ноября 1999 г. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/348/78/IMG/N9934878.pdf?OpenElement>.
14. Доклад Генерального секретаря ООН «Предотвращение вооружённых конфликтов», А/55/985 8/2001/574 от 7 июня 2001 г., Нью-Йорк, штаб-квартира ООН. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.un.org/ru/ga/62/docs/sgreports.shtml>.
15. Daws S. The Role of Regional Organizations: Introduction, Documents on reform of the Union Nation / Taylor, Paul, ed.; Saw Daws, ed. — Aldershot: Dartmouth, - 1997. - P. 31-90.
16. Декларація незалежності [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1427-12>
17. «Декларація Тисячоліття ООН » незалежності [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_621.
18. Документи та матеріали з історії міжнародних відносин періоду «холодної війни» / уклад. О.І. Сич, А.В. Мінаєв. — Чернівці : Рута, 2008. — С. 5–20.
19. Издание Департамента ОПМ Секретариата ООН «Сотрудничество между ООН и региональными организациями в области миротворчества». — 1999. - Нью-Йорк. — 322 с.
20. Касаткин В.П. ООН в многополярном мире. Сборник «ООН: история и вызовы современности. К 60-летию Организации Объединённых Наций: Доклады и выступления. Международная научная конференция, 5-6 октября 2005 года. — М., 2005. — 512 с.
21. Кузнецов Д.В. Иракский кризис. Очерк событий. Документы и материалы: Учебное пособие. Благовещенск, 2006. — 265 с.
22. Максимычев И.Ф. Европа и ООН, Сборник «ООН: история и вызовы современности. К 60-летию Организации Объединённых Наций: Доклады и выступления. Международная научная конференция, 5-6 октября 2005 года. - М., 2005. - 492 с.

PROFESSOR L.D. PROSKURYAKOV (1858-1926): LIFE AND WORK

Salata Galyna Volodymyrivna

PhD in History,

Department of Information, Library and Archive Studies, Assistant Professor

Kyiv National University of Culture and Arts

Kyiv, Ukraine

**ПРОФЕСОР Л.Д. ПРОСКУРЯКОВ (1858-1926 рр.): ЖИТТЯ ТА
ДІЯЛЬНІСТЬ**

Салата Галина Володимирівна

Кандидат історичних наук

старший викладач кафедри інформаційної, бібліотечної та архівної справи

Київський національний університет культури і мистецтв

Київ, Україна

Abstract: The main aim of the publication is an attempt to give a complete picture of the main stages of the life and work of Laurel Dmitrievich Proskuryakov (1858 – 1926) the second half of the nineteenth century; to acknowledge the contributions of L. D. Proskuryakov in the history of science and technology, in particular, the construction of a metal railway bridges in Ukraine

Keywords: Lavr Dmitrievich Proskuryakov, engineer, bridge construction, construction mechanics, Railway Bridge, console farms

Анотація: Головною метою публікації є спроба надати цілісну картину з ключових етапів життя і діяльності Лавра Дмитровича Проскурякова (1858-1926 рр.) другої половини XIX ст.; відобразити внесок Лавра Дмитровича в історію світової науки і техніки, зокрема будівництво перших металевих залізничних мостів в Україні.

Ключові слова: Лавр Дмитрович Проскуряков, інженер, учні, мостобудування, будівельна механіка, залізничний міст, консольні ферми.

Лавр Дмитрович Проскуряков (1858-1926 рр.) — професор, інженер, новатор, мостобудівник, педагог, учнями якого були вчені зі світовим ім'ям: Є.О. Патон, І.П. Прокоф'єв, М.М. Філоненко-Бородич, П.А. Веліхов, П.Я. Каменцев та послідовники П.К. Худяков, В.А. Кісельов, О.О. Гвоздев, І.М. Рабінович, Б.М. Жемочкін та ін. Л.Д. Проскуряков перший у Європі відмовився від проектування складних за конструкцією і розрахунками ґраткових мостових ферм. Проскуряков спроектував і розробив параболічні й полігональні статично визначені мостові ферми з шпренгельною ґраткою, запропонував консольні й аркові ферми для залізничних мостів.

Лавр Дмитрович Проскуряков народився 18 (30) серпня 1858 р. у селянській сім'ї у слободі Борисівка Валуйського повіту Воронізької губернії, нині село Борисівка, Волоконовського району Белгородської області. Згідно наукових розвідок дослідників І.Г. Випова, І.П. Прокоф'єва [1-2], під час навчання у 1883 р. у журналі «Інженер» Міністерства шляхів сполучення опублікована перша наукова робота з будівельної механіки студента Л. Проскурякова: «Дослідження значень моменту від зосереджених вантажів, що переміщуються по балках на двох опорах»

(«Исследование значений момента от сосредоточенных грузов, перемещающихся по балке на двух опорах»).

У 1884 р. випускник інституту, молодий інженер Проскуряков отримує місце державного службовця у Міністерстві шляхів сполучення, установа, що відала станом справ на залізницях, де займається веденням технічної документації, формує різного роду типові директивні формуляри і циркуляри, інспектує залізничну галузь країни, водночас не полишає наукову та проектну діяльність.

У 1885 р. його переводять до Петербурзького інституту шляхів сполучення на викладацьку і дослідницьку роботу. Проскуряков за короткий час стає відомим вченим і фахівцем у галузі будівельної механіки. В цей час його найбільше приваблює проблема мостів, великих і малих, які стали найважливішими об'єктами в залізничній системі шляхів сполучення Росії, що потужно розвивалась.

Перші проекти мостів молодого інженера Проскурякова втілені у життя на території України, зокрема через річку Західний Буг (1885 р.) привертають увагу своєю новизною і інновацією. Графічні ж схеми мостів опубліковані професором Петербурзького Інституту шляхів сполучення Леопольдом Федоровичем Ніколаї [3]. Важливо відзначити, що перші проекти двох мостів через Західний Буг в Україні з прольотами 49 і 76,7 м Лавр Проскуряков склав лише за рік після закінчення навчання в інституті, коли молодому інженеру було 27 років!

Головні ферми цих мостів складались з паралельних поясів (пасків), втім мали дублетно-роскошу статично невизначену систему решітки. Ретельний аналіз перших проектів, усунення недоліків та впровадження інновацій дозволили Лавру Дмитровичу створити принципово нову конструкцію ферм з простою статично означеною трикутною решіткою з жорстким поперечним розрізом.

У 1886 р. Лавр Дмитрович працює на Брянському металевому заводі приймальником металоконструкцій мостів Гомель-Вяземської залізниці. Завод першим в Європі освоїв випуск високої якості мостових прогінних конструкцій з литого металу у порівнянні із конструкціями, створених шляхом зварювання металу. Технологія виготовлення деталей мостів передбачала пробивання заклепувальних отворів відразу на повний діаметр, що супроводжувалось пошкодженням металу. Проскуряков наполіг на пробитті отворів меншого діаметру з подальшим свердлінням до проектного розміру. У Міністерстві шляхів сполучення прийняли обґрунтовані вимоги молодого інженера. Таким чином, новаторські ідеї, його технічна думка були внесені до «Технічних умов виготовлення металоконструкцій мостів».

З 1887 р. — Лавр Дмитрович викладач кафедри мостів Петербурзького інституту шляхів сполучення, в якому поринає у розробку проекту та керує будівництвом у 1887-1888 рр. залізничного мосту через р. Сула в м. Ромни, Україна. Це був перший на території України залізничний металевий міст консольної системи на Харківсько-Миколаївській залізниці за проектом інженера Л.Д. Проскурякова. Головна прогінна конструкція — ферма з паралельними пасками і простою трикутною решіткою.

Перехід до трикутної решітки ферми дозволив точно визначити опір матеріалів (інженерний метод розрахунку на міцність, жорсткість і стійкість елементів конструкцій) її елементів і проектувати поперечні розрізи. Обидві сторони ферми продовжені консолями довжиною 18,24 м. Нижній пас ферми консолей проходив паралельно конусам насипу, до яких вони безпосередньо дотичні без опори. Для сполучення із насипом використовували повздовжні балки довжиною 4,86 м. Ці

з'єднуючі балки, з боку консолі підтримувалися поперечною балкою, а іншим кінцем спиралися гвинтовими кінцями на спеціальні металеві крісла (ковші) насипу [4].

Публічний захист дисертації на Раді Петербурзького інституту інженерів шляхів сполучення у 1891 р. на тему: «До розрахунків наскрізних ферм» Л.Д. Проскуряков провів блискуче. Здібний молодий науковець показав наявність додаткових напружень в кінцевих панелях ферм, що не враховуються в розрахунках і перевищують величину допустимих напружень.

1891 р. — Проскуряков їде до Лондону на сесію Міжнародного залізничного конгресу, відвідує лабораторії Цюріху, Парижу, Мюнхена, Відня, Берліну, знайомиться з кращими механічними лабораторіями Західної Європи і, привозить до Інституту новітні механізми та прилади. По завершенню Конгресу їде до Америки, де також набирається досвіду з будівельної механіки.

1895 р. — Лавр Дмитрович проектує міст через р. Єнісей, який за величиною прольотів був другим у Європі після Квіленбургського мосту в Голландії і найбільшим в Росії. Л.Д. Проскуряков застосував абсолютно нову конструкцію — оригінальну шпренгельну ферму. Поздовжні балки проїзної частини — нерозрізні по всій довжині прольоту при наскрізних поперечних балках трубчастого перерізу. Це був перший в Росії міст, де застосували поздовжнє насування прогонових будов на постійні опори.

За типом Єнісейського Проскуряков проектує і вводить в експлуатацію мости через Оку, Волхов, Волгу; Зею і Черемшанку магістралі Тюмень — Омськ. Проскуряковим вперше запропоновані статично визначні трикутні грати, а потім розроблені параболічні і полігональні статично визначні мостові ферми з шпренгельними гратами. Вчений розробив ряд нових конструкцій мостових ферм, графо-аналітичні методи розрахунку і теорію ліній впливу (від рухомого навантаження), що стали основою зміни (у кінці XIX ст.) методів розрахунку мостових ферм. Лавр Дмитрович запропонував також консольні і арочні ферми для залізничних мостів.

Література:

1. Выпов И.Г. Профессор Лавр Дмитриевич Проскуряков / И.Г. Выпов // Путь и путевое хозяйство. — 1998. — № 7. — С. 34 — 36.
2. Прокофьев И.П. Лавр Дмитриевич Проскуряков / И.П. Прокофьев // Строительная промышленность, 1953. — № 2. — С. 28 — 31.
3. Николаи Л. Мосты. Руководство составленное по программе Института инженеров путей сообщения Императора Александра I. Выпуск I: Атлас из 54 листов чертежей / Л. Николаи. — Санкт-Петербург: Типография Ю.Н.Эрлих, Садовая, 9. — 1901. — 54 листа.
4. Салата Г.В. Геній інженерної думки Л.Д. Проскуряков (1858 — 1926 рр.): нотатки до історії будівництва мостів в Україні / Г.В. Салата // Матеріали науково-практичної конференції «Технічні науки: обговорення актуальних проблем». — Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. — 42 с. — С. 9 — 16.

**INTERNATIONAL RELATIONS OF THE USSR TRADE UNIONS WITH
TRADE UNIONS IN BRITAIN 1920 - 1930-RR**

Vitenko Zachary Romanovich

Postgraduate

department of history and archaeology slavic peoples

faculty of History education

NPU them. M.P. Dragomanova

m. Kyiv, Ukraine

**МІЖНАРОДНІ ЗВ'ЯЗКИ ПРОФСПЛОК УСРР З ПРОФСПІЛКАМИ
АНГЛІЇ У 1920 - 1930-Х РР. XX СТ.**

Вітенко Захар Романович

аспірант

кафедри історії та археології слов'янських народів

факультет історичної освіти

НПУ імені М. Драгоманова

Київ, Україна

The article is devoted to the study of the Soviet trade union cooperation Ukraine and England in 1920-1930-rr. The analysis of Trade Unions of the USSR and Britain, and their mutual assistance to each other in the struggle for peace and better conditions for workers.

Keywords: proforhanizatsiya, political system, trade unions, trade union movement, the working class, the delegation patronage

Статтю присвячено вивченню співпраці профспілок Радянської України та Великобританії у 1920-1930-х рр. XX ст. Здійснено аналіз роботи профспілок УРСР та Англії, та їх взаємодопомога один одному, в боротьбі за мир та кращі умови праці робітників.

Ключові слова: профорганізація, політична система, тред-юніони, профспілковий рух, робітничий клас, делегація, шефство

Нагальна необхідність вирішення низки найбільших економічних, політичних і соціальних проблем, однаково хвилюють робітників всіх країн, об'єктивно вимагає єдності дій профспілкового співробітництва.

Розширення співпраці профспілок різної політичної орієнтації, не зважаючи на складність обстановки, стає провідною тенденцією світового профруху. Успішне проведення міжнародних і загальноєвропейських конференцій, нарад і зустрічей підтверджує можливість плідної співпраці профспілок незалежно від їх міжнародної приналежності.

Приклади активного втручання в питання війни і миру дає один з найвпливовіших національних загонів світового профспілкового руху — англійські профспілки, які об'єднують понад 12 мільйонів робітників. [9, с. 15].

Історики внесли чималий внесок у історичну літературу присвячену зв'язкам англійських тред-юніонів з радянськими профспілками.

Перші кроки в розробці цієї теми були зроблені генеральним секретарем Профінтерна С.А. Лозовским, А. Чекіним, А.А. Андреевим, членом об'єднаного Англо-Російського комітету.

Про єдність світового профруху і англо-радянських профспілкових зв'язках писали в ті роки керівні працівники комінтерну — Д.З. Мануїльський, С. Сорбонска, Б. Фрейдлін. Новий поворот до вивчення англо-радянського співробітництва настав лише через 30-40 років. Над даною темою працювали такі дослідники, як: В.С. Бруз, М.М. Мухтасипов, А.Я. Панкратов, Ю.А. Євуніна, Є. Бэрнс, Р.П. Арнот та інші.

Радянські профспілки брали активну участь у встановленні й розширенні зв'язків із зарубіжними країнами. Комуністична партія та Радянський уряд активно допомагали ВЦРПС розширювати контакти з профспілками інших країн. Так, до складу делегації, що виїздила до Англії на переговори про встановлення дипломатичних відносин, входили представники профспілок. Від України членом делегації був голова ради професійних спілок Донецького басейну А.Ф. Радченко [3, с. 62].

Під час перебування в Лондоні представники радянських профспілок встановили контакти з діячами Генради Британського конгресу тред-юніонів (БКТ), в міру можливостей знайомилися із становищем робітничого класу Англії. Повернувшись на батьківщину, члени делегації інформували робітників країни про розвиток англійського робітничого і професійного руху. 20 вересня 1924 р. Радченко виступив з доповіддю на конференції фабзавкомів професійних організацій Харкова. Він докладно розповів про стан англійської промисловості, про умови праці і життя англійських робітників [1, с. 60].

Влітку 1924 р. організаційно оформилось ліве крило в профспілковому русі Англії, яке зародилося у вугільних районах країни. Під тиском руху меншості лідери Генради БКТ змушені були піти на зближення з радянськими профспілками. Делегація ВЦРПС одержала запрошення на конгрес тред-юніонів, що відбувався у Гулі на початку вересня 1924 р. У відповідь на цей візит конгрес вирішив надіслати делегацію БКТ до Радянського Союзу. Делегація англійських тред-юніонів прибула до Москви 11 листопада 1924 р. [2, с. 78].

Після перебування в Москві делегація англійських тред-юніонів, розділившись на дві групи, здійснила поїздку по Радянському Союзу. Перша група в складі П. Парселя, Г. Сміта та Фіндлея поїхали на Донбас через Харків.

24 листопада до Харкова прибула також і друга група, яка виїздила у Закавказзя. Діячів тред-юніонів прийняв голова ЦВК УРСР Г.І. Петровський та голова Раднаркому України В.Я. Чубар [4, с. 22].

Члени делегації відвідали Укрпрофраду, побували в дитячому садку. На заводах «Серп і молот», паровозобудівному та ін. гості оглядали устаткування, цікавилися продуктивністю праці, заробітною платою, знайомилися із системою соціального страхування та іншими питаннями.

Представники тред-юніонів взяли участь у загальноміській конференції фабзавкомів і місцевих комітетів профспілок. З промовою до профспілкового активу міста звернувся Фред Брамлі, він говорив ми намагаємся створити єдиний інтернаціонал профспілок, метою якого є покращення умов існування робітничого класу [7, с. 85].

Частина делегації, що виїхала у Донбас, відвідала Горлівку, Донецьк, Шепетівку та інші міста, детально знайомилися з життям та умовами праці радянських робітників.

За час перебування в СРСР, зокрема на Україні, делегація зібрала багатий матеріал і виклала його в своєму великому звіті, який представила на розгляд Генради

БКТ. Звіт було затверджено й на початку 1925 р. опубліковано окремою книгою. Звіт відображав успіхи у відбудові й розвитку народного господарства України й інших республік, давав оцінку роботі Харківського машинобудівного заводу, соляних шахт ім. Лібкнехта в Бахмуті та іншим підприємствам [10, с. 17].

6-8 квітня 1925 р. у Лондоні відбулася англо-радянська профспілкова конференція. Був утворений Англо-російський дорадчий комітет (АРК) й визначено цього завдання: спільна боротьба із загрозою нових воєн, за єдність міжнародного профспілкового руху [5, с. 220].

4 травня 1926 р. відбувся загальний страйк англійських робітників, який охопив майже всю країну. 5 травня у Харкові, Катеринославі, Донецьку, Полтаві, Одесі, Запоріжжі, Житомирі, Миколаєві та інших містах України відбулися масові мітинги й демонстрації солідарності з англійськими робітниками.

5 травня 1926 р. Президія Всеукраїнської ради профспілок створила комісію для надання допомоги англійським робітникам, до якої увійшли представники спілок гірників, металістів, залізничників, хіміків та ін. Подібна комісія була утворена при Харківській окружній раді профспілок.

Було також вирішено просити ВЦРПС дати вказівку спілкам транспортників та водників і відповідним окрпрофрадам припинити вантаження вугілля на англійські судна в українських портах [8, с.70].

6 травня моряки й портові робітники, які вантажили судна, що йшли в Англію, оголосили частковий страйк. Протягом 6,7 та 8 травня було припинено вантаження суден в Одеському, Херсонському та Феодосійському портах, а також на Таганрозькому та інших рейдах. Частковий страйк було оголошено на всьому Чорноморському узбережжі. У Феодосії до радянських робітників та митних службовців приєднались англійські матроси з пароплава «Тоттенхем». На підтримку страйку виступили також моряки англійських суден, що стояли на рейді в Одеському та інших портах Чорноморського узбережжя [11, с. 110].

Рух допомоги англійським гірникам з кожним днем набував дедалі більшого розмаху. 27 липня на засіданні ВУРПС було створено комітет робітниць по наданню допомоги сім'ям англійських гірників. 31 липня комітет прийняв звернення «До всіх трудящих жінок Радянської України», в якому закликав не допустити, щоб голод та нестатки зламали мужність і стійкість англійських робітників». Під лозунгом «Робітниця України — всі на допомогу сім'ям гірників Англії» 20 та 21 серпня в республіці проводився «День шахтарки». У цей день лише від концертів, лотереї та інших заходів, за даними 23 окружних профрад, у фонд допомоги страйкарям Англії надійшло 18871 карбованців [6, с. 220].

Отже, міжнародна діяльність профспілок радянської України у міжвоєнний період проявлялась взаємозв'язками із профспілками Великобританії, а саме обміном делегацій, та збором грошових допомог на потреби робітничого класу та його боротьбу за покращення умов праці. Проте радянська влада діяльність профспілок прагнула використати у своїх цілях, а саме розповсюдження своїх пропагандистських ідей на робітничий клас зарубіжних країн.

Література:

1. Английская стачка и рабочие СССР. – М, 1926. – 85
2. Английское проф. движение и рабочая партия // Вестник профдвижения Украины. – 1924. - № 33. – С. 76 – 84.

3. Бельська М.В. Пролетарська солідарність робітників України з трудящими зарубіжних країн. – Український історичний журнал, 1965, - № 10. – С. 62.
4. Бондар В.П. Солідарність і дружба. Інтернаціональні зв'язки трудящих зарубіжних країн/ В.Н. Бондар – К., Наукова думка, 1970 – 146 с.
5. Бруз В.С. Англо-Советские отношения в 1924-1927 гг. – Дисс. канд. ист. наук. – К, 1956. – 289 с.
6. Волков Ф.Д. Англо-советские отношения 1924-1929 гг. – М., 1958. – 464 с.
7. Іваненко В.В. Джерела народної дипломатії: Міжнародні зв'язки трудящих України в 20-30 рр. // В.В. Іваненко. – Дніпропетровськ, 1992. 159 с.
8. Крейк. Советские и английские профсоюзы. // Вестник профсоюзов Украины. – 1925. – № 14. – С. 70 – 71.
9. Озеров Л.С. Международный пролетариат – Страна советов. – М., «Знание», 1965 – 32 с.
10. Осетров О.Ф. Братерські зв'язки робітників Радянської України та Англії (1924-1927) / О.Ф. Осетров // Український історичний журнал – 1966 -№8 – С. 13-23.
11. Панкратов А. Международная деятельность советских профсоюзов (1918-1941) / А. Панкратов-Горьский: Волго – Вятское книгоиздательство, 1972. – 480 с.

**JEWS IN THE RUSSIAN EMPIRE IN THE NINETEENTH CENTURY:
BRIEF OVERVIEW OF MODERN HISTORIOGRAPHY**

Trofimuk-Kirilova Tatyana

Candidate of Historical Sciences

Associate Professor of Documentation and museum business

Zdrok Yaroslav

student

Associate Professor of Documentation and museum business

historical faculty

Lesya Ukrainka Eastern European National University

Lutsk, Ukraine

**ЄВРЕЇ В РОСІЙСЬКІЙ ІМПЕРІЇ У ХІХ СТ.: КОРОТКИЙ ОГЛЯД
СУЧАСНОЇ ІСТОРІОГРАФІЇ**

Трофімук-Кирилова Тетяна Михайлівна

кандидат історичних наук

доцент кафедри документознавства і музейної справи

Здрок Ярослав Анатолійович

студент

кафедра документознавства і музейної справи

історичний факультет

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

м. Луцьк, Україна

Abstract: The article analyzes the scientific publications of modern Ukrainian and foreign researchers have disclosed some aspects of the life of the Jewish population of the Russian empire of the nineteenth century. Were singled out problem-specific thematic areas

that dominate the domestic and foreign to science features of on covering economic, political, legal, social, cultural and religious situation of the Jews in autocratic Russia.

Keywords: Jewish population, national historiography, foreign historians, publications, Russian empire.

Анотація: У статті проаналізовано наукові публікації сучасних українських та закордонних дослідників, у яких розкрито окремі аспекти із життя єврейського населення Російської імперії XIX ст. Виокремлено певні проблемно-тематичні напрямки, які домінують у вітчизняній та зарубіжній науці щодо висвітлення особливостей економічного, політичного, правового, соціального, культурного та релігійного становища євреїв у самодержавній Росії.

Ключові слова: єврейське населення, вітчизняна історіографія, зарубіжна історіографія, публікації, Російська імперія.

На сучасному етапі розвитку історіографії проблема становища єврейського населення Російської імперії у XIX ст. та взаємостосунків євреїв з іншими етносами країни у вказаний період входить до кола зацікавлень як українських так і зарубіжних науковців.

Вагомий відсоток вітчизняних досліджень присвячений саме історії російських євреїв XIX ст. Так, політичний курс російського уряду щодо єврейського населення у 1880-1890-х рр., висвітлений у дисертаційній роботі О. Безарова [3]. Історик О. Беренштейн у своїй дисертації “Дискримінаційна політика царського уряду щодо євреїв у другій половині XVIII - першій половині XIX ст. (за матеріалами Правобережної України)”, аналізуючи політику російської влади щодо єврейського населення, також охарактеризував її негативний вплив на соціальне, духовне, політичне життя євреїв [4].

Інша вітчизняна дослідниця Н. Щербак, розкриваючи особливості політики імперської влади щодо вирішення національного питання в Правобережній Україні наприкінці XVIII - на початку XX ст., зацентувала окрему увагу і на єврейській громаді [19]. В окремій публікації дослідниця проаналізувала формування нормативно-правової бази російською владою на початку XIX ст. щодо проживання на її території єврейського населення [18].

У монографіях П. Слободянюка [16], С. Кальяна [8], О. Іващенко та Ю. Поліщука [7] відображено загалом соціальне, політичне та економічне становище євреїв Правобережної України у XIX ст.

Аналізом міжетнічних (німецько-чесько-єврейсько-українсько-російських) взаємин у Російській імперії у 1796-1914 рр. займається М. Бармак [1]. Комплексному висвітленню життєдіяльності всіх етнічних груп Волині, у тому числі й євреїв у другій половині XIX - на початку XX ст., присвячена кандидатська дисертація В. Надольської [13].

Частина українських істориків на регіональному рівні вивчає той чи інший аспект історії єврейського населення Російської імперії. Значний відсоток цих праць присвячені дослідженню економічного становища євреїв у окремих губерніях [5], їх політичного [12], правового та соціального статусу [6; 20], культурних та релігійних особливостей [14], специфіки виконання юдеями рекрутської повинності [15; 17].

Серед зарубіжних наукових розробок з історії російських євреїв досліджуваного періоду переважають праці дослідників, у яких висвітлюються окремі

аспекти державної політики щодо євреїв. Історик Дж. Кліер проаналізував виникнення “єврейського питання” у Російській імперії, його трактування владою та шляхи вирішення на законодавчому рівні у 1772-1825 рр. та 1855-1881 рр. [10; 21].

Продовженням зазначеної теми стала робота І. Барталю “От общины к нации. Евреи Восточной Европы в 1772-1881 гг.” [2]. Він простежив зміну державного курсу російської влади щодо євреїв: від освічено-абсолютистського курсу Катерини II до єврейських погромів у період правління Олександра II.

Австрійський історик А. Каппелер у праці “Росія — багатонаціональна імперія: виникнення, історія, розпад” [9], сформував концептуальні основи інтерпретації російської історії в європейській історичній науці. Основну увагу автор відвів характеристиці взаємозв’язку держави та її панівних еліт з населенням неросійських регіонів.

Зарубіжні історики активно цікавляться дослідженням особливостей рекрутування євреїв до російського війська у XIX ст. Здебільшого ними висвітлено становище євреїв у російській армії та вплив військової служби на подальшу долю відставних солдатів-євреїв. Так, російська дослідниця А. Комолятова у своїй кандидатській дисертації, поряд із дослідженням ролі конфесійного чинника у формуванні політики Російської імперії в “єврейському питанні”, звернулася до станово-професійної структури та громадських інститутів єврейських громад на території Європейської Півночі Російської імперії у XIX ст. [11].

У роботах Б. Натанса розкрито становище євреїв у пізньоімперській Росії та вплив на нього рекрутчини. Історик проаналізував ситуацію у “смузі єврейської осілості” та проблеми, пов’язані із владою в єврейському середовищі, що виникли через політику російської влади [23].

Американські історики М. Станіславський [25] та О. Литвак [22] у своїх наукових розвідках зосередили увагу на переосмисленні процесу залучення євреїв до виконання рекрутської повинності у Російській імперії XIX ст. Вони відійшли від традиційного підходу міфологізації військової служби євреїв, який раніше використовувався істориками, що висвітлювали рекрутчину з двох полярних позицій: або лише як спробу навернення євреїв у чужу релігію через фізичне насильство, або ж як добрі наміри уряду зблизити єврейську громаду з російським суспільством. Дослідники у своїх працях зробили спробу проаналізувати “справжні” наміри влади стосовно визначення місця єврейської громади у російському соціумі та військовій системі.

Інший американський науковець Й. Петровський-Штерн процес виконання євреями рекрутської повинності від першого єврейського рекрутського набору 1827 р. до початку Першої світової війни висвітлив через призму їхнього військового побуту, навчання та служби [24].

Отже, сучасні вітчизняні та зарубіжні історики у своїх розвідках розкривають різні аспекти політичного, економічного, соціального та культурного життя єврейського населення Російської імперії у XIX ст.

Література:

1. Бармак М. Німецьке, чеське та єврейське населення Волинської губернії (1796–1914 рр.) / М. Бармак. – Тернопіль, 1999. – 208 с.
2. Барталь И. От общины к нации. Евреи Восточной Европы в 1772–1881 гг. / И. Барталь. – Иерусалим: Гешарим; М.: Мосты культуры, 2007. – 264 с.

3. Безаров О. Політика російського уряду в єврейському питанні наприкінці XIX століття (1881–1894 pp.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. 07.00.02. “Всесвітня історія” / О. Безаров. – Чернівці, 2003. – 31 с.
4. Беренштейн О. Дискримінаційна політика царського уряду щодо євреїв у другій половині XVIII – першій половині XIX століття (за матеріалами Правобережної України): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. 07.00.07 / О. Беренштейн. – К., 1995. – 20 с.
5. Бородій А. Єврейське населення в аграрних відносинах Подільської губернії в XIX – на початку XX ст. [Електронний ресурс] / А. Бородій. – Режим доступу: <http://www.turism-kp.com.ua/yevrejske-naselennya-v-agrarnixvidnosinax-podilskoї-gubernii-v-drugij-polovini-xix-na-pochatku-xx-st/>.
6. Гончаров В. Єврейське населення Південно-Східної України. 1861–1917 pp.: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. 07.00.01 “Історія України” / В. Гончаров. – Донецьк, 2005. – 20 с.
7. Іващенко О. Євреї Волині: кінець XVIII – початок XX століття / О. Іващенко, Ю. Полішук. – Житомир: Вид-во “Волинь”, 1998. – 192 с.
8. Кальян С. Єврейська спільнота у політичному процесі на теренах підросійської України (середина XIX – початок XX ст.) / С. Кальян. – Полтава: Довкілля. – К., 2009. – 336 с.
9. Каппелер А. Россия – многонациональная империя: Возникновение. История. Распад / А. Каппелер. – М.: Прогресс–Традиция, 2000. – 344 с.
10. Клиер Дж. Россия собирает своих евреев: Происхождение еврейского вопроса в России: 1772–1825 / Дж. Клиер. – М.: Мосты культуры; Иерусалим: Гешарим, 2000. – 351 с.
11. Комолятова А. Этноконфессиональная политика российской империи в отношении еврейского населения XIX – начала XX вв. (по материалам Европейского Севера): автореф. дис. на соискание научн. степени канд. ист. наук: спец. 07.00.02 “Отечественная история” / А. Комолятова. – Архангельск, 2009. – 24 с.
12. Мацко Н. Єврейське питання у політиці царизму в кінці XVIII – першій половині XIX ст. (на прикладі Правобережної України) / Н. Мацко // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка: серія “Історія”. – Тернопіль, 2009. – Вип. 3. – С. 16–20.
13. Надольська В. Національні меншини на Волині (середина XIX – початок XX століття): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. 07.00.05 “Етнологія” / В. Надольська – Луцьк, 1996. – 27 с.
14. Рудницька Н. Становлення і розвиток системи освіти євреїв на Волині у XIX – на початку XX століття: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. 07.00.01 / Н. Рудницька. – Запоріжжя, 2002. – 20 с.
15. Сидорук С. До питання про вплив рекрутчини на єврейські громади Правобережної України / С. Сидорук // Вісник Кам’янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Історичні науки. – 2015. – Т. 8 : До 25-річчя створення кафедри історії України. – С. 183–191.
16. Слободянюк П. Єврейські общини Правобережної України / П. Слободянюк. – Хмельницький: [Б. в], 2005. – 409 с.
17. Трофімук Т. Рекрутська повинність єврейського населення у 1827–1874 pp. (на матеріалах Волинської губернії): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. 07.00.01 “Історія України” / Т. Трофімук. – Луцьк, 2012. – 20 с.

18. Щербак Н. Єврейське питання у внутрішній політиці царизму наприкінці XVIII – у першій чверті XIX ст. / Н. Щербак // Український історичний журнал. – 2004. – № 6. – С. 16–26.
19. Щербак Н. Національне питання в політиці царизму у Правобережній Україні (кінець XVIII – початок XX століття) / Н. Щербак – К.: ПЦ “Ризографіка”, 2005. – 616 с.
20. Щукін В. Становище єврейського населення в Херсонській губернії в XIX – на початку XX століття: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. 07.00.01 “Історія України” / В. Щукін. – Запоріжжя. – 2006. – 19 с.
21. Klier D. Imperial Russia’s Jewish question, 1855–1881 / D. Klier. – Cambridge; New York: Cambridge University Press, 1995. – 341 p.
22. Litvak O. The literary response to conscription: individuality and authority in the Russian–Jewish Enlightenment / O. Litvak. – Ann Arbor, Mich.: UMI, 2000. – 279 p.
23. Nathans B. Beyond the pale: the Jewish encounter with late imperial Russia / B. Nathans. – Berkeley–Los Angeles–London: UCP, 2004. – 441 p.
24. Petrovsky-Shtern Yohanan. Jews in the Russian Army, 1827–1917: drafted into Modernity / Y. Petrovsky-Shtern. – Cambridge University press, 2009. – 308 p.
25. Stanislawski M. Tsar Nicholas I and the Jews: the transformation of Jewish society in Russia, 1825–1855 / M. Stanislawski. – Philadelphia, 1983. – 246 p.

СЕКЦІЯ 6. ПРАВО

GENDER EQUALITY: BASIC CONCEPTS

Avramenko Julia Oleksandryvna

student

Faculty of Agriculture Management

National University of Life and Environmental Sciences Ukraine

Kyiv, Ukraine

ПОНЯТТЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ

Авраменко Юлія Олександрівна

студентка

факультет аграрного менеджменту

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Київ, Україна

Науковий керівник — к.ю.н., доцент Логвиненко Олена Іванівна

The article is devoted to gender as a social category, and therefore analyzed provisions of international instruments governing the indication of issues, including the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women.

Keywords: gender equality, equal opportunities for men and women, gender discrimination is.

Анотація. Стаття присвячена гендерним питанням як соціальній категорії, у зв'язку з чим проаналізовано положення міжнародних документів, що регулюють зазначенні питання, зокрема Конвенцію про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок.

Ключові слова: гендерна рівність, рівні можливості для чоловіків і жінок, дискримінація за ознакою статі.

Слово «гендер» вперше з'явилося в 70-ті роки нашого століття для опису соціально визначених характеристик чоловіків та жінок на відміну від біологічно визначених (стать). Можна сказати, що люди народжуються жіночої або чоловічої статі, а потім навчаються бути дівчатами та хлопцями, щоб згодом сформуватися у жінок та чоловіків, рівноправних членів суспільства. Гендер як поняття, відноситься до соціально набутої поведінки і очікувань, які асоціюються з обома статями. Подібно расі і класу, гендер — це категорія соціальна, яка виникає у великому розмаїтті нашого життя і визначає наші суспільні стосунки з іншими людьми.[1], на відміну від слова sex, яке описує біологічна стать людини, характеризує так звану соціальну стать.

Гендерна рівність передбачає однаковий статус для жінок і чоловіків і надання їм рівних соціальних прав і можливостей не залежно від статі. Вона означає, що чоловіки та жінки мають однакові умови для реалізації своїх людських прав та однаковий потенціал для здійснення свого внеску у національний, політичний, економічний, соціальний та культурний розвиток, а також рівні права на користування результатами цього розвитку. Деякі дослідники вважають, що рівність статей є наступною ланкою в розвитку суспільства після патріархальної моделі.

Головним міжнародним документом у сфері гендерної рівності є Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW). Цей документ є єдиним комплексним міжнародним документом універсального характеру, зобов'язуючим держави гарантувати дотримання прав жінок і боротися з дискримінацією щодо жінок у таких галузях як освіта, трудова сфера, охорона здоров'я, сімейна політика, фінансова, законодавча і соціально-політична сфери. Організація Об'єднаних Націй, завдання якої покласти край бідності в світі, стверджує, що ця «мета безпосередньо пов'язана з правами жінок, і що суспільства, де жінки не мають рівні з чоловіками права і можливості, ніколи не зможуть досягти сталого розвитку». Таким чином, просування рівності чоловіків і жінок сприймається як заклик до більшого економічного процвітання. [2]

Принцип рівності жінок та чоловіків закріплений в Конституції України (ст. 3) закріплює рівність чоловіків та жінок в усіх сферах життя. Норми гендерної рівності передбачені також ст. 21, 24, 51 Конституції України. Частина третя ст. 24 Конституції України, безпосередньо присвячена подоланню дискримінації стосовно жінок в Україні та наголошує на тому, що рівні права й можливості жінок і чоловіків забезпечуються наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей у громадсько-політичній і культурній діяльності, у здобутті освіти і професійній підготовці, у праці та винагороді за неї; спеціальними заходами щодо охорони праці і здоров'я жінок, встановленням пенсійних пілг, створенням умов, які дають жінкам можливість поєднувати працю з материнством; правовим захистом, матеріальною і моральною підтримкою материнства і дитинства, включаючи надання оплачуваних відпусток та інших пілг вагітним жінкам і матерям.[3].

Питання поліпшення становища жінок та впровадження гендерної рівності у суспільстві є актуальним для світової спільноти і для України. Дискримінація за ознакою статі спостерігається в усіх сферах життя українського суспільства. В органах законодавчої влади жінки становлять 8,5 відсотка, серед голів обласних державних адміністрацій лише три жінки, у великому промисловому бізнесі жінки обіймають лише два відсотка посад, серед власників середнього і малого бізнесу — 20 відсотків. Заробітна оплата жінок майже на третину менша, ніж у чоловіків, безробітних жінок значно більше, ніж безробітних чоловіків, пенсія жінок, за прогнозом, через 20-30 років становитиме у середньому 40-45 відсотків пенсії чоловіків. Жінка працює фактично 4-6 годин більше чоловіків. Праця у домашньому господарстві не враховується як продуктивна. Разом з тим, у країні дуже загострилися проблеми чоловіків. Чоловіче безробіття зростає швидшими темпами, ніж жіноче. Чоловіки йдуть на пенсію на п'ять років пізніше, ніж жінки, хоча тривалість їхнього життя на 12 років менша. Такі хвороби, як туберкульоз, алкоголізм, наркоманія і таке явище, як суїцид, панують переважно в чоловічому середовищі. Надзвичайно гострою проблемою є збереження репродуктивного здоров'я чоловіків.[4]

Сьогодні важливим чинником зміни ситуації стають міжнародні зобов'язання, що взяла на себе Україна. Згідно з діючими міжнародними стандартами, вирівнювання статусів чоловіків і жінок є обов'язковим елементом всіх соціальних стратегій і програм будь-якої демократично-орієнтованої держави. Це, безперечно, вимагає від влади зміни своїх підходів до політики щодо забезпечення прав жінок.

Література:

1. <https://sites.google.com/site/olecbs>
2. <http://www.leaderschool.info/henderna-rivnist.html>

3. <http://www.studfiles.ru/preview/5258745/>
4. <https://sites.google.com/site/olecbs/>

THE RIGHT TO A SAFE AND HEALTHY ENVIRONMENT

Kapinos Yana Igoryvna

student

Faculty of Agricultural Management

National University of

Life and Environmental Sciences Ukraine

Kyiv, Ukraine

ПРАВО НА БЕЗПЕЧНЕ ДЛЯ ЖИТТЯ І ЗДОРОВ'Я ДОВКІЛЛЯ

Капінос Яна Ігорівна

студентка

факультет аграрного менеджменту

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Київ, Україна

Науковий керівник — к.ю.н., доцент Логвиненко Олена Іванівна

This article discusses how the right to a safe environment, a condition which in recent decades has deteriorated significantly in Ukraine, major industrial accidents and natural disasters.

Keywords: environmental issues, environmental system, environmental law.

Анотація. У статті розглядаються шляхи реалізації права на безпечне навколишнє природне середовище, стан якого останніми десятиліттями значно погіршився в Україні внаслідок серйозних техногенних і природних катастроф.

Ключові слова: екологічні проблеми, екологічна система, екологічні права.

Розуміння проблем екології ґрунтується на тому, що людство є частиною екологічної системи, користується природними ресурсами та цілком залежить від стану екології.

Гостроти екологічні проблеми набули внаслідок серйозних техногенних і природних катастроф на території України в другій половині XX століття. Саме в цей період в Україні сталася Чорнобильська катастрофа, до неї додалися регулярні аварії на екологічно шкідливих підприємствах (шахтах, підприємствах енергетичної, хімічної та металургійної промисловості).

Не кожен громадянин знає, що в Конституції України, у статті 50, прямо закріплено право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди. Дане право також називають правом на екологічну безпеку.

Стаття 50. Кожен має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди.

Кожному гарантується право вільного доступу до інформації про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту, а також право на її поширення. Така інформація ніким не може бути засекречена. [1].

Отже, право на безпечне для життя і здоров'я навколишнє природне середовище — це закріплена законодавством і забезпечувана державою можливість суб'єкта проживати в середовищі, яке не спричиняє шкоду здоров'ю, користуватись для задоволення своїх життєво необхідних фізичних і духовних потреб безпечними природними благами, вимагати від держави, а також інших фізичних і юридичних осіб виконання вимог екологічної безпеки, а у випадку їх порушення звертатись за захистом порушеного права до компетентних органів.

Право на безпечне навколишнє природне середовище безпосередньо пов'язане з низкою інших прав, які фактично конкретизують його щодо тих чи інших сфер суспільних відносин та діяльності. Зокрема, в ст. 19 Закону України «Про забезпечення санітарного та епідеміологічного благополуччя населення» закріплено право громадян на безпечні для здоров'я і життя харчові продукти, питну воду, умови праці, навчання, виховання, побуту, відпочинку та навколишнє природне середовище, а ст. 3 Закону України «Про захист людини від впливу іонізуючого випромінювання» передбачає: «Кожна людина, яка проживає або тимчасово перебуває на території України, має право на захист від впливу іонізуючого випромінювання. Це право забезпечується здійсненням комплексу заходів щодо запобігання впливу іонізуючого випромінювання на організм людини вище встановлених дозових меж опромінення, компенсацією за перевищення встановлених дозових меж опромінення та відшкодуванням шкоди, заподіяної внаслідок впливу іонізуючого випромінювання» [2].

Візьмемо такий приклад: На території України, особливо у великих містах та регіонах з розвинутою промисловістю, непоодинокими є випадки надмірного забруднення повітря промисловими підприємствами, СТО, підприємствами харчової, хімічної та металургійної промисловості. У результаті страждають не тільки робітники цих підприємств, а й мешканці прилеглих будинків. У законодавстві, зокрема в статті 19 Закону України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення», передбачено, що підприємства, установи, організації та громадяни при здійсненні своєї діяльності зобов'язані вживати необхідних заходів щодо запобігання та усунення причин забруднення атмосферного повітря, фізичного впливу на атмосферу в населених пунктах, рекреаційних зонах, а також повітря в житлових і виробничих приміщеннях, у навчальних, лікувально-профілактичних та інших закладах, інших місцях тривалого чи тимчасового перебування людей [3].

Тож, можна зробити такі висновки, що право на безпечне для життя і здоров'я довкілля — це дуже актуальна тема, адже в сучасному світі із розвитком НТП та різних видів промисловості, екологічний стан не покращується, а тільки погіршується. Тому, на нашу думку, слушними є пропозиції «створити цілісний і досконалий механізм правового регулювання в Україні з урахуванням відповідальності як фізичних осіб, так і суб'єктів господарювання» [4, 17-21]. Наше право на безпечну життєдіяльність все більше знаходиться під загрозою. Треба знати свої права та способи їх захисту.

Література:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради. – 1996. – № 30.

- 2 <http://ukr.vipreshebnik.ru/ekolog/3826-pravo-na-bezpechne-dlya-zhittya-i-zdorov-ya-dovkillja.html>
3. http://manyava.ucoz.ua/publ/jak_zakhistiti_svoe_pravo_na_bezpechne_dlja_zhittja_i_zdorov_ja_dovkillja/14-1-0-351
4. Логвиненко О.І. Питання безпеки України в контексті правового регулювання екологічної сфери // Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія: Юридичний вісник «Повітряне і космічне право». – К. : НАУ, 2016. – № 4 (41) – 212 с.

ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ В США

Кугом А.О.

Студент

Кафедра права та соціально-гуманітарних дисциплін

Економічний факультет

Черкаський інститут ДВНЗ «Університет банківської справи»

Науковий керівник – к. філол. н. Потапенко Л.В.

Анотація. Стаття знайомить з дослідженням розвитку юридичної освіти США, з кінця 18 століття і до сьогодні. Також викладено погляди таких вчених як: Гордон Роберт, Сібберт Джон, В. Власхін та Я. Карнаков.

Ключові слова: «юридична освіта», «етапи розвитку», «навчальний курс».

Сьогодні одним із пріоритетних напрямків вищої освіти України є розвиток та вдосконалення юридичної освіти, адже підготовка висококваліфікованих фахівців юридичної справи є однією з важливих проблем. Від майбутніх юристів залежить успіх держави та проведення у ній політико-правових реформ. На шляху до вдосконалення вітчизняної юридичної освіти важливо звернутись до досвіду зарубіжних країн, наприклад: Сполучених Штатів Америки, котрі виробили власні концепції підготовки юристів та успішно реалізують їх протягом тривалого часу.

У США склалась одна з найефективніших моделей підготовки фахівців — юристів, адже особлива правова система та високий рівень правової культури держави виявили важливе місце юриспруденції в житті суспільства. Нині, юристи займають важливі посади у державному, політичному та економічному апаратах США. На сьогодні, престиж юридичної професії є доволі високим, кількість студентів — юристів у США перевищує кількість студентів того ж напрямку навчання в усьому світі разом взятих.

На думку науковця Роберта Гордона, юридична освіта в США на шляху до сучасного успіху пройшла кілька етапів: I етап (кінець XVIII ст. - 70-ті роки XIX ст.) — для цього етапу характерна відсутність структурованості юридичної освіти, тобто не було визначено певних вимог щодо юристів та їх якостей. Проте, саме в цей період було створено перші школи права, котрі готували професійних юристів. Наприклад: Юридична Літчфілдська школа в Коннектикуті, декілька юридичних факультетів в Гарвардському та Колумбійському університетах [1, с. 8]. Для того, щоб вступити в ці навчальні заклади потрібні були лише документи про закінчення середньої школи. Навчання тривало один-два роки, домінувала лекційна форма навчання та відсутність чіткого контролю знань студентів. У навчальних планах перших шкіл права

гуманітарні та історико-теоретичні дисципліни були зведені до мінімуму, а спеціальні дисципліни викладали юристи – практики, адвокати та судді [1, с.7-8].

II етап (70-ті р. XIX ст. - початок XX ст.) — модель юридичної освіти цього періоду отримала назву «гарвардської». Стрімкий розвиток економіки та соціальної сфери вимагали кваліфікованих фахівців у сфері юриспруденції. У цей час зростають вимоги щодо знань студентів та випускників юридичних шкіл. У 1878 р. була створена Асоціація американських юристів (адвокатів), основною ціллю якої була організація чіткої дисциплінарної системи для контролю за якістю юридичної освіти. Обов'язковою умовою отримання юридичної освіти стала наявність диплому коледжу — це надовго зробило юридичну освіту елітарною, так як на початку XX ст. лише 1-2% населення США закінчувало коледжі [1, с. 9]. Саме тоді склалась структура юридичної освіти, котра частково змінена діє і в наш час.

III етап (кінець 20-х початок 30-х рр. XX ст.). Цей етап пов'язаний з діяльністю юридичної організації «Правові реалісти» та проведенням політики «нового курсу». Перші стверджували, що право треба вивчати та викладати як соціальний продукт, об'єднавши всю юриспруденцію в суспільні реалії та наполягали на посиленні практичної орієнтації юридичної освіти. Другі наполягали на вивченні таких дисциплін як: трудове, екологічне та податкове право та цінні папери. Пізніше в навчальні плани були включені дисципліни, що вивчали права жінок, афроамериканців та питання дискримінації [1, с. 10].

Сучасна юридична освіта в США має свої особливості, наприклад: вузьку спеціалізацію, практичну направленість підготовки юристів, а також специфічну форму організації навчального процесу.

На сьогодні в США нараховується близько 185 акредитованих навчальних закладів, що готують майбутніх юристів [2, с. 14]. Американська асоціація юристів розробляє та затверджує вимоги, яких повинен дотримуватись юридичний вуз для того, щоб отримати можливість готувати юристів.

З XIX ст. вища юридична освіта в США є лише «другою вищою», адже аби вступити в юридичний коледж необхідно отримати вищу освіту та диплом «Bachelor of Arts», строк навчання — 3 роки. Обов'язкові дисципліни встановлюються лише для першого курсу (кримінальне, конституційне, деліктне, адміністративне, договірне право та право власності), наступні ж роки навчання дуже мінімізуються кількістю лекційних годин, котрі повинен прослухати студент, надається перевага самостійному освоєнню матеріалу [3, с. 34]. Наприклад, в Нью-Йоркському університеті набір дисциплін першого навчального року виглядає так: Contracts (контракти), Torts (деліктне право), Civil Procedure (цивільний процес), Constitutional Law (конституційне право), Lawyering (професія юриста) [4]. Програма цього вишу містить 30 предметів за спеціальністю «Корпоративне та комерційне право» та 20 предметів за спеціальністю «Кримінальне право та процес» [4].

Навчальні плани всіх американських вузів підлягають постійним змінам, вводяться нові дисципліни та модернізуються вже існуючі [5, с. 79]. Наприклад, у більшості університетів США на юридичних факультетах на вимогу часу були введені дисципліни з ісламського права («Гендерні проблеми ісламського права», «Сила та закон в ісламському світі», «Введення в мусульманське право» та саме «Ісламське право»).

Юридичні заклади в Америці є відповідальними перед Асоціацією юристів за рівень кваліфікації своїх випускників [6, с. 20].

Отже, юридична освіта в США намагається досягти тих цілей, котрі ставить перед нею суспільство та держава. За 200 річну історію американська юридична освіта виробила найбільш оптимальну модель підготовки юристів і активно користується нею й на сьогодні, лиш частково модернізуючи її. Її основними характеристиками є вузька спеціалізація та практична направленість навчання. Сучасні юридичні школи розвиваються в напрямку глобалізації, вони розширюють навчальні програми для іноземних студентів та направляють своїх студентів в інші країни для обміну.

Література:

1. Гордон Роберт У. Юридическое образование в США: истоки и развитие – Юридическое образование в США. 2002. Т. 7. № 2. С. 6–11.
2. Сиберт Джон А. Ассоциация американских юристов и юридическое образование в США – Юридическое образование в США. 2002. Т. 7. № 2. С. 13–18.
3. Власихин В.А. Юридическая профессия и юридическое образование в США – Юрфак. 2000. № 8. С. 30–38..
4. Офіційний сайт Нью – Йоркського університету : [електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.law.nyu.edu/faculty/index.htm>
5. Карнаков Я.В. Особенности юридического образования в США – Закон. 2009. № 3. С. 73–84.
6. Тамайо-Калабресе М., Кук А., Мейер Ш. Непрерывное юридическое образование в Соединенных Штатах – Юридическое образование в США. 2002. Т. 7. № 2. С. 19–25.

THE EVALUATION OF THE FACTS AND THE ALTERNATIVE RESOLUTION OF LEGAL DISPUTES

Pakulina Hanna Serhiivna

Student

Department of Accounting and Auditing

Economic Faculty

Ukrainian state University of railway transport

Kharkov, Ukraine

ОЦІНКА ФАКТІВ ТА АЛЬТЕРНАТИВНЕ ВИРІШЕННЯ ПРАВОВИХ СПОРІВ

Пакуліна Ганна Сергіївна

студентка

кафедра обліку і аудиту

економічний факультет

Український державний університет залізничного транспорту

м. Харків, Україна

Abstract. It is proved that a preliminary assessment of the facts and procedural legal procedure of consideration of civil cases in courts of foreign States is characterized by differentiation and is significantly different from procedural forms of consideration of civil cases established in Ukraine. It is proved that the qualitative preliminary assessment of the facts contributes to the expansion of alternative resolution of civil disputes in Ukraine

Keywords: Evaluation of facts, alternative dispute resolution, procedures.

Анотація. Обґрунтовано, що попередня оцінка фактів та процесуально-правовий порядок розгляду цивільних справ у судах іноземних держав характеризується диференціацією і істотно відрізняється від процесуальної форми розгляду цивільних справ, встановленої в Україні. Доведено, що якісна попередня оцінка фактів сприяє розширенню альтернативного вирішення цивільно-правових спорів в Україні

Ключові слова: Оцінка фактів, альтернативне вирішення спорів, процедури.

Аналіз наявних у світовій практиці способів оцінки фактів при альтернативному вирішенні правових спорів є актуальною науковою проблемою.

Науково-практичний коментар Кодексу адміністративного судочинства України [1] пояснює, що оцінка доказів регулюється статтею 86 КАСУ. Згідно з нею: 1) суд оцінює докази, які є у справі, за своїм внутрішнім переконанням, що ґрунтується на їх безпосередньому, всебічному, повному та об'єктивному дослідженні; 2) ніякі докази не мають для суду наперед встановленої сили; 3) суд оцінює належність, допустимість, достовірність кожного доказу окремо, а також достатність і взаємний зв'язок доказів у їх сукупності.

Коментована стаття 86 не заперечує можливості оцінювати докази у справі іншими особами, які беруть участь у справі (наприклад, під час дослідження доказів, в судових дебатах, в апеляційній скарзі), але це їхнє право. Ця стаття покладає обов'язок надавати оцінку доказам на суд.

Попередня оцінка фактів та процесуально-правовий порядок розгляду цивільних справ у судах іноземних держав характеризується диференціацією і істотно відрізняється від процесуальної форми розгляду цивільних справ, встановленої ЦПК України та ЦПК інших держав.

У Франції письмові пояснення сторін і обмін між ними документами у справі, допит свідків тощо провадиться в підготовчій стадії цивільного процесу. До розгляду справи в судовому засіданні входить: усне викладення судовими повіреними сторін своїх заключних письмових висновків, поданих завчасно в суд у встановлені строки; доповідь члена суду, який здійснював нагляд за рухом процесу, з викладенням обставин у справі; усні дебати сторін з аналізом фактичних і юридичних обґрунтувань справи, з викладенням щодо них своїх міркувань [2]. Сторони можуть самотійно без допомоги судових повірених (адвокатів) виступати в дебатах, але відповідно до ст. 85 ЦПК Франції вони зобов'язані користуватися послугами адвокатів у цивільному трибуналі і апеляційному суді, в зв'язку з чим суд може не допустити самотійний виступ сторони в дебатах в силу її упередженості та неосвідченості. Дебати провадяться у відкритому судовому засіданні (ст. 87 ЦПК), але можливі й в закритому для забезпечення досягнення мети правосуддя. Першим в дебатах виступає адвокат позивача, а якщо у справі бере участь третя особа із самотійними вимогами, то її адвокат. Прокурор, який бере участь у судовому засіданні, виступає зі своїм висновком в дебатах останнім. По закінченні дебатів провадиться нарада суддів у закритому засіданні з метою постановлення рішення у справі.

У цивільному процесі Англії розгляд справи відбувається у відкритому судовому засіданні, за винятком випадків, коли це, на думку суду, не буде відповідати меті правосуддя [3]. Після того, як помічник судді (master) вирішить питання про

призначення справи до слухання (про місце і час її розгляду, про розгляд з участю чи без участі присяжних засідателів), позивач повинен своєчасно надіслати відповідачу повідомлення про це з дотриманням встановленого строку. В судовому засіданні при розгляді справи по суті першим виступає адвокат позивача, який викладає фактичні обставини справи і за необхідності аналізує судження, вміщені в процесуальних паперах відповідача. Але якщо відповідач в своїх поясненнях на позов визнав наявність деяких фактичних обставин у справі, йому надається право виступити першому. За виступом адвоката досліджуються докази, подані стороною, що виступає першою. Потім виступає адвокат протилежної сторони, який може оспорювати доводи і докази сторони, що виступила першою, або подати клопотання перед судом про допит інших свідків і дослідження інших доказів, ним поданих. Після цього знову виступає адвокат цієї сторони з підсумковими поясненнями у справі. А за ним виступає з підсумковими поясненнями адвокат сторони, який виступав першим. На цьому закінчується розгляд справи і виноситься рішення.

Але якщо справа розглядалася з участю в цивільному процесі присяжних засідателів, то після виступу адвоката суддя звертається до присяжних з коротким викладенням обставин справи, аналізом поданих у справі доказів і з поставленими питаннями, на які їм належить дати відповідь в своєму рішенні (verdict). Такі питання можуть мати загальний характер або належати до фактичних обставин справи. У відповідності з вердиктом присяжних засідателів суд постановляє рішення. Після виступу судді з викладенням винесеного судового рішення адвокат сторони, на користь якої воно постановлено, порушує перед судом питання про присудження судових витрат.

У США розгляд цивільних справ по суті має спільні риси з порядком, встановленим у цивільному процесі Англії, і провадиться у відкритих судових засіданнях. Для швидшого і зручнішого їх вирішення суддя за участю сторін може призначити рефері (тимчасового суддю з числа відставних суддів чи адвокатів) і передати йому на вирішення спірні питання. Рефері виплачується винагорода з розрахунку до ста доларів за годину, яка належить до судових витрат і стягується зі сторін. Засідання провадяться в приміщенні суду, але допускається його проведення за угодою сторін в іншому місці (відповідно до ст. 77 Федеральних правил), навіть, за межами їх територіальної підсудності

Процесуальний порядок розгляду справи в судовому засіданні врегульований для федеральних судів статтями 49-51 Федеральних правил цивільного процесу, а для судів штатів — їх цивільно-процесуальними кодексами, положення яких в багатьох питаннях мають адекватний характер. Якщо справа розглядається за участю журі присяжних, то після відкриття судового засідання провадиться його формування.

Можливість участі в цивільному судочинстві присяжних засідателів передбачена поправкою до Конституції США, якою встановлено, що у справах з ціною позову понад 20 доларів, які розглядаються на підставі норм загального права, сторони можуть вимагати розгляду спору федеральними судами з участю присяжних.

На її основі ст. 38 Федеральних правил забороняє позбавляти учасників конфліктів права на ведення процесу з участю журі присяжних. Зазначена сьома поправка до Конституції США була трансформована до Конституцій штатів, але знайшла в них неадекватне вирішення.

Оцінка американськими юристами функціонування інституту присяжних засідателів у судочинстві США має полярний характер. Він сприяє утвердженню в

судочинстві принципів гласності, усності, змагальності, вільної оцінки доказів тощо, які характеризують його демократичний характер. Але присяжні за своїм життєвим досвідом не можуть краще професійних суддів оцінити докази, встановити обставини справи і винести рішення. Інститут присяжних спричиняє додаткові фінансові витрати сторін у справі і збільшує строки її розгляду.

Істотні відмінності в регулюванні процесуально-правового порядку розгляду цивільних справ від англо-американської системи передбачені процесуальним законодавством країн Східної Європи (Болгарії, Румунії, Угорщини, Польщі, Словачії і Чехії).

Проаналізований нами процесуальний порядок розгляду справ у цивільному процесі Болгарії, Угорщини, Польщі, Румунії свідчить про наявність численних спільних рис з порядком, встановленим ЦПК України. Найбільш наближеним до процесуального порядку, передбаченого ЦПК України, є порядок розгляду справ, встановлений ЦПК Китайської Народної Республіки (від 8 березня 1982 р., статті 103-111).

В цивільному процесі Англії, США, Франції, Російської Федерації й інших держав поряд із загальною процедурою розгляду справ функціонує спрощене провадження та заочне провадження. Спрощене провадження надає можливість позивачу без процедури судового розгляду одержати задоволення своїх позовних вимог, тобто одержати рішення у спрощеному порядку.

Цивільне процесуальне законодавство США допускає заочне провадження і винесення заочного рішення у випадку ухилення відповідача від участі в процесі, зокрема, при його відмові розкрити істотні по справі обставини, а саме: при наявності відповідної постанови відмовляється дати відповідь на поставлені перед ним питання або подати документи чи предмети для огляду або відмовляється прибути до відповідної посадової особи для дачі показів або від дачі таких показів відмовляється (ст. 55 Федеральних правил Цивільного процесу).

Рішення суду, постановлене у порядку заочного провадження може бути оскаржено і скасовано при наявності допущених у ньому неправильностей.

На відміну від вітчизняної практики, де судовий порядок (в межах господарського та/або адміністративного судочинства) є переважаючим, у зарубіжній практиці позасудові (альтернативні судовим) способи вирішення спорів (комерційних, торгових, економічних тощо) зазнали більш широкого застосування.

Розвиток альтернативних форм вирішення економіко-правових конфліктів, не дивлячись на відмінності правових систем в різних державах, має багато спільного. Зокрема, застосовуються одні й ті ж способи врегулювання спору, хоча частково різняться їх процедура.

Альтернативне врегулювання спорів здійснюється, як правило, недержавним органом чи приватною особою, виходячи з принципів добровільності, нейтральності, конфіденційності, диспозитивності, рівноправності. Основне призначення цих позасудових процесів, що в сукупності іменуються альтернативним врегулюванням спорів, полягає в тому, що за їх допомогою відбувається «фільтрування» тих правових спорів, які дійсно потребують повного судового розгляду, від тих, які можливо вирішити в позасудовому порядку. Їх запровадження в правові системи європейських держав обумовлене прагненням таких держав до забезпечення ефективного захисту прав своїх як громадян, так і юридичних осіб, до ліквідації правових конфліктів на добровільних засадах.

Якісна попередня оцінка фактів сприяє розширенню альтернативного вирішення цивільно-правових спорів в Україні.

Література:

1. Науково-практичний коментар Кодексу адміністративного судочинства України / О.М. Пасенюк (кер. авт. кол.), О.Н. Панченко, В.Б. Авер'янов [та ін.]; за заг. ред. О.М. Пасенюка. – К.: Юрінком Інтер, 2009. –704 с.
2. Brazil Wayne D. Early Neutral Evaluation or Mediation – When Might ENE Delivery More Value [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://scholarship.law.berkeley.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1164&context=facpubs> (дата звернення 10.04.2017 р.).
3. Early neutral evaluation [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.davidhodson.com/userFiles/early_neutral_evaluation.pdf (дата звернення 10.04.2017 р.).

UNDERSTANDING THE PHILOSOPHY OF HUMAN RIGHTS JEAN-JACQUES ROUSSEAU

Paliy Vlada Oleksandryvna

student

Faculty of Agriculture Management

National University of Life and Environmental Sciences Ukraine

Kyiv, Ukraine

Horkun Tetyana Volodymyrivna

student

Faculty of Agriculture Management

National University of Life and Environmental Sciences Ukraine

Kyiv, Ukraine

РОЗУМІННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ У ФІЛОСОФІЇ ЖАН-ЖАКА РУССО

Палій Влада Олександрівна

студентка

факультет аграрного менеджменту

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Київ, Україна

Горкун Тетяна Володимирівна

студентка

факультет аграрного менеджменту

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Київ, Україна

Науковий керівник — к.ю.н., доцент Логвиненко Олена Іванівна

The article focuses on the philosophical views of Jean-Jacques Rousseau on the conflict between of that time society and human nature, traced relationship educator, philosopher, sociologist human rights in different periods of his activity.

Keywords: sovereignty, civil liberties, the sovereign, Jean-Jacques Rousseau.

Анотація. У статті зосереджено увагу на філософських поглядах Жан-Жака Руссо щодо конфлікту між тогочасним суспільством і людською природою, простежено ставлення просвітителя, філософа, соціолога до прав людини у різні періоди його діяльності.

Ключові слова: суверенітет, громадянська свобода, суверен, Жан-Жак Руссо.

Жан-Жак Руссо — французький просвітитель, філософ, соціолог і естетик, який народився в Женеві. Приїхавши до Парижу тридцятирічним провінційним учителем, Руссо швидко увійшов до кола найвідоміших вчених і літераторів.

Вчення Руссо викладено у роботах «Про суспільний договір, або Принципи політичного права» (1762), «Міркування про походження і основи нерівності між людьми» (1755), «Еміль, або Про виховання» (1762) та ін. Багато найважливіших принципів і визначень прав і обов'язків громадянина, завдань держави, основ громадянського суспільства, які розроблені Руссо, увійшли в «Декларацію прав людини і громадянина» і «Загальну декларацію прав людини» (1948 р.).

У своїй працях Руссо виходить з ідеї незалежної, вільної, що володіє суверенітетом особистості. Хоча право панування і об'єднання, порядок, ставлення керівників до керованих історично базуються на насильстві, примусі, на завоюванні. Все ж дійсною основою держави, за Руссо, є вільна воля людини. Безвідносно до позитивного права держави людина має вільну волю. «Свобода є відмінна властивість людини. Відмовитися від своєї свободи означає відмовитися від того, щоб бути людиною. Несвобода є тому відмова від своїх людських прав і навіть від своїх обов'язків». Раб не може мати ні прав, ні обов'язків. Руссо стверджує, що основне завдання полягає в тому, щоб знайти таку форму сполучки, зберігаючи всю суспільну владу, яка захищала б і відстоювала особистість і власність кожної окремої людини, яка, приєднавшись до цього союзу, буде підкорятися лише самому собі і, таким чином, залишається такою ж вільною, як раніше. Вирішення цього завдання дає «суспільний договір». Результатом є поява єдиного морального і колективного явища — держави, що володіє життям, волею і законами.

Жан-Жак Руссо відкрито говорив про суверенітет народу, про верховенство влади народу. Руссо вважав, що утворення держави призвело до поглиблення суспільної нерівності. Майнова нерівність і право приватної власності — це економічна нерівність, а встановлення державної влади — політична нерівність. Центальною в працях Руссо є ідея народного суверенітету — людина, об'єднуючись з іншими людьми, не повинна втрачати своїх природних прав і зберігати свободу. Основою законної влади є згода людей, виявом якої є суспільний договір, укладаючи який люди передають частину своїх суверенних природних прав державній владі, що зобов'язується охороняти їх свободу, рівність, соціальну справедливість і виражає, тим самим, їх спільну волю. Вся влада переходить до її верховного носія, суверена, яким є всі учасники договору, тобто народ. Суверенітет належить народові. Громадянська свобода обмежена винятково загальною волею суверена. Відтак, можна виокремити два суттєві принципи теорії «суспільного договору», що сформульовано в філософських творах автора:

- 1) повага до природних і невід'ємних прав людини;
- 2) покладання на публічну владу обов'язків їх поважати, слугуючи всій нації.

Таким чином, можна зробити висновок, що волю народу Ж.Ж. Руссо ставив вище будь-якої законності, вважаючи, що демократія була найкращим способом

забезпечення загального добробуту при збереженні індивідуальної свободи під владою закону.

Література:

1. Руссо, Жан-Жак. Про суспільну угоду, або принципи політичного права / Пер. з фр. та ком. О. Хома. — К: Port-Royal, 2001. — 349 с.
2. Руссо Ж.-Ж. Избранные сочинения в 3 т. Т. 1. — М., Государственное издательство художественной литературы, 1961 — 750 стор.

**ANALYSIS REGULATIONS THAT GOVERN THE OPERATION
LANDFILL**

Popovych Nataliya

Postgraduate

Department of administrative and legal disciplines

Faculty of Law

Lviv State University of Internal Affairs

Lviv, Ukraine

Head researcher - PhD, associate professor S. Yesimov

**АНАЛІЗ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ, ЯКІ РЕГУЛЮЮТЬ
ПОРЯДОК ЕКСПЛУАТАЦІЇ ПОЛІГОНІВ ТВЕРДИХ ПОБУТОВИХ ВІДХОДІВ**

Попович Наталія Пилипівна

аспірант

кафедра адміністративно-правових дисциплін

юридичний факультет

Львівський державний університет внутрішніх справ

м. Львів, Україна

Науковий керівник – кандидат юридичних наук, доцент Єсімов С.С.

Abstract. Considered normative and legal acts on the operation of solid waste in Ukraine. Collection, recycling and reuse of waste is regulated by a number of regulations. However, the requirements of these documents are not met, and if met, not fully. The reasons are the weak regulatory policy and neglect of administrative supervision accumulation of debris objects.

Keywords: regulations, waste, landfills.

Анотація. Розглянуто нормативно-правові акти щодо експлуатації полігонів твердих побутових відходів в Україні. Збирання, утилізація та вторинне використання побутових відходів регулюється низкою нормативно-правових актів. Проте, вимоги цих документів не виконуються, а якщо виконуються, то не в повній мірі. Причинами таких негативних явищ є слабка регуляторна політика та занедбаність системи адміністративного нагляду за об'єктами накопичення сміття.

Ключові слова: нормативно-правові акти, побутові відходи, полігони.

В Україні під сміттєзвалищами та полігонами твердих побутових відходів зайняті близько 9000 га земель. Ці об'єкти експлуатуються із порушеннями

встановлених законодавством вимог, що відображається у низці праць українських вчених — О.Г. Федотової, А.Ю. Якимчука, Я.В. Геніка, О.В. Луцької, В.В. Поповича, В.П. Кучерявого, І.І. Чонки та ін.

Експлуатація полігонів твердих побутових відходів здійснюється у відповідності до «Правил ...», які затверджені Наказом Міністерства з питань житлово-комунального господарства України від 01.12.2010 № 435 та зареєстровані в Міністерстві юстиції України 22 грудня 2010 р. № 1307/18602. Правила встановлюють усі логістичні операції, які пов'язані із складуванням побутових відходів — починаючи вибором місця для складування сміття, закінчуючи рекультивацією. Регламентовано, що на полігонах побутових відходів мають бути розроблені щорічні технологічні плани організації робіт із захоронення відходів, на яких позначаються робочі карти. Ширина робочої карти становить до 15 м, а довжина — від 50 до 120 м. Ці розміри можуть змінюватись залежно від технології складування та продуктивності полігона побутових відходів [1].

Основним документом з експлуатації полігонів твердих побутових відходів є ДБН В.2.4-2-2005 «Полігони твердих побутових відходів. Основні положення проектування». Слід зауважити, що ці норми не поширюються на проектування полігонів захоронення відходів токсичних, радіоактивних, сільськогосподарського виробництва, спеціалізованих установ і інших промислових відходів [2].

З метою організації належного збирання, перевезення, перероблення, утилізації побутових відходів розроблені «Методичні рекомендації з організації збирання, перевезення, перероблення та утилізації побутових відходів» та затверджені Наказом Міністерства з питань житлово-комунального господарства України від 07.06.2010 № 176. У відповідності до вищенаведених рекомендацій встановлено, що у кожному населеному пункті збирання, перевезення, перероблення, утилізацію ПВ рекомендується проводити за єдиною планово-регулярною системою відповідно до встановлених державних правил і норм. Також передбачаються 2 види поводження з відходами — перероблення та утилізація [3].

Слід відмітити, що роздільне збирання твердих та рідких побутових відходів проводиться з метою подальшої переробки компонентів сміття. Такі моменти регулюються «Методикою роздільного збирання побутових відходів», яка затверджена Наказом Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 01.08.2011 № 133, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 10 жовтня 2011 р. за № 1157/19895. Роздільне збирання побутових відходів здійснюється з метою зменшення їх кількості, що захоронюється на полігонах побутових відходів, одержання вторинної сировини та вилучення небезпечних відходів, що є у складі побутових відходів, поліпшення екологічного стану довкілля. Також вказано, що технологічні схеми роздільного збирання побутових відходів визначаються органами місцевого самоврядування з урахуванням річної норми надання послуг з вивезення побутових відходів, складових, що входять до побутових відходів, потреби у вторинних енергетичних та матеріальних ресурсах, органічних добривах, економічних факторів та інших вимог [3].

Зазначимо, що регулюють діяльність з експлуатації об'єктів поводження з побутовими відходами та поширюються на об'єкти перевантаження і сортування побутових відходів та перероблення органічної складової, що є у складі побутових відходів «Правила експлуатації об'єктів поводження з побутовими відходами», які затверджені Наказом Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-

комунального господарства України від 04.05.2012 № 196 та зареєстровані в Міністерстві юстиції України 24 травня 2012 р. № 821/21133. Дані правила є обов'язковими для всіх суб'єктів господарювання незалежно від форми власності, які здійснюють перевантаження, сортування побутових відходів, а також перероблення органічної складової, що є у складі побутових відходів, на відповідних об'єктах, які діють, та нових об'єктах, прийнятих в експлуатацію відповідно до «Порядку прийняття в експлуатацію закінчених будівництвом об'єктів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 13 квітня 2011 року № 461 [4].

У наведених правилах вводяться ряд термінів і визначень, а також умов перероблення органічної складової, яка міститься у відходах, а саме: об'єкт перероблення органічної складової, що є у складі побутових відходів — це об'єкт поводження з побутовими відходами, на якому розміщено споруди, оснащені спеціальним обладнанням для здійснення будь-яких технологічних операцій, пов'язаних з розкладанням органічної складової під впливом різних видів бактерій, грибків та/чи спеціальних культур дощових черв'яків, з отриманням ґрунтоподібного матеріалу (компосту). Ґрунтоподібний матеріал можна використовувати при біологічному етапі рекультивації сміттєзвалищ.

Таким чином, в державі питання збирання, утилізації та вторинного використання побутових відходів регулюється низкою нормативно-правових актів. Проте, спостерігається ситуація, коли вимоги цих документів не виконуються, а якщо виконуються, то не в повній мірі. Причинами таких негативних явищ є слабка регуляторна політика та занедбаність системи адміністративного нагляду за об'єктами накопичення сміття.

Література:

1. Наказ Міністерства з питань житлово-комунального господарства України від 01.12.2010 № 435 «Правила експлуатації полігонів побутових відходів».
2. ДБН В.2.4-2-2005 «Полігони твердих побутових відходів. Основні положення проектування».
3. Наказ Міністерства з питань житлово-комунального господарства України від 07.06.2010 № 176 «Методичні рекомендації з організації збирання, перевезення, перероблення та утилізації побутових відходів».
4. Наказ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 01.08.2011 року № 133 «Методика роздільного збирання побутових відходів».
5. Наказ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 04.05.2012 № 196 «Правила експлуатації об'єктів поводження з побутовими відходами».

IS THERE GENDER EQUALITY IN UKRAINE?

Saraka Oksana Dmytryvna

student

Faculty of Agriculture Management

National University of Life and Environmental Sciences Ukraine

Kyiv, Ukraine

ЧИ ІСНУЄ ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ В УКРАЇНІ?

Сарака Оксана Дмитрівна

студентка

факультет аграрного менеджменту

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Київ, Україна

Науковий керівник — к.ю.н., доцент Логвиненко Олена Іванівна

The article touches on actual achievement of equality between women and men in all spheres of society because discrimination on grounds of gender occurs in all spheres of Ukrainian society.

Keywords: gender discrimination against women and men, gender disparities in rural areas.

Анотація. Стаття торкається актуальних питань концепції досягнення рівних прав між чоловіками і жінками у всіх сферах життя суспільства, оскільки дискримінація за ознакою статі спостерігається в усіх сферах життя українського суспільства.

Ключові слова: гендерна дискримінація жінок і чоловіків, гендерний дисбаланс в сільській місцевості.

Гендерна дискримінація жінок і чоловіків в Україні залишила на початку третього тисячоліття нашої країні низку проблем: демографічну кризу, торгівлю людьми, насильство в сім'ї та насильство в суспільстві взагалі, гендерний дисбаланс в сільській місцевості за рахунок активного відпливу жінок з села (так званий "мовчазний жіночий бунт" внаслідок потрійного тягара на плечах сільських жінок, тривалість робочого дня яких становить 16 годин) та інші [1].

Сучасне становище жінок в українському суспільстві характеризується нерівністю. Ця нерівність існує в усіх сферах життя. З урахуванням домашніх обов'язків жінки в середньому зайняті різними видами робіт майже на 25% часу більше ніж чоловіки. Вибудовується цікавий ланцюжок соціальних ролей і прав жінок в українському суспільстві. Так, для соціальної самореалізації жінка повинна мати дітей, а також паралельно робити внесок до сімейного доходу, тобто працювати поза домом, та ще й виконувати майже всю домашню роботу. При цьому суспільство вважає, що робота жінки не повинна перетворитися на кар'єру [2].

Варто лише порівняти щоденні навантаження чоловіків і жінок, враховуючи при цьому, скільки годин працювала жінка, а скільки чоловік (незалежно від того, вдома це було чи на роботі), а також скільки грошей вони за це отримали і чи отримали взагалі (за хатню роботу та догляд дітей).

Жорстка гендерна роль змушує чоловіка жити в постійній гонимості за успіхом та грошима, позбавляючи його радощів сімейного життя. Хоча діти, і хлопчики, і дівчатка, потребують батьківського виховання. Інший гендерний психологічний зашморг, який накинута на чоловіка, — це установка, що "справжній чоловік мусить бути серйозним, солідним і незворушним". Через цю штучну "незворушність" перед чоловіками постає безліч проблем: вони соромляться обіймати своїх дітей; не знають як і не вміють їх підбадьорити; не знають як правильно і своєчасно похвалити дитину за успішно виконане нею завдання тощо. Така стандартна чоловіча гендерна роль обмежує чоловіків і в спілкуванні з іншими людьми, через що чоловіки втрачають радість теплого, щирого людського спілкування, вміння толерантно і делікатно налагоджувати свої стосунки з оточуючими.

Гендерна рівність — один з найважливіших аспектів життя в демократичних західних країнах, де жінки і чоловіки отримують рівні можливості та обов'язки в різних сферах життя. Незалежно від статі, громадянам надаються однакові права при працевлаштуванні, вони успішно поєднують сімейне життя і кар'єру. Поняття «гендерна рівність» з'явилося завдяки експертам ООН, і зараз його активно обговорюють не тільки у розвинених країнах, а і в державах третього світу, що розвиваються.

Принцип рівності жінок та чоловіків закріплений в Конституції України, зокрема ст. 3 Конституції України закріплює рівність чоловіків та жінок в усіх сферах життя. Норми гендерної рівності передбачені також ст. 21, 24, 51 Конституції України. Частина третя ст. 24 Конституції України, безпосередньо присвячена подоланню дискримінації стосовно жінок в Україні.

Україна підписала всі міжнародні документи щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків (Декларація щодо рівності жінок і чоловіків — 1988 р., Пекінська декларація й Платформа дій — 1995 р., Декларація Тисячоліття — 2000 р., документи Спеціальної сесії Генеральної Асамблеї ООН з питань гендерної рівності — 2000 р. та інші), ратифікувала Конвенцію про ліквідацію усіх форм дискримінації стосовно жінок і взяла на себе відповідні зобов'язання [3].

Відтак, в Україні гендерна рівність залишається далекою метою. 53% населення країни складають жінки, тоді як в парламенті жінки мають всього 10% місць. Рівність жінок і чоловіків має стати реальністю в новій демократичній Україні, яка планує ввійти до європейської спільноти. Необхідно визначати фактори, які перешкоджають жінкам досягти рівності в суспільстві, а також вживати заходи, спрямовані на протидію та унеможливлення гендерної дискримінації.]4

Література:

1. Що таке гендерна рівність? [Електронний ресурс].-Режим доступу <http://fb.ru/article/38604/chto-takoe-gendernoe-ravenstvo>
2. Що таке гендерна рівність. [Електронний ресурс].-Режим доступу:<http://bashtanka.net/publ/191-1-0-142>
3. Гендерна рівність в Україні. [Електронний ресурс].-Режим доступу <http://svitohlyad.com.ua/samovdoskonalennya/scho-take-henderna-rivnist/>
4. Жінки у великому бізнесі? [Електронний ресурс].- Режим доступу <http://www.studfiles.ru/preview/5258745/page:3/>

СЕКЦІЯ 7. ФІЛОЛОГІЯ

**THE DEVELOPMENT OF DIALOGUE SPEECH YOUNGER STUDENTS AT
THE UKRAINIAN LESSONS**

Bilavych Galyna Vasylivna

*Doctor of Pedagogical sciences, professor
Chair of Pedagogy of Elementary Education
Faculty of Pedagogy*

*Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
Ivano-Frankivsk, Ukraine*

Semchuk Hanna Vasylivna

Student

*Chair of Pedagogy of Elementary Education
Faculty of Pedagogy
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
Ivano-Frankivsk, Ukraine*

**РОЗВИТОК ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ
НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ**

Білавич Галина Василівна

*доктор педагогічних наук, професор
кафедра педагогіки початкової освіти
педагогічний факультет*

*Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ, Україна*

Семчук Ганна Василівна

студентка

*кафедра педагогіки початкової освіти
педагогічний факультет
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ, Україна*

The article deals with the peculiarities of teaching new vocabulary at the lessons of the Ukrainian language for junior students, suggests a number of ways to improve the process of teaching new vocabulary for junior students.

Keywords: dialogic speech, the younger students, the Ukrainian language.

У статті розкрито особливості словникової роботи на уроках української мови в початковій школі, визначено шляхи її вдосконалення, розглянуто форми та методи розвитку мовленнєвих умінь молодших школярів, визначено шляхи вдосконалення розмовного діалогу учнів на уроках української мови.

Ключові слова: діалогічне мовлення, молодші школярі, українська мова.

Актуальність цієї проблеми зумовлена її вагомістю для методики розвитку мовлення школярів з одного боку, а з іншого — обмеженістю дослідження проблеми в теоретичному і практичному планах. Відтак виникає необхідність розробки нових технологій розвитку мовлення учнів початкових класів.

Основною метою навчання рідної мови є формування національно свідомої, духовно багатой мовної особистості, яка володіє вміннями й навичками вільно користуватися засобами рідної мови — її стилями, типами, жанрами в усіх видах мовленнєвої діяльності (аудіювання, читання, говоріння, письмо). Ідея розвитку мовленнєво-комунікативних умінь — фундаментальна в методиці навчання рідної мови, оскільки шкільна мовна освіта має не тільки давати учням знання, формувати вміння й навички, а й забезпечувати розвиток мовного чуття, здібностей у чотирьох видах мовленнєвої діяльності. Комунікативний підхід до навчання української мови в початкових класах, як відомо, став домінуючим у сучасній методиці й практиці шкільного навчання, що насамперед передбачає засвоєння її у процесі безпосереднього спілкування. З огляду на це основна увага вчителя має зосереджуватися на мовленнєвій діяльності молодших школярів на уроці української мови. Навчальні програми передбачають набуття ними елементарних знань про мовлення: усне й писемне, діалогічне й монологічне; про особливості висловлювань, зумовлені їхніми комунікативними завданнями, ситуацією спілкування [3].

Утім, на практиці ідею діяльнісного підходу до мовленнєвого розвитку особистості й досі повністю не реалізовано, передусім з причини недостатнього рівня процесуально-технологічного забезпечення методики розвитку мовлення учнів на аспектих уроках з вивчення граматичних тем. На основі спостережень під час уроків української мови в початкових класах, у процесі спілкування з учнями дійшли висновку: чинний формат навчання рідної мови необхідно вдосконалювати в бік комунікативного розвитку на основі ґрунтовних теоретико-граматичних та лінгвістичних знань. Ефективним засобом удосконалення мовленнєвого спілкування є спеціальна система комунікативних вправ (ситуативних завдань творчого характеру), які формують увесь комплекс умінь і навичок, необхідних у продуктивній мовленнєвій діяльності, у тому числі і в її діалогічній формі. Його застосування забезпечує не лише свідоме засвоєння мовного матеріалу, а й, що не менш важливо, мотивацію вироблення практичних умінь використовувати відповідні мовні засоби для висловлення власної думки [3].

Проблема формування культури діалогічного мовлення як важливого компонента розвитку і виховання мовної особистості не може бути розв'язана без належної організації процесу взаємозв'язаного навчання діалогічного та монологічного мовлення молодших школярів. Обидві форми мовленнєвої діяльності виступають як основні засоби усвідомлення й осмислення знань, набуття вмінь практичного і творчого їх застосування їх, а також забезпечення мовленнєвої компетентності. Рівень мовленнєвої компетентності особистості залежить від знань щодо особливостей мовлення, ознак і будови тексту, стилів і типів мовлення, опанування умінь орієнтуватися в ситуації спілкування, володіти інтонацією, використовувати позамовні засоби, уважно слухати співрозмовника, повно й ґрунтовно викладати думку, аналізувати та редагувати мовлення.

Удосконалення мовленнєвої діяльності молодших школярів на сучасному етапі зумовлюється передусім зростаючими соціальними потребами в особистості високої мовленнєвої культури, здатної вільно користуватися мовними засобами в різноманітних комунікативних ситуаціях. Така система ефективно допомагає підвищенню рівня розвитку діалогічного мовлення, удосконаленню інтонаційних умінь і навичок, розвитку зв'язного мовлення не тільки на уроках, а й у спілкуванні з рідними, друзями; виробляє культуру мовлення школярів [1; 2; 4].

Формувати діалогічне мовлення необхідно за допомогою різноманітних мовленнєвих вправ. Вони можуть містити: складання запитань, на які містяться прямі відповіді в тексті, але їх потрібно знайти; складання запитань, відповіді на які можна знайти в тексті, але для цього потрібно провести роботу зі структурної зміни речень; складання запитань, на які текст відповіді не дає, а учні повинні самостійно зробити узагальнення, обґрунтувати свою думку; складання реплік із набору слів, утворення з них діалогу; розміщення реплік в певній послідовності так, щоб вийшов діалог; за описаною ситуацією, малюнком, опорними словами та словосполученнями скласти і розіграти діалог [1; 2, с. 9].

Для того, щоб спілкування між співбесідниками відбувалося на належному рівні, можна визначити основні вимоги до діалогічного мовлення: правильність мовного оформлення думки, ситуації тексту; структурне багатство мовлення залежно від контексту; розуміння мови співрозмовника; вільне користування мовними штампами, характерними для діалогічного мовлення (згода, заперечення, спростування, доказ, подяка тощо); швидке реагування на мову (репліки) співрозмовника; вміння поставити запитання; уміння відповісти на запитання [1, с. 21].

У процесі діалогічного мовлення учневі важливо навчитися не лише правильно наводити аргументи, а й уміти виявляти власні емоції та адекватно сприймати манери і жести співрозмовника [4, с. 14]. Відомо, що показником почуттів та думок співрозмовника є вираз його обличчя. Міміка, безумовно, дозволяє краще зрозуміти одне одного. Для того, щоб мовлення було виразним, науковці рекомендують тренуватися промовляти різні за емоційним забарвленням фрази перед дзеркалом, узгоджуючи їх з власною мімікою. Діалогічне мовлення, поєднуючись з мімікою та жестами, завжди сприяє позитивному розв'язанню проблеми обговорення, але за умови належної культури спілкування. А отже, завданням вчителя на уроках української мови є навчити дітей не тільки вести діалог (полілог), а й правильно виражати власні емоції [1, с. 20]. Формування і розвиток навички мовленнєвої діяльності в Програмі з української мови для початкової ланки середньої загальноосвітньої школи передбачає роботу над побудовою діалогічних і монологічних висловлювань. З цією метою можуть використовуватися різного типу комунікативні вправи. Науковці [2] пропонують таку типологію комунікативних вправ, яка може використовуватися і в початковій школі: творчий диктант; творчий переказ; складання висловлювань; ситуативні вправи. Складання висловлювання та ситуативні вправи передбачають, насамперед, вироблення вміння будувати діалоги, які є найпоширенішим видом мовленнєвого спілкування.

Формування вмінь і навичок діалогічного мовлення молодших школярів можливе за умови всебічного врахування специфіки мовлення як діяльності, в основу якої покладено положення психолінгвістики (теорії мовленнєвої діяльності). Мислення й мовлення дитини розвивається в процесі практичної діяльності. Задля цього слід застосовувати ситуативні вправи. В умові такої вправи окреслено ситуацію спілкування: хто з ким спілкуватиметься, де, навіщо. До прикладу: „Скласти висловлювання на тему: Моя рідна вулиця восени. Використати однорідні члени речення”. Завдання ситуативного характеру потребує уточнення мети такого висловлювання, співбесідника, місця, часу. Наприклад: „Уявіть собі, що після літніх канікул ви повернулися додому. Наступного дня, зустрівшись із найкращим другом, вирішили розповісти йому, якою побачили рідну вулицю, які почуття це у вас

викликало”. Граматичне завдання: Складаючи діалог, використовуйте однорідні члени речення. Ситуативні вправи є ефективним засобом формування, закріплення й удосконалення необхідних для діалогічного спілкування вмінь і навичок [3]. Ситуативні вправи на продукування й розігрування діалогів та монологів мають бути якнайтісніше пов’язані з виучуванням на уроках лексико-граматичним матеріалом. У процесі виконання таких вправ, на думку методистів, школярі мають закріплювати вивчені правила спілкування, норми українського мовленнєвого етикету, засвоювати доречні в певній ситуації спілкування етикетні формули [3].

Отже, реалізація комунікативного підходу на уроках української мови в початкових класах відкриває можливості для збагачення словникового запасу учнів. Ситуативні вправи можуть мати різну комунікативну мету: висловити запрошення, аргументувати відмову, озвучити прохання, заперечити, провести діалог-суперечку, довести свою думку, толерантно висловити претензії, апелювати до когось тощо. Ситуативні вправи стимулюють мовленнєву і творчу діяльність усіх учасників навчального процесу.

Література:

1. Дубовик С. Розвиток діалогічного мовлення школярів на уроках української мови / С. Дубовик // Початкова школа. – 2002. – № 7. – С. 19-21.
2. Петрик О. Розвиток діалогічного мовлення молодших школярів / О. Петрик // Початкова школа. – 2005. – № 11. – С. 8-11.
3. Ростикус Н.П. Ситуативні вправи як засіб формування навичок діалогічного мовлення молодших школярів / Н.П. Ростикус [Електронний ресурс]. – Режим доступу: pedagogy.lnu.edu.ua/.../Ситуативні-вправи-як-засіб-форму..
4. Хорошковська О. Розвиток українського мовлення молодших школярів / О. Хорошковська // Початкова школа. – 2004. – № 8. – С. 14-16.

FORMATION MOVLENYEVYH YOUNGER STUDENTS SKILLS USING SITUATIONAL TASKS

Bilavych Galyna Vasylivna

*Doctor of Pedagogical sciences, professor
Chair of Pedagogy of Elementary Education
Faculty of Pedagogy*

*Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
Ivano-Frankivsk, Ukraine*

Trach Nataliya Volodymyrivna

Mahistrant

*Chair of Pedagogy of Elementary Education
Faculty of Pedagogy*

*Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
Ivano-Frankivsk, Ukraine*

ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВИХ УМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗА ДОПОМОГОЮ СИТУАТИВНИХ ЗАВДАНЬ

Білавич Галина Василівна

*доктор педагогічних наук, професор
кафедра педагогіки початкової освіти
педагогічний факультет*

*Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ, Україна*

Трач Наталія Володимирівна

студентка

*кафедра педагогіки початкової освіти
педагогічний факультет*

*Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ, Україна*

The article deals with the problem of the essence of communicative and speech tasks, their role in pupil's communicative competence forming during the parts of speech learning. The authors characterize the system of exercises which complement operation text — books and increases their communicative orientation.

Key words: communicative Ukrainian speech competence, communicative skills, speech situational tasks, situational of communicational.

У статті аналізується сутність комунікативно-мовленнєвих завдань, їх роль у формуванні комунікативної компетенції учнів початкової школи у процесі вивчення частин мови. Схарактеризовано систему вправ, яка доповнює чинні підручники, посилює їхню комунікативну спрямованість.

Ключові слова: комунікативна компетенція, комунікативні вміння, мовленнєво-ситуативні завдання, ситуація спілкування.

З-поміж пріоритетних методичних засобів формування мовленнєвих і комунікативних умінь на уроках української мови чільне місце посідають ситуативні завдання, які відповідають меті й змісту сучасної мовної освіти та комунікативно-

діяльнісному підходу до навчання. В їх основі лежить створена вчителем навчально-мовленнєва ситуація, яка передбачає стимулювання учнів до побудови конкретних висловлювань, близьких до тих, що існують насправді.

Ситуативні завдання мають багато спільного з грою, тому їх зараховують до інтерактивного навчання групи «ситуативне моделювання», за класифікацією О. Пометун, Л. Пироженко [5]. Поняття «мовленнєва ситуація» містить не один, а низку чинників, які визначають мовленнєву поведінку учасників спілкування. Так, Г. Лещенко та Л. Іванова пропонують таку структуру створення навчально-мовленнєвої ситуації: опис умов, за яких відбувається мовленнєве спілкування (подія; вказівка на учасників комунікації та їхні взаємини; вказівка на мету мовленнєвого висловлювання; вказівка на місце події (опис умов спілкування) та мовленнєвий стимул, який програмує мовленнєву реакцію учнів [3]. Під час використання таких вправ слід обов'язково ознайомити учнів зі складниками мовленнєвої ситуації, використовуючи пам'ятку. До прикладу, під час перевірки засвоєння теми «Голосні звуки. Букви, що позначають голосні звуки» доцільно використати таке ситуативне завдання.

Ситуація спілкування. Уяви собі, що твоя молодша сестричка чула, як ти виконував завдання з української мови. Вона запитала тебе, що таке голосні звуки, скільки їх, як їх упізнати на письмі? Спробуй пояснити.

Перед виконанням вправ доцільно ввести учнів у таку мовленнєву ситуацію.

Ситуація спілкування. Уявіть, що ви на уроці помічники-консультанти. Запитайте в сусіда по парті, чи все йому зрозуміло щодо виконання вправи. Поставте одне одному запитання за змістом завдання до вправи і дайте на них відповіді [1].

У підручнику, який є основним засобом навчання, є достатня кількість вправ, виконання яких спрямовано на формування мовленнєвих умінь. Якщо надати деяким вправам ситуативного характеру, тобто окреслити ситуацію, яка потребує використання певного мовного матеріалу, то мовлення буде зверненим, умотивованим, природним. Іноді до вправ такого типу можна додати план-підказку, інструкцію щодо виконання тощо [1]. До прикладу, під час вивчення у 2 класі теми «Велика буква в назвах сіл, міст, річок» для домашньої роботи можна використати таке завдання.

Ситуація спілкування. Прочитайте лист хлопчика, який хоче з вами познайомитися. Уявіть, що вам потрібно написати цьому хлопчикові про місце свого проживання. У роботі скористайтеся планом-підказкою:

– Як тебе звати? У якому місті ти живеш? На якій вулиці ти живеш? Яка річка протікає поблизу твого міста? Які міста розташовані поблизу твого міста?

Під час закріплення теми «Тверді та м'які приголосні звуки» можна запропонувати учням таке завдання для роботи в парах.

Ситуація спілкування. Уяви, що тебе запросили на місцеве телебачення, щоб пройти проби на ведучого дитячої розважальної програми «Народ скаже, як зав'яже». Тобі потрібно організувати глядачів у студії стосовно швидкого й правильного конструювання прислів'їв із поданих частин. Але спочатку тобі самому треба це зробити, а потім ставити запитання щодо змісту прислів'їв.

Для домашнього завдання доцільно запропонувати таку ситуативну вправу. Ситуація спілкування. Уяви себе редактором дитячої пізнавальної газети «Колосочок». Підготуй письмову розповідь читачам про Сонце, користуючись запитаннями та текстом вправи у підручнику.

Навчання учнів роботи за серією малюнків доцільно здійснювати на основі алгоритму, кожен крок якого має свою мету, ігрову дію: знайдіть спільних героїв на малюнках («Хто?» або «Що?»); знайдіть місце, у якому відбуваються події («Де?»); визначте час подій («Коли?»); назвіть дії героїв («Хто?» Що робить? Навіщо?»); складіть розповідь; дайте назву розповіді.

В основу системи уроків української мови на основі ситуативних завдань доцільно покласти штучну навчально-мовленнєву ситуацію «Детективи», яка окреслює мету мовленнєвого висловлювання [4].

Ситуація спілкування. Уявіть, що ви перебуваєте в офісі детективного агентства «Сокіл». Чи знаєте ви, хто такі детективи? (Люди, які щось чи когось шукають, роблять висновки, спираючись на побачене.) Я — начальник цього детективного агентства і набираю у штат працівників-детективів. Маю важливе завдання, оскільки отримала серію малюнків, за якими потрібно скласти невеликий звіт-розповідь. Мені потрібні насамперед спостережливі, розумні та точні у висловлюваннях працівники. Чи є серед вас охочі спробувати себе в ролі детективів? Тоді негайно розпочинаємо свою роботу.

Доцільним є також використання ситуативних вправ, спрямованих на побудову власних діалогічних висловлювань з використанням виучуваного мовного матеріалу в певних стилях (художньому, науковому) та жанрах (лист, привітання, запрошення) мовлення. Здебільшого це вправи на основі поданих текстів, які є базою для побудови власних висловлювань. Це конкурси і змагання, які передбачають групову форму роботи й адресатом мовлення виступають учні класу (читачі, слухачі, члени журі та ін.). Окрім текстів, опорою для мовленнєвої діяльності та розв'язання комунікативних завдань виступають словосполучення чи речення, які будуть доречні за певної ситуації. Іноді до вправ подається план-підказка, інструкція до виконання [2].

Завдання 1. Робота в групах.

Ситуація спілкування. Уяви, що ти працюєш у туристичній агенції «Пори року». Наближаються зимові канікули і тобі та твоїм товаришам-колегам доручили скласти рекламний проспект зимового відпочинку у вашій місцевості. Використовуючи опорний матеріал та добираючи свої прикметники, складіть рекламний текст з 4–6 речень про переваги активного зимового відпочинку в вашому краї.

Адресат мовлення — люди, які не бували у ваших краях, які не знають, де і як провести святкові дні. Адресант — ти сам, працівник туристичної агенції та твої колеги. Мета мовлення — допомогти незнайомим людям спланувати свій відпочинок, запросити їх до своєї місцевості, показати неповторність і красу рідного краю. Тип мовлення — розповідь з елементами опису. Обсяг — 5-6 речень. Жанр мовлення — рекламний текст.

Матеріал для роботи:

Іменники — край, зима, сніг, ліс, музей, ляльковий театр, вулиці, настрій, сюрпризи, подарунки, святий Миколай, коляда, ковзани...

Прикметники — весела, святкова, славетний, чудовий, красназавчий, мальовничі, гостинний, прекрасна, різдвяний...

Дієслова — приїхати, відпочивати, святкувати, відвідати, подивитися, завітати, зустріти...

- Обговоріть проект у групах, подумайте, як можна його проілюструвати.

У вправах такого типу наявні елементи проектної діяльності. Робота над формуванням мовленнєвих умінь проводиться комплексно, реалізуються усі змістові лінії програми. Наступна вправа ілюструє взаємопов'язаний розвиток умінь діалогічного мовлення на цікавому для учнів дидактичному матеріалі. Пропоновані комунікативні завдання укладено за чинною програмою та підручником з української мови, вони допоможуть вчителю урізноманітнити зміст уроку, підвищити мотивацію навчання.

Отже, важливим засобом формування в молодших школярів мовленнєвих умінь є ситуативні завдання. В основі ситуативних вправ лежить навчально-мовленнєва ситуація, створена вчителем, яка передбачає стимулювання учнів до створення конкретних висловлювань, близьких до існуючих у дійсності. Використання навчально-мовленнєвої ситуації надає урокам української мови комунікативної спрямованості, вони стають більш пізнавальними, динамічними та цікавими, а це позитивно впливає на результативність навчального процесу.

Література:

1. Варзацька Л.О. Методика розвитку зв'язного мовлення молодших школярів / Л.О. Варзацька, Л.М. Шевченко. – Кам'янець – Подільський : Абетка, 2001. – 204 с.
2. Головка З.С. Цікава граматики в початкових класах / З.С. Головка, Я.Ф. Морська. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 1997. – 64 с.
3. Лещенко Г. Комунікативні завдання на уроках української мови. 4 клас / Г.П. Лещенко, Л.І. Іванова. – К. : Шкільний світ, 2009. – 128 с.
4. Мельничайко О.І. Українська мова. Дидактичний матеріал для інтерактивної роботи. 3–4 класи / О.І. Мельничайко, Н.В. Лесняк. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2007. – 80 с.
5. Семчук Д. Творчо-дослідницькі та інтерактивні технології на уроках української словесності / Д. Семчук. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2007. – 143 с.

**DEVELOPMENT OF CREATIVE SKILLS OF ELEMENTARY SCHOOL
STUDENTS ON THE LESSONS OF UKRAINIAN LANGUAGE AS A THE
ACTUAL PROBLEM**

Bilavych Galyna Vasylivna

*Doctor of Pedagogical sciences, professor
Chair of Pedagogy of Elementary Education
Faculty of Pedagogy*

*Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
Ivano-Frankivsk, Ukraine*

Vaceba Viktoriya Viktivna

Student

*Chair of Pedagogy of Elementary Education
Faculty of Pedagogy
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
Ivano-Frankivsk, Ukraine*

**РОЗВИТОК ТВОРЧИХ УМІНЬ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ НА
УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК АКТУАЛЬНА ПРОБЛЕМА**

Білавич Галина Василівна

*доктор педагогічних наук, професор
кафедра педагогіки початкової освіти
педагогічний факультет*

*Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ, Україна*

Вацеба Вікторія Вікторівна

студентка

*кафедра педагогіки початкової освіти
педагогічний факультет
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ, Україна*

The article defines the vectors of creative abilities of junior pupils on the lessons of Ukrainian language based on linguistic and didactic material for the elementary school students.

Key words: creative abilities, creative personality, Ukrainian language.

У статті визначено вектори розвитку творчих здібностей молодших школярів на уроках української мови на основі лінгводидактичного матеріалу для учнів початкових класів.

Ключові слова: творчі здібності, творча особистість, українська мова.

Проблема розвитку творчих здібностей молодших школярів є актуальною з огляду на низку причин. Насамперед відзначимо зростання інтересу дослідників (М. Врубльовської, М. Коновальчук, О. Вашкевич (умови розвитку творчих здібностей школярів), О. Моткової, Т.Симоненкової, І. Подорожної (питання творчої мотивації та креативності), О. Большакової, Л. Вітер [1], О. Гемзюк [2], Т. Зотової, Н. Ляшко та Л. Райська [3], Н. Резніченко [4], С. Рябової, Н. Юхимчук [5], М. Явоненко [6]

(методи та засоби розвитку творчої особистості на уроках рідної мови) до цієї проблеми, об'єктивною та усвідомленою суспільством роллю розвитку творчого мислення в становленні особистості та її самореалізації, необхідністю розвитку у людини здатності розв'язувати проблеми на основі нестандартних підходів і рішень, діяти продуктивно, спираючись на власні знання та здібності. Отож важливими є питання щодо шляхів організації в початковій школі творчої роботи, яка б слугувала не тільки розвитку здібностей учнів, а й підвищенню навчальної мотивації та якості засвоєння знань. Попри значну кількість публікацій з питання розвитку творчих умінь учнів початкової школи на уроках української мови, однією з розв'язаних проблем є питання створення умов для розвитку творчої особистості, яка вміє самостійно розв'язувати проблемні ситуації, маючи при цьому власні думки щодо шляхів їх подолання. Сьогодні необхідно, щоб учні не просто слухали і запам'ятовували програмовий матеріал від учителя, а самостійно проводили спостереження чи дослідження, ділилися своїми враженнями, створювали чи уявляли яскраві образи, пов'язуючи їх з побаченим, доводили свою думку, застосовували свої знання в житті.

Учені слушно зазначають: творчість — діяльність, що передбачає створення якісно нового предмета зовнішнього світу чи побудову мислення, що приводить до нових знань про світ або почуття, яке віддзеркалює нове ставлення до дійсності [1; 2]. У структурі діяльності особистості визначають два види дій: репродуктивні та продуктивні, орім репродуктивної, у поведінці людини присутня творча діяльність, результатом якої є не відтворення буття, а створення нових образів або дій [3], тобто в основі цього виду діяльності лежать творчі здібності.

У сучасному суспільстві порушена проблема подається в новому баченні, оскільки від її розв'язання залежать умови ефективної життєдіяльності людини у світі, що постійно змінюється. Тобто сучасна соціально-економічна, культурно-історична ситуація вимагають розвитку творчого потенціалу учнів, адже творчість — найвищий рівень прояву здібностей до певного виду діяльності. Значний потенціал щодо розвитку творчих здібностей учнів початкових класів мають уроки української мови [3], позаяк важливою ланкою у такому вихованні є початкова школа, тому вже в молодших школярів потрібно розвивати творчі здібності, нахили, інтереси: якщо дитина ще в школі не навчиться щось самостійно творити, то такою ж безініціативною, пасивною вона буде в житті.

Розвивати творчість — означає виховувати у дітей інтерес до знань, самостійність у навчанні. Маленький учень добре вчиться лише тоді, коли він переживає успіх, хоча б невеликий. Необхідно з перших днів зустрічі з дітьми виявити їхні можливості на будь-якому уроці, тому що в кожній дитині «дрімає» якийсь талант, який необхідно розвивати [2, с. 15].

На нашу думку, щоб учневі було легко й цікаво здобувати знання, щоб навчання стало бажаним для учня та успішно реалізовувалося, необхідно «перетворити» його в цікаву гру. Лінгвістичні ігри та вправи необхідно проводити систематично та цілеспрямовано на кожному уроці. Запропоновані нижче вправи допоможуть сформуванню в молодших школярів умінь фантазувати, розвивати уяву, розвивати творчі здібності.

Вправа 1.

Дібрати і записати заголовок до тексту. Знайти в тексті зачин, основну частину, кінцівку.

В усі пори року калина красива та корисна.

Плоди калини червоного кольору, смачні і соковиті.

З калини готують різні страви. Вона відома в народній медицині. Настоям квітів, листків, плодів калини полощуть горло при ангінах, промивають рани, лікують застудний кашель.

Вправа 2.

Вибрати із запропонованих заголовків найбільш влучний. Записати його.

Весна. Лісові дзвіночки. Краса природи. Зацвіли лісові дзвіночки. У кожній пелюсточці — маленький молоточок. Повіяв вітер. Молоточок доторкнувся до пелюсток й дзвонить. Дзвін пливе над лісом [1, с. 6].

Важливе значення для розвитку творчих здібностей учнів мають завдання на поновлення словникового запасу школярів і на розвиток мовлення.

Вправа 1. Написати за одну хвилину поряд з кожним почутим прикметником іменник, який підходить за змістом до цього прикметника і стоїть у тому ж роді і числі. Слова повторювати не можна.

Вправа 2. Запишіть, з яким словом (іменником) у вас асоціюється кожна назва тварин. (Робота виконується протягом 3 хв). Наприклад. Птах — небо, дельфін — море.

Білка, лисиця, корова, вуж, їжак, кішка, кабан, соловей, жаба, кріт, бджола [6, с. 16].

Підвищенню творчої активності учнів на уроках української мови сприяють нестандартні форми їх організації: уроки-конкурси, змагання, вікторини, мандрівки, конференції, уроки-казки, ділові ігри, тематичні ігрові уроки, завдяки яким учні краще та швидше засвоюють навчальний матеріал. Ділові ігри виховують у школярів почуття відповідальності кожного з них за спільну справу і дозволяють знайомий матеріал викласти по-новому. Така робота проводиться у групах, результати обговорюються всім класом. Закінчується ділова гра висновком експерта-вчителя. Для організації уроку-конференції слід провести попередню підготовчу роботу з учнями. Учитель добирає та пропонує школярам теми доповідей, рекомендує джерела інформації чи дає готовий матеріал, який слід скоротити й опрацювати. Діти самостійно готують коротенькі доповіді та виступають з ними перед однокласниками на уроці [1, с.4; 3].

Умовно творчу роботу на уроках рідної мови в початковій школі дослідники поділяють на два види: завдання, пов'язані з творчим використанням матеріалів підручника, та додаткові завдання, які добирає вчитель самостійно з урахуванням інтересів, особливостей дітей, власного досвіду. Серед видів робіт, пов'язаних із використанням підручника, можна виокремити такі групи: 1) завдання частково творчого характеру; 2) завдання з творчою основою. Завдання частково творчого характеру: скласти речення за опорними словами, на запропоновану тему, різних конструкцій, дописати речення, відновити деформований текст, дібрати до нього заголовки, скласти елементарний опис та ін. [3].

Зміст навчальної програми з української мови дозволяє вчителю самостійно добирати завдання, які б розвивали творчі здібності учнів і водночас сприяли глибшому засвоєнню матеріалу. Творчі вправи варто пропонувати учням не лише на уроках, але і для самостійного виконання вдома. До прикладу, завдання списати текст, змінивши початок або кінець, сприятиме розвитку творчих здібностей, оскільки тут можна писати не те, що «потрібно», а те, що хочеться. Текст одночасно може містити інше навчальне завдання (вставити пропущені літери, вжити слова у

потрібній формі та ін.). Науковці пропонують у звичні назви творів додавати «трохи посмішки і фантазії та попросити учнів написати на тему «Як я провів літо» від імені свого кота, песика, папуги; замість твору-опису «Моя кімната» можна запропонувати тему «Моя кімната у 2060 році» [3]. Добираючи завдання для домашньої роботи, варто враховувати можливості, інтереси учнів.

Отже, необхідними умовами для розвитку творчих здібностей учнів на уроках української мови є добір і використання доцільної, науково обґрунтованої системи творчих вправ, створення атмосфери творчості. Українська мова як навчальний предмет володіє унікальними можливостями для розвитку мовленнєвих здібностей молодшого школяра, образного та емоційного ладу мови, мовного чуття, творчих здібностей.

Література:

1. Вітер Л. Розвиток творчих здібностей учнів на уроках української мови / Л. Вітер // Українська мова і література. – 2000. – Число 37 (жовтень). – С. 4-5.
2. Гемзюк О.Р. Творчі завдання з української мови. 4 клас: Дидактичний матеріал / О.Р. Гемзюк, С.І. Рябова. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2011. – 80 с.
3. Ляшко Н. Розвиток творчих здібностей молодших школярів на уроках української мови (4 клас) / Н. Ляшко, Л. Райська [Електронний ресурс]. – Режим доступу: visnyk.chnpu.edu.ua
4. Резніченко Н. Розвиток творчих здібностей на уроках української мови / Н. Резніченко // Початкова школа. – 2006. – №3. – С. 5-9.
5. Юхимчук Н. Розвиток творчих здібностей молодших школярів / Н. Юхимчук // Початкова школа. – 2005. – №6. – С. 15-18.
6. Явоненко М. Розвиток уяви та літературних здібностей молодших школярів на уроках української мови / М. Явоненко // Початкова школа. – 2003. – №3. – С. 16 – 17.

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ НАЗВ АНГЛОМОВНИХ ФІЛЬМІВ

Bohaienko Nataliia Viacheslavivna

Student

Department of foreign languages

Faculty of primary education and philology

Municipal establishment "Kharkiv Humanitarian-Pedagogical Academy"
of Kharkiv regional council

Kharkiv, Ukraine

Belmaz Yaroslava Mykolaivna

Doctor of pedagogical sciences, Professor

Municipal establishment "Kharkiv Humanitarian-Pedagogical Academy"
of Kharkiv regional council

Kharkiv, Ukraine

Богаєнко Наталія Вячеславівна

студентка

кафедра іноземної філології

факультет початкової освіти та філології

Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради

м. Харків, Україна

Бельмаз Ярослава Миколаївна

Доктор педагогічних наук, професор

Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради

м. Харків, Україна

The article deals with the features of translation of English film titles into Ukrainian, which is an important aspect of the transmission of information, quality translation of movie titles, proper understanding and perception of the scene the audience. The authors highlight the transformations in the translation of English film titles that are caused by various factors.

Keywords: film, translation, transformation.

Анотація. У статті розглядаються особливості перекладу назв англomовних фільмів українською мовою, що є важливим аспектом при передачі інформації, якісного перекладу назв фільмів, правильному розумінні та сприйнятті сюжету глядачами. Автори висвітлюють трансформації при перекладі назв англomовних фільмів, що обумовлені різноманітними факторами.

Ключові слова: фільм, переклад, трансформація.

Однією з головних складових успіху кінофільмів є їх якісний переклад. Із розвитком кінематографа об'єми перекладу значно зросли, однак кількість професіональних спеціалістів у цій сфері перекладу залишається незначною. Актуальність нашого дослідження полягає в тому, що фільми, які надійшли у прокат, мають перекладатися українською мовою.

Переклад назв фільмів з англійської мови вимагає вивчення особливостей їхнього перекладу. Цим питанням займалися такі вчені, як А.Д. Васильєв, В.Н. Крупнов, Т.Р. Левицкая, Т.Д. Мезенцева, А.М. Фитерман та інші.

Метою роботи є визначити особливості перекладу назв анломовних фільмів українською мовою.

Фільм — це окремих твір кіномистецтва, створений певними культурами, який відображає ці культури. В технологічному плані, фільм — це послідовність фотографічних зображень (кадрів), пов'язаних єдиним сюжетом, і містить звуковий супровід [2].

Значна частина фільмів, які показують в українських кінотеатрах є англомовною. Назва будь-якого фільму відіграє важливу роль у правильному розумінні та сприйнятті сюжету. Вона несе певну функцію стиснення змісту всього фільму в коротку фразу. Більше того, ця фраза повинна давати уяву глядачеві про жанр фільму, натякати на зміст та врешті-решт привертати увагу. Отже, перекладач має бути особливо уважним, щоб надати назві такої ж звучності та неповторності, як в оригіналі. Виходячи з цього, написання та створення яскравого, правильного заголовку являє собою певний вид мистецтва та наявність творчих здібностей.

Існують особливості, від яких залежить, та які впливають на переклад назви фільму з однієї мови на іншу, наприклад, з англійської мови українською. Одним із чинників можна вважати відмінність двох культур, що відбивається на кожній сфері людського життя і робить їх унікальними та неповторними. Саме вона має враховуватись задля уникнення непорозумінь і неточностей, які можуть виникнути в процесі передачі назви кінофільму і призвести до помилкового бачення призначення фільму в цілому, а, отже, одна із головних функцій кінокартини — інформаційна, не буде виконаною.

Першою особливістю є прямий або дослівний переклад назв фільмів на українською мовою, до якого вдаються якщо у назві нема соціально-культурних реалій, які неможливо перекласти або відмінностей за формою та змістом [1, с. 23]. Наприклад: «The Fifth Element» — «П'ятий елемент» (1997), «The Adaptation» — «Адаптація» (2004), «Casino Royale» — «Казино Рояль» (2006), «Dear John» — «Любий Джоне» (2010), та інші [2].

Другою особливістю є трансформація назви, що обумовлено різноманітними факторами: лексичними, стилістичними, функціональними, прагматичними. При перекладі залучають смислову адаптацію, за допомогою якої замінюють або додають лексичні елементи, які пов'язані із сюжетом фільму. Деякі елементи вилучають [1, с. 24]. Наприклад: «Cats and Dogs» — «Коти проти собак» (2001), «Scary Movie» — «Дуже страшне кіно» (2000), «American Beauty» — «Краса по-американськи» (1999).

При смисловій адаптації важливо не відхилятися від оригінальної назви аби не спричинити інформаційної втрати. Так, при перекладі назви фільму "The Ring" — "Дзвінок" (2002). Фільм жахів "The Ring/ Каблучка в українському прокаті вийшов під назвою "Дзвінок". Це був би непоганий варіант, як би не слоган "Before you die, you see the ring"/ "Перед тим як померти, ти побачиш каблучку", який відповідно теж довелося змінити [3]. "Shark Tale" — "Підводна братва" (2004). Дослівно назва цього мультфільму перекладається, як "казка-розповідь про акулу-хижака", але, переглянувши мультфільм, стає зрозумілим, що мова йде про життя акул — мафіозі, тобто про своєрідний клан, тому перекладач дозволив собі модифікувати назву

оригіналу із застосуванням кримінального жаргону. Такий варіант перекладу є прикладом смислового розвитку.

Назва фільму, певною мірою, має рекламну функцію. Тоді оригінальна назва трансформується так, щоб зацікавити потенційного глядача: «Hitch» — «Правила зйому — метод Хітча» (2005), відомий мультиплікаційний фільм — "The Grinch" в українському перекладі — "Грінч — викрадач Різдва" (2000).

Третьою особливістю є трансформація назви за допомогою смислової адаптації. За неможливістю використання дослівного перекладу перекладач вдається до перекладацьких лексичних трансформацій: додавання, видалення, заміни тощо. Потрібно пам'ятати, що назва фільму у перекладі має відображати жанр і сюжет і, звичайно, якомога більше походити на оригінальну назву [1, с. 25]. Наприклад, назва фільму «Columbus Circle» була перекладена як «Площа Колумба», і як «Замкнуте коло» (2010) [4]. На нашу думку, перший — дослівний варіант перекладу навряд чи привабить глядача, адже не дає жодного натяку на жанрову природу фільму та його сюжетну складову. Натомість, інша назва «Замкнуте коло» вказує на заплутаність і непередбачуваність сюжетної лінії, а відтак може зацікавити шанувальників детективного жанру.

Отже, під час перекладу назв фільмів найважливішим для перекладача є правильний вибір трансформацій, які допоможуть йому донести до глядача певну частку інформації, якою насичена стрічка. Назва фільму грає велику роль у розумінні фільму взагалі та інформації, що міститься в ньому. Отже, перекладач повинен бути дуже уважним, перекладаючи назву фільму, знати всі особливості перекладу, враховувати власну уяву і відчуття, а також бажання глядача заздалегідь, щоб передати значення, котре буде близьким до оригіналу.

Література:

1. Латышев Л.К. Технология перевода / Л.К. Латышев. – М. : НВИ-ТЕЗАУРУС, 2001. – 280с.
2. Кінофільм [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Кінофільм>.
3. Дзвінок (фільм, 2002) [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Дзвінок_\(фільм,_2002\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Дзвінок_(фільм,_2002)).
4. Замкнутый круг / Площадь Колумба [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://zerx.club/38808-ploschad-kolumba.html>.

JEL 378

TYPES OF COMMUNICATION BARRIERS

Kovalenko Oksana

Associate Professor

*at the Department of Pedagogy and Foreign Philology
Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics
Kharkiv, Ukraine*

УДК 378

ТИПЫ КОММУНИКАТИВНЫХ БАРЬЕРОВ

Коваленко Оксана Юрьевна

кандидат филологических наук, доцент

ХНЕУ им. Семе́на Кузне́ца

г. Харьков, Украина

Annotation. In this article the author considers communication. Also the author presents the different types of barriers in communication with the practical examples concerning intercultural distinctions.

Key words: communication, communication barriers, intercultural communication.

Аннотация. В статье рассмотрены понятия коммуникации. Также описаны различные типы барьеров в коммуникации с примерами, касающимися межкультурных различий.

Ключевые слова: коммуникация, коммуникативные барьеры, профессиональная компетентность, межкультурная коммуникация.

The human communication system can be compared with a radio or telephone circuit. Just as in radio transmissions, where distortion can occur at any point along the circuit (channel), there can be similar barriers in human communication. The source's information may be insufficient or unclear. Or the message can be ineffectively or inaccurately encoded. The wrong channel of communication may be used. The message may not be decoded the way it was encoded. Finally, the receiver may not be equipped to handle the decoded message in such a way as to produce the response (feedback) expected by the source. 'Barriers' are any obstacles or difficulties that come in the way of communication. They may be physical, mechanical, psychological, cultural or linguistic in nature. In business communication, for instance, the major obstacles arise because of the set-up of an organisation — the organizational barriers [1]. The size of an organisation, the physical distance between employees of an organisation, the specialization of jobs and activities, and the power and status relationships, are the main organizational barriers. Besides, then are the barriers, raised by interpersonal relationships between individual and groups, the prejudices of both individuals and groups and the channels they use to communicate. Barriers to communication also occur if the sender and receiver are not on the same "wavelength." This is as true in human communication as it is in radio transmission. On the human level, being on the same wavelength involves shared experiences. That is, the source can encode only in terms of the experiences he or she has had. This is why two people from completely different cultures may find it difficult, if not impossible, to communicate.

In the 'jargon' of communication, all barriers whatever their nature are clubbed under a common label 'noise'. A term from modern physics it denotes not only atmospheric or channel disturbance, but all barriers that distort communications in any manner.

Physical Barriers. Four main kinds of distractions act as 'physical barriers' to the communication process [4]. These are: (1) The Competing Stimulus in the form of another conversation going on within hearing distance, or loud music or traffic noise in the background. The cawing of crows or a plane passing overhead can, for example, drown out messages altogether. (2) Environmental Stress: A high temperature and humidity, poor ventilation, vibrations felt, a strong glare — all can contribute to distortions in the sending and receiving of messages. (3) Subjective Stress: Sleeplessness, ill health, the effects of drugs and mood variations give rise to forms of subjective stress that often lead to great difficulties in listening and interpretation. (4) Ignorance of the Medium: The various media for communication are: oral, written, audio, visual and audiovisual. The use of a medium with which the communicators are not familiar would turn the medium itself into a barrier.

Psychological Barriers. Each of us has a certain 'frame of reference', a kind of window through which we look out at the world, at people, and events and situations. A frame of reference is a system of standards and values, usually implicit, underlying and to some extent controlling an action, or the expression of any belief, attitude or idea. No two individuals possess exactly similar frames of reference, even if they are identical twins. To a large extent our experiences, particularly our childhood experiences, and the cultural environment we have grown up in influence our frames of reference.

Linguistics and Cultural Barriers. A language is the expression of the thoughts and experiences of people in terms of their cultural environment. When the same language is made use of in a different culture, it takes on another colour, another meaning.

Mechanical barriers are those raised by the channels employed for interpersonal, group or mass communication. Channels become barrier when the message is interfered with by some disturbance, which increased the difficulty in reception or prevented some elements of the message reaching its destination or both. The absence communication facilities too would be a mechanical barrier.

This type of barrier includes any disturbance, which interferes with the fidelity of the physical transmission of the message. A telephone that is in poor working order, making demands on the yelling ability of Sender and Receiver, is a mechanical barrier in interpersonal communication [1]. So also is 'cross-talk' often heard over an 'intercom' link in an office, or during long distance calls. In Group Communication, a rundown or 'whistling microphone, and wrong placement of loudspeakers are disturbances which are mechanical in nature. (the communicator who stands too close or too far from the mike is another matter). In mass communication, mechanical barriers would include such disturbances as static on the radio, smeared ink in a newspaper, a rolling screen on television, a barely readable point-size, or a film projector or video that does not function perfectly [4].

Cultural Barriers to Effective Communication. Effective communication with people of different cultures is especially challenging. Cultures provide people with ways of thinking — ways of seeing, hearing, and interpreting the world. Thus the same words can mean different things to people from different cultures, even when they talk the "same" language. When the languages are different, and translation has to be used to communicate, the potential for misunderstandings increases. Stella Ting-Toomey describes three ways in which culture interferes with effective cross-cultural understanding [3]. First is what calls

“cognitive constraints.” These are the frames of reference or world views that provide a backdrop that all new information is compared to or inserted into. Second are “behavior constraints.” Each culture has its own rules about proper behavior which affect verbal and nonverbal communication. Whether one looks the other person in the eye-or not; whether one says what one means overtly or talks around the issue; how close the people stand to each other when they are talking all of these and many more are rules of politeness which differ from culture to culture. The third factor is “emotional constraints.” Different cultures regulate the display of emotion differently. Some cultures get very emotional when they are debating an issue. They yell, they cry, they exhibit their anger, fear, frustration, and other feelings openly. Other cultures try to keep their emotions hidden, exhibiting or sharing only the “rational” or factual aspects of the situation. All of these differences tend to lead to communication problems. If the people involved are not aware of the potential them, although it takes more than awareness to overcome these problems and communicate effectively across cultures [3].

Breaking Communication Barriers. We live in a culturally diverse world. People will encounter individuals from different races, religions, and nationalities in their day to day encounters [4]. There is often anxiety surrounding unfamiliar cultures. What manners acceptable are. The desire to communicate is the first step in being effective. No matter what tools you gain in cross cultural communication. The desire to connect with another human being is the bond that will express itself clearly. A genuine effort to understand another person goes along way in the path to communication. Knowing about other cultures will help you develop your skills. Be proactive when approaching a new culture. This is a learned skill which means it will require research, practice, and growth. People from different backgrounds may have varied approaches to conflict management, learning styles, family structure, religion, and most other aspects of life. It is impossible to know the varied systems of all cultures, so approach this process one culture at a time as you meet and deal with new people. When dealing with diverse people look for similarities. Our goals, dreams, and aspirations may be more alike than our skin color. Parenting approaches may differ, but the common bond of a mother and a child crosses many barriers. Most people have basic needs in common, like Maslow’s hierarchy of needs that suggest all people have physiological, safety, acceptance, self-esteem, and self-actualization needs [5]. Considering these things it is easy to see our essential common ground. And this is where we can begin our comprehension of others. Put your new information about other people into action. Make a personal inventory of your own biases. Where has your ignorance held you back from appreciating other people? What have you learned that makes this old paradigm obsolete? Help to educate people in your family and group of friends about your new leanings. Be careful. People become attached to their ignorance, and have difficulty accepting new ideas. It may have taken you a while to gain the knowledge necessary to deal with people. Encourage others to be open, but know that information is integrated when a person is ready to accept it. Form alliances with people from different cultures to know what challenges they have dealing with your culture [5]. Help the general community to grow by raising awareness and promoting fair treatment for all people. It is important as you become a promoter of cross cultural communications that you reach beyond stereotypes. These do not represent the population they seek to identify. It is necessary to evaluate people on an individual basis. Stereotypes often reflect the differences in socioeconomic status, religion, or dialect [2]. These differences are apparent in all races and cannot identify one specific group of people. It is important to suspend judgment, avoid misconceptions, narrow

perspectives, and immature reactions. Stereotypes often contain a granule of truth, but this tiny truth cannot characterize an entire culture. Getting the whole picture is being active, and thinking critically about people and their behavior. Ultimately the barriers that exist between cultures are weak. We need desire, information, and the willingness to take interpersonal risks to break them. An individual's ability to be open to new ideas and new people will go a long way in the process of cross cultural communication. It starts with a smile and acceptance. It leads to an exciting new world full of clarity and connectedness.

To sum up, communication is the process of transmitting information and common understanding from one person to another. The elements of the communication process are the sender, encoding the message, transmitting the message through a medium, receiving the message, decoding the message, feedback, and noise. A number of barriers retard effective communication. These can be divided into four categories: process barriers, physical barriers, semantic barriers, and psychosocial barriers. To improve the effectiveness of communications, schools must develop an awareness of the importance of sender's and receiver's responsibilities and adhere to active listening skills.

References:

1. Дунець Л.М. Психологія спілкування: навчальний посібник для студентів спеціальностей "Соціальна педагогіка" та "Практична психологія" / Л.М. Дунець. – Хмельницький: ТУП, 2003. – 142 с.
2. Abrell R. Preventing communication breakdowns [електронний ресурс] / R. Abrell. – Режим доступу : <https://eric.ed.gov/?id=EJ298011>
3. Keyton J. Case studies for organizational communication: Understanding communication processes / J. Keyton. – New York, NY: Oxford University Press, 2010. – 238 p.
4. Keyton J. Communication and organizational culture: A key to understanding work experience / J. Keyton. – Thousand Oaks, CA: Sage, 2011. – 156 p.
5. Pauley J.A. Communication: The key to effective leadership / J.A. Pauley. – Milwaukee, WI: ASQ Quality Press, 2010. – 136 p.
6. Shettleworth S.J. Cognition, evolution, and behavior / S.J. Shettleworth. – New York, NY: Oxford University Press, 2010. – 201 p.

USAGE OF THE INFORMATION STUDY TECHNOLOGIES IN THE PROCESS OF ESTABLISHING LINGUISTIC AND COMMUNICATIVE COMPETENCE

Maistrenko Svitlana Vitaliivna

Candidate of Philology Sciences

*Cherkasy educational-scientific institute of the Banking University
Cherkasy, Ukraine*

ФОРМУВАННЯ МОВНОКОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ З ВИКОРИСТАННЯМ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ

Майстренко Світлана Віталіївна

канд. філол. наук., доцент

*кафедра права і соціально-гуманітарних дисциплін
Черкаський навчально-науковий інститут
ДВНЗ «Університет банківської справи»
м. Черкаси, Україна*

Summary. The paper analyzes the features of introduction of information technologies into the educational process and methods of their use for the formation of professional linguistic and communicative competence.

Keywords: information technology, linguistic and communicative competence, teaching methods, teaching goals, communicative skills.

Анотація. У статті проаналізовано особливості впровадження інформаційних технологій у навчальний процес та методики їх використання для формування мовнокомунікативної компетенції фахівця.

Ключові слова: інформаційні технології, мовнокомунікативна компетенція, методи навчання, дидактичні цілі, комунікативні навички.

Мовні знання нині є одним з основних компонентів професійної підготовки майбутніх фахівців економічного спрямування. Для підвищення рівня мовної компетенції, формування комунікативних навичок важливим є пошук форм та методів, дидактичних матеріалів та методик, що сприятимуть ефективному процесу засвоєння знань, посиленню інтересу до мовної підготовки саме майбутніх економістів.

Доволі активно сьогодні впроваджуються інформаційні технології в усі сфери життя людини, сприяючи збору, нагромадженню, збереженню, передаванню та використанню інформації. При цьому відбувається використання інтелектуального потенціалу суспільства, у тому числі й сконцентованого в друкованому фонді; поєднання інформаційних технологій з науковим пошуком; забезпечується доступність широких верств населення до джерел достовірної інформації, а також візуалізація інформації, що представляється. Все це сприяє підвищенню ефективності засвоєння інформації, прискоренню інтелектуалізації усіх видів людської діяльності, створенню такого інформаційного середовища, що сприяє розвитку творчого потенціалу особи.

Використання інформаційних технологій у процесі навчання має ряд переваг перед традиційними формами. По-перше, впровадження таких технологій у

навчальний процес дозволяє значно зменшити витрати на підготовку фахівців. Зокрема, за даними ЮНЕСКО на електронне навчання одного студента витрачається приблизно втричі менше коштів, ніж на навчання в системі традиційної освіти тієї ж країни [2]. По-друге, забезпечує доступ до отримання освіти представниками з обмеженими можливостями та особливими потребами, що сприяє реалізації права на освіту. По-третє, гнучкість електронного навчання дозволяє навчатися за індивідуальним графіком і в зручний для кожного час, а також використовувати різноманітні методики представлення навчальних матеріалів.

Упровадження сучасних інформаційних технологій у навчальний процес дозволяє надати студенту інструмент дослідження, конструювання, виміру, відображення і впливу на предметний світ; сприяє розширенню сфери самостійної діяльності; індивідуалізації та диференціації процесу навчання за рахунок самостійного вибору форм навчання та режиму їх реалізації; оволодіння стратегією засвоєння навчального матеріалу, коригування цього процесу з урахуванням можливостей реалізації; формування інформаційної культури; підвищення мотивації навчання за рахунок самостійного вибору форм і методів навчання, використання ігрових ситуацій [4]. Таким чином, все це сприяє підвищенню ефективності навчального процесу, посиленню інтересу до вивчення навчальної дисципліни та здатне забезпечувати оперативний зворотний зв'язок між учасниками навчального процесу та контроль дій.

Безсумнівно, що однією з найвагоміших переваг використання комп'ютерних програм у навчальному процесі є мінімізація витрат часу на перевірку, зокрема для проведення вхідного, поточного, підсумкового контролю. Крім заощадження навчального часу забезпечується й достовірна об'єктивність оцінки, відбувається накопичування статистичної інформації, що дозволяє викладачеві оцінити рівень, якість сформованості знань студентів [1].

Сучасний фахівець економічного профілю працює в широкому інформаційному просторі, активно послуговується новітніми комунікативними та інформаційними технологіями, бере участь у перемовинах, проводить численні консультації, займається укладанням договорів. Це потребує мовнокомунікативних навичок, володіння вміннями вираження своїх думок, переконання [3], а іноді і нав'язування думки. Проведення наукових конференцій, засідань, перемовин в режимі он-лайн зв'язку, різних видів інтерв'ю на відстані в тисячі кілометрів вимагає набуття комунікативного досвіду, у тому числі й мовного. Поступово комунікація посідає одне з найважливіших місць у процесі становлення майбутнього економіста.

Для засвоєння мовних знань та набуття комунікативних навичок слід використовувати сучасні інформаційні та комунікативні технології, що надають можливість реалізувати такі принципи: індивідуалізації (добір вправ та завдань відповідно до рівня мовних знань та здібностей певного студента); диференціації (підбір навчальних завдань різних за складністю й у певній послідовності); інтенсифікації (використання різних засобів презентації завдань та структурування).

Саме комп'ютерні технології, що використовуються у навчальному процесі, дозволяють сформувати навички мовнокомунікативної компетенції, сприяючи зацікавленню студента, оскільки інтерес до роботи з комп'ютером сьогодні у студента значно більший, ніж до отримання інформації з друкованих видань. Також представлення навчальної інформації у зручній для сприйняття формі та використання методичного прийому „перенесення” в мовну ситуацію, максимально

наближену до реального життя; унаочнення дидактичного матеріалу, що сприяє активізації та поєднанню чуттєвих, слухових та зорових компонентів впливу на сприйняття тексту. Значну роль відіграє використання CD-дисків, електронних посібників, ілюстрованої інформації за певними темами, доступ до інформаційно-довідкових ресурсів комп'ютера.

Таким чином з використанням комп'ютерної техніки можна відпрацьовувати лексичні та граматичні вправи, засвоювати будову словосполучень та речень, удосконалювати мовні навички, прослуховуючи та повторюючи речення, фрази. Абсолютною перевагою є те, що одразу можна відслідковувати й ефективність засвоєння навчального матеріалу, оскільки комп'ютер зазначає правильні й помилкові варіанти відповідей.

Інформаційні технології навчання мають значні переваги перед традиційними методами навчання як засіб інтенсифікації та оптимізації навчально-пізнавальної діяльності студентів, активізації їх діяльності, як засіб підвищення мотивації, подолання монотонності заняття. Використання різного виду комп'ютерних програм дозволяють виконувати граматичні, лексичні вправи, допомагають усвідомити мовні явища, сформулювати лінгвістичні здібності, створити комунікативні ситуації, автоматизувати мовні дії, використовуючи при цьому індивідуальний підхід до кожної особи та активізуючи самостійну роботу. Використання комп'ютерних технологій у навчальному процесі урізноманітнює процес навчання, підвищує інтерес до процесу засвоєння знань.

Література:

1. Апостолова Г.В. Електронна техніка і безпека розвитку дитячих здібностей [Текст] / Г.В. Апостолова // Безпека життєдіяльності. – 2003. – №10. – с. 16-18.
2. Карпенко М. Використання новітніх технологій навчання в Україні: вимоги Болонського процесу та перспективи запровадження [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/monitor/november08/14.htm>
3. Кацавець, Р.С. Українська мова: професійне спрямування: підручник / Р.С. Кацавець. – К.: Центр навчальної літератури, 2007. – 256 с.
4. Ковальова Н.В. Використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчально-виховному процесі // Журнал «Відкритий урок» [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://osvita.ua/school/lessons_summary-/edu_technology/30549/

СЕКЦІЯ 8. ПОЛІТОЛОГІЯ

METHODS OF PREVENTING AND RESOLVING POLITICAL CONFLICTS

Bondarevska O.A.

student

*Department of International Economics, Natural
Resources and Economic Theory*

Faculty of Economics

Zaporizhzhya National University

Zaporizhzhya, Ukraine

Supervisor – PhD of Historical Sciences, Assoc. Vahina O.M.

МЕТОДИ ЗАПОБІГАННЯ І ВИРІШЕННЯ ПОЛІТИЧНИХ КОНФЛІКТІВ

Бондаревська Олександра Антонівна

студентка

*кафедра міжнародної економіки, природних
ресурсів і економічної теорії*

економічний факультет

Запорізький національний університет

м. Запоріжжя, Україна

Науковий керівник - канд. іст. наук, доц. Вагіна О.М.

Summary. In the article methods of forecasting, prevention and resolution of political conflicts are considered; attention is drawn to the main areas of conflict resolution and groups of methods that facilitate the search for a peaceful solution to the conflict.

Key words: political conflict, consensus, compromise, conflict control, conflict forecasting.

Анотація. У тезах розглядаються методи прогнозування, попередження та вирішення політичних конфліктів; звертається увага на основні напрямки врегулювання конфліктів та групи методів, які полегшують пошук мирного виходу з конфлікту.

Ключові слова: політичний конфлікт, консенсус, компроміс, конфліктний контроль, прогнозування конфліктів.

В політичній сфері, в порівнянні з іншими сферами суспільного життя, найчастіше виникають конфлікти. Причини їх виникнення знаходяться в самій природі політичних відносин як відносин влади, заснованих на пануванні одних і підпорядкуванні інших. Тому проблема запобігання і вирішення політичних конфліктів завжди є дуже актуальною.

Раціонально осмислити конфлікти намагалися ще давні філософи, але вироблення власне конфліктологічних концепцій розпочалося на початку ХХ ст. Перші спроби застосування конфліктного підходу до аналізу суспільно-політичних процесів в Україні були здійснені в рамках проекту «Політичний портрет України: становлення інституції багатопартійності й формування соціально-політичних орієнтацій електорату в процесі побудови відкритого суспільства». Проблеми

конфлікту присвятили низку праць сучасні українські дослідники А. Ішмуратов, Ю. Мацієвський, А. Пойченко, Х. Федорович та ін.

Конфлікти, сигналізуючи суспільству і владі про існуючі розбіжності позицій громадян, стимулюють дії, здатні поставити ситуацію під контроль, перебороти порушення, що виникли в політичному процесі [1, с. 157]. Тому дестабілізація влади і дезінтеграція суспільства виникають не через конфлікти, а через невміння врегулювати політичні протиріччя або їх ігнорування.

На жаль, сьогодні розв'язання політичних конфліктів спирається не лише на цивілізовані засоби — норми міжнародного права, демократичні принципи управління державами і міжнародними справами. Істотне місце в цьому процесі займають найбільш гострі конфронтаційні методи, у тому числі і з використанням збройного насильства. Різке зростання числа і масштабів локальних і регіональних політичних збройних конфліктів не виключає можливості переростання їх за певних умов у нову світову кризу [2, с. 305]. Серйозну небезпеку світові представляє загострення проявів націоналізму і сепаратизму, релігійного фанатизму і фундаменталізму, екстремізму і тероризму.

Взагалі розрізняють три основних типи політичних конфліктів:

- конфлікти інтересів (найбільш легко піддаються врегулюванню, бо тут завжди можна знайти компромісне рішення: боротьба навколо розмірів податків, обсягу соціального забезпечення та ін.);
- конфлікти цінностей (вимагають більше зусиль для врегулювання через труднощі зі знаходженням компромісів);
- конфлікти ідентифікації (виникають в умовах расової, етнічної або мовної протилежності).

Як зазначає О. Бойко, для вирішення політичного конфлікту необхідний конфліктний контроль [3, с. 462], під яким розуміються розробка і застосування системи заходів, спрямованих на обмеження інтенсивності та масштабу конфлікту.

Ми вважаємо, що суб'єктом управління конфліктом можуть виступати як одна з його сторін, так і третя сила, що не бере участі у ньому, але зацікавлена в його врегулюванні (наприклад, ООН у розв'язанні ізраїльського конфлікту). Але хто б не виступав суб'єктом управління конфліктом, пошук технологій врегулювання конкурентних взаємин неминуче спирається на рішення ряду універсальних завдань, що лежать в основі стратегії управління конфліктами:

- необхідно не допустити виникнення конфлікту або його поширення;
- вивести всі приховані конфлікти у відкриту форму для того, щоб зменшити неконтрольовані процеси і наслідки даної взаємодії, уникнути раптових, обвальних потрясінь, на які неможливо буде правильно й оперативно відреагувати;
- зменшити ступінь соціальної напруги, викликаній розгортанням політичного конфлікту в суміжних областях політичного життя.

Політичною практикою і теорією вироблені деякі загальні форми і способи запобігання, регулювання і вирішення політичних конфліктів, серед яких основними є компроміс і консенсус [4, с. 109]. Компроміс — це угода на основі взаємних поступок, а консенсус — це угода значної більшості людей будь-якого співтовариства щодо найбільш важливих аспектів його соціального порядку, виражене в діях.

На нашу думку, консенсус — це універсальний принцип демократії, який дозволяє вирішувати і попереджати протиріччя і конфлікти, знімати напруженість у суспільстві.

Врегулювання конфліктів передбачає три основні напрямки:

– попередження відкритих форм прояву конфліктів, що супроводжуються насильницькими діями;

– вирішення конфліктів, що припускає усунення причин, які їх викликають;

– формування нового рівня відносин учасників, злагодження конфліктів.

М. Тарасенко виділяє три групи методів, які полегшують пошук мирного виходу з конфлікту:

1. попередження насильницької стадії розвитку конфлікту;

2. вирішення протиріч, що викликали конфлікт;

3. зниження рівня протистояння сторін, відмова кожного учасника від односторонніх дій і перехід до пошуку спільного розв'язання проблеми.

За теорією Тарасенко М.Ф. існують чотири способи вирішення конфліктів:

– угода в результаті збігу думок всіх сторін;

– угода відповідно до законодавчої або моральної волі зовнішньої сили;

– угода, нав'язана однією зі сторін конфлікту;

– застарілий конфлікт втрачає свою актуальність і розв'язується сам собою.

Прогнозування та попередження конфліктів належать до головних завдань управлінської діяльності щодо регулювання соціальних протиріч. Прогнозування конфліктів — це доказове припущення можливості їх виникнення та розвитку [5, с. 98]. Воно здійснюється на наукових засадах з урахуванням практичного досвіду. Попередження конфліктів — це організація життєдіяльності суспільства, соціальної спільноти, яка мінімізує вірогідність протиріч між його суб'єктами.

Зрозуміло, що набагато легше попередити конфлікт, ніж його розв'язати, тому профілактика конфлікту є не менш важливою, ніж уміння його конструктивно вирішувати [6, с. 117]. Діяльність із запобігання конфліктам охоплює такі головні напрями:

– створення необхідних умов для мінімізації їх кількості та розв'язання неконфліктними засобами;

– оптимізація організаційно-управлінських умов створення та функціонування організацій;

– ліквідація соціально-психологічних причин конфліктів;

– блокування особистісних чинників виникнення конфліктів.

Отже, в країнах із гнучкою, розвинутою системою соціального представництва своєчасне виявлення і розв'язання конфліктів дає можливість ефективно підтримувати цілісність політичної системи. Розв'язання політичного конфлікту забезпечує мінімізацію неминучих політичних, соціальних, економічних і моральних втрат, оптимізацію певних сфер суспільного життя.

Література:

1. Мацієвський Д. Проблеми теорії конфліктів та насильства / Д. Мацієвський — К.: Юніверс, 2014. — 239 с.
2. Капустін Б.Г. Конфліктологічний підхід до сучасної ситуації в Україні / Б.Г. Капустін — К.: Либідь, 2014. — 496 с.
3. Бойко О.Д. Конфлікти та конфліктологія: теорія конфліктів / О.Д. Бойко — К.: Академвидав, 2008. — 686 с.
4. Мішина І.А. Політичний конфлікт / І.А. Мішина, Л.М. Жарова, А.А. Міхеєв — К.: Генеза, 2013. — 352 с.

5. Тарасенко М.Ф. Сучасні концепції конфлікту / М.Ф. Тарасенко, М.Ю. Русин, А.К. Бичко – К.: Либідь, 2015. – 560 с.
6. Піча В.М. Конфлікт: сутність та особливості / В.М. Піча, Н.М. Хома – К.: Каравела, 2009. – 344 с.

THE RIGHTS AND FREEDOMS OF NATIONAL MINORITIES IN THE CONTEXT OF ETHNIC DEVELOPMENT OF UKRAINIAN SOCIETY

Gunchak A.A.

student

*Department of International economics
theory of economy and nature resources*

Faculty of Economics

Zaporizhzhya National University

Zaporizhzhya, Ukraine

Supervisor - Ph.D. Vahina O.M.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН В КОНТЕКСТІ ЕТНОНАЦІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Гунчак Анна Андріївна

студентка

*кафедра міжнародної економіки
економічної теорії та природних ресурсів
економічний факультет*

Запорізький національний університет

м. Запоріжжя, Україна

Науковий керівник - канд. іст. наук, доц. Вагіна О.М.

Summary: The problem of constitutional rights and freedoms of all citizens of Ukraine regardless of ethnic origin highlighted in this article, emphasizes the need to respect the principle of equality in the implementation of ethnic policy. The main problem in public administration in the field of interethnic relations and outlined possible ways to overcome them.

Key words: ethnic policy, ethnic minorities, ethnic relations, a national idea, ethnicity, nation, ethnic group.

Анотація: В тезах висвітлюється проблема забезпечення конституційних прав і свобод усіх громадян України незалежно від етнічного походження, наголошується на необхідності дотримання принципу рівності при здійсненні етнонаціональної політики. Визначено основні проблеми в системі державного управління у сфері міжетнічних відносин та окреслено можливі шляхи їх подолання.

Ключові слова: етнонаціональна політика, національні меншини, міжетнічні відносини, загальнонаціональна ідея, етнос, нація, етнічна група.

На сучасному етапі розвитку України національно-етнічна сфера стає невід'ємним виміром суспільно-політичних реалій. У зв'язку з цим етнонаціональний розвиток українського суспільства потребує адекватного забезпечення політичними засобами і механізмами.

Етнонаціональна політика в Україні означає відродження й збереження духовної та культурної спадщини не тільки українців, а й кожного з етносів, що населяють її територію. В контексті становлення української держави етнонаціональна проблематика вимагає усвідомлення того, що демократичні перетворення залежать не лише від стану економіки, а й від розстановки політичних сил та соціально-культурних чинників. Такі пріоритети — вирішальна умова формування нової загальнонаціональної ідеї в Україні на початку ХХІ ст.

Досвід сучасних країн свідчить, що принцип самовизначення етносів, націй реалізується в найрізноманітніших формах — регіональної автономії, культурно-національної автономії, наданні всім етнічним групам (етнічним меншинам) реальних можливостей для вільного розвитку [1, с.531].

Через те, що Україна майже не має власного досвіду вирішення проблем відносин держави і нації, не відбулося самоідентифікації українського суспільства, самоусвідомлення його справжньої сутності, відсутній цілісний стратегічний план його розвитку. Тому, як зазначає О. Антонюк, і надалі залишається відчутною незбалансованість інтересів, цінностей і традицій населення різних регіонів України, внаслідок чого не вдається подолати в деяких з них — особливо східних та південних — відцентрових тенденцій [2, с. 245].

Гасла на зразок «Україна понад усе» суперечать і українській ідеї, і специфічній ролі України в європейській та світовій історії. Ця роль має духовний, культурно-мистецький характер і не пов'язана із зовнішньою державною могутністю.

На думку М. Дністрянського, на сучасному етапі необхідно посилити увагу з боку як центральних, так і місцевих органів влади до проблем захисту прав національних меншин України з метою запобігання проявам конфронтації в суспільстві на етнополітичному, релігійному та мовному підґрунті, недопущення загострення міжетнічних відносин. Уповноважені в цій сфері органи повинні здійснювати моніторинг за дотриманням прав нацменшин в Україні, вживати відповідних заходів для формування у громадян толерантного ставлення до осіб, що належать до нацменшин [3, с. 58].

На рівні адміністративно-територіальних одиниць України для ефективного функціонування механізму взаємодії між органами, слід, зокрема, створити інформаційні бази даних про національні меншини регіону, сприяти активній участі їхніх представників у громадсько-політичному житті регіону, у місцевих бюджетах передбачити видатки на фінансування культурно-освітніх потреб нацменшин, забезпечити необхідні умови для розвитку засобів масової інформації громадських організацій національних меншин.

Упродовж усіх років існування незалежної України невирішеною залишилася проблема, пов'язана з поверненням, матеріальним забезпеченням та визначенням статусу осіб, депортованих за етнічною ознакою з території УРСР на підставі розпоряджень державних органів колишнього СРСР, зокрема: корінних народів (кримських татар, кримчаків), окремих національних меншин (кримських греків, болгар, вірменів), етнографічних груп українського етносу.

Загалом існуюча в Україні система державного управління у сфері міжетнічних відносин є досить розгалуженою, проте не відповідає сучасним вимогам забезпечення прав національних меншин. Тому, на думку багатьох дослідників, об'єктивно необхідним є прийняття Закону України «Про Концепцію державної етнонаціональної політики України» з метою захисту прав усіх суб'єктів етнонаціональних відносин, задоволення їхніх культурно–освітніх потреб, забезпечення міжетнічної злагоди, консолідації українського народу навколо державотворчої нації [4, с.322].

Накопичений Україною за останні 25 років позитивний досвід щодо захисту прав національних меншин використовують інші країни. Наприклад, здобутки від впровадження пілотного проекту програми Ради Європи «Освітня політика та національні меншини» використовували у Вірменії, Азербайджані, Білорусі, Грузії та Молдові [5, с.45].

Таким чином, міжнародне співробітництво України, прийняття нової концепції національної етнополітики, внесення відповідних змін до чинного українського законодавства та вдосконалення інституційної системи захисту прав національних меншин, ефективна взаємодія центральних і місцевих органів влади з національно–культурними товариствами, належне фінансування цільових програм їхнього етнокультурного розвитку забезпечать реалізацію різних категорій прав національних меншин і корінних народів України, сприятимуть гармонізації міжетнічних відносин у державі.

Література:

1. Кирилюк Ф.М. Політологія: Особливості етнонаціональної політики в сучасній Україні / Ф.М. Кирилюк, А.Є. Конверський, В.Ф. Білик. – К.: Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 2014. – 697 с.
2. Антонюк О.В. Основи етнополітики: Навч. посібник / О.В. Антонюк. – К.: МАУП, 2005. – 432 с.
3. Дністрянський М.С. Етнополітична географія України: проблеми теорії, методології, практики: Монографія / М.С. Дністрянський. – Львів: Літопис; Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2016. – 213 с.
4. Римаренко Ю. Мала енциклопедія етнодержавознавства / Ю. Римаренко; НАН України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького – К.: Генеза, Довіра, 2008. – 942 с.
5. Кривицька О. Конфліктний вимір етнонаціонального розвитку України / О. Кривицька // Політичний менеджмент. – 2015. – No 3 (12). – С.42-62.

**THE DEVELOPMENT OF US-INDIAN RELATIONS DURING THE
PRESIDENCY OF GEORGE W. BUSH (2001-2009)**

Kirpicheva Olga Olegivna

student

World history and international relations

The history department

Zaporizhzhya National University

Zaporozhye, Ukraine

Scientific supervisor – *PhD/Candidate of Historical Sciences, Scientific researcher*
Zaporizhzhya Scientific Society of Ya. Novytski ***Shymkevych K.O.***

**РОЗВИТОК АМЕРИКАНО-ІНДІЙСЬКИХ ВІДНОСИН ПІД ЧАС
ПРЕЗИДЕНТСТВА ДЖ. БУША-МОЛ. (2001-2009)**

Кірічєва Ольга Олегівна

студентка

кафедри всесвітньої історії та міжнародних відносин

історичний факультет

Запорізький національний університет

м. Запоріжжя, Україна

Науковий керівник – *канд. істор. наук, науковий співробітник Запорізького*
наукового товариства ім.Я. Новицького ***Шимкевич К.О.***

Annotation. In 2001, George W. Bush became President of the United States. As a strategic partner, he saw India. During his two presidential terms (2001-2009) he has tried to restore relations with this country, sign strategic agreements and treaties of international security in the areas of science, agriculture, the fight against terrorism, medicine and trade.

Key words: The USA, India, George W. Bush, M. Singh, «The 123 Agreement», a strategic partnership.

Анотація. У 2001 р. Дж. Буш-мол зайняв посаду президента США. У якості стратегічного партнера він обрав Індію. За часи двох президентських термінів (2001-2009 рр.) він намагався відновити відносин з країною, підписати стратегічні угоди та договори у галузях міжнародної безпеки, науки, аграрному секторі, медицині та торгівлі, щодо боротьби з тероризмом.

Ключові слова: США, Індія, Дж. Буш-мол., М. Сінгх, «Угода 123», стратегічне партнерство.

З початком ХХІ ст., США почали розглядати Індію, як свого повноправного дипломатичного партнера. Країна вийшла на новий етап розвитку, зайняла вагоме місце у Південно-Азійському регіоні. Проведення успішних політико-економічних реформ, вивели Індію на один рівень із швидко розвиваючимся Китаєм. Упродовж строку виконання повноважень адміністрації Дж. Буша-мол. (2001-2009 рр.), відносини між Індією і США почали набирати обертів та вийшли на новий дипломатичний рівень. У першу чергу, американський уряд побоювався, що у разі втрати ним контролю над Індією, розпочнеться нова хвиля ісламського екстремізму, настане енергетична та ядерна небезпека в Азійському районі. По-друге, американський президент хотів реанімувати проект створення «чотиристороннього

альянсу»¹, який включав би в себе США, Японію, Австралію та Індію, і, таким чином, перешкодив би зміцненню осі Росія — Індія — Китай, ініціатором створення якої стала Москва.

Після теракту 11 вересня 2001 р. у Нью-Йорку, індійський уряд висловив свої співчуття американцям і наголосив на необхідності формування міцного апарату міжнародної безпеки. Почався перший етап співпраці між двома державами, наслідками якої стали встановлення контролю та патрулювання стратегічно важливих морських шляхів з Індійського океану, через Суецький канал і до Сінгапуру.

У січні 2003 р. відбулися переговори між представниками США та Індії. У результаті яких, американський уряд схвалив спільну програму під назвою «Нові кроки в стратегічному партнерстві», суть якої полягає у поступовому скасуванні американських санкцій, введених відносно Індії після серії ядерних випробувань у травні 1998 р. США виключили індійське космічне агентство зі списку організацій, на які поширюються обмеження у галузі постачання високотехнологічного обладнання. Важливим кроком на шляху розвитку двосторонніх відносин стала ініціатива Дж. Буша-мол. і прем'єр-міністра М. Сінгха «Наступні кроки у стратегічному партнерстві», озвучена у січні 2004 р. Країни погодилися розширити співпрацю у трьох областях: мирна атомна енергія, цивільні космічні програми, торгівля у сфері високих технологій, і активізувати діалог у галузі стратегічної стабільності [1].

У 2005 р. Вашингтон і Нью-Делі налагодили співпрацю у рамках «Стратегічного партнерства», що ґрунтувалося на спільних цінностях і геополітичних інтересах. Країни почали також розробляти спільні економічні, військові та цивільні операції. США та Індія у тому ж році підписали десятирічну угоду про створення системи спільної оборони, з метою розширення двосторонньої співпраці у галузі безпеки. Ця угода мала декілька конкретних і важливих переваг. По-перше, вона поглиблювала американо-індійські стратегічні відносини, забезпечувала стабільність, процвітання і мир в Азії та по всьому світі. По-друге, відкривала значні можливості для бізнесу. Це нові робочі місця, доходи і ринки. По-третє, це допомогло Індії задовольнити бурхливі енергетичні потреби екологічно безпечним способом. Ця угода зменшила залежність Індії від іноземного імпорту нафти і газу з Ірану. Зі свого боку, США зобов'язалися змінити відповідні положення внутрішнього законодавства для забезпечення повної мирної співпраці з Індією, і країни новими надійними поставками палива.

У березні 2005 р. також була підписана двостороння угода про науково-технічне співробітництво. У квітні того ж року уклали угоду про «відкрите небо», розширення торгівлі між країнами, поліпшення розвитку туристичної діяльності, бізнесу. Індія придбала 68 американських літаків Boeing вартістю \$8 млрд, щоби більше людей могли літати до країни у якості туристів, потенційних ділових партнерів або студентів, що проходять практику у індійських університетах. Після нанесення збитків по території США від урагану «Катріна» (кінець серпня 2005 р.), Індія офірувала \$5 млн для американського Червоного Хреста і відправила гуманітарну допомогу до постраждалих районів. 1 березня 2006 р. президент Дж. Буш-мол. здійснив дипломатичний візит до Нью-Делі для подальшого розширення відносин між Індією і США. Упродовж зустрічі був підписаний «Договір

¹ У 1998 р. прем'єр-міністр Індії А. Ваджпай створив ідею "Золотого чотиристороннього проекту" для майбутнього співробітництва країн регіону. Згодом цю ідею реанімував Дж. Буш-мол. для вигідного стратегічного партнерства між США та Австралією, Японією та Індією.

про співпрацю у сфері атомної енергії», що було схвалене Організацією ядерних постачальників і МАГАТЕ [2].

У 2007 р. починається активна співпраця у галузі охорони здоров'я. Міністерство здоров'я Індії надало медичні послуги близько 1,8 млн. з 3,3 млн. американських індіанців та корінних мешканців Аляски. Річний бюджет даного проекту складав близько \$ 4,3 млрд. На цей сектор США зі свого бюджету виділили понад \$ 4 млрд. Починали відкриватися нові клініки у Нью-Делі, які мали акредитацію JCI (Joint Commission International), США. Великі індійські медустанови почали активно співпрацювати з іноземними клініками, наприклад, — з Гарвардським медичним центром та шпиталем ім. Дж. Хопкінса.

10 жовтня 2008 р. президент Дж. Буш-мол. та індійський прем'єр-міністр М.Сінгх підписали двосторонню ядерну угоду — «Угода 123». Її метою стало врегулювання торгівлі ядерними матеріалами між американськими і індійським компаніям. При цьому, Індія підписала акт, який свідчить, що ядерні постачальники, підрядники та оператори повинні нести фінансову відповідальність у разі аварії. Уряд Індії погодився відокремити свої цивільні і військові ядерні установки, передавши їх під контроль МАГАТЕ. Як тільки Індія підписала Угоду, на її територіях, де знаходилися ядерні установки, почалися пильні перевірки. «Угода 123» стала першим довгостроковим стратегічним договором у галузі зовнішньої політики і ядерної енергетики. За цим договором Індія упродовж сорока років буде забезпечена поставками ядерного палива для своїх цивільних реакторів, багато з яких будуть побудовані американськими компаніями. Цей договір також відкрив для Індії доступ до американських військових постачань і контртерористичним архівам [4, 200-219].

26 листопада 2008 р. терористи з Пакистану атакували індійський готель «Taj Mahal Palace». Більше, ніж 300 осіб загинуло, у тому числі і 6 американців. США висловили свої співчуття, а на місце подій відправили свої спецслужби, гуманітарну та фінансову допомогу. Незабаром після теракту, секретар США Т. Гейтнер приїхав з дипломатичним візитом до Нью-Делі. Метою візиту стало підписання спільної американо-індійської доктрини економічного і фінансового партнерства. Під час обговорень було зроблено акцент на поглибленні спільних ринків капіталу, створенні незалежного управління заборгованістю, забороні фінансування злочинних та терористичних угруповань.

Черговим кроком на шляху розвитку стратегічного співробітництва між країнами, став візит прем'єр-міністра Індії М. Сінгха до США у листопаді 2009 р. Обидві сторони заявили про активізацію двосторонніх відносин. У цьому контексті, було досягнуто згоди щодо посилення співпраці у сферах глобальної та енергетичної безпеки та протидії тероризму, ядерного роззброєння, торгово-економічних зв'язків, кліматичних змін, у галузі сільського господарства, освіти, науки і техніки [3].

Таким чином, упродовж 2001-2009 рр. американо-індійські відносини вийшли на новий, якісний, рівень. Країни почали співпрацювати у галузях економіки, міжнародної безпеки, боротьбі з тероризмом, аграрній сфері, науці та медицині.

Література:

1. Зміцнення зв'язків США та Індії. Виступи міністра закордонних справ Індії й держсекретаря США Коліна Пауелла після їх зустрічі у Вашингтоні, 9 вересня 2002 року [Електронний ресурс] / Аспекти зовнішньої політики Індії. Виступи і зустрічі з пресів. Липень 2002 – січень 2003. // Управління інформації та друку. Міністерство закордонних справ. Нью-Делі. — Режим доступу:

- <http://www.radiosvoboda.org/a/news/27783753.html>. — Назва з екрану. — Дата доступу: 19.01.2017.
2. Індійсько-американські відносини [Електронний ресурс] // Північно-Техаський Університет. — Режим доступу: http://digital.library.unt.edu/ark:/67531/metacrs2991/m1/1/high_res_d/IB93097_2002Jun07.pdf. — Назва з екрану. — Дата доступу: 19.03.2017.
3. Ядерна угода між США і Індією [Електронний ресурс] // Історія США в документах. — Режим доступу: https://www.observer.materik.ru/observer/N09_98/9_06.HTM. — Назва з екрану. — Дата доступу: 13.04.2017.
4. Оборотов С.А. Ядерный фактор в американо-индийских отношениях: 1991–2008. / С.А. Оборотов. — М., 2009. — С. 200–217.

STATE-BUILDING AND NATION-BUILDING AS FACTORS OF STRENGTHENING OF NATIONAL SECURITY OF UKRAINE

Konyev Vladislav Vasilyovich
student

department of finance, banking and insurance
Zaporizhia National University
Zaporizhia, Ukraine
Scientific Adviser – PhD. Vahina O.M.

ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ ТА НАЦІЄТВОРЕННЯ ЯК ФАКТОРИ ЗМІЦНЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Конєв Владислав Васильович
студент

кафедра фінансів, банківської справи та страхування
економічний факультет
Запорізький національний університет
м. Запоріжжя, Україна
Науковий керівник — к.і.н. Вагіна О.М.

За роки незалежності України політичні сили, які приходили до влади, не зуміли забезпечити стійке державотворення, бо після виборів курс політичного розвитку змінювався часом на протилежний. Проблема державотворення, з якою зустрічаються молоді держави після отримання незалежності, має місце в Україні вже більше двадцяти років. Через це на сьогодні є труднощі побудови демократичної влади, що відповідала б стандартам розвинених країн, систематичні проблеми, пов'язані з корупцією, збереження успадкованих радянських методів управління тощо.

Метою даної роботи є визначення чинників, що стримують процеси державотворення та націєтворення, у контексті зміцнення національної безпеки України.

Вагомий внесок у розробку питання необхідності державотворення та націєтворення було зроблено такими дослідниками, як В. Андрущенко, В. Горбулін,

Я. Грицак, Ю. Павленко, А. Смолій, Ю. Терещенко, В. Філіпчук, Н. Юськів та ін. Тому можна сказати, що наразі розроблена розвинена теорія українського державотворення. Але з огляду на сучасні політичні проблеми це питання потребує подальшого дослідження.

Під терміном «державотворення» (англ. «state-building») розуміють комплексний довготривалий процес, спрямований на утворення держави, який включає культурні, політичні, міфологічні, релігійні та інші чинники [1, с.28]. Фактично це поняття з'явилося в епоху модерну, і його тлумачення має багато різноманітних варіантів. «Націєтворення» (англ. «nation-building») означає інституціоналізацію вироблення та втілення у відповідних інститутах необхідних норм, які б забезпечували можливість формування подібної до властивої для західної моделі політичної нації свідомої спільноти, що характеризується активною участю громадян у громадському житті. Таким чином, націєтворення, на думку В. Філіпчука, пов'язане з вирішенням технічного питання обрання рецептів національного розвитку, забезпечення збалансованого та різнобічного економічного зростання, відкритих каналів спілкування та самовираження, виховання добре організованої публіки, зрілих та гнучких еліт [1, с.32]. Це шлях використання досвіду західної національної держави, що довела свою успішність. Чинниками націєтворення, відповідно, виступають такі прийоми, як комунікація, урбанізація, масова освіта та участь у політичному житті.

Дослідження Н. Юськів містять тезу про те, що перешкодою на шляху до нових духовних цінностей людини стає соціальна аномія як найтипівший результат руйнування старих цінностей без своєчасного запровадження нових. Щодо духовної ситуації вітчизняного сьогодення, то можна стверджувати, що після руйнації колективістських духовних цінностей не закладено достатнього продуктивного ґрунту для існування автономного, відповідального індивіда. Це в свою чергу призвело до негативного індивідуалізму, який відкидає усіх «інших», та вищі цінності, обираючи власну сваволю. Отже, намагання радикально змінити ціннісно-смісловий зміст життя призводить у багатьох випадках до аномії як руйнування ціннісного світу особистості, а отже, до духовного занепаду [2, с. 89].

Ще однією проблемою сучасного державо- та націєтворення є відсутність єдиної ідентичності в українському суспільстві. Як зазначає В. Філіпчук, в суспільстві немає спільного знаменника для переважної більшості українців у пошуку відповіді на питання, якою країною ми є і яку країну ми будемо; іншими словами, має місце брак чітко вираженої спрямованості розвитку держави і суспільства. Кілька ідентичностей, які емпірично формуються навколо окремих етнорегіональних ознак (мова, історична пам'ять, локальні культурні та побутові традиції, регіональні зв'язки, відчуття окремішності тощо), створюють свого роду «identity gap» — розрив ідентичності між різними регіонами країни [1, с.29]. За умови відсутності спрямованої інтеграційної державної політики, відкритих інституцій, особистих перспектив, «спільного досвіду та спільних очікувань» сучасний політичний стан України можна охарактеризувати наявністю відцентрованих векторів руху, що проявилось в сепаратизмі та військових діях на Донбасі.

Цікавою та неоднозначною є теза В. Горбуліна: «Ми нація з великою історією, але без ефективної державності». На його думку, слабка держава сама по собі є запрошенням для будь-якого агресора. Отже, побудова сильної держави — пріоритетна мета. Ця проблема додатково ускладнюється величезним потенціалом

маніпулятивного характеру, який мають в Україні ЗМІ. Про українську демократію слід казати не стільки як про «фіктивну», скільки як про «медіа-маніпулятивну». Характерною її особливістю є орієнтація на підвищення поляризованості суспільної дискусії з найскладніших питань. Відсутність внутрішньої єдності, яка подекуди активно інспірується окупантом, — складний виклик для існування України як самостійної цілісності. Події останніх років дали українському суспільству приклад того, як потрібно долати зневіру та інституційну неспроможність. Це показали як нові громадські об'єднання, так і традиційні державні структури, що опинилися перед викликом історії. Інтелектуальна мобілізація повинна розгортатися поруч з військовою або й випереджати її, оскільки думка завжди має передувати дії [3, с.25–29].

Отже, сучасні проблеми державотворення та націєтворення зумовлені трансформаційними політичними процесами, що відбуваються в українському суспільстві. Серед багатьох проблем, що стримують процес державотворення можна виділити аномію, проблему ідентифікації та маніпуляції з боку ЗМІ. Ці проблеми ставлять під загрозу національну безпеку України, роблять її вразливою для впливу з боку інших країн. Вирішення цих питань, насамперед, залежить від дій політичної еліти, яка повинна спрямовувати власні сили на об'єднання нації з метою побудови стійкої держави.

Література:

1. Філіпчук В. Націєтворення – державне управління – державотворення: деякі теоретико-методологічні аспекти / В. Філіпчук // Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президентові України. – 2013. – Вип. 1. – С. 24–38.
2. Юськів Н.В. Правові проблеми державотворення у сучасних українських трансформаційних реаліях / Н.В. Юськів // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки. – 2014. – № 801. – С. 86–91.
3. Горбулін В.П. Національна безпека як пріоритет сучасного державотворення / В.П. Горбулін // Вісник Національної академії наук України. – 2017. – № 1. – С. 25–29.

**ОСОБЛИВОСТІ ТА МОТИВИ ФОРМУВАННЯ РЕЛІГІЙНОГО
ЕКСТРЕМІЗМУ*****Pikalova Anna****student**department of accounting and Taxation**Faculty of Economics**Zaporizhzhya National University**m. Zaporizhzhya, Ukraine****Supervisor – candidate history science, associate professor Vagina E.M.******Пікалова Анна Михайлівна****студентка**кафедра обліку та оподаткування**економічний факультет**Запорізький національний університет**м. Запоріжжя, Україна****Науковий керівник – канд. істор. наук, доцент Вагіна О.М.***

This paper analyzed the features of formation of religious extremism. The factors that are of interest to religious extremism. The described methods of religious extremist organizations. Disclosed reasons that motivate individuals to engage in extremist activities.

Keywords: religious extremism ideology of extremism, extremist religious motives, situational factors of religious extremism.

У даній роботі проаналізовані особливості формування релігійного екстремізму. Досліджені чинники, які викликають інтерес до релігійного екстремізму. Описані методи діяльності релігійно–екстремістських організацій. Розкриті мотиви, які спонукають індивіда займатися екстремістською діяльністю.

Ключові слова: релігійний екстремізм, ідеологія екстремізму, релігійно–екстремістські мотиви, ситуаційні фактори релігійного екстремізму.

На межі століть таке соціальне явище як екстремізм вже перестало бути епізодичним і екстраординарним явищем. У сучасному світі екстремізм використовується різного роду релігійними, політичними, націоналістичними рухами як спосіб силового вирішення цілого ряду гострих проблем. Екстремізм виявляється час від часу у відкритій формі та становить загрозу для стабільності всієї світової спільноти, бо глобалізація перетворила регіональні загрози на загальні.

У контексті даної роботи особливий інтерес представляють публікації, що стосуються сутності екстремізму, а також особливостей релігійного екстремізму, серед яких праці Н. Афанасьєва, П. Баранова, В. Верещагіна, М. Лабунцов, А. Нуруллаєва, Р. Тамаєва та ін.

Екстремізм в усіх його проявах виступає однією з основних проблем, що дестабілізує сталий розвиток будь-якого сучасного суспільства. На практиці екстремізм проявляється переважно у сфері політичних, національних, конфесійних, суспільних відносин. У зв'язку з цим виділяють три основні його форми: політичну, національну і релігійну, які тісно переплетені між собою.

Останнім часом екстремістськими формуваннями широко використовуються релігійний і національний фактори для досягнення політичних ідей. Причому проглядається явна тенденція щодо використання методів екстремізму для вирішення своїх релігійних, політичних, націоналістичних, соціально-економічних та інших питань. Результати аналізу сучасної практики правоохоронних органів з питань протидії релігійному екстремізму показують стійке зростання активності релігійних екстремістських формувань по всьому світу [6].

Ідеологія екстремізму заперечує інакомислення, жорстко стверджує систему політичних, ідеологічних, релігійних поглядів. Від своїх прихильників екстремісти вимагають сліпої покірності і виконання будь-яких, навіть найабсурдніших наказів і інструкцій. Аргументація екстремізму спирається не на розум, а на забобони і почуття людей. Доведена до крайності, ідеологізація екстремістських дій створює особливий тип прихильників екстремізму, схильних до самозбудження, втрати контролю над своєю поведінкою, готових на будь-які акції, на порушення норм, що склалися в суспільстві.

Релігійний екстремізм — це жорстке неприйняття ідей іншої релігійної конфесії, агресивне ставлення до іновірців, пропаганда непорушності, «істинності» одного віровчення; прагнення до викорінення представників іншої віри аж до фізичного усунення (що отримує теологічне виправдання й обґрунтування) [1, с. 87]. Релігійний екстремізм передбачає заперечення системи традиційних для суспільства релігійних цінностей і догматичних засад, агресивну пропаганду ідей, що суперечать їм. Релігійний екстремізм слід розглядати як крайню форму релігійного фанатизму.

Необхідність боротьби з екстремізмом, в тому числі і релігійно пофарбованим, повинна бути метою всього суспільства і кожного громадянина. Держава може допустити тільки таку релігійну діяльність, яка не вступає в протиріччя з конституційним правом на свободу совісті та віросповідання і принципом світського характеру держави. Конкретні уявлення прихильників тієї чи іншої релігії, які виявляються несумісними з цими принципами, потрапляють під термін «релігійний екстремізм» і повинні визнаватися антигромадськими і антидержавними. Слід виявляти такі прояви релігійності, для яких характерне прагнення до блага своєї конфесії на шкоду блага всього суспільства.

Релігійний екстремізм часто змикається з релігійним фундаменталізмом, суть якого полягає в прагненні відтворити фундаментальні основи «своєї» цивілізації, повернути їй «справжній вигляд».

Основними методами діяльності релігійно-екстремістських організацій є: поширення літератури, відео–аудіо записів, в яких пропагуються ідеї екстремізму.

Основний стиль поведінки релігійних екстремістів — конфронтація з інститутами держави. Принципи «золотої середини» і «не роби по відношенню до інших так, як не хотів би, щоб інші поступали по відношенню до тебе» відкидаються ними. Для розуміння особливостей формування екстремізму, в тому числі і релігійного, розглянемо деякі фактори і мотиви, що сприяють виникненню екстремістської поведінки. У класифікації факторів В. Лубський пропонує виходити із масштабу соціальної системи, що породжує ці чинники [5, с. 57–58]. У комплексі макросоціальних чинників виділяють такі структурні чинники: наявність екстремальної соціальної поляризації суспільства і молодіжного середовища і, як наслідок, посилення відчуженості і ворожості між соціальними групами; зниження ефективності соціальних ліфтів, низький рівень соціальної мобільності молоді та

формування передумов для нової «класової» ненависті; поліетнічна структура суспільства з наявністю етносів, які переживають період формування і підйому етнокультурної, етнорелігійної самосвідомості (до таких можна віднести середньоазійські суспільства, північно-кавказьке суспільство тощо); посилення міграційних процесів, що мають переважно етнічний характер; формування значних у кількісному відношенні етнокультурних діаспор з високим ступенем гетерогенності суспільства (особливо за расовою, етнокультурною та релігійною ознаками).

На думку Д. Глухарева важливу роль у формуванні релігійного екстремізму відіграють ситуаційні фактори:

1. динаміка внутрішньо- і зовнішньополітичного оточення — виникнення напруги у відносинах з іншими державами (наприклад, збройний конфлікт Російської Федерації з Грузією в 2008 р.);
2. факти міжетнічних зіткнень в суспільстві;
3. діяльність екстремістських, в тому числі радикально-націоналістичних і радикально-релігійних, організацій, що створюють сприятливий соціальний та інформаційний фон для рекрутування нових учасників, в основному з числа молоді;
4. активність «екстремістського ядра» молоді;
5. інформаційний фон міжетнічних і міжконфесійних відносин в суспільстві [2, с. 125-126].

Л. Филипович звертає увагу на роль сімейних факторів. До них відносяться особливості статусу сімей, сімейного виховання. Сліпа батьківська любов і віра в безгрішність власних дітей, прощення їм будь-яких вчинків, безмежне потурання примхам підростаючої дитини несприятливо впливають на виховання підростаючого покоління і виступають умовами вкрай егоїстичного способу мислення. З іншого боку, використання при вихованні знущань, лайок і побоїв тягне відчуження підлітків, сприяє появі озлобленості, образи, навіть агресивності, що й стає ґрунтом для екстремістських проявів відносно винних в «поганому» житті [3, с. 73].

Також слід виділити чинники, пов'язані з освітньою сферою, що характеризуються проблемою переважання навчання над вихованням. Освітні установи сьогодні практично не використовують виховних інструментів впливу на свідомість учнів, а займаються тільки передачею знань і умінь. Це призводить до недостатнього засвоєння підлітками громадських норм поведінки [4, с. 36-37]. В якості однієї з головних причин проявів екстремізму молодь виділяє і матеріальну.

Перелік мотивів, які спонукають індивіда займатися екстремістською діяльністю [7, с. 56-57].

Таблиця 1

Мотив	Характеристика
меркантильний (корисливий) мотив	є першорядним, пояснюється тим, що екстремізм, як будь-яка людська діяльність, часто являє собою будь-яку «оплачувану працю»;
ідеологічний мотив	заснований на збігу власних цінностей людини, його ідейних позицій з ідеологічними цінностями будь-якої релігійної або політичної організації; виникає в результаті вступу людини до певної близької за духом спільності;
мотив перетворення, активної зміни світу	сильний стимул, пов'язаний із розумінням недосконалості і несправедливості існуючого світу і наполегливим

	прагненням поліпшити його; для людей екстремізм являє собою інструмент і мету перетворення світу;
мотив влади над людьми	один із найбільш давніх і надглибинних мотивів; через екстремістські дії, засновані на жадобі влади, особистість затверджується і самостверджується; мотив тісно пов'язаний із бажанням домінувати, придушувати і управляти оточуючими. Така потреба зазвичай пов'язана з високою тривожністю, причому бажання домінувати може досягатися і грубою силою, що в свою чергу може бути обумовлено ідеологічними аргументами;
мотив інтересу і привабливості екстремізму як нової сфери діяльності	для певного кола осіб, особливо з числа забезпечених і досить освічених, екстремізм цікавий як нова, незвична сфера діяльності; мотив характерний для нудьгуючих молодих людей, які не визначили мети і сенсу життя;
товариський мотив	у його основі лежать різноманітні варіанти емоційної прихильності – від бажання помститися за шкоду, заподіяну товаришам по боротьбі, єдиновірцям, родичам, до прагнення до участі в екстремістській діяльності, коли в організації перебуває хтось із друзів або близьких;
мотив молодіжної романтики та героїзму, ігровий мотив	бажання надати своєму життю особливого значення, яскравості, незвичайності; пов'язаний з потребою в ризику, небезпечних для життя операціях, бажанням опинитися в незвичайній ситуації.

Отже, можна зробити висновок: наскільки різноманітний і багатолікий релігійний екстремізм, настільки і різноманітні його мотиви. Багато мотивів переплітаються один з одним, одні можуть усвідомлюватися, інші — ні. У конкретних видах екстремістської поведінки мотиви помітно відрізняються, навіть в рамках одного і того ж злочинного акту різні його учасники можуть стимулюватися різними мотивами. Релігійний екстремізм впливає не тільки на правосвідомість, а й взагалі на образ думок і життя людей.

Література:

1. Тамаев Р.С. Экстремизм и национальная безопасность: правовые проблемы / Р.С. Тамаев. – М : Юнити, 2011. – 264 с.
2. Глухарев Д.С. Идеология молодёжного экстремизма / Д.С. Глухарев // Вісник ПУрдУ(серія «соціально–гуманітарні науки»). – 2013. – № 1. – С. 123-127.
3. Филипович Л.О. Неохристиянська релігійність в умовах конфлікту ідентичностей / Л.О. Филипович // Релігійна свобода. – К., 2005. – № 9. – С. 66-80.
4. Гладышев–Лядов В. Социальные сети как инструмент для пропаганды экстремизма. Аналитика Национального Центра информационного противодействия терроризму и экстремизму в образовательной среде и сети Интернет [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.ncpti.ru/materialy-ntspti/?ELEMENT_ID=157.
5. Лубський В.І., Історія релігій: підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] / В.І. Лубський, М.В. Лубська – [2–ге вид.]. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 776 с.
6. Экстремизм в Україні: проблема з тенденцією до зростання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.dw.de/dw/article/0,15340460,00.html.

7. Пестерева Ю.С. Мотивы преступлений экстремистской направленности / Ю.С. Пестерева, Е.И. Чекмезова // Психопедагогика в правоохранительных органах. – 2015. – № 1(60). – С. 55-57.

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ ЯК СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Rogachenko Olena

student

department of accounting and Taxation

Faculty of Economics

Zaporizhzhya National University

m. Zaporizhzhya, Ukraine

Supervisor – candidate history science, associate professor **Vagina E.M.**

Рогаченко Олена Сергеевна

студентка

кафедра обліку та оподаткування

економічний факультет

Запорізький національний університет

м. Запоріжжя, Україна

Науковий керівник – канд. істор. наук, доцент **Вагіна О.М.**

In this paper we analyzed the features of Ukraine's information security. The problems and solutions that affect the security of Ukraine. Described the political situation and thoroughly and objectively describes the conclusions.

Key words: national security, information security, socio-psychological security, the problems.

У даній роботі проаналізовані особливості інформаційної безпеки України. Досліджені проблеми та їх вирішення, які впливають на безпеку України. Описана політична ситуація та ґрунтовно і об'єктивно описані висновки.

Ключові слова: національна безпека, інформаційна безпека, соціально-психологічна безпека, проблеми.

Економічна, політична, інформаційна незалежність відповідає інтересам будь-якої держави. Саме вона забезпечує свободу й розвиток особистості, суспільства і держави, забезпечує їх життєздатність. Інтенсивний розвиток новітніх технологій у сфері комунікацій, глобальні інтеграційні процеси, становлення інформаційного суспільства викликають пильну увагу до можливостей впливу на індивідуальну і масову свідомість, актуалізують проблему інформаційної безпеки.

У сучасному світі інформація стає стратегічним національним ресурсом — одним з основних багатств економічно розвинутої держави, головним джерелом економічної і військової сили держави. Однак саме через інформаційне середовище найчастіше здійснюються загрози національній безпеці в різних сферах діяльності держави [1, с. 56].

Оскільки проблема інформаційної безпеки набула глобального значення, то вона відображена у працях як вітчизняних, так і закордонних дослідників. Серед вітчизняних варто виділити О. Юдіна [2], який займається дослідженням інформаційної безпеки. Серед американських дослідників проблематикою інформаційної безпеки та світових інформаційних комунікацій цікавився Е. Тоффлер [3], який значну увагу звернув на проблеми інформаційного забезпечення державної політики Сполучених Штатів Америки та сучасних інформаційних процесів.

Проблема забезпечення інформаційної безпеки України багато в чому обумовлена недоліками правового регулювання взаємодії органів виконавчої влади при вирішенні завдань забезпечення інформаційної безпеки.

Для вирішення цієї проблеми М. Дмитренко вважає доцільним здійснити наступні заходи:

- створити ефективну багаторівневу державну систему забезпечення інформаційної безпеки, у якій будуть діяти єдині правові норми і механізми захисту інформаційних ресурсів, інформаційно — телекомунікаційної інфраструктури й інформаційних прав громадян, здійснюватися ефективна координація діяльності органів державної влади й управління.

- розробити механізм узгодження діяльності органів державної і місцевої влади в забезпеченні інформаційної безпеки;

- активізувати діяльність із формування державної політики в забезпеченні інформаційної безпеки регіонів, створенні необхідних для реалізації цієї політики організаційних структур і нормативної правової бази [4].

Ще одна проблема, пов'язана з функціонуванням державної системи інформаційної безпеки України — це забезпечення прозорості діяльності державних органів, що беруть участь у формуванні відкритих державних інформаційних ресурсів і здійсненні доступу до них громадян. У даний час відсутність такої інформації стає перешкодою для залучення внутрішніх і закордонних інвестицій, оскільки комерційні структури готові вкладати свої гроші в розвиток відкритих державних інформаційних ресурсів за умови, що ці гроші будуть використані за призначенням.

Загрозу для України в інформаційній сфері становить відсутність дієвої концепції інформаційної безпеки. Україна, починаючи інтеграцію у світове інформаційне співтовариство, має розв'язати два важливих завдання: створення єдиної національної інформаційної інфраструктури та інтегрування її в глобальне інформаційне середовище. Україна повинна брати активну участь у розробці і прийнятті міжнародних домовленостей, спрямованих на розвиток системи міжнародної взаємодії органів державної влади, що здійснюють діяльність у сфері інформаційної безпеки, зокрема із запобігання і припинення правопорушень у світовому інформаційному просторі [5, с.75].

Загроза інформаційній безпеці України проявляється в умовах давньої інформаційно-психологічної війни з Росією, яка загострилася в умовах воєнних дій на території України. Головна мета інформаційно-психологічної війни — взяти під контроль Росії свідомість пересічних громадян України, тому нині основний удар інформаційної політики Росії спрямований на маніпуляцію свідомістю українців та дестабілізацію зсередини країни. Події 2014-2017 рр. в Криму і на Донбасі — плоди саме інформаційно-психологічної війни, яка поступово перетворюється в основну форму протистояння між державами. Тому нагальною потребою є активне системне застосування необхідних контрдіянь, спрямованих на просвітницьку роботу з

населенням нашої країни, в іншому випадку, на думку науковців, на Україну чекають сумні прогнози: депресивне суспільство, рабська свідомість, повне нерозуміння процесів, що відбуваються на рівні держави, апатія, агресія, недовіра до всіх і до всього.

Крім того, як зазначає С. Дашук, завдання захисту інформаційного поля України від впливів Російської Федерації вимагає:

- створення плацдарму для якісної зміни внутрішньої та зовнішньої інформаційної політики, розробки коротко- та середньострокову стратегію на основі доповненої законодавчої та нормативно-правової бази, гармонізованої з нормами міжнародного права;

- припинення руйнації моральної єдності українського суспільства та почати діяти в інтересах усієї єдиної української нації;

- взяття під контроль захисту національно-інформаційну сферу, водночас пошук шляхів, просування українського інформаційного продукту на територію Росії, шляхом використання сучасних високих технологій та розширення кола наших симпатиків;

- праці на покращення іміджу України та зростання її конкурентоспроможності на міжнародній арені;

- прориву інформаційної блокади РФ та обмеження російського інформаційного впливу на Півдні та Сході України;

- посилення контролю над ЗМІ інших країн, які функціонують та акредитовані в Україні;

- сприяння розвитку громадського медіа-сектора як незалежного, неупередженого, об'єктивного інституту, основна мета якого — донесення достовірної інформації до споживача;

- суттєвого покращення якості та збільшення кількості українського видавничого продукту, сприяння створенню гідних та цікавих телепрограм, розвитку вітчизняного кінематографу;

- сприяння діяльності громадських організацій, здатних виконувати інформаційно-психологічні операції та оперативне інформування;

- удосконалення рівня підготовки фахівців із інформаційної безпеки та протидії засобам психологічного впливу [6].

На сьогодні не існує міжнародних правових норм, які б дозволяли зупинити інформаційну агресію. До того ж, здебільшого, вона здійснюється приховано, що значно ускладнює як своєчасне упередження, виявлення та організацію протидії її проявам, так і пошук та ідентифікацію самих інформаційно-психологічних впливів і суб'єктів їх здійснення.

Отже, інформаційна безпека для України є важливою змістовною складовою національної безпеки. Слід визнати, що Україна, її державні органи влади, громадянське суспільство та ЗМІ виявилися не готовими протистояти масовій військовій та інформаційній агресії з боку Росії. Реальним фактом сьогодення є широкомасштабна інформаційно-психологічна експансія проти України, бо існуюча у сфері інформаційної безпеки ситуація має наслідком руйнування психічного здоров'я української нації. Наразі назріла нагальна потреба у переосмисленні пріоритетів організації системи національної безпеки, посиленні уваги до вирішення проблем інформаційно-психологічної війни та розумінні форм і методів інформаційно-психологічного впливу.

Література:

1. Лепейко Т.І. Основи інформаційної економіки: навчальний посібник / Лепейко Т.І., Мазоренко О.В. – Х.: Вид. ХНЕУ, 2012. – 136 с.
2. Юдін О.К. Правові аспекти формування системи державних інформаційних ресурсів / О.К. Юдін, С.С. Бучик // Безпека інформації. – 2014. – Том 20 (1) / Технічні науки. – С. 76–82.
3. Тоффлер Э. Третья волна [Текст]. – М.: АСТ, 2002. – 781 с.
4. Дмитренко М.О. Проблеми інформаційної безпеки України / М.О. Дмитренко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://social-science.com.ua/article/807>.
5. Стоєцький О. Характеристика інформаційної безпеки як складової інформаційної сфери України / О. Стоєцький // Підприємництво, господарство і право. - 2009. - № 12. - С. 72-75.
6. Дащук С. Россия использует психотронное оружие на Востоке Украины [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://uapress.info/ru/news/show/22063>.
7. Сенченко О. Новітні війни з використанням інформаційно-психологічної зброї // Вісник Книжкової палати. – 2014. – № 8 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe.

СЕКЦІЯ 9. КУЛЬТУРОЛОГІЯ

THE ROLE OF NON-VERBAL COMMUNICATION IN INTERCULTURAL COMMUNICATION

Chernobai Anna Mykolayivna

Student

faculty of finance

Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics

Kharkiv, Ukraine

Supervisor – *Candidate of Philological Sciences, Associate Professor at the Department of Pedagogy and Foreign Philology* **Kovalenko O.Y.**

РОЛЬ НЕВЕРБАЛЬНИХ ЗАСОБІВ СПІЛКУВАННЯ В ПРОЦЕСІ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Чернобай Ганна Миколаївна

студентка

факультет фінансів

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

м. Харків, Україна

Науковий керівник — *кандидат філологічних наук, доцент кафедри педагогіки та іноземної філології* **Коваленко О.Ю.**

The article analyzes the features of nonverbal intercultural communication as a set of nonverbal communication tools — system of gestures, signs, symbols, codes that are used to transmit messages, which play an important role in semantic inter-ethnic people understanding.

Keywords: nonverbal communication, intercultural communication, intercultural aspect kinesics, facial expressions, posture, gestures. nonverbal communication, national styles of communication, intercultural gestures.

У статті проаналізовані особливості невербальної міжкультурної комунікації як сукупності немовленнєвих комунікативних засобів — системи жестів, знаків, символів, кодів, що відіграють важливу роль у смисловому міжнаціональному порозумінні людей.

Ключові слова: невербальні засоби комунікації, міжкультурна комунікація, міжкультурний аспект, кінесика, міміка, поза, жести.

Сучасний світ все більше набуває глобалізованого характеру існування. Однією із характерних ознак глобалізації є взаємодія як окремих людей так і окремих цивілізацій. Особливого статусу набувають відносини між цивілізаціями, в основі яких лежить міжкультурна комунікація, адже потреба народів у культурному порозумінні, прагнення пізнати духовний світ одне одного призводять до інтенсифікації комунікативних процесів, що набувають системного характеру. Різнобічні міжнародні контакти на всіх рівнях показали, що успіх у будь-якій сфері міжнародної діяльності багато в чому залежить від ступеня підготовки в галузі міжкультурної комунікації.

Дослідження особливостей функціонування невербальних засобів комунікації у процесі міжкультурного спілкування, досі залишається невизначеним, зумовлює актуальність статті.

Метою статті є вивчення та виявлення особливостей використання невербальних компонентів, значення та функціонування яких національно або культурно обумовлено.

Предметом виступає роль невербальних чинників у міжкультурній комунікації, а об'єктом аналізу є міжкультурна комунікація.

Міжкультурна комунікація як особливий вид комунікації допускає спілкування між носіями різних мов і різних культур. Зіставлення мов і культур виявляє не тільки загальне, універсальне, але й специфічне, національне, самотутнє, що зумовлене розбіжностями в історії розвитку народів [6]. Міжкультурна комунікація — це соціальний феномен, сутність якого полягає у конструктивній чи деструктивній взаємодії між представниками різних культур (національних та етнічних), субкультурами в межах чітко визначеного просторово-часового континууму [5].

Намагаючись якомога повніше дослідити усі аспекти міжкультурної комунікації, не можна оминати такої важливої деталі як невербальна складова. Вченими встановлено, що спілкування як спосіб соціально-психологічної взаємодії людей може відбуватись у змішаній формі — вербальній та невербальній. Невербальна комунікація — це обмін невербальними повідомленнями між особами, а також їх інтерпретація [3]. Невербальні компоненти комунікації є невід'ємною частиною процесу спілкування, тому що їхнє інформативне навантаження адекватне інформативності вербальних засобів, а іноді, і перевищує її, у залежності від екстралінгвальних умов комунікативної ситуації.

Невербальна комунікація — це система знаків, що використовуються у процесі спілкування і відрізняються від мовних засобами та формою виявлення. На досвіді багатьох поколінь доведено, що один незрозумілий (а часто просто необачний) жест може призвести до виникнення як елементарної ворожості, так і серйозних, складних конфліктів. Тому на сучасному етапі, в епосі дипломатії і демократичного підходу до всіх сфер життя, питання вивчення невербальних компонентів як життєво необхідних для функціонування мови є, безперечно, актуальним.

Несловесні засоби, грають значну роль у процесі спілкування. Вони не тільки дублюють, підсилюють чи замінюють мовну комунікацію, але й підтверджують або заперечують інформацію, доповнюють зміст висловлювання, акцентують особливо важливі моменти спілкування, контролюють і регулюють цей процес. Саме невербальні засоби дають можливість зрозуміти справжні почуття і думки співрозмовника, оскільки їх поява обумовлена імпульсами підсвідомості, і відсутність можливості підробити дані імпульси дозволяє довіряти цій мові більше, ніж вербальному каналу спілкування.

Для володіння міжкультурною компетентністю необхідними є знання особливостей невербальної комунікації, основними компонентами якої є такі: візуальний контакт (окулістика); вираз обличчя (міміка), постава, жести тіла (кінесика); дистанція між співрозмовниками (проксемика); темп та час (хронеміка); дотики (гаптика) та ін [4].

Жести можуть у різних культурах частково співпадати. Так “піднятий вгору великий палець” в українській культурі означає “все чудово”. Цей жест є моносемічним. В Америці, Англії, Австралії він використовується у двох значеннях:

1) при “голосуванні” на дорозі; 2) “все чудово”. Цей самий жест у Греції використовується як неvwічливе прохання перервати розмову.

До комунікативного дисонансу можуть призвести жести, значення яких обумовлено національними особливостями та культурними традиціями певного етносу. Добре відомо, що кивки головою в Болгарії мають антонімічне значення до звичних нам “так”/“ні”; в Італії та Греції нахил голови вперед означає ствердження, а назад — заперечення; потирання вказівним пальцем носа у французів означає “обережно”, у голландців — “ти нетверезий” [2].

Рукостискання має регіональні властивості. Так, у США воно тверде, 2–3 рази. У Німеччині — це один твердий потиск. У Франції та Бельгії — легке, швидке рукостискання. У Швеції — твердий потиск рук з обов’язковим контактом очима. При цьому в Європі чоловік чекає, коли жінка першою простягне руку. У США такої різниці немає. В Азії також, як правило, чоловік має чекати, коли жінка простягне руку. Якщо ж вона не зробить цього, не слід простягувати у відповідь свою. В Японії все залежить від ситуації, тут важливе значення має кивання головою. В арабських країнах чоловіки та жінки не тиснуть руки один одному. В корейській, китайській та тибетській культурах при рукостисканні потрібно використовувати дві руки, або, у крайньому випадку, подається права рука, а ліва підтримує праву в районі ліктя з боку плеча (знизу). Використання однієї руки, особливо лівої — знак неповаги у цих культурах [1].

Міміка — зміни у виразі обличчя особи, які можна спостерігати в процесі спілкування. Вона вважається надзвичайно важливим елементом невербальної комунікації. Вираз обличчя, його міміка свідчать про характер людини, її настрій, налаштованість на співрозмовника іноді більше за слова. Вирішальним фактором при цьому виступають культурні традиції. Мімічні рухи можуть мати в різних народів відмінне значення: українці підморгують, аби на когось чи на щось звернути увагу, натякнути, покепкувати; англійці ж (чоловіки) таким мімічним жестом супроводжують вітальні фрази або й уживають його замість вітання, а в багатьох східних культурах підморгування вважається поганою звичкою і може образити людину.

Суттєвим елементом кінесики є поза — розміщення тіла та рухи, які особа використовує під час комунікації. У різних культурах існують певні традиції щодо розміщення тіла у просторі. Якщо в Японії соціальну та культурну значущість має покірлива поза і не заведено сидіти, заклавши ногу на ногу, чи схрестивши їх, то у США в певних комунікативних ситуаціях не є осудливим покласти ноги на стіл перед співбесідником.

Візуальний контакт може спонукати до початку або закінчення розмови; упродовж розмови він може виражати увагу або неуввагу до співрозмовника. Спеціалісти часто порівнюють погляд із дотиком, він психологічно зменшує дистанцію між особами. Спілкуючись з представниками різних народів, потрібно враховувати традиції візуальних контактів і правильно розуміти наявність чи відсутність прямого погляду

Пильний погляд, спрямований на речі (особливо в країнах Сходу та півдня Європи) може спровокувати у господаря думку, що йому натякають подарувати певну річ. У деяких частинах світу, особливо у Східній Азії, візуальний контакт може викликати непорозуміння між представниками різних національностей. Підтримання безпосереднього візуального контакту із керівником чи із людьми старшого віку

призводить до враження про вас як про агресивну та невічливу особу, що є цілком протилежною реакції у культурах Заходу.

Виходячи з вище сказаного, можна зробити висновок про значущість невербальних компонентів у процесі комунікації. Невербальні компоненти комунікації є невід'ємною частиною процесу спілкування, тому що їхнє інформативне навантаження адекватне інформативності вербальних засобів, а іноді, і перевищує її, у залежності від екстралінгвальних умов комунікативної ситуації. Встановлено, що невербальні компоненти слугують: для передачі не вираженої вербально інформації; для підкріплення, уточнення, модифікації вербального висловлювання; для заміщення вербального повідомлення.

Результати і перспективи подальшого дослідження. Незважаючи на те, що комунікація являє собою інтегральний процес, невербальні елементи досліджені менше порівняно з вербальними. Так само мало вивчена і їхня взаємодія. Тому, в подальших дослідженнях необхідно звертати увагу саме на функціонування невербальної комунікації в процесі міжкультурних зв'язків.

Література:

1. Ботвина Н.В. Роль кінетичних невербальних засобів спілкування у міжнародній діловій комунікації [Електронний ресурс] / Н.В. Ботвина // Вісник Академії адвокатури України. – 2009. – С. 209-215.
2. Бойко О.Т. Невербальні засоби спілкування у системі міжкультурної комунікації у системі міжкультурної комунікації [Електронний ресурс] / О.Т. Бойко // Наукові записки [Національного університету "Острозька академія"]. Сер. : Філологічна. – 2012. – Вип. 23. – С. 14-15.
3. Дорожко В.Ю. Міжкультурна комунікація в умовах глобалізації [Електронний ресурс] / В.Ю. Дорожко // Управління розвитком. – 2013. – № 15. – С. 17-19.
4. Ольхович О.В. Невербальна комунікація як складова міжкультурної компетентності [Електронний ресурс] / О.В. Ольхович // Наукові записки [Національного університету "Острозька академія"]. Сер. : Філологічна. – 2009. – Вип. 11. – С. 81-90.
5. Подольська Є.А. Культурологія / Є.А. Подольська, В.Д. Лихвар. – К. : Велес, 2003. – 287 с.
6. Фалькова Е.Г. Межкультурная коммуникация в основных понятиях и определениях / Е.Г. Фалькова : Методическое пособие. – СПб.: Ф-т филологии и искусств СПбГУ, 2007. – 77 с.

УДК 378.1

THE ROLE OF THE SCIENTIFIC LIBRARY FOR A STUDENT YOUTH
Trohanyak A.S.**РОЛЬ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ ВУЗУ ДЛЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ**
Троханяк О.С.

*к.і.н., доцент кафедри гуманітарних дисциплін
науковий працівник наукової бібліотеки
ВП НУБіП України «Бережанський агротехнічний інститут»
м. Бережани, Тернопільської обл.*

The importance of scientific library for students is creating libraries of comfort that matches all the functions of the educational and training process.

Keywords: library, function, information, training, education and knowledge.

Важливість наукової бібліотеки для студентської молоді полягає в створенні бібліотеками комфортних умов які б відповідали всім функціям навчального і виховного процесу.

Ключові слова: бібліотека, функції, інформація, навчання, виховання, знання.

Сучасна студентська молодь є достатньо проінформована і розумна порівняно з студентами радянського часу, та все ж інформаційний простір надає їм не тільки Інтернет і телебачення, а й періодика та відповідна література, яка забезпечується бібліотеками. Виконуючи свої традиційні функції, бібліотеки водночас спонукають до глибшого оволодіння програмним забезпечення та пошуком необхідної інформації, а одночасно створенням комфортних умов праці для студентів.

Наукові бібліотеки навчальних закладів об'єднують старі традиційні методи збереження наукової інформації — підручники, посібники, різні наукові та художні книги, періодика, словники, довідники, документи і т.д. та сучасні — на електронних носіях. І як вказує В.Г. Дригайло, у сучасному світі глобальної інформатизації визначальним моментом є співіснування друкованих та електронних джерел інформації. Протягом тисячолітньої історії розвитку бібліотек основою їх роботи щодо задоволення інформаційних потреб користувачів був бібліотечний фонд — «зібрання різних документів, підібраних відповідно до профілю [бібліотеки], завдань, інтересів і запитів читачів, організовані певним чином, збережені тривалий час для повного, якісного й оперативного використання» [2, с. 51]. На даному етапі слід поєднувати давні традиційні та сучасні методи збереження й подачі інформації. І чим краще навчально-наукова бібліотека вузу зуміє поєднати ці два моменти — тим зможе більше зацікавити читачів.

Наукові бібліотеки вищих навчальних закладів в житті студентської молоді відіграють велику роль і виконують багато функцій, першочерговою є освітня, яка збереглась з найдавніших часів і яка дозволяє оволодіти глибшими знаннями при вивченні різноманітних тем з навчального процесу. Така функція існує вже давно і студенти різного покоління і різних часів звертались у бібліотеки для отримання підручників, посібників, додаткової навчальної літератури. Ця функція збереглась і до сьогодні, молодь не може нею нехтувати, а отже в цьому аспекті — бібліотека відіграє важливу роль у забезпеченні навчання.

Друга важлива функція — це поглиблення знань з певних предметів, особливо професійно-спрямовуючих. Значна кількість студентів, навчаючись у вузах і бажаючи проявити неабиякі знання на семінарських чи практичних заняттях або в колі одногрупників, також полюбують бібліотеку для отримання поглибленої інформації в тій чи іншій галузі науки. Покращуючи знання з певної професії, необхідно вивчити каталог тематичної літератури та обрати те, що найбільш виявляється підходящим для опрацювання та використання в професійній діяльності чи в даному випадку на практичному занятті. Сучасні бібліотеки реагують на вимоги часу, будучи постійно присутніми в конкурентно-інформаційному просторі. Дійсність змушує бібліотеки шукати нові шляхи поширення наукових і технологічних знань, використовуючи існуючі можливості Інтернету, в т.ч. соціальні мережі, які все активніше пропонують користувачам величезний масив актуальної та ефективної інформації [1, с. 29].

Розглядаючи електронну мережу, інтернетсайти чи якісь інформативні матеріали, студенти натрапляють на рекламну інформацію, яка може їх зацікавити, а це додаткове отримання знань та розширення світогляду молоді. І якщо дана тема зацікавила — людина здійснює пошук більшої низки даної інформації, що також може забезпечити бібліотека, таким чином додаткова функція бібліотеки — надати можливість оволодіти тими знаннями, які в даний момент зацікавили молоду особистість, а також розширення світогляду студентів.

Молоді користувачі бібліотек є дуже вимогливими до подання бібліотеками інформації й тому не можна не погодитись з тим, що створення і використання якісного контенту є одним з важливих аспектів діяльності бібліотеки вузу. Інноваційне перетворення в змісті, формах і методах, що відбуваються в діяльності бібліотек вищих навчальних закладів, впливають на поліпшення навчально-виховного процесу, приносять помітні соціально значущі результати [6, с. 30].

Навчально-виховний процес, а особливо у формі національно-патріотичного виховання відіграє саму значну роль в сучасному українському суспільстві, адже події на сході країни не можуть не торкатись кожного і особливо молодих. Вони також спрямовують свій погляд в історію, її перебіги та зміни. Тому виставкові матеріали бібліотек приваблюють погляд молоді й спонукають до зацікавлення. У вищому навчальному закладі важливу роль відіграє не тільки підготовка майбутніх фахівців, що є складним навчально-комплексним процесом, а й морально-духовне виховання молодої особистості, що зрештою є пріоритетною метою освітньої системи. І саме в цьому руслі провідну роль, а також функцію виконує бібліотека. Бібліотека, своїм стендовим матеріалом виступає як локальний інформаційний та виховний центр.

Іншою вимогою часу є проведення різних відкритих виховних заходів саме в читальних залах наукової бібліотеки вузу з метою глибше познайомити студентів з матеріалами бібліотеки по даній тематиці, показати, що є в наявності в бібліотечних фондах, зацікавити цими матеріалами. Виховні заходи в «читалках» дають можливість студентам поспілкуватись по даній темі, створити таку атмосферу від якої кожен студент би отримав задоволення, насолодився в дискусії, від творчості, від отриманих нових знань, навіть від спілкування одне з одним. А для бібліотеки — це отримання інформації який саме багаж знань хоче мати студентська молодь, що їх цікавить. Тому сьогоднішня вимагає від бібліотек якісно нового підходу до своєї діяльності, до поповнення свого інформаційного багажу. Адже щоб вплинути на свідомість молоді необхідно мати необхідну базу інформаційного фонду.

Останнім часом виникла тенденція молоді до зростання інтересу до історії, особливо держави і краєзнавства, до культури, історії етнічного побуту, обрядів, символіки, до героїчної слави і особистостей і т.д., а культурно-виховні заходи відповідають на такі запити і одночасно популяризують головні загальнолюдські цінності історичної та культурної спадщини нашої країни. Поряд з тематикою проходить реклама книг якими володіє дана бібліотека, що є метою культурно-просвітницької та виховної роботи бібліотеки вищого навчального закладу.

В розвитку краєзнавства повинні працювати викладачі історії і суспільних дисциплін вузів, а наукова бібліотека цього закладу має пропагувати їх, рекламувати, заохочувати студентів до ознайомлення з даними матеріалами. Одночасно наукові працівники бібліотек також мали б віддати належну увагу розвитку краєзнавчого матеріалу. В.С. Прокопчук говорить, що саме поняття «бібліотечне краєзнавство» виникло порівняно недавно — у 70-х роках ХХ ст. і ознак науково обґрунтованої теорії набуло на початку 90-х років. Воно — молоде, як і сама наукова дисципліна, що проходить етап становлення, своєрідного дозрівання. Тому важливе місце в цьому процесі займає практична апробація форм і методів бібліотечного краєзнавства в діяльності конкретних книгозбірень. Основу краєзнавчої діяльності бібліотек складає краєзнавчий фонд — упорядкована множина краєзнавчих та місцевих документів [5, с. 110].

Одним з головних завдань бібліотек є створення відкритого доступу до фондів. Студентська молодь, вихована на сучасних волевільних і демократичних засадах прагне до більш вільного доступу який розуміє як простір для широкого розвитку власних потреб у навчанні й здобутті наукової, професійної, світоглядної інформації. Саме таку роль студентська молодь бачить в організації бібліотечної роботи, тому зміни форм в діяльності бібліотек варто б узгоджувати саме з ними — користувачами наукової бібліотеки вищих навчальних закладів. Вільний доступ створює кращі умови для більш повного задоволення читацьких запитів. Бібліотеками надається можливість свободи і простоти самостійного пошуку і вибору інформативних продуктів — книг, періодики, довідників, інших документів, а також видань на електронних носіях.

Роль українських наукових бібліотек для студентської молоді має бути на найвищому рівні щоб підняти статус цих бібліотек і їх значимість для молоді в отриманні ширших знань своєї професійності чи в розвитку власного світогляду. Саме так працюють всі наукові бібліотеки Європи й Америки. Говорячи про статус закордонних бібліотек варто задуматись над тим, що бібліотеки європейських вузів дуже часто є найбільшими бібліотеками країни: яскравий приклад — бібліотеки у Вільному університеті Берліна та університеті Геттінгена в Німеччині, а одними з найбагатших бібліотек у Великобританії є бібліотека Единбурзького і Оксфордського університетів. Тому в Європі багато вузівські бібліотеки сприймаються не просто як навчальні бібліотеки, а як інформаційні служби-лідери, що представляють бібліотечно-інформаційні послуги. Причому, що особливо важливо підкреслити, послуги без яких неможливе отримання якісної освіти [3]. Досягти саме таких висот прагнуть наукові бібліотеки українських вищих навчальних закладів і багатьом це вдається, але є й такі що ще працюють на низькому рівні забезпечення інформації, тож їм варто задуматись над тим, а яку роль в житті їхньої студентської молоді відіграють ці бібліотеки.

В сучасних умовах життя суспільства виникає необхідність спеціальної підготовки людини до життя в інформаційному суспільстві, а також у формуванні особливих знань і вмінь по роботі з даною інформацією. Наукові бібліотеки в даному запиті відіграють особливу роль, так як навчають студентів отримувати необхідну інформацію, вміти її знайти і використати, навчають підвищення рівня інформаційної культури студентів. «Завдання бібліотекаря — стати кваліфікованим посередником між бібліотечним фондом, Інтернетом і студентом в плані пошуку інформації для дослідницької та навчальної діяльності, допомогти новачкам максимально використовувати Інтернет для вирішення своїх проблем. Треба уважно вислухати студента, вникнути в його завдання і дати кваліфіковану пораду і в підборі літератури, і в правильному оформленні та побудові таких різних видів самостійної роботи студента, як доповідь, реферат, стаття та ін.» [4].

Нинішню молодь можна поділити на дві групи, перша — прагне освоїти чим більше знань, здобути і підняти свій професійний рівень до найбільших висот, а друга — будучи розчарованою в слабкому економічному розвитку країни і високому безробітті, просто «просиджує» у вузах і здобуває лише необхідний для отримання оцінки мінімум, тому завдання наукових бібліотек вузів полягає допомогти першим і зацікавити других. Вміння бібліотек реалізувати дане завдання відіграє важливу роль у житті студентської молоді.

Література:

1. Головаха С. Наукова бібліотека в соціальних мережах / Сергій Головаха // Бібліотечний вісник. – 2012. – № 3. – С.29-32.
2. Дригайло В.Г. Миссия вузовских и других научных библиотек / В.Г. Дригайло // Науч. и техн. б-ки. – 2004. – № 4. – С. 50-55.
3. Думки вголос . Роль бібліотек для студентів європейських вузів – Електронний ресурс – <http://pleyady.kiev.ua/dumki-vgolos/6884-rol-bibliotek-dlja-studentiv-evropejskih-vuziv.html>]
4. Ковалевич І.М., Ланцева В.В. Роль і місце бібліотеки в системі вищого навчального закладу на прикладі галузевого відділу обслуговування / – Електронний ресурс – http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/for_lib/konf-2015-6/kovalevich.pdf].
5. Прокопчук В.С. Краєзнавчі бібліотечні ресурси та їх трансформація в середовище користувачів / В.С. Прокопчук. / Бібліотеки та інформаційні ресурси у сучасному світі науки, освіти та культури. // Матеріали науково-практичної конференції Севастополь, 7–10 жовтня 2013 р. – Севастополь. 2013. – С. 108-116].
6. Тлюстен Ф.К. Библиотека вуза как общедоступный центр правовой и социально значимой информации / Ф.К. Тлюстен. / Науч. и техн. б-ки. – 2012. – № 7. – С. 28-32.

Для нотаток